

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HIFZI TOPUZ, YILMAZ KARAKOYUNLU VE AHMET ALTAN'IN
1990 SONRASI ROMANLARINDA TARİHE BAKIŞ

MEHMET MUTLU KİREMITÇİ

DANIŞMAN:
YRD. DOÇ. DR. HÜSEYİN TUNCER

İZMİR
2006

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

HIFZI TOPUZ, YILMAZ KARAKOYUNLU VE AHMET ALTAN'IN
1990 SONRASI ROMANLARINDA TARİHE BAKIŞ

MEHMET MUTLU KİREMİTÇİ

İZMİR
2006

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu ve Ahmet Altan'ın 1990 sonrası yayımlanmış olan ve belirli bir dönemin tarihini işleyen romanlarında, tarihî olaylar, savaşlar, antlaşmalar, kurumlar ve öğeler incelenmeye çalışılmıştır. Böylece bir yandan romanlardan hareketle romana konu olmuş tarihî dönemler sosyal, siyasî ve ekonomik olarak ortaya konmuş, diğer yandan söz konusu romanlarla tarihin nasıl birleştiğine, roman türünün tarihî ne ölçüde yansıttığına dair bilgi sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışma konusunu oluşturan ve 1990 sonrası dönemde yayımlanan romanlar [Hıfzı Topuz; Meyyale (1998) Tarif'te Ölüm (1999) Paris'te Son Osmanlılar (1999) Gazi ve Fikriye (2001), Çamlıca'nın Üç Gülü (2002). Yılmaz Karakoyunlu: Salkım Hanım'ın Taneleri (1990), Üç Aliler Divanı (1991) Güz Sancısı (1992), Yorgun Mayıs Kısrakları (2004). Ahmet Altan: Yalnızlığın Özel Tarihi (1991), Kılıç Yarası Gibi (1998) ve İsyân Günlerinde Aşk (2001)] yazarların doğum yılına ve kitapların basım yıllarına göre incelenmiştir.

Bu romanlardan “Yalnızlığın Özel Tarihi” diğer romanlar kadar belirli bir tarihî dönemi değil de daha çok bireyin iç dünyası ve yalnızlığını işleyen bir romandır. Bununla birlikte romandaki kahramanlardan birinin eski bir İttihatçı oluşundan ötürü, tarihî roman olarak değerlendirilmektedir.

Tezin birinci bölümünü oluşturan giriş bölümünde, çalışma konusu olan tarih ve roman kavramları incelenmiş, bizde tarihî romanın gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra yukarıda belirlenen eserlerde tarih konusunun nasıl ele alındığı hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Bu bölümde ayrıca tezin amacı ve önemi, çalışmanın sınırlılıkları çalışma sırasında kullanılan teknikler, çalışma evreni ve örnekleme konusunda açıklamalar yapılmıştır.

Tezin ikinci bölümünde, daha önce bu tez konusu ile ilgili olarak yapılmış yayınlardan ve araştırmalardan kısaca bahsedilmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, araştırmanın yöntemi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde tez çalışmasının araştırma modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları ve veri çözümleme teknikleri hakkında bilgi verilmiştir.

Tezin dördüncü bölümü, bulgular ve yorumlar başlığını taşımakta ve dört alt bölümden oluşmaktadır. Birinci alt bölümde, çalışma konusunu oluşturan on iki roman yazarlarının doğum yılı ve romanların basım yılları göz önüne alınarak sıralanmış ve her bir romanın özetine yer verilmiştir.

İkinci alt bölümde, çalışma konusunu oluşturan on iki roman içerisinde geçen tarihî isimler, şahsiyetler tespit edilmiş, bu şahsiyetler ile ilgili kişisel ve sosyal bilgilerin hangi romanda ne şekilde sunulduğu belirtilerek incelenmiştir.

Üçüncü alt bölümde ise, romanlarda geçen tarihî olaylar, savaşlar, imzalanan antlaşmalar hakkında sunulan bilgiler derlenmiş ve hangi romanda ne şekilde sunulduğu belirtilerek incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise, romanlarda yer alan tarihî öğeler; sosyal yaşam, eğitim, jurnalcılık vb. hakkında sunulan bilgiler derlenmiş ve hangi romanda ne şekilde sunulduğu belirtilerek işlenmiştir.

Tezin beşinci bölümünü ise, sonuç ve değerlendirme oluşturmaktadır. Tezin bu bölümünde, eserlerdeki metin incelemeleri sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda geçmiş dönemlerin tarihî kişileri, savaşları ve antlaşmaları, cariyelik ve eğitim gibi kurunlar hakkında romanın bu tarihî kavramları nasıl işlediği hakkında sonuçlar elde edilmiş ve bu sonuçlardan hareketle genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Kaynakça bölümünde, tez çalışmasının ana malzemesini oluşturan romanların kaynakçası ile çalışma sırasında yararlanılan eserlerin kaynakçasına ayrı ayrı yer verilmiştir.

Bu çalışmayı gerçekleştirmemde bana her türlü konuda yardım eden, desteğini benden esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç Dr. Hüseyin Tuncer'e teşekkür ederim.

M.Mutlu Kiremitçi

Haziran 2006

İzmir

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. BÖLÜM	
GİRİŞ	
1.1. Giriş.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	18
1.3. Problem Cümlesi.....	19
1.4. Alt Problemler	19
1.4.1. Tarih Kavramı ile İlgili Alt Problemler.....	19
1.5. Sayıtlılar	19
1.6. Sınırlılıklar.....	19
1.7. Tanımlar	20
1.7.1. Roman	20
1.7.2. Tarih	20
1.7.3. Tarihî Roman	21
2. BÖLÜM	
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	
2.1. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	22
3. BÖLÜM	
YÖNTEM	
3.1. Araştırma Modeli	25
3.2. Evren ve Örneklem	25
3.3. Verilerin Toplanması	25
3.4. Veri Çözümlemesi	26
4. BÖLÜM	
BULGULAR VE YORUMLAR	
4.1. Romanların özetleri.....	27
4.1.1. Meyyâle	27
4.1.1.1. Romanın Özeti	27
4.1.2. Taif'te Ölüm	30
4.1.2.1. Romanın Özeti	30
4.1.3. Paris'te Son Osmanlılar	35
4.1.3.1. Romanın Özeti	35

4.1.4. Gazi ve Fikriye.....	39
4.1.4.1. Romanın Özeti	39
4.1.5. Milli Mücadele’de Çamlıca’nın Üç Gülü.....	49
4.1.5.1. Romanın Özeti	49
4.1.6. Salkım Hanım’ın Taneleri	57
4.1.6.1. Romanın Özeti	57
4.1.7. Üç Aliler Divanı.....	67
4.1.7.1 Romanın Özeti	67
4.1.8. Güz Sancısı	76
4.1.8.1. Romanın Özeti	76
4.1.9. Yorgun Mayıs Kısrakları.....	82
4.1.9.1 Romanın Özeti	82
4.1.10. Yalnızlığın Özel Tarihi.....	93
4.1.10.1 Romanın Özeti	93
4.1.11. Kılıç Yarası Gibi	98
4.1.11.1. Romanın Özeti	98
4.1.12. İsyân Günlerinde Aşk.....	101
4.1.12.1. Romanın Özeti	101
4.2. Romanlarda Geçen Tarihî Şahsiyetler	105
4.2.1. Sultan III. Selim	105
4.2.2. Sultan II. Mahmut	105
4.2.3. Sultan Abdülmecit.....	106
4.2.4. Sultan Aziz.....	106
4.2.5. Sultan II. Abdülhamit	110
4.2.6. Mustafa Reşit Paşa	114
4.2.7. Mithat Paşa	115
4.2.8. Deli Fuat Paşa	124
4.2.9. Abdurrahman Sami Paşa	125
4.2.10. Mustafa Fazıl Paşa	126
4.2.11. Cevdet Paşa.....	126
4.2.12. Damat Ferit Paşa	126
4.2.13. Abdülhak Hamit.....	128
4.2.14. Ali Suavi	128
4.2.15. Genç Osmanlılar	130
4.2.16. Mustafa Kemal.....	134
4.2.17. Fikriye Hanım	136
4.2.18. Halide Edip	137
4.2.19. Ali Kemal.....	137
4.2.20. Adnan Menderes	139
4.3. Romanlarda Geçen Tarihî Olaylar, Savaşlar, Antlaşmalar	143
4.3.1. Süveyş Kanalı Çalışmaları.....	143
4.3.2. Kırım Savaşı	143
4.3.3. Islahat Fermanı.....	144
4.3.4. Paris Antlaşması.....	144

4.3.5. Çerkez Göçü	145
4.3.6. Kanun-i Esasi	145
4.3.7. Plevne Savaşı	146
4.3.8. Berlin Kongresi	147
4.3.9. İttihat ve Terakki	147
4.3.10. 31 Mart Vakası	149
4.3.11. İstanbul ve Atina Antlaşmaları	152
4.3.12. Londra Antlaşması	152
4.3.13. Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Gazeteleri	152
4.3.14. Osmanlı İmparatorluğu'nda Yapılan Yenilikler	153
4.3.15. Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na girişi	154
4.3.16. 1916 Yılında Dünyada ve Osmanlı imparatorluğunda Olup Bitenler..	156
4.3.17. Mondros Ateşkes Antlaşması	157
4.3.18. I. Dünya Savaşı Sonunda İstanbul'da Sosyal Hayat	158
4.3.19. Kurtuluş Savaşı	159
4.3.20. Mustafa Kemal'den Lenin'e Mektup	163
4.4. Romanlarda Yer Alan Tarihî Ögeler	166
4.4.1. Jurnalcilik	166
4.4.2. Paşazadelerin Yaşantısı ve Sosyal Hayat	168
4.4.3. Kölelik, Cariyelik, Harem ve Harem Hayatı	169
5. BÖLÜM	
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	
5.1. Sonuç ve Değerlendirme	174
KAYNAKÇA	
1. Araştırmanın Temelini Oluşturan Romanlar	184
2. Yararlanılan Kaynaklar	185

TABLO LİSTESİ

1. Tablo: Araştırmada Kullanılan Romanların Listesi..... 104
2. Tablo: Romanlarda Geçen Tarihî Kişilerin Listesi..... 142
3. Tablo: Romanlarda Geçen Tarihî Olaylar, Savaşlar, Antlaşmaların Listesi 165
4. Tablo: Romanlarda Geçen Tarihî Öğelerin Listesi..... 173

ÖZET

Bu çalışma “Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu ve Ahmet Altan’ın 1990 sonrası romanlarında Tarihe Bakış” başlığını taşımaktadır.

Edebiyat sanatçıları, yaratmış oldukları eserlerinde çeşitli olayları, duygu ve düşünceleri kendi üslûplarıyla eserlerine konu edinir. Bu edebî eserlerden biri de roman türüdür. Romanlarda yazarların insan yaşamında yer alan birçok kavramı çeşitli şekillerde ele aldıkları görülür. Bu kavramlardan biri de tarihtir. Tarih insanoğlunun var oluşundan yaşadığı ana kadar olan sürecin tamamıdır. Dolayısıyla tarih, insanı ve insan yaşamını kendi merkezine alan roman türünün vazgeçilmez kaynaklardan biridir. Tarihi konu edinen romanlar “tarihsel romanlar” olarak son dönemlerde adlandırılmış ve sayılarında artışlar görülmüştür.

Bu çalışmada Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu ve Ahmet Altan olmak üzere üç yazarın kaleme almış olduğu 1990 sonrasında yayımlanmış ve konusunu tarihten alan on iki roman, tarihe bakış açıları üzerinden incelenmiştir.

1990 sonrasında yayımlanmış bu romanlarda Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti tarihlerinden çeşitli kesitler konu olarak seçilmiştir. Yazarlar romanlarında siyasî baskıyı, kültürel ve yönetsel yozlaşmayı, saray yaşantısını eleştirirler. Millî Mücadele döneminde halkın yaşadığı sıkıntıları, sonraki dönemde yaşanan siyasî krizleri ve bunların sonuçlarını romanlarında sunarlar. İncelenen romanlarda yazarlar tarihî gerçekliklerinin yanı sıra, kendi duygu ve düşüncelerini de romanlarındaki kurgular aracılığıyla aktarırlar.

Anahtar sözcükler: Roman, tarih, tarihî roman.

ABSTRACT

This study has the title of “History in Hıfzı Topuz’s, Yılmaz Karakoyunlu’s and Ahmet Altan’s Novels Published After 1990”

The writers transfer as a subject several events, senses and their own ideas to their work of art with different styles. One of these literary work is the novel. It is seen that writers deal with a lot of concepts by using several literary methods. One of these concepts is history. The history is one of the main and most important sources for novels which get the central human and his life. These works of art have named as “Historical Novels” and it has seen that these novels which were published after 1990 and written by three writers who are Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu and Ahmet Altan were investigated about point of view to tell some historical periods.

In the novels which were published after 1990, several historical periods from Otoman Empire and Turkey Republic were chosen as a concept. The writers criticize political despotism, cultural and governmental degeneration and “palace life”. They show the difficulties which Turkish people in the Turkish Independence War, some cabinet crisis’ and their results. Also the writers have added their own ideas and feelings to the historical reality.

Key words: Novel, history, historical novel.

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Giriş

Tarih ilmi hakkında Sadık Tural “...geçmişteki olayları, hususi tefsirlere yer vermeden; yarın ve tâlih kavramlarını bir tarafa bırakarak kronolojik şekilde aksettirir. Tarihin asıl görevi, tarafsızlık esas olmak kaydıyla olayları zaman, mekân, taraflar unsurlarına bağlı ve belgeye dayalı olarak yansıtmaktır. Tabî bu arada sebep-sonuç münasebetleri üzerinde durur. Tarihin sayfalarına sağlam belge ve bilgilere dayanan olay ve kişiler girebilirler.” (2003:208) demektedir.

Bu şekilde açıklanabilecek tarih, bir milletin hafızasıdır ve bu özelliğinden ötürü, milletleri millet yapan önemli kültür unsurlarından biridir. Milletin bütünü tarafından paylaşılması, bilinmesi ve üzerinde düşünülmesi gerekir. Çünkü tarihte o milletin geçmişi, bugünün sebebi olan olayların birikimi vardır. Milletler geçmiş çağlardaki var oluş maceralarını ancak tarihi sayesinde bilir ve tarih sayesinde gerçek nesillere aktarabilirler.

M. Kaplan, Kültür ve Dil’de “Millet biyolojik olarak ve kültürel varlığı ile toptan tarihin malıdır.”(1982: 62) demektedir. Aynı yazının devamında düşüncelerini “...yaşanılan tarihten iz kalmamışsa o bizim için adeta yok gibidir. Yaşanılan her hadise milletin bütününe veya bir kısmına az veya çok tesir eder.” sözleriyle açıklamaktadır. Bu cümleler tarihin bir şuur olarak yerleştirilmesi ve yaşatılması lüzumuna işaret eder. Çünkü milletlerin kendi tarihlerini bilmeleri millî karakterlerini tanıması ve geleceklerine doğru yön verebilmeleri demektir.

İnsanlığın geçmişte yaşanılan ‘dün’ü, şu an yaşanılan ‘bugün’ içinde anlatması ve ‘geleceğe’ bir sesleniş olarak bırakması, insanın dünyaya ayak bastığı andan itibaren etkin bir eylemdir. Bu anlamda insanlık en eski çağlardan beri ortak kavmi ve millî tecrübelerini anlata gelmiştir. Destanlar insanların bu tecrübelerini içeren en

eski edebiyat ürünleridir. Sözlü gelenekte yaşayan destanlar, sonraki nesillerin yeni yorumları ve değiştirmeleriyle yazılı hâle gelinceye kadar yaşamışlardır.

Modern çağda destanların yerini romanlar almıştır; fakat roman yeni sayılabilecek bir türdür. Türk edebiyatında, hatta dünya edebiyatında, romandan önce insanlara bugünkü tarihî romanlardan aldıkları hazzı veren eserler bulunurdu; bunların başında destanlar gelir.

Bizim edebiyatımızda destanlardan sonra **Dede Korkut Hikâyeleri, Cenk Hikâyeleri, Gazavâtnâmeler, Battâlnâmeler, Danişmentnâmeler ve Saltuknâmeler** aynı hamasî duyguların tatmini, geliştirilmesi ve tecrübelerin nakledilmesi hususunda ortaya çıkmış, eserlerdir. Bugünün tarihî roman yazarı bize göre aslında dünün destancısı, masalcısı, hikâyecisidir.

Sadık Tural da destan ve tarihî roman ilişkisini şu şekilde ele almaktadır:

“İnsan cemiyetlerindeki edebî hayatın dıştan ve menkıbe basamağından halk hikâyelerine, oradan da modern romana doğru adım adım geliştiğini söyleyip teferruata girmiyoruz. Şu kadarını belirtelim ki, bilhassa destan ve menkıbedeki olay ve şahıslar tarihî bir hakikate dayanmaktadır; dinî, millî ve mahallî bir masalın, romanın gelişmesindeki yeri destana nispetle daha azdır. Destanın da roman gibi ana unsuru insandır, insanı merkez yapıp bir topluluktaki veya milletteki hayatı aksettirmektedir. Ancak destan ile romanın insana ve onun mensup olduğu cemiyete bakışları farklıdır. Destanın anlattığı cemiyet, birlik, bütünlük ve benzerlikler taşıyan, bünyesinde meydana gelecek zıtlık veya bozgunculuğa karşı nizamını oluşturan yasaları uygular. Roman ise, insanın iç dünyasından ve cemiyetin bünyesinden yakaladığı tezatları vakanın yürüyüşünde hatta bazen kuruluşunda ana unsur olarak kullanır.”(2003:210)

Destanların konusunu, milletlerin başından geçen maceralar, büyük tabiat hadiseleri, savaşlar ve bunların karşısında alınan tavırlarla, milletlerin yetiştirdiği kahramanların maceraları meydana getirir.

Türk destanlarının büyük bir kısmı İslâmiyet’ten önce doğmuştur. Tam metinleri ele geçirilememiş ve sözlü edebiyatın ürünleri olan bu destanların en

eskileri Alp Er Tunga ile Şu Destanlarıdır. Ardından Oğuz Kağan, Attilâ, Bozkurt, Ergenekon gibi destanlar gelir. Bu destanlarda diğer kavimlerle savaşıyor ve yok olma tehlikeleriyle karşılaşan Türk kavimlerinin sıkıntıları anlatılır. (Köksal, 1985:336, Atsız 1943:76)

Destanlarımızda Türk insanının tarih boyunca taşıdığı özellikler kolaylıkla tespit edilebilir. İslâmiyet öncesi ve İslâmiyet sonrası destanlarda, Türklerin yaşam tarzları, tarihleri ve önemli hadiseler bulunmaktadır. Özellikle Türklerin X. yy.dan itibaren İslamiyet'i kabul etmeleri ve İslâm kültürünü benimsemeleriyle birlikte İslâmiyet öncesi Alp Tipi yerini, Gazi Tipine bırakır. Alp Tipinin hâkim özelliği olan cihangirlik Gazi Tipi'nde de vardır; fakat savaş artık din için, Allah için yapılan kutsal bir hüviyet kazanır. Gaye, "İla-yı Kelimetullah" yani Allah'ın ismi ve emirlerini bütün dünyada hâkim unsur hâline getirmektir. Türk tipindeki ve hayatındaki bu değişme edebiyatına da aksetmiş ve sonuç olarak İslâmî karaktere sahip destanlar doğmuştur. İşte Battâlnâmeler, Danişmentnâmeler, Saltuknâmeler İslâmî devir Türk destanı ve menkıbeleridir. Bu destanlarda Anadolu'nun tarihi, haçlılarla mücadeleler ve İstanbul'un fethi vardır. Fakat bunlardaki tarih bilgisi kahramanların ve hitap edilen insanların düşünce dünyasına uygun olarak menkıbevî tarihtir. Anadolu sahası destanlarında asıl mevzu yurt edinme, devlet kurma ve gelişmedir.(Kaplan,1985:204)

Dede Kokut Hikâyeleri ise 14. veya 15. yy.da yazıya geçtiği tahmin edilen, Korkut Ata'nın efsanevî kişiliğine, öğüt ve hikmetlerine, Türklerin hayat tarzlarına ait hikâyelerin toplandığı, asırlardan beri anlatılan dinlenen ve nihayet yazıya geçirilip okunan Türk seciyesinin gelişmesinde büyük önemi olan destanlardır.

Destanlardan başka tarihî romandan önce onun fonksiyonlarını yerine getiren **Gazavâtnâmeler** vardır. Gazalar etrafında meydana getirmiş olan bu eserler, bir ölçüde tarihin eksik parçalarını tamamlar. Konu olarak kimileri bir padişahın etrafında yazılır. Selimnâme, Süleymannâme gibi isimler alır, kimilerinde ise vezirle, ünlü komutan savaşları veya bir kalenin fethinden bahsedilir. İlk örnekleri akınların ve zaferlerin çok hızlı olduğu 15. yy.da görülür. Gazavâtnâmeler de kesinlikle

yenilgilerden bahsedilmez. Orduya manevî güç vermek amaçlı yazılmışlardır. Olağanüstü unsurlara yer vermeleri bunlara destan mahiyeti kazandırmıştır. (Levend, 1956)

Gazavâtnâmelere benzeyen bir diğer tür ise **Cenknâmelerdir**. Meydana gelişleri destanlarla benzerlik gösterir. Halk arasında söylenişleriyle yeni vak'aların eklenmesiyle zenginleşir, konularını ise olağanüstü kahramanlık hikâyelerinden alırlar. (Sakaoğlu 1985: 37-39)

Bazı tarih kitapları da objektif olarak yazılmayışları, söylentilere, hayâlî hadiselerle yer verdiği efsanevî özelliklere sahip olmaları neticesinde tarihî romanın ortaya çıkmasından önce halkın bıkmadan okuduğu hamasî duyguları besleyen eserler arasında görülürler. Hatta Halide Edip'in Naimâ'yı bizim ilk realist romancımız sayması, bu tarihçinin zengin tasvirlerinden kaynaklanmaktadır.(Argunşah,1990:28)

İnsanoğlunun var oluşunda hikâyemsi mahiyette olan tarihler önemli bir padişah veya kumandanı ebedileştirmeye yöneliktir. Ancak 19. yy.da pozitif bilimlerin gelişmesiyle tarihler, tarih kitapları objektif belgelere dayanarak yazılmaya başlanmış ve tarih bir ilim hâlini almaya başlamıştır. Bu süreçte tarih kitapları sanatkârane üslûp yerine neden-sonuç ilişkisine dayalı bir bilimsel dille yazılmaya başlanmıştır. Bu bilimsel çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkan yapıt ise, edebî söyleyişten uzak olduğu için insanın tarihi bilgi edinme kaynağı olmuş; fakat benliğini sarıp kendisini coşturacak ya da hüznülenecek sanat eseri olmaktan çıkmıştır.

Tarihin pozitif bir ilim hâlini alması, yeni yeni görülmeye başlanan romanın bu ilimden faydalanarak artık modern hayata atılmış insanda, eski türlerden boşalmış olan yeri dolduracak bir tür olan tarihî romanın gelişmesini sağlamıştır. İlk örneğinin Dünya edebiyatında İngiliz Walter Scott'a (1771-1832) ait olduğu konusunda tüm araştırmacılar birleşir. Waverley (1814) adlı roman İskoçya tarihindeki bir ayaklanmayı işler. Walter Scott ile ilk örneğini veren tarihî roman,

Fransız İhtilâli ve romantizm akımlarıyla doğmuş, yine aynı iki olayın tüm Avrupa'ya yayılmasını sağlamıştır.

Walter Scott'un başarısı sayesinde tarihî roman okumak ve yazmak bütün Avrupa'da bir tutku hâline gelmiştir. Dönemin sanatkârlarına tarihin kapılarını açan romantizm akımı da tarihî romanın benimsenmesi ve yaygınlaşmasında etkili olmuştur.

Türk Edebiyatında ise, Tanzimat döneminden itibaren yabancı dillere ve kültürlere duyulan ilgi ve bu ilginin açık bir sonucu olan tercüme aracılığıyla Avrupa edebiyatının örnekleri ile karşılaşılır. Sadri Ertem "Tarihsel Roman" adlı yazısında (Ertem, 1971 s. 120-123) "...Kurtuluş savaşlarının başlangıcı coşkun ve ulusal tarihten gelen romanlarla başlar." diyerek Walter Scott ile tarihî romanın Avrupa'da ve bizde benimsenmesini ve ilk örneklerinin verilmeye başlanmasını devirlerle izah eder.

Roman bir edebî türdür. "Fiction" denilen yaratma, mevcut malzemeyi değiştirerek yeniden inşa etme, sanatkârın icat kabiliyeti, kültürü ve dünya görüşü bütün edebî türlerde olduğu gibi romanda da söz konusudur.

Tarih ise bir ilimdir. Sebep-sonuç ilişkisine dayanır. Kendi metotları içinde objektiflik ilkesine bağlılık ister. Tarihçi yapıtı ortaya koyarken belgelere dayanmak ve bu belgelere sadık kalmak, bu belgeleri objektif biçimde sunmakla yükümlüdür. Onun yapıtında konuşması gereken tarihinin kendisi değil, toplamış olduğu belgelerdir. Onun yapıtında hayâl gücü ve fantezi yoktur.

Buna karşılık edebî eserin temelinde hayâl gücü ve işleyiş tarzı (üslûp) vardır. Romancı, objektif olarak tarih ilmiyle tespit edilmiş malzemeyi yeniden dönemin yapıtlarını gözden kaçırmadan ve insan psikolojisini dikkate alarak işler. Tarih ilmine bağlı kalması söz konusu değildir Romancı hadiseyi canlandırmak veya tarihin açıklayamadığı bazı boşlukları hayâl gücüyle doldurmak zorundadır.

Bu bilgiler doğrultusunda “**Tarihî roman nedir?**” sorusunu yanıtlamak gerekirse, tarihî romanın, temelleri mâziye dayanan, yani başlangıç ve sonucu geçmiş zaman içinde gerçekleşmiş olan hadiselerin, devirlerin ve bu devirde yaşamış kahramanların hayat hikâyelerinin edebî ölçüler içinde yeniden inşa edilmesi olduğu söylenebilir. (Argunşah, 1990:7)

Sadık Tural’a göre, konusunu geçmişteki hakiki bir olaya dayandıran romanlara tarihî roman denilmektedir.(1976: 15)

Yukarıdaki tarifler göz önüne alındığında, tarihî romanda bulunması gereken **üç özellik** ortaya çıkar:

Birincisi anlatılanların okuyucuda gerçeklik izlenimi uyandırmasıdır. Bu özellik, genel anlamda roman türünün içinde bulundurduğu bir özelliktir. Bizde Namık Kemal’in işaret ettiği gibi “güzeran etmemişse bile güzeranı imkân dahilinde olan” hadiseler gerçeklik temeline oturduğunda roman çatısı oluşur.

İkincisi tarihsel gerçeğin bir eser hâlinde edebiyat sanatçısı olan roman yazarı tarafından yeniden işlenmesidir. Yazar, okuyucusu gibi işleyeceği konunun başını ve sonunu bilir. Bu bilineni farklı ve cazip bir şekilde sunması gerekmektedir. Hayâl gücüyle olayların ve şahısların baştan yaratılmasını sağlar. Popüler yazarlar, bilinen tarihî gerçekliğin eser içinde cazibesini artırmak için macera, aşk, gizem gibi unsurları kullanırlar. Kısaca yazarın seçme ve yorum hakkı vardır.

Üçüncü ve son özellik, anlatılan olayın yazarın yaşadığı tarihten önceki bir devre ait olmasıdır. Hülya Argunşah bu durumu “... en azından onun (yazarın) çocukluk dönemine ait olma özelliğidir.” (1990:8) diyerek yazarın romanına seçmiş olduğu tarihî dönemin kendi yaşamına ne kadar girebileceğini sınırlamıştır.

Tarihî roman, bu noktada, yani “anlatılan olayın zamanı” konusunda, Hülya Argunşah’ın (1990:9) “kronik” olarak belirttiği ‘devir romanları’yla karışmaktadır. Ona göre, Yakup Kadri ve Halide Edip’in romanları yaşadıkları devri anlatan

romanlar olduklarından, kronik sayılmaları gerekir. Bugünün okuyucusu için tarihî roman görünümü verseler de yazıldıkları zaman itibariyle devir romanıdır. Çünkü yazarları bilinçli olarak o gün yaşadıkları hadiseleri edebî kabiliyetleri ile işlemişlerdir. Bu yüzden bu eserlerde hayâl gücü değil, gözlem esastır. Argunşah'a göre, herhangi bir yazar, şimdi Millî Mücadele'yi konu alan bir roman yazarsa tarihî roman örneği vermiş olur.

Sadık Tural ise tarihî romanın bu özelliği hakkındaki düşüncelerini şu şekilde açıklar:

“Tarih konulu romanların özelliklerinden birincisi, geçmiş gerçeklere dayanmasıdır. Çağını konu edinen eserlerden farkı, işlenen vak'anın, hâlde devam etmesi yerine başlangıç ve sonucu gözlenebilen zamandan önceye dayanmasıdır. Bu açıdan Küçük Ağa (Tarık Buğra) tarihî roman olduğu halde, Yaban (Yakup Kadri Karaosmanoğlu) tarihî roman sayılamaz. Bu ölçü ile Halide Edip Adıvar'ın Millî Mücadele devrini işleyen romanları da tarih romanı sayılamayacak, buna karşılık Kemal Tahir'in aynı devri konu edinen eserleri, tarih romanı çerçevesi içerisinde düşünebilecektir. Fakat konusunu yazarın şahidi olmadığı bir geçmişten alan her deneme, edebî ölçülerle tarihî roman sayılamaz. Belgelerden başka bir dayanağa itibar etmeyen, vakayı kronolojik sıra içinde romanlaştırmaya çalışan eser ne derece başarılıdır bilinmez.” (Tural, 2003:211)

Tarihi konu edinen edebî eserler, yeni bir tür değildir; fakat tarihi konu edinen roman, yeni bir tür olduğu için, bahsedilen zaman kavramı başta olmak üzere, tarihî roman hakkında henüz kesin bir fikir birliğine varılamamıştır. Bu bağlamda tarihî romanın birçok k tanımı yapılmıştır.

Edebiyat lügâtlarından A. Dictionary of Literary Terms'de “Historical Novel” başlığı altındaki tarif şu şekildedir:

“Tarihi yeniden bina eden ve onu hayâl olarak yeniden yaratan bir anlatım şeklidir. Karakterler tarihî olabilir veya hayâlî olarak ortaya çıkabilir. İyi bir tarihî roman yazarı seçtiği dönemin muhtemel durumlarını ortaya çıkarmaya çalışır.” (Cudden, 1979:38)

Macar estetikçi, filozof Georg Lukacs, The Historical Novel isimli kitabında, tarihî romanın, cemiyetteki gelişme ve değişmelerin bir bütün hâlinde kavranması

için geçmişin de canlandırılması lüzumundan doğduğunu söyler. Buna da hayata tarihlileştirilmiş bir yaklaşım, der. (1988:23-27)

Türkiye’de tarihî roman üzerinde duran araştırmacılar çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir:

Sadık Tural’a göre;

“Tarih romancısı, vesikanın ortaya koyduğu malzemeyi önce öğrenir, sonra kendisine tesir eden unsurlar arasında seçmeler, ayıklamalar yapar, daha sonra da edebî yaratmanın sihri ile onlara can verir. Edebî yaratmanın sihrinin -şimdilik- ne söyleyeceğini nasıl söyleyeceğini, neden söyleyeceğini ve nasıl söyleyeceğini bilebilmek olduğunu söyleyip geçeceğiz.

(...)

Tarih romanı yazarı, halk arasındaki rivayetler ile gerçek belgelere dayanmayan efsanelerden ve menkıbelerden istifade edebilir, etmelidir. Ancak gerekli şart konunun tamamlanmış ve bitmiş, zaman mührünü yemiş olmasıdır. Bu gerekli şarta romancıya ait bilgi ve yaratma kabiliyetini eklemeliyiz: Bu tür roman kendine uygun bir sanatçı ruhu ve birikimi ister. Tarihî roman, hayat dolu, engin, aynı zamanda olağanüstülük ile millî mantığın uyduğu bir coşkunluğun bezediği, ihtiyacı duyulan zengin bir ruhta doğar, gelişir; bunlar yeterli şartlardır. Yeterli şartlar olarak, yaşanan dünyanın çalkantı ve çılgınlıklarının verdiği ruh sıkıntısı ile tatminsizlikten doğan dış gıcırıtılı sabır eklenirse, tarih romanının yetişeceği toprak ve yeterli iklim tamamlanmış olur.

Tarihî romanın kuruluşu ve ifade tarzı sırasında, konu edilen devrin duyma, düşünme ve sistemine, tarihî belgeler ile efsane ve menkıbeden gelen bilgi ile uyuşmayan malzemeye yer verilemez. Tarihî olay ve kişileri tahrif etmek, bir art niyet olmasa da, affedilmez hatadır. Devlet Ana (Kemal Tahir) romanındaki yozlaştırılmış Yunus Emre tipi bu açıdan değerlendirilmelidir.

(...)

Tarihî romanın en az imkân verdiği unsurlardan biri de ruh tahlilleridir. İç gözlemlere çok az imkân vermesi, teferruata inen bilgi ve vesikaların az olmasındandır. Ruh tahlilleri imkânı ise, gerçeklere aykırı düşecek şekilde zorlanmamalıdır.”(2003:211-212)

Hüseyin Tuncer'e göre;

“Yazarın yaratıcılığı, sanatçılığı, olayların hayâl mahsulü olarak karşımıza çıkışını sağlar. Tarihî romanlarda temelde tarihten hareket vardır. Yazarın olaylara yaklaşım tarzı ve yorumu, kendi dünyasına göre şekillenmektedir. Bu tür eserlerde olayların hakikate uymadığı veya tarihî gerçeklerden uzak bulunduğu kanaatine varılmamalıdır. Tarihî romanda geçmişte cereyan eden veya etmiş gibi gösterilen birtakım vakalar, o devrin kıyafetleri, ahlâk ve âdetleri gerçek kahramanlara hayâlî kahramanlar da karıştırılarak hikâye edilir. Tarihî romanın hedefi, tarihin ve romanın ayrı ayrı uyandırdığı alâkayı bir araya getirmektir.” (Tuncer, 1999:200)

S. Dilek Yalçın-Çelik ise bu konuda şu bilgileri vermektedir:

“Bilindiği gibi, roman sanatının ortaya çıkması, modal düşünce ve toplum yapısıyla yakından ilgilidir. Masal, destan, efsane, halk tiyatrosu gibi türlerin gelişimini tamamlaması ve romanın popüler bir yapıya kavuşmasıyla birlikte, yavaş yavaş tarih ve edebiyat arasındaki bağ da gevşemiştir. Çünkü yüzyıllar boyu tarih ve edebiyat karşılıklı olarak sözlü anlatı geleneğinden gelen bu türlerden beslenmiştir. Tarihî roman ise, roman ve tarih bilincinin iyice yerleşip sınırlarını ve özelliklerini ortaya koyduktan sonra, bir edebî tür olarak 19. yy.'da olgunlaşmış, ilk örneklerini vermiştir. Bu edebî tür, edebiyatın ve tarihin ortak bir noktada buluştukları, tarih ve edebiyattan verilerini alan bir kurmaca çeşididir.

Tarihî roman, romantizmin yarattığı bir roman türü olarak kabul edilmektedir. Lukacs tarihsel romanın, tarihsel bilincin yükseliş döneminde ortaya çıktığı tezini savunmaktadır. Lukacs, tarihsel romanların oluşum-gelişim sürecinde aydınlanma kavramını ön plana çıkarıyor. Aydınlanma devrinin tarih yazıcılığını, Fransız Devrimi'nin ideolojik altyapısını oluşturduğu tezini ortaya atıyor. Buna göre Fransız İhtilali'nin hemen ardından gelen dönem, romantizmin doğuşu ve yükselişiyle paralel olarak tarihî romanın anlam kazandığı dönem olarak kabul edilmektedir.

Öyleyse tarihî roman, gerçek anlamda 19. yy'da meydana çıkmıştır. Bu tarihten önce yazılmış romanlara 'tarihten söz eden romanlar' gözüyle bakmak daha doğrudur. Çünkü romanın sadece tarihi konu edinmesi ve tarihî bir atmosfer yaratması onun tarihî bir roman olarak kabul edilmesinde yetersiz kalmaktadır. Tarihî roman yazılması aşamasında tarih bilincinin açıkça oluşması ve bunun sanatsal bir anlatımla ifade edilmesi roman formunda kurgulanarak ortaya konulması ilkesi bir zorunluluk olarak görülmektedir.” (Yalçın-Çelik, 2005: 59-60)

Alemdar Yalçın ise tarihî roman kavramını çeşitli yabancı yazarların düşünceleriyle birlikte ele alarak şu şekilde sunar:

“ Roman bir tarihî olayı ele alarak onu yorumluyor, felsefî bazı değerlerle yükseliyorsa, tarih de birtakım olayların çok yönlü sebep ve sonuçlarını değerlendirdiği için aynı zamanda bir roman değil midir? Yalnız romanın kurgusu, olayları ve insanı sanal olabilir; ama tarihin olayları, kahramanları ve kurgusu gerçektir. Bu derece iç içe olabilen sanatın ve bilimin bu iki dalının doğrudan bir tarihî roman kavramı çerçevesinde birleştirilmesinin doğurduğu birtakım sorunlar vardır. ‘Hangi roman tarihî romandır?’ sorusu bunların başında gelmektedir. Ancak bu konu incelendikçe görülecektir ki, genel geçer objektif birtakım ölçüler konulabilmesi, çok güç tarihî roman gerçeği ile karşı karşıya kalmaktayız.

1960’lı yıllardan sonra hem sanat hem de tarih felsefesine yönelen yazarlar, tarihi belirli dönemler halinde ele alarak, bu dönemin şartları içinde değerlendirmekten yanadır: ‘Tarihçi Carr, Felsefeci Bergson, edebiyat eleştiricileri Eliot, Rene Wellek ve Hutcaks her tarihî devri ve bu devrin kültür anlayışını, yeni bir sentez, değerler hiyerarşisi olarak görürler. Bu görüşe göre, her tarihî devir ve onu oluşturan kültür sentezi, eski ve yeninin geçmiş ve hayâlin, diyalektik bir çatışma sonunda oluşan, hem mutlak, hem de nispî değerlere sahip bir hiyerarşik sistemidir.’

Böylece roman bir tarihî periyodu, o devrin kültürel içyapısı ile birlikte alarak işleyen bugünle geçmiş arasındaki diyalektik çatışma ve çelişkileri yansıtan bir sanat perspektifi içinde ele alacaktır. Veya bir tarihî materyali bu açıdan ele alan bir romana tarihî roman denecektir.

(...)

...tarihî roman kavramı, sınırları ve ölçüsü tam olarak olmasa bile çizilmiş bir edebî tür olma özelliği taşımaktadır. Çünkü romanların büyük bir çoğunluğunun yazarı tarafından gözlemlenmemiş dönemlerde geçtiği unutulmamalıdır.” (Yalçın, 2002:249-252)

Taner Timur’un tarihî roman konusundaki görüşü karmaşık çerçevenin kökeni ve sınırlarıyla ilgili önemli ipuçları taşımaktadır:

“ Aslında her roman ‘tarihî’ bir tanıktır. Ve yazarının yaşadığı çevreyi konu alsın bile, zamanla tarihî bir anlam kazanır. Kafka’nın fantazmlarla dolu evreni, Joyce’un zaman ve zemin kavramlarını alt üst eden ‘iç monolog’ları, Yeni Romancıların dünyayı temsil etme değil, dünya olma iddiasındaki denemeleri de bu gerçeğin tamamen dışında değildir. Bununla beraber, romanın evrimi içinde özgül anlamıyla ‘tarihî roman’ diye adlandırılan bir tür vardır ki; bu, Lukacs’ın belirttiği gibi 19.

yy.'ın başlarında aşağı yukarı Napolyon'un düştüğü yıllarda (Walter Scott'un Waverly 1814'te yayımlandı.) doğmuştur." (Timur, 2002: 212)

Bahri Ata, Türk Yurdu dergisinde yayımlanan makalesinde tarihî romanı tarif eden çeşitli yazarların görüşlerini verdikten sonra, tarihî romanın işlevi ile ilgili görüşlerini belirtir:

“Tarihî roman ders kitaplarına göre farklıdır. Romanlar, tarihî olayların insan açısından sonuçları üzerinde odaklanmıştır. Bunların aracılığıyla okuyan kimse hayâlî olarak geçmişe bir tür alan gezisi yapabilir.

Tarihî roman tarihî bilgi yığınına anlamlı bir çerçevede gençlere vermeyi bir araç olarak görmüş kişilerce keşfedilmiştir. Tarihî roman bireylerin çevrelerini ve portrelerini çizerken doğru olmalıdır. Tarihî romanın doğruluğu, yazarın ulaşabileceği döneme ait bilgi yığınına, yazarla materyali arasındaki ilişkiye ve yazarın niyetine bağlıdır. Dönemin sosyo-kültürel eğilimleri tarihçileri olduğu kadar tarihî roman yazarlarını da etkilemekle birlikte, tarihî roman yazarının aynı zamanda iyi tarihçi olması ve tarihinin yöntemini bilmesi gereklidir.” (Ata, 2000: 161)

Bahri Ata, aynı makalesinde, tarihî romanı çeşitli türlere ayırarak açıklar:

“Pek çok tarihî romanlar, savaş zamanı merkezlidir. Bu, onların eleştirilmesine de yol açmıştır.

Blos üç tip tarihî romandan söz etmektedir: kurgusal anılar, kurgusal aile tarihi, araştırmalara dayalı roman. Bu tarz bir romanda en büyük hatalardan biri de hikaye ile ilgisi olmaksızın didaktik amaçlı bilgiler vermektir. Namık Kemal'in de Cezmi adlı romanında bunu yaptığı görülmektedir. Bu durumda, okuyucu yazarın bir hikâye anlatmaktan çok ders vermek istediğini düşünür.” (Ata, 2000: 162)

Bu tanımda Bahri Ata Tarihi romanın ortaya çıkışında tarihi bilgileri anlamlı olarak gençlere iletmeyi amaç edinmiş kişiler tarafından çıkmıştır diyor fakat tarihi romanın kaynağı olarak Walter Scott'a baktığımızda böyle bir amacın olduğunu söylemek zor. Bu anlamda Bahri Ata'nın bu ifadesi gerçekle örtüşmeyip kişisel düşüncesini yansıtır niteliktedir.

Mustafa Nihat Özön, Türkçe'de Roman isimli incelemesinde, tarihî romanı şöyle tarif eder:

“Geçmiş yıllarda oluyormuş gibi birtakım olaylar icat etmek, bu olaylara çerçeve olarak bir çağın olaylarını ve yaşayışını vererek, hayâli kahramanlara gerçek süsü vermek, böylece tarih ve romanın ayrı ayrı uyandıracağı ilgiyi sağlamak demek olan tarihî roman, romantizmin meydana getirip usul, kural ve geleceğini kurduğu bir çeşittir.” (Özön, 1985: 25)

Hülya Argunşah ise, bu tarifi yanlış değil; ama eksik bulmuştur. Çünkü O’na göre tarihî romanın işlevi, iyi bir eğitim aracı olması olabilir; fakat sadece macera zevkinin tatminine yönelik örnekleri de vardır.(1990:11) Fakat tarihi roman kavramına eğitici bir işlev yüklemek yanlıştır. Böyle bir amacı yoktur fakat okuyucuda belirli bir tarih merakı uyandırabilir ve kişi tarihi bilgi edinmek için tarih kitaplarına yönelebilir.

Türk edebiyatında tarihi kaynak olarak kullanan türlerin önem kazanmaya başlaması 19. ve 20. asırdadır. Konusunu tarihten alan ilk roman, Ahmet Mithat Efendi’nin Letâif-i Rivâyât serisinden çıkan Yeniçeriler’dir. (1871) Bu eseri yine Ahmet Mithat Efendi’nin Süleyman Muslî adlı romanı ve Namık Kemal’in Cezmi’si (1880) takip eder. Daha sonra ise tarih uzun süre tiyatro eserlerinin konusu olur. Tanzimat devrinde bir tarihe yönelik söz konusudur. Cevdet Paşa, Hammer’in Osmanlı Tarihi’ni tamamlar. Özellikle dönemin tarihle ilgileniş Batı’nın tesirine karşı Osmanlı’nın savunulması şeklindedir.

Tanzimat Devri’nde tarihe verilen önem, devletin bir çöküşe gitmesiyle ilgilidir. Yazarlar dönemin insanına ruh kazandırmak için, tarihten yararlanmaya başlar. Namık Kemal Osmanlı Tarihi’nin “ifade-i meram”ında bir milletin geçmişini bilmeden geleceği hakkında ne tedbirler alınırsa alınsın başarılı neticeler elde edilemeyeceğini söyler. Edebiyatın ve sanatın halkın eğitimi yolunda önemli birer araç olduğunu belirten Namık Kemal, eserlerine tarihten inandığı örnek kahramanları yerleştirir. Tarihî biyografileri, bazı şiirleri, Celâlettin Harzemşah, Vatan Yahut Silistre gibi eserleri hep bu amaca yöneliktir. Namık Kemal’den sonra tarihe duyulan ilgi devam eder.(Tuncer, 1996:87-133)

Özellikle edebiyatımızda hâkim olan tiyatro ve şiir türlerinde tarih konuları işlenir. Şemsettin Sami'nin Seydî Yahya'sı, Sami Paşazade Sezai'nin Şîr adlı oyunları, Abdülhak Hamid'in konusunu tarihten alan tiyatro oyunları ve bazı şiirleri de tarihî malzemeye dayanır. (Argunşah,1990:16)

Servet-i Fünun devri yazarları ise tarihle ilgilenmemiştir. Ali Suavi, Süleyman Paşa, Ahmet Cevdet Paşa, Ahmet Vefik Paşa ve Bursalı Mehmet Tahir ve Necip Asım'ın başlattıkları faaliyetler, asıl neticelerini İkinci Meşrutiyet'te verir. Aslında Meşrutiyet Servet-i Fünun yazarlarına bile değişik bir ruh kazandırmıştır. Tevfik Fikret 'Tarih-i Kadim'i yazar. Eserinde yaşadığı günden ümitsiz olan şairi yarınlarından da ümitsiz görürüz. Bu duyguyu mâziye de teşmil eden şair, şuurlu olarak bir takım değerleri, dini ve mâziyi silmeye çalışır.

Meşrutiyet'ten sonra tarihe bakışların hepsi, Fikret kadar karamsar ve inkârcı değildir. Bazı yazarlar vatanın içinde bulunduğu durumun çıkış yollarını ararlar. Bir kısmı mâziye dönerek oradan güç almayı tercih eder. Bu açıdan II. Meşrutiyet Devri Türk edebiyatı, tarihe bakışı açısından farklılıklar gösteren bir dönemdir. Ancak diğer edebî türler çok işlendiği hâlde bu devirde tarihî roman yok gibidir.

Meşrutiyet'i takip eden yıllarda tarihî konular; tiyatro, şiir ve hikâyede yoğunlaşmıştır. Bu dönemde tarihten en çok faydalanan aydınlar arasında, Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Halide Edip, Fuat Köprülü, Yahya Kemal gösterilebilir. (Tuncer, 2001:187, 221, 301, 463, 573) Hüseyin Tuncer'in Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı adlı çalışmasında, dönemin edebiyat ortamı ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

Ziya Gökalp, Türk tarihini turancılık ideolojisi doğrultusunda bütün genişliği ile ele alır. Başlangıçta ütöpik ve turancı karakterde olan düşünce tarzı, devrin siyasî ve içtimaî temayülleri dolayısıyla esasları "Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak" şeklinde sistemleşerek yine Gökalp tarafından daraltılmıştır.(Tuncer, 2001:187-220) Türkçülüğün Esasları'nda bu düşünceyi Türkiyecilik, Oğuzculuk Turancılık, olarak sıralayan Gökalp, Turancılığın o dönem itibariyle bir hayâl

olduğunu kabul eder. “Bugün gerçeklik sahasında yalnız Türkiyecilik vardır. Fakat ruhların büyük bir özleyişle aradığı Kızıl Elma, gerçeklik sahasında değil, hayâl sahasındadır.” (Gökalp 1970:28)

Osmanlı İmparatorluğu’nda birbiri ardına yenilgiler yaşayan aydınlar yeni bir ideoloji olarak Gökalp’in fikirlerinden etkilenirler. Halide Edip, Ömer Seyfettin, Ahmet Hikmet Müftüoğlu tarihî hikâyeler yazmak ve geçmiş zamana dönerek devirlerine örnekler vermek endişesi taşırlar.

Gökalp’in fikirlerinden istifade eden Mustafa Kemal, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetinin tarih politikasını tespit ederken Türkleri bir bütün hâlinde gören tarih görüşünü ortaya atar. Selçuklu ve Osmanlı ihmal edilmez; ama İslâmiyet’in kabulünden önceki Türk tarihine yoğunlaşılır. Mustafa Kemal bu düşüncenin ilmî olarak aydınlatılması için Türk Tarih Kurumu’nu kurar. Bundan sonra tarih hem ilmî hem de edebî sahada ilgi çekmeye başlar.

1930’lu yıllarda Osmanlı Devleti’ne karşı geliştirilmiş olumsuz bakış açısı edebiyata konu olur. Özellikle Osmanlı’nın çöküşü, Lâle Devri, kadın istismarı sık işlenen konulardır. Müsahipzade Celâl, çöküşün müesseselerden başladığını göstermek ister gibi Osmanlı’nın çeşitli kurumlarını mizahî bir dille tenkit eder. 1940’lardan sonra bu eserler bir masal gibi gelir. Osmanlı tarihinin güzelliklerine yönelinir. Klâsikleşen musikî, mimarî, güzel sanatlar gibi imparatorluğun estetik yanlarını işleyen romanlar yazılır. Yakup Kadri’nin Hep O Şarkı, Halide Edip’in Sinekli Bakkal, Tanpınar’ın Mahur Beste ve Huzur’u geçmişten gelen estetik malzemeler üzerine kurulmuştur. (Yalçın, 2002:11-120)

1960’lardan sonra Türk tarihinde, yeni bir dönemin başlangıç noktası sayılan Millî Mücadele konuları işlenmeye başlanır. Aydınların bütün çarpınış ve anlayışlarına rağmen, bu devrin böyle geç konu edilmesi, Yakup Kadri’nin deyimiyile geçirilmesi gereken “istihale devri” ile ilgilidir. (Kadri, 1934:98-100)

1980'lerden sonra ise tarihî roman sayısında belirgin bir artış görülür. Artık yapılan incelemelerde de tarih ve roman ilişkisinin nasıl olması gerektiği ciddi biçimde sorgulanmaya başlanmıştır.

S. Dilek Yalçın-Çelik, 1980 sonrası edebiyatımızda artış gösteren tarihî romanları değerlendirerek şu şekilde açıklar:

“1980 sonrası edebiyatımızda tarihi romanlar kurgu ve anlatım özellikleri açısından değerlendirilmek üzere bir sınıflamaya tâbi tutulsa üç ana başlık karşımıza çıkar:

1- Kronolojiye dayalı gerçekçi tarihî romanlar

a) Popüler tarih romanları

b) Biyografik, anı tarzında tarihî romanlar.

2- Modernist kurgu ile kaleme alınan tarih romanları

3- Postmodern kurgu ile kaleme alınan tarih romanları” (Yalçın-Çelik, 2005: 76)

Yalçın-Çelik'e göre birinci bölümde yer alan kronolojiye dayalı gerçekçi tarihî romanların en büyük özelliği tarihe ait gerçekliğin ve ayrıntıların, romanlarda yer almasıdır. Gerçekliği şu ya da bu şekilde kurgunun içinde yer alması, romanda anlatılanların tarihî gerçeklere uyması konusu yazarın ana problemlerinden biridir. Popüler tarih romanları ise, tarihî gerçeklikten uzaklaşarak tiraj ve imaj kaygısı ön planda tutularak yazılan romanlardır. Biyografik anı şeklinde kaleme alınan tarihî romanlar için ise, S. Dilek Yalçın-Çelik, bu tarzdaki eserlerin sayısında bir artış olduğunu belirtmiştir. Bu romanların özelliği roman yazarının gerek aile bireylerinden birinin bıraktığı notlardan ya da anılardan hareketle kaleme alınmış olan romanlar olmasıdır. (Yalçın-Çelik, 2005: 78-80)

Modernist kurgu ile kaleme alınan tarih romanlarında biçimin önem kazanmaya başlamış, anlam yoğunluğu ve derinliği önem kazanmıştır. Farklı roman teknikleri üzerinde durularak, romanın hayatla ilişkisinden çok, sanatla ilişkisi ve iç içe oluşu türün temel dinamiklerini belirler olmuştur. Postmodern tarihî romanlar adıyla anılan üçüncü eğilim ise, genellikle roman yazımını postmodern bir tavır olarak kabul eden Orhan Pamuk'la başlatılmaktadır. Postmodern tarihî romanın tanımı, özellikleri ve sınırları ile ilgili kesin bilgiler yoktur. (Yalçın-Çelik, 2005:81-82)

Özellikle 1990 sonrası dönemde, Osmanlı'nın ve tarihî romanımızın yeni bir pencere açtığı görülür. Genel olarak Orhan Pamuk'un Beyaz Kale (1985) adlı eseriyle başlayan bu dönemde ideolojik yaklaşımlar, yıkılış sebebi gibi unsurlar bırakılmış, Osmanlı toplum yapısı, eğitim öğretim anlayışı Osmanlı'nın sanat ve kültürel yaşamı anlatılmıştır. Olaylar tek bir bakış açısı ile değil, çeşitli açılardan ele alınmıştır. Tarihî olaylar ve kişiler bilinen tarihî boyutları ile değil, bilinmeyen yönleri ile tarihî romanlara konu olmaya başlamıştır.(Çeri, 2000:25) Bu romanlardan önemli olanları şunlardır:

Orhan Pamuk "Beyaz Kale" (1985), Şemsettin Ünlü "Yüz Uzun Yıl" (1993), Nedim Gürsel "Boğazkesen" (1995), İhsan Oktay Anar "Puslu Kıtalar Atlası" (1995), Kitabü'l-Hiyel (1996), Zülfü Livaneli "Engereğin Gözündeki Kamaşma" (1996), Murat Erman "Beyaz Ateş Adası (1998), Selim İleri "Cemil Şevket Bey Aynalı Dolaba İki El Revolver (1997), Ahmet Altan "Kılıç Yarası Gibi" (197), Orhan Pamuk "Benim Adım Kırmızı" (1999).

Başta da belirttiğimiz gibi insan yaşamında geçmişte kalanın, yaşanılanın paylaşılması, edebiyatın en eski dönemlerine kadar inmektedir. Fakat burada yeni bir tür olan romanın kendisine konu olarak polisiye, bilimkurgu gibi birçok olguyu seçebileceği gibi, tarihî de konu edinmesi ve sanat eserlerinin tarihten faydalanması açısından bakıldığında çok yeni bir durum olmadığı aşikârdır.

Burada asıl söz konusu olan, Türkiye'de özellikle tarihî romana duyulan ilginin artışındaki sebepler ve buna paralel olarak tarihî romanlar üzerine tek tek ya da genel olarak tartışılmasıdır. Tarihî roman yazarının aslında tarihin bilinmezliğine sığınarak işlediği konu hakkında fazla bilgi sahibi olması önemsenmediği ve sanatkârane anlatım ve kurgu önemli olduğu için, yazılması tercih edilen bir tür olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda popüler edebiyat kategorisinde değerlendirilebilir; çünkü tarihî roman, okuyucusuna kolay yoldan macera yaşatır, onu geçmişe, bilinmeyene götürür ve okunması son derece kolaydır.

Burada unutulmaması gereken şudur ki; tarihî roman yazarı salt bir tarihçi değildir. Amacı tarihî öğretmek ya da aktarmak da olamaz. Tarihçiden nasıl kendi eserine yorumunu katmasını beklemiyorsak, tarihî roman yazarından da eserinde kesin gerçeklikten söz etmesi istenemez. Bu konuda Hüseyin Tuncer'in şu cümleleri, konuyu özetler niteliktedir:

“ Sonuç olarak, edebiyatçı için günlük hayatın gerçekleri ve tarihin gerçekleri, birer malzeme olmaktan öteye ma'nâ taşımaz. Oyun yazarı, hikâyeci ve romancı elde ettiği ham maddeyi, kendi dünyasında şekillendirir ve işler. Bu işleyişte 'edebî yaratmanın sihri'nin kullanır; bir tarihçi edasıyla karşımıza çıkmaz, çıkması da beklenemez. Çünkü, roman gerçeği ile tarih gerçeği farklı farklı şeylerdir. Yazar, tarih gerçeğinden yararlanarak, romancı hürriyetiyle karşımıza çıkar.” (Tuncer, 1999:208)

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bir edebiyat türü olarak romanın tarihsel olay, durum, olgu ve süreçleri, toplumsal bilinci kurgulamak yoluyla ve tarih düşüncesi oluşturmak amacıyla üstlendiği rol, hemen her dönemde edebiyat araştırmaları ve incelemelerinin konusu olmuştur. Bu alandaki çalışmalarda, üzerinde en çok durulan nokta, roman türünün “tarihsel” olayları sunuş şekli ve romanın “tarihsel gerçek” kavramına bakışıdır.

Edebî türler arasında tarihle en çok ilgili olan türün genel olarak roman olduğu kabul edilmiştir. Tarihin edebiyat okuru ve yazarı için değeri, bu anlamda bir kat daha artmaktadır. Roman, kurgulanışı itibariyle toplumsal, tarihsel kimlik oluşturmak anlamında çok önemli bir araçtır. Bu aracın anlaşılması ve tarihî olguların romanlara nasıl yansıdığına araştırılması, bilinçli bir edebiyat anlayışını da beraberinde getirecektir.

Dünya edebiyatında özellikle 18. yy.’dan sonra kendine sağlam bir yer bulan tarihsel roman gelişimini hızla sürdürür ve Tanzimat’la birlikte Türk edebiyatına gelmesiyle bizde de çeşitli örnekleri görülmeye başlanır. Bu ilk örneklerden yola çıkılarak zamanla tarihsel konuları bire bir ya da çeşitli kurgusal desteklerle anlatan birçok roman yazılmıştır. Bu romanların tarihsel unsurları sunuşu ve bu unsurlarla ilgili yorumları bakımından değerlendirilmesi, edebiyat gelenekleri ile tarih biliminin bulunduğu ortak noktada eleştirel ve çok yönlü okumalara imkân verecektir. Bundan sonraki çalışmalarda değerlendirebilmesi amacıyla da toplanan veriler, bu çalışmada temeli oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacı, tarihsel verilerin ve bu bilgilerin tarihsel romanlara hangi düşünce ve yöntemlerle yansıtıldığı ile ilgili olarak sağlıklı bir değerlendirme olanağı yaratılmasıdır. Üzerinde durulan romanların sonra da değerlendirmeye alınması istenmiştir. Bu yüzden 1990 sonrası Türk romanlarında tarihsel konuların farklı perspektiflerle incelenmesi için, bir ön bilgi ve bakış sunulması temel amaçlardandır.

1.3.Problem Cümlesi

Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu ve Ahmet Altan'ın 1990 sonrasında yayımlanan romanlarında tarihe bakış tarzları nasıldır?

1.4 Alt Problemler:

1.4.1. Tarih Kavramı ile İlgili Alt Problemler

1. Tarihî olaylar romanlara nasıl aktarılmıştır?
2. Tarihî şahsiyetlere romanlarda ne ölçüde ve ne şekilde yer verilmiştir?
3. Kurum ve kuruluşlar nasıl işlenmiştir?
4. Tarihî öğeler romanlarda hangi yönleriyle ve ne ölçüde verilmiştir?

1.5. Sayıtlar

Bu çalışmada belirlenmiş olan on iki romanın tarihî temaları işledikleri kabul edilmektedir. Ayrıca belirli bir dönemin tarihini konu edinen bu romanlarda, çeşitli tarihsel olaylar ve şahsiyetler yansıtılmıştır.

1.6. Sınırlılıklar

Araştırma, öncelikle tarihsel bir sınırlandırmaya tâbi tutulmuştur. Çalışmamızda Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu ve Ahmet Altan'ın 1990 sonrasında yayımlanmış romanları ele alınmaktadır. Bu romanlardan tarihi konu edinenleri ele alınmıştır. 1990 sonrası dönemde tarihi konu edinen romanların Hıfzı Topuz'un Meyyâle (1998), Taif'te Ölüm (1999), Paris'te Son Osmanlılar (1999), Gazi ve Fikriye (2001), Çamlıca'nın Üç Gülü; Yılmaz Karakoyunlu'nun Salkım Hanım'ın Taneleri (1990), Üç Aliler Divanı (1991), Güz Sancısı (1992), Yorgun Mayıs Kısrakları (2004); Ahmet Altan'ın Yalnızlığın Özel Tarihi (1991), Kılıç

Yarası Gibi (1998) ve İsyân Günlerinde Aşk (2001) adlı romanları olduğu belirlenmiş ve bu eserlerle sınırlı tutulmuştur.

1.7. Tanımlar

1.7.1. Roman

Roman, bir bakıma kurmaca türlerin kaynağıdır. Gerçi, kurmacanın geniş anlamı düşünüldüğünde, “tahkiye etme, anlatma” anlamlarını çerçeveleyen roman türünün 15. yy’da ilk örnekleri ortaya çıkan, Rönesans ve Reform dönemi yenilikleri ile Sanayi Devrimi’nin yarattığı yeni Avrupa düzeninde kendine yer bulan özel bir alanı kapsadığı da düşünülebilir. Buna karşılık, romanın tanımı üzerine ortak bir düşünce görünmemektedir. Devirler, konular ve konuları ele alış tarzı bakımından farklı biçimlerde tanımlanıp farklı düşüncelerle değerlendirilmiştir. Yine de yaygın bir ifadeyle romanın, olmuş ve olması mümkün olan olayları çoğunlukla insanî karakterlerle anlatan, genellikle uzun bir edebî tür olduğunu söylemek mümkündür. (Tural 2003:208)

1.7.2. Tarih

Tarih sözcüğü, köken olarak bilim ile eş anlamlıdır. Yunanca (historia); bilmek, anlatmak demektir. Geniş anlamıyla geçmişte olup biten şeylerin, tabiat varlıklarının betimlenerek incelenmesidir. Bu daha çok tabiat bilimlerinin konusudur. Bununla birlikte zamana bağlı değişmelerin bütünü ifade eder. Daha geniş anlamıyla düşünülürse, hangi düzende olursa olsun, geçmişin araştırılmasıdır.

Özel anlamıyla, insan toplumlarının geçmişinin bilgisi ya da hikâyesidir. Bu anlamda tarih, bir defa olur, tekrar etmez. Tarihî olay, biricikliğini korur. Tarih, bir milletin ve insanlığın hafızasıdır. Onsuz yaşanamaz. Tarihî olayın, bazen kökü geçmişte kalır, ama şimdi devam eder, bir süreç olarak varlığını sürdürür.

Tarih, bilim olarak, eleştirici bir gözle tarihteki olayları inceleyen, onları anlatan ve yorumlayan bir alandır. Bununla birlikte tarihe çeşitli şekillerde bakan ve onları yorumlayan anlayışlar da bulunmaktadır. (Bolay, 1996:388)

1.7.3. Tarihî Roman

Tarihî roman, edebî türler arasında kendine önemli bir yer edinmiş roman türünün bir alt-türü olarak görülebilir. Bu da tarih ve roman arasındaki ilişkiyi kaçınılmaz olarak gerekli kılmaktadır. Tarih, bu tür romanlar için onu diğer türlerden ayırıcı özelliklere sahiptir. Böylelikle tarihsel roman denilen tür, konusu ve bunu işleme biçimiyle diğer roman türlerinden farklı özellikler gösterir.

Tarihî romanların ayırıcı özelliklerinden birincisi ve en önemlisi geçmiş gerçeklere dayanmasıdır. Çağını konu edinen eserlerden farkı, işlenen vakanın şimdiki zamanda devam etmesi yerine, başlangıç ve sonucu gözlenebilen zamandan önceye dayanmasıdır. (Tural, 2003:208-209)

Alfred Döblin'e göre tarihsel roman, tarihten çok yine de bir roman sayılmalıdır Tarihsel roman Döblin'in bu düşüncesi başta gelmek üzere, herhangi bir tarihsel dönemi ya da olayı gerçeğe yakın; ama sanatsal biçimde aktaran bir roman türüdür. Tarihsel roman yazarı, tarihsellik ilkesinin olduğu kadar, eyleminin yazınsal boyutunun da bilincindedir. Yani yazar, hem tarihsel bir olayı belirli bir bilinç düzeyinden irdelleyecek, hem de yapıtının bir roman olduğunu göz önünde bulunduracaktır. (Göğebakan 2004:15)

Sadık Tural'a göre, konusunu geçmişteki hakiki bir olaya dayandıran romanlara tarihî roman denilmektedir. (Tural, 1976:15)

2. BÖLÜM

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Türk romanına tarihsel açıdan bakan ve tarihsel dönemleri konu edinen Türk romanları üzerine yapılmış çalışmalar yoğun, ama dağınıktır. Konu ile ilgili bazı derinlikli incelemeler bulunmasına karşılık, söz konusu araştırmalar çeşitli dergi ve kitaplardaki makalelerden ve yayımlanmamış yüksek lisans ya da doktora tezlerinden oluşmaktadır. Bu konu hakkında tarihî roman türünü derinlemesine inceleyen kapsamlı bir kaynak da henüz mevcut değildir. Konunun, özellikle de tarihî Türk romanlarının ayrıntılı bir dökümünün yapılması, öncelikle kuruluş ve kurtuluş dönemlerini anlatan romanlarımızın bu çalışmalar esnasında ön sırada değerlendirilmesi gerekmektedir.

Yine de bu çalışma için ulaşılmış olan kaynaklar yeterli bilgi sunmaktadır. Farklı zamanlarda, farklı amaçlarla yapılan bu çalışmaların ortak noktası bir yönüyle tarihin Türk romanında irdelenişine dikkat çekmek olarak görülebilir.

Sadık Kemal Tural'ın Töre Dergisi'nin Nisan 1976 tarihli sayısında "**Tarihin Romanlaştırılması**" başlıklı yazısı, bu konu ile ilgili ilk önemli bilgilere değinmektedir.

Yine Sadık Kemal Tural'ın birinci baskısı 1982'de Ötüken tarafından yapılan "**Zamanın Elinden Tutmak**" adlı kitabında yer alan "Tarihî Roman ve Atsız'ın Tarihî Romanları Üzerine Düşünceler" adlı bir yazısı bulunmaktadır. Tural bu yazısında, roman, tarih ve tarihî romanın özelliklerini ortaya koymaktadır.

Hülya Eraydın Argunşah, 1990'da Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırladığı "**Türk Edebiyatında Tarihî Roman**" başlıklı

yayımlanmamış doktora tezinde 1923'ten 1990'a kadar basılmış tarihî romanları incelemektedir.

Hüseyin Tuncer, **“Edebiyat Araştırmaları ve İncelemeleri”** adıyla yayımlanmış olan çalışmasında yakın tarihimizi konu alan romanları incelerken tarihî roman kavramı ile ilgili bilgiler vermektedir. Hüseyin Tuncer'in Tanzimat Devri Türk Edebiyatı ve Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı adlı kitaplarında da dönemin çeşitli yazar ve şairlerinin tarihe bakış açısı ve tarihten yararlanarak yazdıkları eserlerle ilgili bilgi bulmak mümkündür.

Taner Timur'un **“Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik”** adlı eserinde romanın kaynağı, tarihle kesişmesi, tarihî roman kavramı ve Türk Edebiyatında tarihî roman kavramı ayrıntılı bir şekilde toplumsal ve bireysel etkileri de gösterilerek incelenmiştir.

Hilmi Yavuz'un **“Roman Kavramı ve Türk Romanı”** adını taşıyan eserinde, tarihsel romanın tarihle kurduğu ilişkinin derinliğini irdeleyen yazılar bulunmaktadır.

Alemdar Yalçın'ın **“Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı”** adlı eserinde de tarihî roman kavramı, bu kavramın ortaya çıkışı, gelişimi ile ilgili çeşitli bilgiler bulmak mümkündür.

Tarih ve Toplum Dergisi'nin Haziran 2000'de çıkan **“Tarih ve Roman İlişkisi Üzerine”** adlı özel sayısı konuyla ilgili ayrıntılı ve geniş bir özet içermektedir.

Hürriyet Gösteri dergisinin Mayıs 1997 tarihli sayısında çeşitli yazılar yer almıştır.

Mehmet Can Doğan'ın Türk Yurdu dergisinin Mayıs-Haziran 2000 sayısında yayımlanan **“Tarihî Romanın Dinamikliği ve Son On Beş Yılın Tarihî Romanları”** adlı makalesi, son dönem tarihî Türk romanlarının tarihî roman kavramıyla ilgili olarak incelenmesinden oluşur.

Yine Türk Yurdu dergisinin bahsi geçen sayısında Bahri Ata'nın yazmış olduğu **“Tarih Öğretimde Bir Araç Olarak; Tarihî Romanlar”** adlı makalesi de tarihî romanların farklı bir cephesini aydınlatmaktadır.

Turgut Gögebakan'ın **“Tarihsel Roman Üzerine”** adlı çalışması da tarihî romanla ilgili kuramsal bilgilere ve çeşitli romanlarla ilgili incelemelere yer vermektedir.

Bahriye Çeri'nin **“Tarih ve Roman”** adlı incelemesi ise, Nedim Gürsel'in **“Boğazkesen”** romanı üzerine yazılan yazılarla tarihî romanların ve tarih romancılığının kuramsal çerçevesini çizmeye çalışmaktadır.

Bu alanla ilgili olarak son dönemlerde yayımlanan değerli çalışmalardan biri de, S. Dilek Yalçın-Çelik'e aittir. **“Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları”** adlı çalışmasında Yalçın-Çelik, özellikle 90'lardan sonra yazılmış Türk romanlarındaki yaklaşımlar üzerinden tarihî roman kavramının yeni kuramlarla ilişkisini incelemektedir.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmanın temel modeli, tarihî model olarak belirlenmiştir. Araştırma tarihi konu edinen, 1990 sonrasında yayımlanmış romanları içerdiğinden ve geçmişe dönük bir zaman dilimini konu edindiğinden, tarihî modele başvurulacaktır. Eserler incelenirken, konu edindikleri tarihî dönemler içinde meydana gelmiş tarihî olaylar ve o dönemde yaşamış tarihî kişiler göz önünde bulundurulacaktır. Ayrıca romanlar doküman inceleme yöntemiyle tek tek değerlendirilecek ve elde edilen sonuçlar sentez yoluyla bir sonuca ulaştırılacaktır.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmada, evren ve örneklem gruplarının birbiriyle örtüştüğü görülmektedir. Çalışmanın evrenini 1990 sonrası yayımlanmış tarihî romanlar oluşturmaktadır. Yapılan tarama çalışmaları sonunda teze konu olacak on iki tarihî roman belirlenmiştir. Örneklem grubunda belirlenen bu on iki romana ulaşılarak hepsi incelenmiştir. Sonuç olarak bu çalışmada evren ve örneklem grupları aynıdır.

3.3. Verilerin Toplanması

Veri toplanması sırasında doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem uyarınca, romanlarda yer alan tarihî unsurlar tespit edilmiş ve tarihî süreçler ve olgular bakımından kaydedilmiştir.

3.4. Veri Çözümlemesi

Elde edilen veriler, tarihsel yöntemin betimsel ve içeriksel yöntemlerle birleştirilmesiyle çözümlenmiş ve romanlarda yer alan tarihî olgu, durum ve süreçler

bağlamında sıralanmıştır. Bu işlem, romanların bütününden ortak tarihî bilgiler elde edilmesi amacıyla genel veriler üzerinde uygulanmıştır. Veriler; tarihî olaylar, savaşlar, tarihî şahsiyetler ve tarihî unsurlar olarak ayrıştırılmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. ROMANLARIN İSİMLERİ VE ÖZETLERİ

4.1.1. MEYYÂLE

Hıfzı Topuz

4.1.1.1. Romanın Özeti

Abdülaziz daha şehzade iken -yani tahta çıkmadan önce- annesi Pertevniyal Kadın efendi'yi torun sahibi eder. Osmanlı Sarayı'nda bir şehzadenin padişah olmadan önce baba olması yasaktır. Bu yüzden Pertevniyal Kadın Efendi tavan arasında torunu Yusuf İzzettin'i gizlice büyütme kararı verir. Çocuğun yalnızlıktan sıkılmaması için, o dönemde Rusların Kafkasya'ya saldırıları sırasında, İstanbul'a göç etmek zorunda kalan Kafkas kökenli milletlere mensup iki kız çocuğu satın alınarak Saray'da Yusuf'la beraber büyütülmeye ve eğitime başlanır. Pertevniyal Kadınefendi çocuklardan birine Meyyâle, diğerine de Çeşmidil ismini verir.

Meyyâle genç kız olup o dönemlerde evlilik çağı olarak kabul edilen on dört yaşına gelince, Pertevniyal Valide Sultan'ın isteği doğrultusunda, padişah Abdülaziz'in yakın arkadaşı olan Nevres Paşa ile evlenir. Ancak, paşanın yaşlı olması ve bunun neticesinde ortaya çıkan uyumsuzluk nedeniyle bu evlilik kısa sürer ve Meyyâle Saray'a geri döner. Günlerini mutsuz ve sıkıntılı bir şekilde geçirmektedir. Pertevniyal Valide Sultan'ın gönlü buna hiç razı değildir. Aradan üç yıl böylece geçtikten sonra Pertevniyal Valide Sultan, Meyyâle'yi bu kez ondan on yaş büyük olan Hasan Hilmi Paşa ile evlendirir.

Çeşmidil ise, birlikte geçirdikleri gecenin sabahında padişah Abdülaziz tarafından haznedarlığa yükseltilir.

Abdülaziz, en güvendiği kişiler -Serasker Hüseyin Avni Paşa, Sadrazam Rüştü Paşa, Şura-yı Devlet Reisi Rüştü Paşa, Bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşa, Mektebi Harbiye Kumandanı Süleyman Paşa ve Şeyhülislâm Hayrullah Efendi-tarafından tahttan indirilir ve yerine Sultan V. Murat getirilir. Abdülaziz'i Topkapı Sarayı'na götürürler ve orada ona kötü davranırlar. Bu muameleye daha fazla dayanamayan Abdülaziz intihar eder. Oğlunun intiharına bir türlü inanmak istemeyen Pertevniyal Valide Sultan'ın hayatı kararır. Sonunda onu bir konağa kapatırlar.

V. Murat'ın da padişahlığı uzun sürmez. Tahtan indirilir ve Sultan Abdülhamit tahta geçer. Bu olay üzerine Pertevniyal Valide Sultan'ın üç aylık işkence dolu günleri sona ermiş olur. Meyyâle, kocası Hasan Hilmi Bey'den izin alarak Pertevniyal Valide Sultan'ı yalığa getirir ve birlikte kalmaya başlarlar.

Abdülhamit, Abdülaziz'in yakınlarını ufak ve saraydan uzak yerlere tayin etmektedir. Hasan Bey de bundan nasibini alır ve İçel mutasarrıflığına atanır. Yazları yalıda, kışları konakta geçen bir hayattan, adını dahi duymadığı bir taşra kentine gitmek Meyyâle'yi çok üzer. İlk kızı Rabia dört yaşına basmış, ikinci kızı Makbule de bir yaşını daha yeni doldurmuştur. Meyyâle, Pertevniyal Valide Sultan'la vedalaşarak çocuklarıyla beraber yola çıkar. Pertevniyal Valide Sultan o günlerden sonra fazla yaşamaz. Aksaray'da yaptırmış olduğu Valide Camii'nin yanındaki türbeye defnedilir.

Hasan Hilmi Bey, İçel ile başlayan tayinler serisine Yozgat, Kütahya ve Elazığ ile devam eder. Elazığ'dan sonra İstanbul'a geri dönerler. İstanbul'dan uzakta geçen on iki yıllık dönemde Meyyâle Hanım'ın iki kızı daha olur. İstanbul yaşamları uzun sürmez. Altı ay sonra Konya'ya, oradan da Hicaz'a tayinleri çıkar. Sonra tekrar İstanbul'a atanırlar. Meyyâle Hanım için, İstanbul'un gösterişli havasında yaşamak, taşra kentlerinin boğucu ve sıkıcı havasından kurtulmak kadar zevkli değildir. Annesi Şuhucihan (Fatma) Hanım'ın hiç beklenmedik bir yaşta ölümü ve Pertevniyal Valide Sultan'ın başına gelenler onu perişan eder. Kızlarıyla iyi geçinememiş, arkadaş olamamıştır. Hırçın ve kaprisli bir kadın hâline gelir. Zaman zaman sinir krizleri

geçirip bunalımlara düşer. Konakta, kızlarının, halayıkların, odalıkların ve uşakların karsısına her zaman sert ve kasvetli bir havayla çıkar. Hiçbir konuda herhangi bir ödün dahi vermeksizin konaktaki otoritesini sürdürmeye çalışır.

Meyyâle, son yıllarda eşinin kendisiyle eskisi gibi ilgilenmediği kanısına varır. İyice bunalıma düşer ve kocasıyla olur olmaz nedenlerle tartışmaya baslar. Mutsuzdur. Mamafih, son yıllarda eşiyile doğru dürüst bir ilişkileri de kalmaz. Alınganlıklar ve güvensizlikler Meyyâle'yi çılgına çevirmeye başlar. Tüm bu gerginlik ve huzursuzluk ortamında, yaşamı birbirlerine zehir etmeye başlarlar.

Bu arada Hasan Hilmi Bey'in Sivas Valiliğine tayini çıkar. Ancak Meyyâle, kızlarıyla birlikte İstanbul'da kalmak ister. Hasan Hilmi Bey, Sivas'a tek başına gider. Orada çevre baskısının da etkisiyle ve kendi iradesi doğrultusunda, İstanbul'a bildirmeden Hayriye Hanım'la evlenir. Beraberinde Sivas'a getirmiş olduğu aşçı Salih Ağa, bu olay karşısında çok sevdiği Meyyâle Hanım'a bunu haber vermesi gerektiği düşüncesiyle İstanbul'a mektup yazar. Durumdan haberdar olan Meyyâle, çocukları da alarak Sivas'a hareket eder. Orada Hasan Hilmi Bey'e hakaretler yağdırır. Onu mutsuz ve huzursuz etmek için de Sivas'tan ayrılmaz. Hasan Hilmi Bey, hamile olan eşi Hayriye Hanım'ın doğumunun yaklaştığı günlerde geçirdiği bir kalp krizi neticesi vefat eder.

Meyyâle Hanım, tüm bu olanlardan kendini sorumlu tutar. Suçluluk duygusu içerisinde hayata küser ve hiç kimseyle görüşmek ve konuşmak istemez. Hasan Hilmi Bey'in cenazesi kaldırıldıktan sonra İstanbul'a döner ve konağa kapanır. Eşinin ölümünden sonra, dünyaya küskün bir şekilde, kızlarıyla da hiç ilgilenmeden ve tebessüm etmeden geçirdiği on altı yıl neticesinde o da yaşama veda eder...

4.1.2. TAİF'TE ÖLÜM

Hıfzı Topuz

4.1.2.1. Romanın Özeti:

Taif'te Ölüm, çöken Osmanlı İmparatorluğu'nun çağdaşlaşma sancılarının akıcı bir dille anlatıldığı ve dönemin baş aktörlerinin bireysel trajedilerinin gözler önüne serildiği bir romandır.

Roman, Mithat Paşa'nın Taif Kalesi'nde ölümünden iki gün önce 6 Mayıs 1884'te eşine yazdığı son mektup ile başlar. Sultan Abdülhamit, Mithat Paşa'yı önce idama mahkûm ettirir, ardından bu cezasını yaşam boyu hapse çevirir. Ayrıca onu hapishanede öldürtmeyi plânlamaktadır. Böylece Sultan Abdülhamit Mithat Paşa'yı ortadan kaldırmış olacaktır, aynı zamanda da Mithat Paşanın ölümünden hiç kimse Sultan Abdülhamit'i sorumlu tutamayacaktır. Mithat Paşa'ya Taif kalesinde çeşitli suikastlar hazırlanır; fakat hiçbirisi sonuç vermez.

Mithat Paşa, Hafız Mehmet Efendi'nin 1822'de İstanbul'da doğan oğludur. Adını Ahmet Şefik koyarlar. On üç yaşında Divan-ı Hümayun'da (Başbakanlık Kaleminde) çalışmaya başlar. Orada adını Mithat Efendi olarak değiştirirler. Mithat Efendi, Arapça, Farsça, Mantık ve İslâm Hukuku dersleri alır. Başbakanlık yazı işlerinde önemli görevlere getirilir. Yirmi beş yaşında iken, ailesinin isteği üzerine ailesinin bulunduğu Naime Hanım ile evlenir. Bir yıl sonra Memduh'a adındaki kızları doğar.

Mithat Paşa Batı kültürünü tanımak ve dil öğrenmek amacıyla dönemin Sadrazamı Ali Paşa'dan Avrupa'ya gitmek için izin ister. İsteği kabul edilir. Sadrazam, Mithat Efendi'yi altı aylığına Avrupa'ya gönderir. Mithat Efendi'nin ilk durağı Paris olur. Elçilikte, kendisiyle ilgilenmesi için görevlendirilmiş olan Necmettin Bey ile tanışır. Necmettin Bey, Mithat Efendi'yi evine davet eder.

Necmettin Bey eski bir İstanbulludur. Bir görev sebebiyle Paris'e gelmiş Suzanne adında bir kadınla evlenmiş, kızları Meryem dünyaya gelmiştir. Son derece açık fikirli ve Batı kültürüne sahip olan bu aileye Mithat Efendi çabuk alışır.

Meryem 19 yaşındadır. Babası Necmettin Bey ile Mithat Efendi'ye Fransızca ve yakın tarih öğretecektir. Yakın tarihi bizzat yaşamış olan Necmettin Bey, Mithat Bey'e tarihi en ince ayrıntısına kadar anlatır. Bu gelişmelerden Mithat Bey oldukça etkilenir. Kendisinden 17 yaş küçük olan Meryem'e sıcak duygular beslemeye başlar. Bu hissiyatı karşılıksız kalmaz. Meryem de Mithat Bey'den hoşlanır ve dört aylığına sevgili olurlar. Altı ayın dört ayını Paris'te geçiren Mithat Efendi daha sonra Brüksel, Londra ve Viyana'da bulunur.

Memleketine döndükten kısa süre sonra Niş'e vali olarak atanır. Niş'in tüm sorunlarını çözer. Niş'in sınırlarının genişlemesiyle adı Tuna Vilâyeti olur. Mithat Paşa burada göçmenlere yer bulur, Tuna gazetesini çıkarır, Memleket Sandıkları denen bankalar kurar.

Ali Paşa'nın önyak olmasıyla fikirlerini bir bir hayata geçirir. Bunların en önemlisi Şura-yı Devlet denilen kurumdur. 10 Mayıs 1868'de Abdülaziz'in izniyle Devlet Şurası açılır. Daha sonra Sadrazam Ali Paşa tarafından Fransızlara verilmek istenen bir imtiyazı istememesi sebebiyle Mithat Paşa'nın Ali Paşa ile arası açılır. Bağdat valiliğine gönderilir. Paşa, burada Tramvay işletmesini kurar. Gazete çıkarır. Hastane yaptırır. Irak'ta Osmanlı egemenliğini tartışılmaz bir şekilde yerleştirir. Bağdat'ta eşi Naime Hanım'ın rızasıyla ikinci kez evlenir.

Hakkındaki dedikodular sebebiyle Edirne'ye görevlendirilir. Yeni sadrazam Mahmut Nedim Paşa olayların perde arkasındadır.

Mithat Paşa Edirne valiliğine gelmeden İstanbul'da kısa bir süre konaklar. Burada Genç Osmanlıların ileri gelenleriyle görüşür. Padişah'la konuşur. Özellikle Osmanlı'nın durumu hakkında bilgi alır. Görüşmenin ardından Sultan, sadrazamlık mührünü Mahmut Nedim Paşa'dan aldırır ve Mithat Paşa'yı sadrazam yapar.

Mithat Paşa, işe maliye kısmından başlar. Eski sadrazamın yolsuzluklarını bulur. Mahkeme sonucunda Padişah Mahmut Nedim Paşa'yı affeder.

Mithat Paşa'nın kızı Memduh'a, Vefik Bey'le evlenir. Ailesi Paşa'nın kız kardeşi Sıdika Hanım çevirmektedir. Paşa'nın ikinci eşinden bir oğlu olur. Adını Ali Haydar koyarlar. Mithat Paşa'nın Abdülaziz ile arası açıktır. Sadrazamlıktan alınır ve yerine Mütercim Rüştü Paşa getirilir. Mithat Paşa bunun ardından üç ay boyunca Selânik'te görev alır, Adliye Nazırı olur ve tekrar istifa eder.

Paşa'nın Şehriban Hanım'dan ikinci çocuğu olur; adını Vesibe koyarlar.

Çabaları sonuç vermeyen Mithat Paşa, Sadrazam Rüştü Paşa, Serasker Avni Paşa, Şeyhülislâm Hayrullah Efendi ve Kayserili Ahmet Paşa ile birlik olur. Abdülaziz'i tahttan indirirler. Önce yerine Murat Efendi'yi getirirler. Fakat Abdülaziz'in intiharından sonra Murat Efendi delirir. Bunun üzerine Paşalar Murat Efendi'nin yerine tahta Abdülhamit'i geçirirler.

Abdülhamit Paşa Meşrutiyeti ilân etme sözü verdiği için tahta getirilmiştir. Önceleri tüm Paşaların istediği gibi davranır; ama sonra kendi düşünceleri öne geçer. Mithat Paşa sadrazam olur. Önceleri iyi davrandığı Mithat Paşa ile daha sonra fikir ayrılıkları başlar. En önemlisi hazırlanan anayasanın 113. maddesidir. Bu maddeye Namık Kemal ve Ziya Paşa karşı çıkarlar. Mithat Paşa söz konusu maddeye onaylamamakta; ama elinden fazla bir şey gelmemektedir. Bu maddeye göre Padişah istediği kişiyi Osmanlı sınırlarının dışına sorgusuz sualsiz gönderme yetkisine sahiptir.

Mithat Paşa, Abdülhamit tarafından 113. Madde gereğince sürgüne gönderilir. İçeride bu sürgüne aydınlar ve halk sessiz kalır; ama Avrupa bu olayı öğrenince Abdülhamit'i eleştirmeye başlar. Mithat Paşa ise Avrupa'da sevinçle karşılanır. Her yerde gösteriler düzenlenir. Sultan Hamit sürgün durumundan rahatsız olmuştur.

Mithat Paşa sürgün olduğu günlerde Paris'e gelir. Suzan Hanım'ı bulur. Necmettin Bey ölmüştür. Meryem ise Mithat Paşa gibi siyasî düşünceleri ve eylemleri yüzünden Belçika'da yaşamaktadır. Mithat Bey, Meryem'i görmek istese de Suzan Hanım buna izin vermez.

Paris'ten sıkılan Mithat Paşa, Plevne yenilgisine olan üzüntüsü birleşince soluğu Londra'da alır. Diplomatik girişimlerde bulunur. Londra'da kendisi çok gösterişli bir şekilde karşılanır. Yaptığı girişimler ve Avrupa'nın kendisini bir kahraman gibi karşılaması Abdülhamit'i kızdırır. Tek çare Paşa'yı geri getirmektir. Mithat Bey'i affeder.

Paşa İstanbul'u istemez. Girit'e tayini çıkar. Ailesi de oraya gönderilir. Burada iki ay kadar kalır. Suriye'ye atanmıştır. Suriye üzerinde tüm devletler tarafından siyasî oyunlar oynanmaktadır. Paşa burada yine okullar yaptırır, yollar açar, siyasî sorunları çözer; fakat İzmir'e bir nev'i sürgün olarak gönderilir.

Paşa İzmir'de de tüm sorunları çözülemeye çalışır. Fakat İstanbul boş durmamıştır. Saray İzmir'e gizli bir görevli gönderir. Bir gece yarısı hükümet binası kuşatılır. Mithat Paşa'nın evi basılır. Paşa kaçar ve Fransız Konsolosluğu'na sığınır.

Paşa'nın sığınma olayı ertesi gün anlaşılır. Konağı adeta yağmalanırcasına aranmış, ailesi kapı dışarı edilmiştir. Paşa'nın Fransa Konsolosluğu'na sığınması Fransızlar için bir koz olmuştur. Sultan Abdülhamit bu durumu anlayınca Tunus, Fransızlara bırakılır. Karşılık olarak Mithat Paşa geri alınır. Böylece artık Hamit, Paşa'yı Abdülaziz'in öldürülmesi gibi düzmece bir suç işleme hazırlığından tutuklatır.

Yıldız Mahkemesi'nde Mithat Paşa, Sultan Abdülaziz'i öldürtmekle suçlanır ve idama mahkûm edilir. Padişah bu mahkûmiyeti Taif Kalesi'nde ömür boyu mahkûmiyete çevirir.

Kaldığı hapisanede kendisine türlü işkenceler yapılır. Suikastlar düzenlenir. En son olarak zindanında boğularak öldürülür. Sultan Abdülhamit'in bu ölüme inanması için de kafası kesilir ve bir kutu içinde özel eşyaları ile Sultan'a götürülür. Bu eşyalar İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra Saray'da Abdülhamit'in dairesinde bulunur. Mithat Paşa'nın cesedi görkemli bir tören düzenlenerek İstanbul'da şehitliğe gömülür; fakat beden başsızdır.

4.1.3 PARİS'TE SON OSMANLILAR

Hıfzı Topuz

4.1.3.1 Romanın Özeti:

19. yy. ortalarından 20. yy. başına kadar geçen dönemde, padişahlık rejimine karşı Türk aydınlarının verdiği mücadelelerin ve Batılılaşma çabalarının anlatıldığı romanda, bir yandan Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Sami Paşazade Sezai, Ali Suavi gibi ünlü yazar ve gazetecilerin yaşamlarından, politik mücadelelerinden kesitler verilirken, diğer yanda Abdülmecit'in kızlarından Mediha Sultan'ın aşkları, evlilikleri ve çileli hayatı gözler önüne serilir.

Roman, 1923 Ekim'inde Fransa'nın güney kıyılarının güzelliklerinin tasviri ile başlar. Küçük bir kıyı kasabası olan Menton'dan bahsedilir. Bu kasabadaki Villa Nobel'de Osmanlıyı yenilgiden yenilgiye sürükleyen Damat Ferit Paşa, eşi, son Padişah Vahdettin'in ablası Mediha Hanım ile yaşamaktadır. 37 yıldır evlidirler. Osmanlı İmparatorluğu'ndan kaçtıktan sonra buraya yerleşmişlerdir. Son Padişah Vahdettin de San Remo'da bir villa kiralamış, orada yaşamaktadır. Ferit Paşa 6 Ekim'de tifodan ölür.

Yazar, romanı geriye dönüşlerle aktarmıştır. Bu noktadan, Mediha Hanım'ın çocukluk ve gençlik yıllarına, 1870'lere geçiş yapar. Mediha Hanım sarayda yaşamaktadır. Sami Paşazade Sezai'nin de babası olan, ünlü vezirlerden Abdurrahman Sami Paşa'nın oğlu Necip Bey'e âşıktır. Bu platonik bir aşktır. Kimsenin haberi yoktur. Necip Bey bir süre sonra Paris Sefareti'ne atanır. Mediha Hanım'ın duygularından habersizdir. Paris'te elçilikle görevlendirilmiştir; ama aslında sürgün cezası nedeniyle buradadır. Paris'te yaşamaktan memnundur; çünkü Osmanlı yaşam şeklini sevmemektedir. Paris'teki en önemli dostu Abdülhak Hamit'tir. Hamit Bey, Necip Bey'in çocukluk arkadaşıdır. Paris sefirliğinde çalışmaktadır. Yabancı bir kadınla ilişkisi vardır.

Hamit Bey'in Londra Sefareti'nde çalışan bir arkadaşı daha vardır: Sonradan Damat Ferit Paşa olarak bilinecek olan Ferit Bey. Üç arkadaş fırsat buldukça görüşmektedirler. Gezip eğlenirler. Necip Bey'in de Georgette adında bir kız arkadaşı olur. Necip Bey, Fransa'da yaşamış olduğu bu ilişkiye kısa zamanda alışır. Hatta Georgette'siz yapamaz duruma gelir. Kültürel farklar ilişkilerine tatlı sert ama çekici bir hava verir.

Georgette Fransa'daki İmparatorluğun yıkılması için çıkartılan isyanlarda orada bulunan üç Türk'ten çok etkilenmiş, bu yüzden Türk Sefareti'nde çalışmak istemiştir. Bu Türkler Jön Türklerdir. Bunlar Reşat, Nuri, Ayetullah'tır. Daha sonra aralarına Namık Kemal de katılır. İki yıl içine üye sayısı 245'e çıkar. Örgüte M. Fazıl Paşa maddi destek vermektedir. Gelişmelerin Padişah'ı kızdirması sonunda çeşitli gazeteler kapatılır. Üyeler Avrupa'ya kaçarlar; fakat sonunda örgütün önde gelenleri çeşitli sürgünlere gönderilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ise Abdülhamit başa geçmiş ve küçük kardeşi Mediha Hanım'ın platonik aşkından haberdar olmuştur. Sadrazama verdiği emirle Necip Bey'i İstanbul'a getirtir. Necip Bey'in olanlardan haberi yoktur. Hatta başına kötü bir şey gelecek diye endişelenir. Necip Bey'in Georgette'le olan ilişkisi ise bu davet üzerine gerilir. Necip Bey, onu gelişmelerden haberdar edeceğine dair söz verir. İstanbul'a geldiğinde evlilik haberini alır. Vicdanı, duyguları ile Georgette arasında kalır. Fakat teklifi geri çevirmez. Aklından ise Georgette'i bir türlü çıkaramaz.

Önceleri her şey yolundadır. Mediha Sultan bir erkek çocuk doğurmuştur. Yaşamları tam istedikleri gibidir. Mediha Hanım mutluluktan memleket sorunları ile ilgilenmez. Necip Bey ise Paris'i ve Georgette'i düşünmekte, özlemektedir. Yaşadığı hayatın ikiyüzlülüğü kendisini sıkmaktadır. Hele Paris'ten gelen ve kendisini ve seçimlerini sıkı bir şekilde eleştiren mektup iç dünyasını çökertir. Bir süre sonra kendi fikirlerini saraya karşı savunur. Görevinden alınır. İçe dönük bir yaşantısı olur ve tifodan ölür.

Mediha Hanım, eşi Necip Bey'in ölümü üzerine yaşama küser. Kendisine genç olduğu ve isterse evlenebileceği söylene de Mediha Hanım bunlara kulak asmaz. Fakat bir bayram kutlamasında Sultan Hamit, Mediha ile görüşür. Kendisini evlenmeye ikna eder. Birkaç isim söylemesini ister. Mediha Hanım ise Necip Bey'in Paris'ten arkadaşı Ferit Bey'i tarif eder. Ferit Bey Londra'dan çağrılır. Sadrazam, Ferit Bey'e durumu anlatarak bu işi halletmesi için Padişah tarafından görevlendirilir. Ferit Bey durumu öğrendiğinde çok şaşırır; ama saraya damat olma sıfatı kendisini etkiler ve durumu kabul eder. Mediha Hanım'la evlenirler.

Ferit Bey, Şurayı Devlette vezirliğe yükselir. Gerçi diğer üyeler bu genç ve tecrübesiz vezirden pek hoşlanmazlar ama, damat olduğu için, ona saygı göstermek zorundadırlar. Ferit Bey de damatlığının getirdiği faydaları hemen kullanmak ister. Eşini Padişah'tan kendisini İngiltere Sefirliği'ne ataması konusunda görüşmesi için ikna etmeye çalışır. Fakat Sultan Hamit bu öneriyi reddeder. Ferit Bey, bunun üzerine Şehzade Vahdettin ile samimi olmaya çalışır. Amacı Hamit'ten sonra tahta geçmesi beklenen Vahdettin'le arasını sıcak tutmak ve isteklerini ona yaptırabilmektir.

Ferit Bey'in Veliht Vahdettin ile samimiyeti de istediği gibi olmaz. Vahdettin, Ferit Bey'in cariyeler ile kardeşi Mediha'yı aldattığını öğrenir. Kimsenin fark etmediği uygun bir zamanda Ferit Bey'i kendisi cezalandırır.

Sultan Hamit devrilinceye kadar Ferit Bey'den hiç ses çıkmaz. İttihatçılar ile işbirliği yapan Damat Ferit kısa zamanda hırs yüzünden İttihatçıların da gözünden düşer. Osmanlı İmparatorluğu'nun da girdiği Birinci Dünya Savaşı sonunda yenilgiye uğraması İttihatçıları ülkeden kaçmaya zorlar.

Sultan Reşat'ın ölümünün ardından Vahdettin tahta çıkar. Vahdettin ile Damat Ferit Paşa'nın arası düzelmiş gibidir. Vahdettin'in yapabileceği hiçbir şey kalmamıştır. Hükümeti kurma görevini Damat Ferit'e verir. Ferit Paşa ise İngiliz yanlısı olarak Mustafa Kemal'e karşı çıkar. Hakkında tutuklama kararı çıkartır. Dönemin Şeyhülislâmı da Mustafa Kemal ve arkadaşları için idam kararı çıkarmıştır.

İstanbul'daki herkes, hatta Vahdettin bile Damat Ferit'ten umudu kesmiştir. Ferit Bey ve eşi İstanbul'u terk ederler. Millî Mücadele sonunda İstiklâl Mahkemesi kendisini idama mahkûm eder; ama karar uygulanamaz.

Vahdettin bir İngiliz gemisiyle kaçar. Maceralı bir yolculuk sonunda İtalya-Fransa sınırına yerleşir. Kardeşi Mediha Hanım ile tekrar görüşürler. O sıralarda halifelik de kaldırılır. Fransa'nın bu sahil kasabası İstanbul'dan kaçıp gelen hanedan üyeleriyle dolmuştur. Kısa süre sonra maddî sıkıntı başlar ve Mediha Hanım değerli eşyalarını satar. Vahdettin Efendi 65 yaşında ölür. Ardından miras işlerini halleden Mediha Hanım da Paris'te vefat eder.

4.1.4. GAZİ VE FİKRIYE

Hıfzı Topuz

4.1.4.1. Romanın Özeti:

Roman Mustafa Kemal'in hayatını Fikriye Hanımla olan ilişkisi üzerinden kurgulayarak anlatmaktadır. 16 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler Mustafa Kemal'in ve Fikriye Hanım'ın gençlik yıllarından başlayarak Kurtuluş Savaşı'nın mücadele dolu yıllarından geçer ve Fikriye Hanım'ın trajik ölümüyle sonlanır.

Fikriye 16 yaşında kumral, dalgalı saçlı, yeşil gözlü, ince uzun boylu, zarif bir Rumeli güzelidir. Ailesi Teselya'dan Selânik'e göç etmiştir. Babası Memduh Hayrettin Bey ve amcası Ragıp Bey zorlu bir göçten sonra Selânik'e yerleşir. Daha sonra Memduh Bey ailesini alır ve İstanbul'a getirir. Fikriye İstanbul'da doğar. Memduh bey'in kardeşi Ragıp Bey ise Selânik'te kalır. Ragıp Bey'in eşi bir süre sonra ölür.

Zübeyde Hanım ise 1857 yılında Selânik'in yakınlarında Langaza denilen bir bölgede doğmuştur. Ailesi Anadolu'dan göçmüş yörüklerdendir. Yaşadığı bir sağlık sorunundan ötürü Selanik'te hastanede tedavi görür ve bir süre Selânik'te kalır. Selânik'i çok sever ve yaşadığı çiftliğe geri dönmek istemez. Bu arada kendisi ile evlenmek isteyen Ali Rıza Efendi isminde bir kişi çıkar. Zübeyde Hanım ve Ali Rıza Efendi evlenirler, üç çocukları olur fakat Ali Rıza Efendi, Mustafa yedi, Makbule üç yaşında ve en küçük çocukları Naciye kırk günlük iken ölür. Zübeyde Hanım 31 yaşında dul kalır. Ağabeyinin Selânik'in dışındaki çiftliğine yerleşir. Mustafa ise öğrenimine Mahalle Mektebi'nde başlamış, ardından Şemsi Efendi İlkokuluna geçmiş, oradan da Selânik Mülkiye Rüştiyesi'ne yazılmış; fakat bu okuldan memnun olmayıp Askerî Rüştiye'ye geçmiştir.

Ali Rıza Efendi'nin ölümünden beş yıl geçmiştir. Zübeyde Hanım 36 yaşındadır ve evlenmeye niyeti yoktur. Fakat aynı mahallede oturan Fikriye'nin

amcası Ragıp Bey, Zübeyde Hanım'ı görüp beğenir ve evlenme isteğini kendisine bildirir. Zübeyde Hanım bu isteği uygun bulup Ragıp Bey ile evlenir. M. Kemal bu evliliğe başında çok kızsar da sonraları Ragıp Bey ile çok iyi anlaşır, hatta dost olur. Annesinin evlenmesinden üç yıl sonra Manastır Askerî İdadî'sine girer. Ömer Naci ve Fuat Bulca ile arkadaş olur. Bazı ünlü isimlerin çocuklarına özel dersler verir. Ve ilk duygusal macerası olan Merkez kumandanı Şevki Paşa'nın kızıyla bu sayede tanışır. Fakat aralarındaki ilişki platoniktir, ikisi de birbirini sevdiğini diğlerinden saklamıştır. M. Kemal, yıllar sonra ilk sevdiği kızın geçirdiği bir kaza sonucu öldüğünü duyar ve çok üzülür.

1899 Mart'ında İstanbul'a gelerek Harp Okuluna girer. Hafta sonları üvey babasının kardeşi ve Fikriye'nin babası olan Memduh Bey'in evine izne çıkmaya başlar. Akademinin son sınıfındayken Memduh Bey ölür. Fikriye ise o yıl 7 yaşındadır.

M. Kemal girmiş olduğu akademide Ali Fuat (Cebesoy), Fethi (Okyar), Yusuf (Akçura), Ferit (Tek), Cafer Tayyar Paşa, Enver Paşa, Fahrettin Altay ve Kâzım Karabekir'i hep o yıllarda tanır; onlarla dost olur. 1905'te Harp Akademisi'ni bitirerek Suriye'deki 5. Ordu'ya gönderilir. Fakat bu görev, M. Kemal için bir sürgündür. Beyrut'tan gizlice Selânik'e geçer. Oradaki arkadaşları aracılığıyla kaçaklık durumunu çözer ve izin alır. Beyrut'ta hayata geçirdikleri Vatan ve Hürriyet Teşkilâtının çalışmalarını Selânik'te sürdürmeye başlar. İzni bitince tekrar Şam'a döner, Şam'da bir buçuk yıl kaldıktan sonra Manastır'daki Üçüncü Ordu'ya atanır ve burada İttihat Terakki'ye üye olur. İttihatçılar bu arada, Sultan Abdülhamit'e Meşrutiyet'i ilân ettirerek yönetimi kısmen ele geçirirler. Bu duruma kızan askerler ve vatandaşlar tarafından çıkarılan 31 Mart Ayaklanması üzerine Selânik'ten yola çıkan ve başında M. Kemal'in bulunduğu Hareket Ordusu isyanı bastırır.

İttihatçıların ileri gelenleriyle anlaşamayan M. Kemal, İstanbul'da görevlendirilir. Bir süre sonra da İtalyanların saldırdığı Trablus ve Bingazi'nin yardım kurtarılması için Derne'ye atanır. Zorlu yolculuktan sonra Tobruk'a varır. Üç ay Kuzey Afrika çöllerinde büyük imkânsızlıklar içinde savaşır. Aslına ona göre

burada savaşmak anlamsızdır. Çünkü esas tehlike Osmanlı İmparatorluğu'na Balkanlardan gelecektir. Nitekim M. Kemal'in tahminleri doğru çıkar. 8 Ekim 1912'de Yunanistan ve Karadağ anlaşarak Osmanlı'ya savaş ilân eder. Böylece Balkan Harbi başlamış olur. Osmanlı İmparatorluğu bunun üzerine, bir yıl çok zorlu şartlarla savaştıkları cepheleri yenilmediği halde, bırakmak zorunda kalır. Çünkü Osmanlı'nın iki cephede savaşacak gücü yoktur. Bu yüzden M. Kemal de Selânik'e geri döner. Yine zorlu bir yolculuktan sonra İstanbul'a ulaşır. Annesinden ve Ragıp Bey'den haber almak için, vefat etmiş olan Memduh Bey'in evine gider. Orada Fikriye ile karşılaşır. Fikriye 15 yaşına gelmiştir. Yakınlarda kız mektebi olmadığından, annesi özel olarak Fikriye'ye Fransızca ve piyano dersleri aldirmiştir. Fikriye'nin M. Kemal'e çocukluğundan beri duyduğu hayranlık kendisini görmesiyle birlikte artar.

M. Kemal 25 Kasım 1912'de Gelibolu'da mevzilenmiş olan Kolordunun Akdeniz Şube Müdürlüğüne atanır. Bu arada İttihatçılar Harbiye Nazırı Nazım Paşa'yı vurmuşlar, böylece ülkenin kaderi tamamen İttihatçıların önde gelen liderleri Enver, Cemal ve Talât Paşalara geçmiştir. M. Kemal de Fethi Bey ile Sofya'ya sürgün edilir. Bu sefer Fikriye'den ayrılmak M. Kemal'e de zor gelmiştir. M. Kemal'in Sofya hayatı yemek ve davetlerle geçer. Bir şekilde önemli işlerden uzak tutulur. Oysa M. Kemal, 33 yaşına gelmiş ve memleketi için bir şeyler yapmak istemektedir. Kararını bir gecede verir. İzmir'e kaçar. Arkadaşı Doktor Fikret Bey'i bulur ve onunla memleket meseleleri üzerinde yoğunlaşır. Beş altı gün sonra Sofya'ya geri döner. Bu zaman zarfında İttihatçılar Osmanlı'yı Almanların yanında Birinci Dünya Harbi'ne sokmuşlardır. M. Kemal de nerede olursa olsun savaşın içinde olmak ister ve tayini (kimsenin bilmediği) 19. Fırka'ya çıkar. İstanbul'a gelip tayin emrini alır. Fikriye'yi ziyaret eder. Ayrılışı M. Kemal'i eskisinden daha çok üzer. 19. Fırka ise gerçekte yoktur. M. Kemal'in vazifesi Tekirdağ'da bu fırkayı kurmaktır. Bu sırada Enver Paşa ise Sarıkamış'ta yenilgiye uğramış ve 78 bin askeri kış mevsiminde savaşmadan donarak ölür. M. Kemal ise Çanakkale'de bir destan yazmaktadır.

M. Kemal'in annesini görmediği dört yıl olmuştur. Zübeyde Hanım ise kızı Makbule Hanım ile birlikte Selânik'ten İstanbul'a gelir ve Fikriye'nin evine yerleşir. M. Kemal ziyarete gittiğinde annesi Fikriye ve ev halkı kendisini büyük bir sevinçle karşılar. Bu arada M. Kemal'in Çanakkale'de zafer kazanıp Enver Bey'in Sarıkamış'ta yenilgiye uğraması, aralarında bir gerginlik yaratır. Enver Bey, M. Kemal'e karşı olumsuz bir tavır takınır.

M. Kemal ise annesinin ısrarı üzerine annesine bir ev bulur ve annesini oraya yerleştirir. Zübeyde Hanım, Fikriye'nin M. Kemal'e karşı olan duygularını anladığı için, oğlunu ve kendisini ondan uzaklaştırmak istemiştir. M. Kemal ise, içten içe cephede görev alamadığı için sıkılır ve görev ister. Edirne'ye 6. Kolordu Kumandanlığına atanması haberine çok sevinir. Bu sırada Fikriye'nin kaldığı evin yandığı haberini alır. Bu duruma çok üzüldüğü hâlde, görevine gitmek zorundadır.

M. Kemal Diyarbakır'a gönderilir. Generalliğe yükseltilmiştir. Ordusunu Doğu Cephesi'nde önce Rus İşgali altında bulunan Muş'a, sonra da Bitlis'e çeker. Artık, M. Kemal büyük bir kurtarıcıdır. Hiçbir yerde uzun süre kalmadan Güneydoğu Anadolu-Suriye-Lübnan bölgesinde oradan oraya koşturur. Temmuz 1917'de Yıldırım Orduları Kumandanlığına bağlı 7. Ordu komutanlığına atanır. Görevine başlamadan önce annesini ziyaret eder. Bu arada Fikriye ile de görüşür. M. Kemal Halep'ten ayrıldıktan kısa bir süre sonra, İngilizler Kudüs ve Filistin'i tamamen işgal eder. M. Kemal İstanbul'a bozuk bir moralle döner. Çeşitli görüşmelerde bulunması gerektiğinden, annesinin evinde kalmaktansa Pera Palas'a yerleşir. Fikriye ise sıkıntılıdır. Annesi aniden vefat etmiş, evin tüm yükü ona kalmıştır. M. Kemal ise, kendisini memlekete meselelerinden uzaklaştırmak isteyen Enver Paşa'dan yeni görev emrini alır. Görevi Almanya'ya diplomatik bir geziye davet edilen Sultan Reşat'ın yerine gidecek olan veliaht Vahdettin Efendi'ye eşlik etmektir. M. Kemal böyle bir gezinin kendisi ve düşünceleri için faydalı olacağı kararına varır. Yol boyunca Vahdettin'e memleketin durumuyla ilgili düşüncelerini anlatır. Vahdettin de M. Kemal'den etkilenmiş gözükür; ama bu konuda hiçbir karar almak istemez. Almanya'dan böbrek sancuları çekerek dönen M. Kemal ailesi ve Fikriye Hanım tarafından coşkuyla karşılanır. Geçmeyen böbrek sancuları nedeniyle Viyana'da

tedavi görmek üzere izin alır. Gelmiş olduğu tedavi merkezinde padişah Reşat'ın vefat haberini alır. Vahdettin tahta geçmiştir; hemen bir kutlama mesajı gönderir. Fakat M. Kemal'in sıcak yaklaşımları sonuç vermeyecektir. Hatta düzenlenen bir tertiple M. Kemal Suriye'ye gönderilir. Bu Enver Paşa'nın bir oyunudur. Fikriye ise M. Kemal'e beraberinde gitmesi için yalvarır. Onun için sadece M. Kemal önemlidir. Görevi gereği Halep'te savaşırken 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanır ve M. Kemal'e görevinden el çektirilir. İstanbul'a dönen M. Kemal, Pera Palas'a yerleşir. Gazi'nin Çanakkale'den geçirmedeği düşman, artık İstanbul sularındadır. Vahdettin Meclis-i Mebusan'ı kapatır. Sonuç olarak İttihatçıların girmiş olduğu Birinci Dünya Savaşı'ndan Osmanlı İmparatorluğu büyük bir yıkımla çıkar. Başkent İstanbul büyük sıkıntılar içindedir. M. Kemal kafasında memleket adına plânlar yapar. Tek çare kalmıştır. Anadolu'ya mutlaka geçmek zorundadır. Bunun bir yolunu ararken İngiliz Haber alma Örgütü İstanbul'dan uzaklaştırılması gereken kişilerin isimlerini saraya sunar. Bu isimler şunlardır: Fevzi Çakmak, Kâzım Karabekir, Halil Kut, İsmet İnönü ve Mustafa Kemal. Böylece hükümet, kendisini Anadolu'ya inceleme yapması için göndermek ister. Bu fırsatı değerlendirmek isteyen M. Kemal, Anadolu'ya geçmek için hazırlanır. Tüm gelişmeleri Fikriye Hanım'la paylaşır, Fikriye ise Paşası ile birlikte olabilmek için adeta yalvarır. Ama M. Kemal için öncelik kendi istekleri değil, Anadolu'nun kurtuluşudur. Fikriye'yi daha sonra yanına alacağına dair ikna eder. Yol hazırlıklarını sürdürürken İzmir'in Yunanlılarca işgal edildiği haberi gelir. İstanbul'un bu duruma tepkisiz kalmasına çok üzülen M. Kemal, hazırlıklarını tamamlar, son gecesini annesinin yanında geçirir. O gece M. Kemal, İngilizlerin kendisinin bineceği vapuru Karadeniz açıklarında batıracaklarını öğrenir.

Gemi yola çıkar. Kimsenin gözüne uyku girmez ve kıyıda fazla uzaklaşmadan yol alınır. Yolculuk herhangi bir saldırı olmadan sona erer. Samsun'a inen M. Kemal, önce İzmir'in işgalini protesto eder. Sonra Havza'ya geçer.

İngilizler M. Kemal'in bu görevinden hiç hoşlanmazlar. Baskı yaparak M. Kemal'i geri çağırırlar. M. Kemal dönmez. Amasya'ya geçer. Amasya Genelgesi'ni yayımlar. Oradan Tokat'a geçer. Zorlu bir yolculuktan sonra da Erzurum'a varır. Bu

gelişmeler sürerken Almanya Versay Anlaşmasını imzalamış ve tam yenilgiyi kabul etmiştir. M. Kemal ise sarayın kendisini ordudan uzaklaştırmaya çalışmasına istifa ederek cevap verir.

Erzurum Kongresi 23 Temmuz 1919'da açılır. Direnişin temelleri atılır. M. Kemal kongre başkanı seçilir. Önlerindeki en büyük sorun Manda sorunudur. Vekillerin bir kısmı manda yönetimine girmek istemektedirler. Fakat öneriler tartışılarak ortadan kaldırılır. Ardından M. Kemal ve beraberindekiler Sivas'a geçer. Sivas kongresini toplarlar. Bu kongrede de manda rejimi isteyenler yenilgiye uğratılır. Bir temsilciler heyeti kurulur. Başına da M. Kemal getirilir. Ve M. Kemal arkadaşlarıyla Ankara'ya gelir, coşkuyla karşılanır, temsil heyetinin merkezi Ankara olur.

M. Kemal İstanbul'dan ayrılalı bir buçuk yıl olmuştur. Fikriye 29 yaşına girmiştir ve artık paşasından ayrılmak istemez. Annesinin ölümünün ardından kız kardeşi de veremden ölür. Ağabeyi de Millî Mücadeleye katılır. Fikriye bir anlamda yalnız kalmıştır. Kararını verir. Anadolu'ya, Ankara'ya paşasının yanına gider. Paşası da buna izin verir. Fikriye'ye M. Kemal'in yaşadığı yerde bir oda hazırlanır. M. Kemal'in kaldığı direksiyon binasına ilk defa bir kadın eli değeri. Hem Fikriye, hem Gazi çok mutludur. Bu arada Ankara'da bir meclis açılır ve ülkenin her yerinden vekiller gelir. Meclis ve M. Kemal Kurtuluş Savaşı'nı başlatırlar, bu amansız mücadeleyi verirken İstanbul hükümeti ve yabancı ülkelerin perde arkasından yönettikleri iç isyanları da bastırmakla uğraşırlar.

Fikriye'nin ağabeyi Ankara'ya gelir ve M. Kemal'le yaşadığı ilişkiyi öğrenmek ister. Fikriye, M. Kemal'le nikâhlandıklarını anlatır. Bu nikâh gizlidir, evlendikten sonra da Çankaya'daki bir köşke yerleşmişlerdir. M. Kemal'in yakınındaki herkes Fikriye'yi çok sever. Kimse evli olduklarını bilmez; fakat aralarındaki ilişkinin herkes farkındadır.

Bu gelişmeler yaşanırken Yunanlılar İkinci İnönü yenilgisinin ardından geniş bir saldırı hazırlığı içindedir. Saldırı sonucu Kütahya, Eskişehir, Uşak, Afyon

kısacası Batı Anadolu ellerine geçer. Meclis M. Kemal'i başkumandanlığa getirir. Hükümet bu saldırılara karşı hazırlıklara başlar. Paşa cepheye gider. 23 Ağustos'ta saldırıya geçen Yunanlılar büyük bir direnişle karşılaşır ve 22 gün süren mücadeleyi Türk ordusu kazanır. 19 Eylül 1921'de M. Kemal meclise gelir, mareşal rütbesi ve gazi unvanını alır.

Fikriye ise geçen bu sürede paşasından haber almak için saatlerce meclisin etrafında bekler, vekillerden haber almaya çalışır. Paşanın Ankara'ya gelmesiyle çok güzel bir on ay geçirirler. Zübeyde Hanım da bu zaman zarfında İzmit'e gelmiştir. Zübeyde Hanım'ın düşünceleri eskisinden farklı değildir; Fikriye'yi oğluna uygun biri olarak görmez ve Fikriye'nin Gazi'nin yanında bulunuyor olması, Zübeyde Hanım'ı rahatsız etmektedir. Oğluna olan sevgisi nedeniyle bu düşüncelerini oğlula paylaşmak istemez.

Ankara'da havalar ısınır. Zübeyde Hanım'ın kalp durumu iyi değildir. Fikriye ise bir süredir rahatsızdır, fakat bunu kimseye, özellikle de Paşasına belli etmez. Bir zaman sonra yatağa düşer. Dönemin sıkıntılarında ve Fikriye'nin hastalığını gizlediğinden köşke gelen doktor, Fikriye'nin verem olduğunu anlayamaz.

M. Kemal Büyük Taarruz'un hazırlıklarına başlar. Bu hazırlıklar tamamlanuncaya kadar hükümet yetkililerine bile bilgi verilmez. 25 Ağustos günü Afyon'a gelen Gazi sabahın erken saatlerinde Büyük Taarruz'u başlatır. 27 Ağustos'ta saat 05.00'te Afyon'a girer. Yunanlılar dağılmıştır. Yunan Başkomutanı Trikopis esir alınır.

Türk Ordusu İzmir önlerine kadar ilerler. İstanbul Hükümeti şaşkınlık içindedir. Gazi İzmir'e girer girmez Hükümet Konağına gider. Büyük kutlamalar yapılır. Halk Gazi'yi büyük bir sevinçle karşılar. Kendisine kalması için Uşakizadelerin Göztepe'deki evi teklif edilir. Gazi kabul eder ve evi görmeye gider. Göztepe'deki evde Uşakizadelerin kızı Lâfife Hanım ile karşılaşır. Köşkü gezer ve bir zaman başka yerde kaldıktan sonra teklifi kabul edip köşke yerleşir.

Lâtife Hanım, Londra'da ve Paris'te okumuştur. İngilizce ve Fransızca bilir. Aynı evde kalmaya başladıkları için, bir süre sonra Gazi ile aralarında bir ilişki filiz vermeye başlar. Gazi ona tutulmaktan çekinir ve geride durur. Aslında Gazi'yi etkileyen Lâtife Hanım'ın etrafındaki herkes gibi kendini körü körüne onaylaması değil, fikirlerini korkmadan ileri sürmesidir. Fikriye ile olan ilişkisinde Fikriye Hanım da eğitimli, çok zariftir ve Gazi'ye aşırı bağlıdır. Gazi ise Fikriye ile yaşadığı iki yıllık ilişkinin tekdüzeliğinden sıkılmış gibidir. Gazi'nin hiçbir duygusal ilişkisi iki yıldan fazla sürmemiştir. Fikriye bu ilişkinin bitmesini kaldıracak güçte olmadığı için, Gazi ayrılık sözünü ona söyleyememiştir. Tüm bu düşünceler içinde Lâtife Hanım'la olan ilişkisi hızla gelişir. Siyasî yaşamı çok yoğun olan Gazi, 29 Eylül'de Lâtife Hanım'a umut verecek hiçbir söz söylemeden İzmir'den ayrılır.

2 Ekim'de trenle Ankara'ya gelen Gazi, Çankaya Köşkünde annesi ve Fikriye Hanım ile kucaklaşır. Fikriye'nin sağlık durumu daha da kötüleşmiştir. Verem olduğu kesinleşmiş ve İsviçre ya da Almanya'da seratoryuma yatırılması gerekmektedir. Fikriye, Gazi'den uzak kalacağı için bu tedaviye gitmeyi istemez. Gazi kendisini ikna edip Bursa'ya kadar eşlik ettikten sonra Fikriye Hanım Almanya'ya tedavi görmeye gider.

Gazi Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasıyla birlikte kafasında kurduğu plânları bir bir uygulamaya başlar. Yakın arkadaşlarının bile kendisine ters düştüğü noktalar, saltanatın ve hilâfetin kaldırılmasıdır. Her iki durumun da üstesinden gelmeyi başarır. Osmanlı soyunu yurt dışına çıkarır. Lozan barış görüşmeleri başlamış, İnönü bu görüşmelerde görevlendirilmiştir.

Gazi kafasındaki evlenme düşüncesini Azerbaycan elçiliğindeki bir ziyafette açıklar. Yeni bir aile hayatı göstermek amacındadır. Bu sırada annesi İzmir'de vefat eder. Annesinin cenazesine yoğun programı nedeniyle katılmayan Gazi, İzmir seyahatinde annesinin mezarını ziyaret eder ve Lâtife Hanım ile nikâhlanır. Fikriye ise Almanya'da seratoryumda tedavi görmektedir. İçine kapanmıştır. Paşasından haber beklemektedir.

Fikriye M. Kemal'in evlenmesinden 18 gün sonra hastahane hemşirelerinden birinin getirdiği gazeteden Gazi Paşa'nın evlendiği haberini okur. Tedavisini yarım bırakıp İstanbul'a döner. Refet Paşa'yı bulur. Fikriye'nin İstanbul'a gelişi Gazi'ye haber verilir. Gazi çektiği telgrafta Fikriye Hanım'ın hastahaneye gönderilmesini ve kendisi izin vermedikçe, oradan çıkartılmamasını ister. Fikriye Gazi'nin haberini almadan İstanbul'dan Ankara'ya kaçar. Trenin gara girmesiyle birlikte ilk atladığı arabayla Çankaya'daki köşke gelir. Paşa'nın Emir eri Ali Çavuş, Fikriye Hanım'ı sevinçle karşılar. Gazi'ye haber verir. Gazi ve Lâtime Hanım Fikriye'yi salonda karşılar. Fikriye odasına yerleştiğinde Lâtime Hanım Fikriye'yi yüzüzlükle suçlar ve Paşa'nın olmadığı bir zamanda onu kovacağını söyler. Hastahaneye gönderilmesini ister.

Fikriye ertesi gün kahvaltıya inmez. Hatta odasından hiç çıkmaz. Lâtime Hanım ise bu durumdan rahatsızlığını yüksek sesle belirtir. Ertesi gün Lâtime Hanım erkenden kalkıp köşkten ayrılır ve akşamüstü gelir. Fikriye yine odasından çıkmamaktadır. Lâtime Hanım bu duruma çok kızar ve Fikriye'nin duyması amacıyla "Kovun gitsin" diye bağırır. Bunu M. Kemal de duyar. Çalışma odasında geç saatlere kadar oturur. Fikriye ise sabaha kadar ağlar. Sabah bitkin bir durumda, kalacak bir otel bulmaya gider. Kaldığı odada İstanbul'daki dayısına gitmeye karar vermiştir. Gitmeden önce Paşa'sını görüp veda edecektir.

Gazi'nin yanına gitmesine izin verilmez. Gazi bu sırada Lâtime Hanım ile oturmaktadır. Haberi öğrenen Lâtime Hanım Gazi konuşmadan önce Fikriye'nin kovulmasını emreder. Gazi sessiz kalır. Fikriye Hanım Paşa'nın yoğun olduğu gerekçesiyle içeri alınmaz. Bu davranış Fikriye Hanım'ı çok üzer. Geriye dönüp geldiği arabaya biner ve bir el silâh sesi duyulur. Fikriye yıllar önce İsmet İnönü'nün hediye ettiği silâhla kalbine ateş edip intiharı denemiştir.

Haberi duyan Gazi'nin evden çıkmasına Lâtime Hanım izin vermez. Gazi hastahannede gerekenin yapılmasını emreder. Hastahanedeki herkes Fikriye Hanım'a

Gazi'nin eşiymiş gibi davranır. Fikriye Hanım müdahale edilerek hayata döndürölür. Bir hafta sonra durumu yine ciddileşir. Odasında ölü bulunur.

Mustafa Kemal yıllar sonra bir gün kardeşi Makbule'ye şöyle demiştir:

“İki kadın beni sevdi. Biri ben olduğum için, hiçbir şey beklemeden. Öteki ise mevkiim için.”

4.1.5. MİLLİ MÜCADELEDE ÇAMLICA’NIN ÜÇ GÜLÜ

Hıfzı Topuz

4.1.5.1 Romanın Özeti:

Roman, Millî Mücadele döneminde Çamlıca’da bir köşkte yaşayan ve mücadelede çeşitli yararlılıklar gösteren üç genç kızın hikâyesini, Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan Osmanlı İmparatorluğu’nun işgal edildiği günlerin huzursuz siyasî ve toplumsal atmosferini fon alarak anlatır.

Roman başlıklarla belirtilen on yedi ayrı bölümden oluşmaktadır. Üç genç kızın hikâyesi kimi zaman bölünerek Millî Mücadelenin seyri ve yabancı devletlerin politikasıyla ilgili bilgiler verilmiştir.

Birinci Dünya Savaşı’ndan önce Madrid ve Londra’da elçi olarak görev yapan, bir ara Hariciye Nazırlığı yapmış Ahmet Hulusi Bey, görevinden ayrıldıktan sonra Çamlıca’daki köşke yerleşmiştir. Ahmet Hulusi Bey ittihatçılardan hoşlanmaz, bunun sebebi onun İngiliz yanlısı olmasıdır. Avrupa’da eğitim görmüş, yurda dönünce yine bir elçinin kızı olan Handan Hanım’la evlenmiştir. Handan Hanım da eşi gibi savaşta İngilizlerin tarafını tutmuştur. Çiftin Neriman, Perihan ve Ümran adında üç kızı vardır. Kızların üçü de Handan Hanım’ın halasının oğlu Yüzbaşı Nedim Bey’e âşıktır. Nedim Bey gençliğinde Handan Hanım’la ateşli bir aşk yaşamış ama, ailelerin itirazı yüzünden ondan ayrılmak zorunda kalmıştır. Handan Hanım, Hulusi Bey ile evlenince bunu gurur meselesi yapmış, uzun süre konağa uğramamıştır. Yüzbaşı Nedim, ordudaki aykırı fikirlerinden ve disiplinsiz davranışlarından ötürü sicili bozuk bir yüzbaşısıdır. Bu yüzden Ahmet Hulusi Bey onun konağa gelip kızlarıyla konuşmasını istemez. Nedim Bey konağa Ahmet Hulusi Bey’in olmadığı günlerde gelmekte ve kızlarla sohbet etmektedir. Osmanlı İmparatorluğunun işgal edilmeye başlandığı bu günlerde kızlara özgürlük, devrim ve mücadele hikâyeleri anlatmaktadır. Kızlar Nedim Bey’in hikâyelerinden çok etkilenirler. Üçü de ona hayrandır. Nedim Bey, kendisinden yaşça oldukça küçük

olan kızların hepsini de sevmekte; ama içlerinden birine daha çok ilgi göstermekten kaçınmaktadır. Çünkü kızlar Nedim Bey'i birbirlerinden kıskanırlar.

Hulusi Bey, kızlarının eğitimi ile oldukça ilgilenmiştir. Büyük kızları Neriman ile Perihan, Arnavutköy'deki Amerikan Koleji'nde okurlar. Her ikisi için de piyano alınmış ve özel öğretmen tutulmuştur. Ümran ise, annesinin de okuduğu Dame De Sion Kolejine yazılır.

Hulusi Bey'in köşkü Çamlıca'nın en büyük ve önemli konaklarından biridir. Hulusi Bey'in her gün birçok ziyaretçisi vardır. Zaman zaman parti düzenler, hükümetten ya da siyasî dostlarını evine çağırır. Bununla birlikte evde misafir olarak kalanların dışında köşte yaşayanlar da oldukça fazladır. Hulusi Bey'in annesi İkbâl Hanım, kimin yengesi olduğu unutulmuş ve yıllardır köşte kalan Büyük yenge Servet Hanım, Haremağası Nuri Ağa, Aşçı Ömer, esir pazarından alınmış Gülfidan, sütnine Kadriye Hanım, köşte yaşayan laz hizmetçi ile evlenmiş olan bahçıvan Ramazan, arabacı Hüseyin Ağa köşkün ortak hayatında sürekli bulunan insanlardır. Bir de Hulusi Bey'in köşkü zaman zaman ziyaret eden kardeşi Ali Amca vardır. Köşte sevimli, hayta, serseri bir genç olarak bilinen Ali Amca'yı Hulusi Bey yola getirmeye uğraşmış; ama başaramamıştır. Köşte yaptığı ziyaretler zamanla daha da artan Ali Amca köşte gelen Mürgidil adlı hizmetçiyle birlikte olur. Mürgidil hamile kalıp da bu durum ortaya çıkınca ikisi de köşkten kovulur. Ali Amca dışarıda Mürgidil'le evlenir. Ama daha sonra karısını komşunun kızıyla aldatır.

Birinci Dünya Savaşı'nın bittiği işgal günlerinin başladığı dönemlerde özellikle yabancıların kurduğu çeteler köylere saldırmakta, Türkleri öldürmektedir. Bu çetelerden biri olan Todori çetesi bir köyü basarak sekiz kişiyi öldürüp dört kızı dağa kaldırır ve kızların ırzına geçer. Kızlar çetecilerin ellerinden kurtulup köye dönerler, Zehra bir akrabasının yardımıyla Hulusi Bey köşküne yerleşir. Yaşadığı acıların etkisindedir. Handan Hanım ve köşteki kızlar Zehra'ya aileden biri gibi davranırlar. Nedim Bey de geliş gidişlerinde Todori çetesinin peşine düşüldüğünü ve cezalandırılacaklarını söylemektedir. Nihayet Kuvayi Millîye için çalışan Demir

Hulusi Bey çetesi, Todori çetesini kısıtııp tüm çetecileri öldürür. Konakta da bu haber sevinçle karşılanır.

Yüzbaşı Nedim Bey, Birinci Dünya Savaşı bittikten sonra Harbiye Nezaretinde ikinci piyade şubesine atanır. Nedim Bey, Kuvayi Millîye için çalışmakta ve İstanbul'dan Anadolu'da Mustafa Kemal önderliğinde başlatılacak mücadele için silâh kaçıırma ve haber alma çalışmalarında yer almaktadır. Bütün bu görevleri başarıyla yürütmekte zaman zaman köşkü ziyaret ederek, çalışmalar konusunda kızları bilgilendirmekte ve bir süre sonra onlara da çeşitli görevler vereceğini söylemektedir. Mustafa Kemal direniş hareketini yürütmek için Anadolu'ya geçtiğinde İstanbul'da ve diğere şehirlerde Kuvayi Millîye'ye bağılı gruplar ve çeteler birleşmekte ve ulusun direnişini işgal kuvvetlerine savaş açmaktadırlar. İzmir'in işgal edilmesinden sonra İstanbul'da büyük mitingler düzenlenir. Yüzbaşı Nedim Bey, bu mitinglere bir süredir mücadele ruhu hakkında konuştuğı kızları da götürür. 19 Mayıs Pazartesi Fatih'te, 22 Mayıs'ta Kadıköy'de, 23 Mayıs'ta Sultanahmet'te yapılan bu mitinglere katılan kızlar, Halide Edip Adıvar'ın konuşmalarını dinler ve ona hayran olarak, halkın başlatacağı mücadele hareketinde her görevi almaya hazır olduklarını hissederler. Mitinglerde her birisi birer konuşma da yapar. Yüzbaşı Nedim Bey, onları desteklemektedir. Kızlar mitinglerden dönüşte birileri tarafından izlendiklerini fark ederler. Nedim Bey, korkmamalarını, kendi örgütlerinin de orada bulunan casusları izlediğini söyler. Gerçekten de birkaç gün sonra kendilerini izleyen kişi, Nedim Bey'in içinde bulunduğu Felah grubunun adamları tarafından yakalanır.

Nedim Bey, Harbiye Nezareti'nden arkadaşı olan Binbaşı Cemal Bey'le ve Yüzbaşı Arif Bey'le Anadolu'ya silâh kaçırmaya başlarlar. Yüzbaşı Arif Uysal, Maçka Silâhhanesinden silâh kaçıırma görevini Tokatlı Ahmet Ağa adında bir askere verir. Silâh kaçıırma işi böylelikle başlamış olur.

Mondros Mütarekesi sonrası işgal kuvvetleri İstanbul'a asker çıkarmışlar, ama yönetime karışmamışlardır. Zamanla Anadolu'daki gelişmeler ve mitinglerden sonra İtilaf Devletleri, İstanbul'u resmen işgal etmenin doğru olacağını düşünürler.

Bu konuda farklı düşünen General Francet D'esperey gibi kumandanların bilgisi dışında İngilizler 20 Mart 1920'de şehri resmen işgal ederler. Tutuklanmalar, yargılanmalar ve sürgünler başlar. Özellikle İngiliz yönetiminin Ermeni sürgününü bahane ederek giriştikleri Malta Sürgünleri büyük yankı uyandırır. Birçok kişi İngilizlerin adamı olan Damat Ferit Paşa'nın kararları uyarınca idam edilir, casuslar Anadolu'daki mücadeleyi de durdurabilmek için sürekli bir çalışma içindedir.

Bu kargaşa ortamında Ahmet Hulusi Bey, hükümetin sonraki dönemlerde yüksek görevler hayâl ederek köşkte büyük bir parti verir. Bu partiye özellikle İngiliz ve Fransız kuvvetleri komutanları, subaylar ve İngiltere'nin kuklası İstanbul Hükümetinin kimi üyeleri katılır. Kendisini işgal kuvvetlerinin yüksek rütbeli subaylarına beğendirmek isteyen ve bu sebeple gecenin kusursuz olmasına çalışan Ahmet Hulusi Bey, özellikle Amiral Robbeck'le Kuvayi Millîye hakkında tartışmaya girişen eski dâhiliye nazırı Hazım Bey'i destekleyen kızının sözlerine engel olamaz. Neriman, okulda öğrendiği kıvrak İngilizcesiyle ve nazik bir tavırla amiral Robbeck'e işgalin haksız olduğunu ve millî mücadelenin mutlaka kazanılacağını ve bu uğurda her şeyin yapılacağını söyler. Neriman'ın bu çıkışı konuşma bittikten sonra yanına gelip onunla tanışmak isteyen İngiliz subayı John White'ı çok etkilemiştir. İngiliz subayı Neriman'ı yakından tanımak ve yeniden görüşmek istediğini söyler. Bu sırada Ümran da, Jean Pierre adında bir Fransız Subayını konuşmalarıyla etkilemiştir. Her iki subay da Türkiye'de böyle kültürlü ve bilinçli kadınların yetişmiş olduğuna şaşkındır. Gece, Ahmet Hulusi Bey'in hayâl kırıklığı ile biter. Kızlarının gereksiz olduğunu düşündüğü çıkışları ileride alması muhtemel görevlerinin önünü tıkamaktadır.

Ertesi günlerde kızlar Nedim Bey'den görev almak için sabırsızlanmaktadır. Neriman, bu sırada John White'tan bir mektup alır. White kendisiyle buluşmayı istemektedir. Neriman da John'dan hoşlanmıştır ve ne istediğinden tam olarak emin değildir. Köşke gelen Nedim Bey'e ne yapması gerektiğini sorar. Nedim Bey, İngiliz subayından çeşitli bilgiler öğrenebileceğini söyleyerek buna izin verir, ama duruma kendisini fazla kaptırmamasını ister. Bunun üzerine Neriman, John White'la Pera Palas'ta buluşur. Neriman da bu subaydan çok hoşlanmıştır. Birkaç gün içinde John

White Neriman'ı görmek için Çamlıca'daki köşke gelir. Hulusi Bey de bu ziyaretten memnun olmuştur. White yanında arkadaşı Binbaşı Whitold ile gelmiştir. Ülkenin durumu ve işgal hakkında konuşurlar. Neriman, artık White'ı o kadar sevmektedir ki, bir süre sonra bir apartmanda buluşup kendini ona teslim etmekten geri durmaz.

Bu arada Ümran da köşkteki partide tanıştığı Jean Pierre'den bir mesaj alır. Buluşma teklifini kabul eder. Union Française'e kardeşi Perihan'la birlikte giderler. Pierre arkadaşları ile onları beklemektedir. Pierre'in arkadaşları yazar ve şair olan Jaques Prevert ve Marcel Duhamel'dir. Bu toplantıda hepsi Türklerin haklılığından ve savaşın anlamsızlığından konuşurlar. Subaylar da zorla askere alındıklarını ve buradan çıkmak istediklerini söylerler.

Nedim Bey işlerini erken bitirdiği bir gün köşke gittiğinde Perihan'ı yalnız bulur. Perihan, Nedim Bey'in kendisine neden özel bir görev vermediğini söyler. Nedim Bey, onu kıskandığını söyleyince ikisi de aşklarını itiraf eder. Nedim Bey sonraki günlerde bir süre köşke uğramaz. Bir akşam herkesi orada toplanmış bulur. Hulusi Bey'in uzak akrabası Şehbender Hayri Bey'in de bulunduğu köşkte, Amerikan mandası konuşulmaktadır. Hepsi manda yanlısı olan bu kişilere karşı çıkan Nedim Bey, mandanın inanılan aksine bir ülkeyi köleleştirdiğini ve bugün manda yanlısı olanların büyük bir yanılgı içinde olduklarını söylerler. Konuşması bittiğinde Hulusi Bey fenalaşır ve doktor çağırmak zorunda kalırlar.

Bu arada İstanbul'daki silâh depolarına yapılan baskınlar sürdürülmektedir. Nedim Bey, Yüzbaşı Arif Bey'den Maçka Silâhhanesinin boşaltılmasının ve Karaağaç Baskınının öyküsünü dinler. Aynı günlerde Nedim Bey, İngiliz subayı Yüzbaşı Bennet'in, John White'ı Neriman'dan Osmanlı gizli örgütlerinin çalışmalarını öğrenmesi için görevlendirdiğini duyar. Bu konuda dikkatli olunmasını ister. Yüzbaşı Bennet İstanbul'daki yeraltı örgütlerinin belini kırmak için görevlendirdiği Hrisantos çetesini koruyup kollamakta, gizli bilgiler ileterek Kuvayı Millîye hareketini içeriden birtakım müdahalelerle kırmayı amaçlamaktadır. Bunun üzerine çalışma başlatan örgüt yetkilileri Hrisantos'un yakalanması için özel görevler yürütürler. Sonunda Hrisantos bir baskın sırasında öldürülür ve çetesi yok edilir.

Perihan Beşiktaş'taki buluşmalarında Nedim Bey'e okuldan arkadaşı olan Nazan'dan bahseder. Nazan da millî mücadele için çalışmaktadır. Sevgilisi Galip Bey, Nedim Bey'in yakından tanıdığı genç bir subaydır ve hükümette olanları öğrenmesi için görevlendirilmiştir. Galip Bey, yalıda kalmakta ve General Huntington'un çevirmenliğini yaptığı için yabancı subayların gözüne girmiştir. Nedim Bey'lere birçok bilgi ileten Galip Bey, birinin kendisini gammazlaması üzerine saraydan ayrılır ve Anadolu'ya kaçar. Nazan, çok üzülür ve çok geçmeden veremden ölür.

İstanbul bu günlerde Rusya'daki ihtilâlden kaçan Beyaz Rusların istilâsı altında başka bir karışıklık yaşamaktadır. Beyaz Ruslar İstanbul'daki kültürü birçok bakımdan etkilemişler İstanbul'da kendilerine has bir yaşam kurmuşlardır. Beyaz Rusların İstanbul'daki işgal kuvvetlerine yaranamadığı ve büyük kısmının bu yabancı hayatta barınamayıp geri dönmeye başladığı günlerde, Ankara Gazi Mustafa Kemal'e yapılması plânlanan bir suikast girişimiyle çalkalanır. Hindistan Müslümanlarından yardım getirdiği gerekçesiyle İstanbul'daki yerli örgütlerle bağlantı kuran Mustafa Sagir adındaki bir doğulu, Ankara'ya sızar ve Paşa'nın bilgisi dâhilinde, orada konuk olur. Sonunda güçlü bir istihbarat sayesinde yakalanır ve suçunu itiraf eder. Aslında İngilizlerin yetiştirdiği ve Mısır'da ve Suriye'de görev yapmış tehlikeli bir casustur. Gazeteler Gazi'ye yapılacak suikastın önlendiği haberini her yere yayarlar.

Nedim Bey, bu sıralarda Binbaşı Ekrem Bey ve Binbaşı Cemal Beylerle, Büyük Taarruz için İstanbul'daki bütün silâh depolarının boşaltılması amacıyla çalışmaktadır. Kendilerine bir Ermeni olan Pandikyan Efendi de yardım eder. İngilizler adına çalışan ve onlardan bilgi saklayan Pandikyan Efendi'nin büyük yardımları olur. Bu sayede, Hüsnü Himmetoğlu'nun organize edeceği bir silâh kaçırma operasyonu düzenlenir. Zeytinburnu depolarına yapılan iki baskında silâhlar kaçırlır. Nedim Bey, bu baskınlardan birisi için Neriman'dan yardım ister. Neriman'ın sevgilisi John White, başarıları sebebiyle silâh depolarından birine atanmıştır. Bundan yararlanmak için, Neriman'dan, silâh deposunun altının

kazılacağı ve silâhların kaçırılacağı gece White'ın evinde gece boyunca onunla kalmasını ister. Bir kasa viski de depoda bekleyen askerlere yollanır. Plân kusursuz işler. Depodaki askerler farkına bile varmadan silâh kasalarının tamamı kaçırılır ve gizli yollardan Anadolu'ya ulaştırılır. Bir hafta sonra depoların denetimini yapan İngiliz subayları görevini ihmal ettiği düşüncesiyle John White'ın görevden alınmasını sağlarlar. John White, Neriman'la evlenmek istediğini, görevinden alındığı için İngiltere'ye döneceğini ve ona haber vereceğini söyler. Neriman'ın İngiltere'ye gelip kendisiyle evlenmesini istemektedir. Neriman üzülse de bu teklifi geri çevirmez.

Nedim Bey'le Perihan da bu başarılı olaylardan sonra nihayet buluşurlar ve o gece birlikte olurlar. Perihan, Nedim Bey'le yaş farkına rağmen evlenmeye karar verir. Felah grubu ise, Yunan ordusunun Ege'deki mevzileri hakkında bilgi istemektedir. Nedim Bey, Binbaşı Cemal Bey'in arkadaşı olan Fransa'da okuduğu için Fransız Kemal Bey olarak bilinen bir yüzbaşının da yardımıyla, onun Fransa'daki okul arkadaşı Yüzbaşı Andre'den bu bilgilere ulaşmanın bir yolunu ararlar. Onlara görevlendirilmiş olan Ümran ile sevgilisi Jean Pierre de yardım etmektedir. Birkaç gün sonra, Yüzbaşı Andre, elinde Yunanlılara ait tüm bilgilerin yer aldığı bir harita ve dosyayı Fransız Kemal Bey'e ulaştırır. Bu bilgiler hemen Anadolu'ya gönderilir ve Büyük Taarruz başlar. Mustafa Kemal Paşa'nın askerleri büyük bir zafer kazanır. Yunan ordusu bozguna uğratılır.

Savaş kazanıldıktan sonra işgal devletleri ordularının büyük kısmını İstanbul'dan çeker. Fakat İstanbul'daki İngiliz ya da Fransız yandaşları Türkler veya manda taraftarları şehri hemen terk etmez. İngilizlere çok güvenen Ali Kemal de Millî Mücadele yıllarında Anadolu'daki mücadeleyi baltalamaya çalışmış ve bununla ilgili ciddi yazılar yazmıştır. Bu sebeple yakalanarak İzmit'te Nurettin Paşa'ya götürülür. Nurettin Paşa Ali Kemal'i tutuklatır ve yolda halkı kışkırtıp linç edilmesini sağlar.

Millî Mücadele'nin kazanılması Hulusi Bey, köşkünü dağıtır. Neriman İngiltere'ye giden John White'dan haber beklemektedir. Ümran Fransız subayının

isteği üzerine Fransa'ya gitmeye ve onunla evlenmeye razı olur. Ailesini de ikna eder. Hulusi Bey, İstanbul'da güvendiği kuvvetlerin yenilmesinden ötürü ciddi bir tedirginlik içindedir. Huzursuzdur, hiçbir surette yardım etmediği ve sırt döndüğü Kuvayı Millîye hareketinin dönüp kendisinden hesap sormasından korkmaktadır. Bu tedirginlikler hastalığını nüksettirir ve bir gece şiddetli ağrılarla sabaha kadar kıvranıp ölür. Bu durum konağı daha da kötü etkiler. Perihan Hanım'ın Nedim Bey'le evlenme kararı vermiş olması, Handan Hanım'ın kıskançlığına sebep olur. Handan Hanım ikinci kez evlenip konaktan ayrılır. Neriman ise beklediği haber bir türlü gelmediği için valizini toplayıp İngiltere'ye gider ve bir daha kendisinden haber alınamaz. Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra özgürlüğüne kavuşan Türkiye, bu mücadelede herkesin gayretli ve ısrarlı çalışmasına borçludur.

4.1.6. SALKIM HANIMIN TANELERİ

Yılmaz Karakoyunlu

4.1.6.1. Romanın Özeti:

Romanda, İkinci Dünya Savaşı yıllarının İstanbul’unda Varlık Vergisi uygulamasının yol açtığı olaylar ile azınlık ve gayrimüslimlerle, Anadolu’dan gelerek büyük şehirde birden zenginleşen insanların yaşadıkları anlatılır.

Roman giriş niteliğindeki bir “epilog” bölümünden sonra üç ayrı bölüme ayrılmıştır. Yazar, bölümler arasındaki geçişlerde çeşitli dönüm noktalarını dikkate alır.

Giriş bölümü niteliğindeki “Epilog”, Niğde’den kalkıp İstanbul’a göç eden iki çocuklu bir ailenin Haydarpaşa’ya gelişleriyle başlar. Tramvayla Haseki’deki bir eve gitmeleri gerekmektedir. Sırtlarında yükleriyle yağmura aldırış etmeden yürüyen bu ailenin reisi Durmuş’tur. Karısı Nimet, Niğde’den kalkıp gelmelerine memnundur. Hatta bu göçü biraz da o istemiştir. Başını derde sokmaktan bir türlü kurtulamayan kocasının Niğde’de başına belâ bulmasından korkmuştur. Bütün mallarını satıp gelmişler, paranın bir kısmını altına çevirmişlerdir.

Bir süreliğine yanlarına geldikleri ailenin reisi, İstanbul’a yedi yıl önce gelmiş, önce hamallık yaparak geçimini sağlamış, ardından yardımını gördüğü ve karşılığında kimi işlerini yürüttüğü tüccar Halit Fahri’nin sayesinde Aşirefendi Caddesi’nde bir depo sahibi olmuş Kelkitli Bekir adında biridir. Haseki’de kaldıkları evi de Halit Fahri Bey’den borçlanarak almış ve borçlarını ödeyebileceği şekilde düzenleyen Halit Bey’e düzenli bir şekilde ödemeye devam etmiştir. Son taksitleri kalan bu eve, yakında sahip olacaklardır. Bekir, bu yüzden Halit Bey’e minnet duyar ve saygıda kusur etmez. Birçok işiyle şahsi olarak ilgilenir. Durmuş’un İstanbul’a geldiği gece, Bekir bu deponun önünde, sabırsız, heyecanlı bir bekleyiş içindedir; çünkü o günün akşam depoya sahip olduğu ilk mallar teslim edilecektir.

Hamallar teslimatı bitirdikten sonra gece geç vakit eve dönen Bekir, karısı Destegül'den bir dostunun misafir olarak geldiğini öğrenir. Destegül, kendi hâlinde, İstanbul'a alışmış; ama çok fazla işe karışmayan biridir. Durmuş'u gördüğünde onda garip bir şeyler olduğunu sezer; ama Durmuş, Bekir'in asker arkadaşı olduğunu söyleyince, içeri buyur eder. Destegül, Nimet'in ve çocukların yağmurlu havada dışarıda kalmalarını istememiştir. Nimet'e kanı kaynamış, İstanbul'da ilk günlerini hatırlayıp hüzünlenmiştir.

Bekir geldiğinde şaşırır. Askerdeyken çavuşu olan ve kendisini koruyup kollayan Durmuş'tan iki mektup almış; ama üstünkörü cevaplamıştır. Durmuş, buna rağmen İstanbul'a gelmiştir. İki aile yemek yerler. Destegül, yemekten sonra yatakları hazırlar. Bekir, Durmuş'u köşeye çeker, onunla konuşur. İstanbul'da nasıl tutunacaklarını sorar. Kendisine güvenmemesi gerektiğini anlatmak ister. Durmuş, birikmiş parası olduğunu söyleyip Bekir'den kendisine iş bulmasını ister. Bekir, Halit Bey'le konuşmaya karar verir.

Halit Fahri Bey, Harran Ovası'nda bir köyde doğup büyümüş, Sabit Paşa adında sert ve güçlü bir ağanın oğludur. Gençlik yıllarında aldığı saray terbiyesi ve eğitimden sonra ikinci meşrutiyet döneminde Fransa'ya gönderilir. Orada Nora adında bir kadınla evlenerek yurda döner. Başlarda ailesi Nora'ya karşı çıksalar da, ata binişine hayran kaldıkları günden sonra, yiğitliğini ve saygılı davranışlarını görüp onu kabullenir. Ama bu durum uzun sürmez. Nora'nın çocuk sahibi olamaması Sabit Paşa'nın hiç hoşuna gitmez. Bu yüzden eşi Salkım Hanım'la tartışmakta ve bir erkek torun istemektedir. Bir gün bu kavgalarından birine şahit olan Nora, Sabit Paşa'nın Nora'ya kısır olduğu için hakaret etmesi ve Salkım Hanım'ın "Belki de sorun Nora'da değil, oğlumuzdadır." demesi üzerine, Halit Bey'in "O halde bu işi ben yaparım." şeklindeki sözleriyle sarsılır. Aynı gece fenalaşan annesini Diyarbakır'a gönderen Halit Fahri'nin yokluğunda paşaya kısır olmadığını kanıtlamak istemiştir.

Nora'nın kendini konaktan aşağı atıp intihar etmek istemesinden sonra Halit Fahri, İstanbul'da ticaretle malvarlığını artırmış ve daha da zengin bir yaşantı kurmuştur Nora'nın erkek kardeşi Mösyö Lui, aynı zamanda Halit Bey'in kâtipliğini

yapmaktadır. Ömer Abed Hanı'ndaki yazıhanelerinde ihaleler alır ve işlerinin alanını genişletirler. Nora ise, Balıklı İhtiyar Evi'nde denetim altındadır, akıl sağlığından şüphe edilmiş ve bakılmasına karar verilmiştir.

Halit Fahri Bey, Nora'yı çok sevdiği ve hâlâ nikâhlı eşi olduğu hâlde, İstanbul'un fakir semtlerinden birinde tanıdığı Nefise adında genç ve son derece güzel bir kadını yanına alır. Gösterişli hayatın içinde ona sunduğu sınırsız imkânlar karşılığında güzelliğini göstermesi ve eşi gibi davranması gerekir. Nefise, kenar mahalleden gelmişliğin verdiği bir açgözlülükle bu şaşaalı hayata kendini kaptırır ve Halit Fahri Bey'i kimi zaman çocukça nazlarıyla kimi zaman da kıskandırarak avucunda tutmaya çalışır. Her gece kumar oynanan ve üst düzeydeki zenginlerin uğrak yeri olan bir kulübe giderler. Nefise burada su gibi para harcayarak tüm oyunlarda kaybederken, arkadaşlarının uyarılarına karşın Halit Fahri Bey, onu garip bir hoşgörülle affetmeyi sürdürür. Nefise, Halit Bey'i iş hayatındaki rakibi olan Gani Bey'i kullanarak kıskandırmaya çalışır. Gani Bey de dâhil birçok kişinin dikkatini çeken ve hayâllerini süsleyen Nefise, küçük kadınısı oyunlarıyla erkekleri elde edebileceğine dair sonsuz güven duymaktadır. Aşırı harcamalarının sınıra dayanması ve Halit Bey'in işlerinin eskisi kadar iyi gitmemesi sebebiyle bu görkemli hayat çatırdamaya başlamıştır.

Bekir, Halit Bey için zaman zaman kumaşa sarılı bir mücevher getirmekte ve bunu yüklü miktarda paralara almaktadır. Halit Bey, Bekir'e güvenir. Para çıkışmadığı zamanlarda karşısında mahcup olsa da belli etmez. Bekir, Halit Bey'in sonsuz bir güvenle kendisine sattığı Haseki'deki ev sebebiyle, güvenini boşa çıkarmamaya çalışır. Durmuş hakkında bilgi verip Soğanağa'daki evi Durmuş'a satmasını rica eder. Durmuş ve ailesi ertesi gün bu eve yerleşir. Ayrıca Durmuş, Bekir'in hamallık günlerinden arkadaşı olan, Sirkeci Garında Niğde-Aksaray otelini işleten Hilmi Bey'in sayesinde Bekir'i bile kıskandıran bir dükkânı da satın alıp iş hayatına girer. Bekir bunların arasında Halit Bey'in istediği emaneti hazırlatıp kendisine getirir. Halit Bey ve Mösyö Lui, emaneti alıp çıkarlar. Balıklı ihtiyar Evi'ne Nora'yı ziyarete giderler. Nora, her zaman olduğu gibi ikisini de tanımaz.

Halit Bey, bu durumlarda boğucu bir ıstırap içinde ne yapacağını bilemez; çünkü Nora'nın en ufak bir hatırlayışı, gülümsemesi onu mutlu etmektedir.

Halit Fahri, kulüpteki gecelere hâlâ engel olmamaktadır. Bu gecelerde Nefise aşağıda başkalarıyla kâğıt oynarken, o yukarıda dostu Enis Fikri Bey'le memleket meselelerinden, savaştan, hükümetin aldığı ya da alacakları kararlardan konuşur. Bir gece Enis Fikri Bey, yüzü bembeyaz olmuş bir halde, dışarıda denizi seyreden Halit Bey'e, varlık vergisinin ilân edildiğini haber verir.

Dönemin Başbakanı Saraçoğlu'nun kurduğu Maliye Teftiş Heyeti Varlık Vergisi Kanunu'nun düzenli bir şekilde uygulanmasından sorumludur. Konu mecliste tartışılırken, Teftiş Kurulunda görevli İstanbul Defterdarı Faik Ökte Bey, bu uygulamanın son derece keyfî olduğunu söyleyerek karşıt görüş bildirir. Bunun üzerine Ankara'ya Maliye Vekili Fuad Ağralı ile görüşmeye gönderilir. Ağralı, Saraçoğlu'nun istekleri doğrultusunda konunun hassasiyetini bildirir ve emirlerin uygulanması için Faik Bey'i uyarır. Görüşmeyi yeterli bulmayan Fuad Bey, Başvekilin Faik Bey'i görüştürmeye karar verir. Ankara'da müsteşarlıkta Teftiş Heyeti üyeleri Mehmet Esad Bey, Heyet Reisi Şevket Adalan, İzmir Defterdarı Mümtaz Tarhan ve Faik Bey, Başvekilin bir toplantı yaparlar. Başvekil sinirlidir ve itiraz kabul etmez. Hariciye Vekili Hukuk müşaviri Emin Sipahi, görüşme sonrası Faik Bey'in tarafını tutsa da bir şey değişmez. Şevket Adalan da Faik Bey'in Mülkiye'den yirmi yıllık arkadaşı olduğu ve dürüst davrandığı halde, Başbakanı karşı çıkamaz.

Başvekilin emirleri teşkilata ve illere müfettişlerle aktarılacaktır. Müfettiş Mehmet Aytür, İstanbul için bir liste hazırlamıştır. Servet Vergileri Müdürlüğünde müfettiş Mehmet İzmen ise, vergi mükelleflerinin genel dosyalarını tetkik etmektedir. Bu genel listeye göre vergilendirme yapılacaktır. Başbakanın isteği üzerine on beş günde 300 milyon liralık vergi toplanması plânlanmaktadır.

Faik Bey'in üniversitede iken hocası olan Profesör İbrahim Fazıl Bey, bu kanuna çok şaşırır; çünkü vergilerle ilgili temyiz ya da itiraz hakkı tanınmamıştır. İbrahim Fazıl Bey, bunu Cumhuriyet'e yakıştıramaz.

Faik Bey komisyonları adı altında toplantıları süren vergilendirmeler tamamlanıp ilân edilir. Özellikle gayrimüslimler çok ağır vergi cezalarına çarptırılmıştır. Vergilerini ödeyemeyenler ise Aşkale'ye sürgüne gönderilecektir. Mükelleflere belirli bir süre tanınmıştır. Halit Bey'e de 60 bin lira vergi kesilir. Evlerinden bazıları satan Halit Bey, vergiyi öder. Ama işleri giderek kötüleşmektedir. Sadece onun değil, İstanbul'daki birçok yabancıların ciddi sıkıntıları vardır. Ortam giderek karışmaktadır. Zenginler ellerindeki malları yok pahasına satmakta, dükkânları el değiştirmektedir. Halit Bey, bu keşmekeşte Mösyö Lui'den Nora'ya da 400 bin liralık varlık vergisi belirlediklerini öğrenir. Nora hâlâ nikâhında bulunduğu için buna bir çare bulmak zorundadır.

Azınlık mallarını fiyatlandıran Kaza İdare Merkezi'nde Durmuş'un bir hemşerisi, Nakip Nuri Bey durmaktadır. Durmuş, Bekir ve Hilmi ortak olmuş; Varlık Vergisi ilân edildiğinden beri giderek güçlenmişler. Nakip Nuri Bey'den aldıkları satış mallarını fiyatlarla ilgili bilgilere göre, ucuza mal kapatmakta ve bunları Anadolu'ya dağıtıp sıkı bir ticaret ağı kurmaktadır. Nakip Nuri Bey, bunun karşılığında hem para almakta, hem de Durmuş'un getirdiği kadınlarla birlikte olmaktadır. İkisinin depoları kısa zamanda azınlık mallarıyla dolunca, Hilmi Bey'in otelini kapatıp bu şekilde kullanmaya karar verirler.

Halit Bey, Nefise'nin kumarına dur demediği için, kötü gidiş sürmektedir. Nora'nın vergisini ödeyebilmek amacıyla bir bir evlerini satmaya başlamıştır. Teşvikiye'deki bir eve talip olan Durmuş ve Bekir, bu evi almak için Halit Bey'le görüşürler. Halit Bey, Bekir'deki değimin farkındadır. Bekir saygısını yitirmiş, Halit Bey'in karşısında daha güvenli ve küstah oturmaktadır. Durmuş, Nefise'nin güzelliğini fark etmiş ve ona kapılmıştır. Bekir bugüne kadar öğrendiği dalaverelerin büyük bölümünü kullanarak evi ucuza kapatır. Halit Bey, bu satıştan aldığı 40 bin lira ile eski arkadaşı olan Faik Bey'e gider. Burada azınlıklardan kalan evlerle

ilgilenen Millî Reasürans Şirketi müdürü Rebbani ile tanışır. Faik Bey, Rebbani gittikten sonra, Halit Bey'e isteğinin anlamsız olduğunu söyler. Ona göre Halit Bey borcunu ödemiştir. Halit Bey, Nora'nın hâlâ nikâhında olduğunu açıklamak zorunda kalır. Yine kabul etmeyince Mösyö Lui'den Nora için ellerindeki 40 bin lirayı yatırmasını ister. Mösyö Lui, kaba bir tahsilât memurunun anlamsız muamelesine rağmen parayı yatırır.

Bekir, Halit Bey'e bu zor durumunda yardım edecek bir fikir bahanesiyle Gümüşsuyu'ndaki apartmana alıcı olabileceklerini söyler. Durmuş evi beğenmiştir ve alıcıdır. Mösyö Lui, vergi işlemini tamamlayıp dönünce, Halit Bey, yıllardır yanlarında kalan bu evlenmemiş, yalnız adama bir şey bırakamamanın üzüntüsünü yaşar. Anlaşma yapacakları sırada bir telefon gelir. Reasürans Müdürü Bay Rebbani, Halit Bey'in satılık mallarıyla ilgilenmektedir. Paraya sıkışık durumdaki Halit Bey, Gümüşsuyu'ndaki binayı Durmuş'a satmaktan vazgeçer. Rebbani ile Park otelde buluşup evlerin satışından bahsederler. Rebbani Gümüşsuyu'na dokunmayacaktır ama, Halit Bey'in şu an oturmakta olduğu köşke göz koymuştur. Halit Bey, eski dostu Avukat Sedat Rıza Bey'e gider. Ondan fikir almak istemiştir. Ama Sedat Bey'den medet uman herkes gibi avukatın da eli kolu bağlıdır. Varlık Vergisine itirazın hukuki herhangi bir zemini yoktur.

Bu arada Hilmi Bey, ortaklarından habersiz Nakip Nuri Bey'i gizlice çağırılmış, vereceği bilgiler karşılığında hem para, hem de zaafını tatmin etme imkânı sunmuştur. Otele gelen Nakip Nuri Bey; kocası tarafından evden atılmış, ekmek karnesi kuyruğunda beklerken Hilmi Bey'in gördüğü ve kocasının dayacağından kurtardığı Suzan'la birlikte olur. Suzan da Hilmi Bey de bu durumdan hiç hoşnut değildir. Hilmi Bey kendine kızar, yaptığının farkındadır. Ama şartların onu buna zorladığını düşünmektedir. Suzan'a bu şekilde yardım edeceğini söyler, ona kol kanat gerer. Nakip Nuri'nin gelişleri devam eder. Suzan'la amaçları daha iyi bir hayat kurmaktır. Suzan'ın oğlu için bir kadın tutarlar. Suzan otele yerleşir.

Durmuş, kazandığı paralarla Moda Manifatura adında bir dükkân açmış, tanıştığı Gani Bey'in kendisini gece toplantılarına çağırmasıyla çevresini genişletmiş

ve Gani Bey'le ortaklaşa bir ihale işine girmiştir. Bu ihale işinde karşılarında Halit Bey vardır. İkisinin de aklında Nefise olduğundan Halit Bey'i maddî anlamda çökertmek niyetindedirler. Halit Bey'in ise son birkaç gündür öksürükleri artmıştır, doktoru sebebini kesin söylemese de bunun bir hastalık başlangıcı olduğunu düşünmektedir. Kontrole gelmesini söyler. Halit Bey, ihaleyi kaybedince daha da kötüleşir. Nefise kumar alışkanlığından vazgeçmez. Gani Bey, kulüpte kendisine borç para vererek kumar oynamasını sağlamaktadır. Durmuş, Bekir'e niyetinin Gümüşsuyu'ndaki eve Nefise'yi kapatmak olduğunu söyler.

Aşkale sürgününe gideceklerin belli olduğu günlerde vergi ödeme süresinin de sonuna gelinmektedir. Halit Bey'in eski dostlarından Mösyö Franko zor durumdadır ve Aşkale'ye sürgüne gönderilecek ilk kafilende bulunmaktadır.

Maliye Teftiş Heyetinin teşkilât yönetimi ve amirlerle yaptığı toplantıda ise bir durum değerlendirmesi yapılır. 1. komisyon toplantısını yöneten Suat Hayri Bey, vergilendirmenin keyfi yapıldığı yönündeki eleştirilere şiddetle karşı çıkınca, Bican Efendi belirlenmiş vergilerden bazılarını okuyup haksızlığa dikkat çeker. Toplantıda meclis üyesi olan Mithat Nemli'nin de 3 milyon lira vergi borcu olduğu ortaya çıkar. Ortam gerginleşir. Mithat Nemli Bey, toplantıyı terk eder.

Birinci kabile, Kadıköy'deki kampta toplanırlar. Burası Moda'da bir oteldir. 45 kişinin getirildiği kabile, birkaç gün sonra hareket edecektir. Mösyö Franko, Leon Varon ve kereste ticaretinde nam salmış bir ailenin oğlu olan Ruben de buradadır. Ruben'in babası malvarlığından sorumlu olduğu halde yurt dışına kaçmış, oğlunu orada bırakmıştır. Faik Bey ve maliye müfettişi Emin Kalafat, sevkıyatı denetleyeceklerdir. Toplandıkları gece Leon Varon'un karısı kampa gelir ve yiyecek getirdiğini söyler. Ayrıca Leon'un uduunu da getirmiştir. Ruben'e karısını ziyaret edeceğine söz verir. Yiyeceği üç gündür aç olan Ruben'e verirler.

Kabile ertesi gün yola çıkar ve Aşkale'ye ulaşır. Kalacakları yere götürülürken jandarma kumandanı, emniyet amiri, kaymakam da hazır bekler. Emin Kalafat, Madam Varon'a kafilenin sorunsuz ulaştığına dair aldığı telgrafı götürür.

Halit Bey'in durumu gittikçe kötüleşir. Hastalığı artar. Nefise önceleri Halit Beyle ilgilenmemiştir. Gani Bey'in verdiği borçlarla kumara devam eder. Bir gün çok erken uyanır ve hizmetçilerin şaşkın bakışları karşısında Halit Bey'in kahvaltısını hazırlayıp annesini göreceğini söyleyerek çıkar. Oysa Gani Bey'in arabasıyla Mösyö Lui'den para almayı ve Mihran'ın dükkânında el konulan kürklerden istediği kadar almayı hayâl eder. Mösyö Lui para vermeyince soluğu, birlikte olmak karşılığında para verecek olan Gani Bey'de alır. Akşama hızla Moda Manifatura'ya gider. Durmuş, kadınların kürkleri yağmaladığını; ama çok özel olanlarını bir köşeye ayırdığını söyleyip Nefise'yi yukarı kata çıkarır. Nefise, Durmuş'a paranın hepsiyle kürkleri almak istediğini söyler. Durmuş, Nefise'den başka şeyler de talep etmektedir. Gece Nefise eve döndüğünde yalanının ortaya çıktığını fark eder. Hesap soran Halit Bey, Nefise'yi tokatlar. Nefise, o andan sonra Durmuş'un kapatması olmayı düşünmeye başlar.

Nakip Nuri Bey, Bekir'in dükkânına gitmiş olan Hilmi'nin oteli boş bıraktığı bir günde, Suzan'a zorla sahip olur. Suzan yüzünde morluklarla Hilmi Bey'i bulur. Hilmi Bey, karanlık bir arsada Nakip Nuri'yi kısıtır ve hınçla döver. Suzan da şiddetle intikamını alır. Hilmi Bey Suzan'ı otele geri getirir. O gece birlikte olurlar. Suzan Hilmi Bey'e güven duymaktadır. Hilmi Bey'in niyeti ciddidir. Bekir ise onun başkasına peşkeş çektiği bir kadına tutulmasını hoş karşılamaz. Emin Kalafat, maliyenin Madam Varon'un ihtişamlı konağına el koymasını engellemek ister; fakat başaramaz. Nimet, Halit Bey'i ziyaret eder. Teşvikiye'deki evde bulduğu fotoğrafları getirmiştir. Ondan Durmuş'tan dolayı özür diler gibi bir hâli vardır. Halit Bey, fotoğrafları görünce hüzünlenir. Bunlar Nora'nın ve Salkım Hanım'ın fotoğraflarıdır. Nora ise, hastahannede bir süre önce makasla intihar etmeye çalışmıştır. Kan kaybetmektedir. Doktorlar ellerinden geleni yapar, ama Nora ölür.

Komisyonunda ve vergilendirme kaza idaresinde huzursuzluklar sürmektedir. Rıfat Bey, Mösyö Kayzeryan'ın da ikinci kafiye konmasını, şiir defterinin bile alınmasını üzülenek izlemiştir. Arkadaşları onu teselliye çalışırlar. İsa Remzi Bey'in kızı Mehlika, koca baskısı yüzünden evden kaçar ve İclâl Hanım'a sığınır. İclâl

Hanım ona bakacağına söz verir. Bir akşam Mehlika'yı Kristal denilen meyhaneye götürür. Aynı gece Durmuş ve Bekir de buraya gelmiştir.

Halit Bey için, dostum sırdaşım dediği Mösyö Lui'nin de ikinci kafilede Aşkale'ye gideceğini öğrenmek yıkım olur. Nefise'nin Nora'yla ilgili kinini kusması ise Halit Bey'i öfkelenendirir. Nefise'yi tutmaya çalışırken boynundaki Salkım Hanım'ın kolyesi kopup dağılır. Halit Bey hastalığının son deminde son nefesini vermiştir.

İkinci kafilenin gidişi, İsmet İnönü'nün iki değerli maliye bakanının vekil olmalarını isteyince, az da olsa umut yaratır. Leon, orada tanıştığı, türkü söyleyen Ali Çavuş'a nota öğretmeye çalışır. Koğuşlarda kötü muamele yoktur ama, iyi bir uygulama da görülmez. Sürgünler her gün içtimaya çıkarlar. Herkese iki lira verilir; bunun bir lirası borca mahsuben kesilir. Aşkale'nin Cami-i Kebir mahallesinde kar kürüme işi yaparlar. Kasabalı onları önce dışlar, ama sonra saygı duyar. Özellikle adamların başında bulunan Leon ile konuşan İmamın, caminin duvarını onarmak için sürgünlerden yardım istemesi onları kasaba halkı ile yakınlaştırır. Kafiledekiler, aralarında zaman zaman sorunlar çıksa da bu zulme dayanmaya çalışırlar. Hatta özgürlük için kaçmayı isteyen Ruben'i tokatlayan Leon, arkadaşlarına burada dimdik ayakta kalmak zorunda olduklarını anlatmaya çalışır. Bu sırada koğuş görevlisi olan Ali Çavuş terhis olup İstanbul'a döner. Koğuş onun gitmesine çok üzülür.

İstanbul'da ise Halit Bey'in cenaze töreni yapılmaktadır. Durmuş, Bekir, Nefise herkes oradadır. Nefise burada Durmuş'un karısı Nimet'le ilk kez karşılaşır. İsa Remzi Bey ise, bulabildiği bir adresten İclâl Hanım'ın evini öğrenmiştir. Kızının kötü yola düşmüş olma ihtimali onu korkutmaktadır. İclâl Hanımın evini bulduğunda, durumun böyle olmadığını görüp rahatlar.

Nefise, Gani Bey'de kalmakta, ama onun isteklerinden bunalmaktadır. Bir akşam Gani Bey'in de sert çıkışıyla aralarında şiddetli bir kavga çıkar. Nefise, akşam konağa döner. Halit Bey adına dua okunacak, helva dağıtılacaktır. Nefise, kendisine

helva sunan kişinin Durmuş'un karısı olduğunu öğrenince, ilk kez kendisini suçlu hissederek ve yukarı çıkıp ağlar.

Bekir, bir süreliğine Niğde'ye gitmiş olan Hilmi'yi otelinde bulamaz ve evlendiğini öğrendiği Suzan tarafından kapı dışarı edilir. Bunun intikamını almak ister. Durmuş ise, Halit Bey öldükten sonra Gümüşsuyu'ndaki evi almıştır. Nefise'yi buraya yerleştirir. Nefise ona konağı satın almasını, Nimet'ten ayrılmasını, konağı yıkıp yerine apartman dikmesini ve adını "Nefise Durmuş" koymasını ister. Durmuş şaşkın bu teklifi kabul eder. Akşam Nimet'le konuşur. Evlenmek isteyen kızları Nahide'nin ısrarlarına karşın, Durmuş evi terk eder, dükkânı ve evi Nimet'e bırakır. Durmuş Gani Bey'le de kavga edip onu ikna eder ve konağı satın alır.

Sonunda sürgünler için af haberi çıkar. İsteyenler İstanbul'a dönebileceklerdir. Vergi ödemeyen yükümlüler de vergiden muaf tutulmuşlardır. Aşkale'ye sürgüne gönderilen ve vergi ödeyenler bu sebeple boşu boşuna tutulmuşlardır. Çünkü Yurt dışına kaçanlar memlekete dönüp işlerine devam edebileceklerdir. Aşkale'den kalkan trenle İstanbul'a gelen sürgünler burada ne yapacaklarını bilemezler. Mösyö Lui, Aşkale'deyken telgrafla Halit Bey'in öldüğünü ve Gümüşsuyu'ndaki ev dâhil, konağın ve birçok mülkün kendine miras kaldığını öğrenir. İstanbul'a geldiğinde Durmuş, Konağı yıktırmak üzeredir. Koşarak konağa gelir. Konağın tüm haklarının kendine ait olduğunu belgeler. Avukat Sedat Rıza da kendisine yardım edecektir. Durmuş, bu haberle yıkılır.

Sürgünden dönenler İstanbul'un çeşitli yerlerine dağılır. Leon Varon ders verdiği Ali ile tekrar karşılaşır. Onu Darülelhan'a yazdırmaya karar verir. Dr. Artin vapura binecek parası olmadığı için, bir simitçiden borç para ister...

4.1.7. ÜÇ ALİLER DİVANI

Yılmaz Karakoyunlu

4.1.7.1. Romanın Özeti:

Roman, Mustafa Kemal Paşa'ya İzmir'de yapılması plânlanan ve uygulamaya geçirilen suikastın engellenmesini ve bu suikastın arkasında olduğu düşünülen eski İttihatçıların İstiklâl Mahkemesi kurulunca yargılanması sürecini işlemektedir. Roman sık sık geri dönüşlerle konuyu on iki bölümde ele alır. Birinci ve ikinci bölümlerde olayın tarihsel zemini kurgulanarak söz konusu cürümün failleri olarak gösterilen tarihsel kişiliklerin geçmişteki durumu aktarılır. Diğer bölümler, suikast girişiminin önlendiği ve bu haberin yayıldığı andan itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nde meydana gelen gelişmelerin izini sürer. İstiklâl Mahkemesi sürecine odaklanır.

İttihatçı eylemleri plânlayan ve gerekli görülen yerlerde hükümetin öldürme işlerine bakan Yakup Cemil'in öldürüldüğü gece, İzzet Paşa kabinesini kurmuş, İttihatçıları çeşitli vekilliklere dağıtmıştır. Maçka'daki evinde oturup sürecin işlemesiyle ilgili düşüncelerini toparlamaya çalışır. Sarayın kendine güvenmediğine inanmaktadır. Enver Paşa kabinesinin kurulması sebebiyle kendisine bir cariyeye hediye etmiştir. Fakat İzzet Paşa'nın içi rahat değildir. Maliye nazırlığına getirdiği Cavid Bey'in sorun olacağını düşünmektedir. Dostu Rauf Bey aracılığıyla Harbiye Nezaretine Mustafa Kemal'i getirerek İttihatçıların görünür baskısını azaltmayı ummaktadır. Bu sayede Cavid Bey'i de saf dışı bırakacağını düşünmektedir. Cavid Bey, İzzet Paşa'yı sorularıyla sürekli bunaltmakta, huzursuz etmektedir. Padişaha aşırı bağlı oluşunu hoş görmez. Mecliste istediklerinin yapılması için bir bütçe tasarısı hazırlamakta ve sunumunu aktaracağı konuşma üzerinde düşünmektedir. Kabine birkaç gün sonra ilk genelgesini yayımlar. Bu, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöktüğü gerçeğini özetleyen bir belge niteliğindedir. Özellikle Ahmet Rıza Bey'in Rum Patrikhanesi'ni ziyareti kötü karşılanmış, iktidarın boyun eğdiği düşünülmüştür. Buna karşın Talât ve Enver Paşa, yalnız kaldıklarında, talihin döndüğünü düşünür ve

devleti yeniden ayağa kaldırmak için yapılması gerekenleri plânlarlar. Abdülhamit'in yeni gelini Aliye Hanım, saraydaki günlerinde bu tarz bir yaşamın eksiklerini yakından görme olanağına sahip olur. Osmanlı'nın içine düştüğü durumun, özellikle insanların rüşvet vb. usulsüzlüklerle ş görmelerinden kaynaklandığına şahit olur.

İttihatçı Doktor Nâzım ise, haftalardır genel merkezdedir. Ahmet Paşa ile Ayan Reisi hakkında İttihatçıların geleceği ve ülkenin durumu hakkında konuşurlar. Bir gece Vardar Bonmarşesi Hacı Salih Efendi fenalık geçirince onu merkezden çağırırlar. Bu yağmurlu günde Hacı Salih'in kızı onu konağa getirir ve babasına bakması için yalvaran gözlerle bakar. Her yerde gizli bir suikast endişesi hâkimdir.

Bu arada Abdülhamit'in kızı Sabiha Sultan, hemen herkesin istediği bir hayâle tutunmayı, Mustafa Kemal'le evlenmeyi istemektedir. Bu, saraya Damat olmak ve işleri içeriden takip etmek anlamına da gelecektir. Ama Mustafa Kemal bu teklifi, tepkileri üzerine çekmek pahasına reddeder. İzzet Paşa'nın kurduğu kabinenin yıkılıp yerine Tevfik Paşa kabinesinin kurulduğu günlerde Anadolu'nun işgali de şiddetlenmektedir. Eski İttihatçılar Ferit Paşa'yı sadrazam yapmak isterler. Bu sırada Mustafa Kemal Karadeniz'e açılmıştır.

Kurtuluş Savaşı'nın kazanılıp Cumhuriyet'in kurulmasından sonra bir gece İzmir'de Gaffarzade Oteli'ni iki kişi basar. Ziya Hurşid'in odasında yakalanan bu iki kişi, herkesi telâşlandırır. Bir anda Mustafa Kemal'e suikast yapılmasının plânlandığı öğrenilir. İstiklâl Mahkemesi üyeleri Kel Ali, Kılıç Ali, Doktor Reşid Galib Mustafa Kemal'in anılarını dinlemeyi çok sevdikleri Ayııcı Arif'in dükkânına gitmek üzere yola çıktıklarında patlak veren bu haber bütün İzmir'e yayılır. Bu sırada Gazi, Naim Palas Oteli'nde sofrada oturmaktadır. Halkın artan gürültüsü duyulur. Tedirginlik herkese hâkim olmuştur. İsmet Paşa durumdan telgrafla haberdar edilir. İstiklal Mahkemesi üyeleri derhal toplanır. Cavid Bey tutuklanıp Gülcemal Vapuru ile Unkapanı karakoluna götürülür. Bu ikinci tutuklanışdır. İlk tutuklanışında gösterilen ihtimam ve hürmet bu kez kaybolmuştur. Kısa bir sorgulamadan sonra vapurla Refet Ali ve Ali Fuat Paşalara götürülür. Bu sırada Dilâver Bey, İsmet Paşa'yı arayıp emrinin yerine getirildiğini, Kâzım Karabekir Paşa'nın salıverildiğini

söyler. Gazi bu sırada otelde Kılıç Ali'den olayın ayrıntılarını dinlemekte, İsmet Paşa'nın gelip konuyla ilgilenmesini, İstiklâl Mahkemesi üyelerinin toplanıp konu hakkında bilgi almasını ister.

Aynı gece Semih Naci, kendisine İştirakiyun Örgütü diyen ve komünizmi savunan bir grup insanı bir kahvede toplamıştır. Olayla ilişkilerinin bulunmamasından dolayı memnundur.

İstiklâl Mahkemesi hâkimlerinden Kel Ali, İzzet Paşa kabinesinin Talât Bey zamanında korkup sorun çıkarmamaları için yalvardığı Fedaiyun Taburunda yer almış biridir. Gazi'ye suikast girişimini tüm olumsuzluklarıyla ele alır. Bu konuda Çeşme'den İzmir'e dönüşte Kılıç Ali ile derin bir tartışmaya girer. Kel Ali, İsmet Paşa'nın durum karşısında gösterdiği tavra ve bazı İttihatçılara yakın olup Atatürk'e suikast girişiminde bulunma ihtimali olan kimi eski dostları kayırmasına hayret eder. Ona göre, Cavid Bey'in bu konuda bir bilgisi olamaz. Ama suçluların mutlaka cezalandırılması gerekmektedir. Kılıç Ali, meselede biraz daha serinkanlı ve derindir. Fevri hareketlerden kaçınılmasını, yakalananların İzmir'de yargılanıp asılması; ama sonradan ortaya çıkan işbirlikçi olduğu düşünülen eski İttihatçıların Ankara'da yargılanması gerektiğini düşünmektedir. Oysa Kel Ali, Mustafa Kemal'e yakın olmasının yarattığı gururla öfkeli ve sorumluluk sahibi bir yetkiyle davranmaktan yanadır.

Mustafa Kemal, bir gecede olan biten bu olaylardan çok etkilenmiş, tutuklanan arkadaşları için üzülmemektedir. Bir yandan da kendisine yapılmak istenen bu haksız saldırı için kızgındır. Düşünceleri arasında net bir yer tayin edemez. Hafızası onu İzmir'e geldiği günlere götürür. Redd-i İlhak Cemiyetiyle ilgili anılarını hatırlar. Böyle bir durumda ne yapması gerektiğinden emin olamaz ve Ankara'ya dönmeye karar verir.

Cavid Bey'in tutuklanması ve alelacele götürülmesi, bir tek, eşi Saniye Hanım öldükten ve devlet dağılmaya başladıktan sonra Şehzade Burhaneddin Efendi'den boşanan, daha sonra da Cavid Bey'le evlenen saray dülü Aliye Hanım'ı üzümüştür.

Evinde haber bekleyen zavallı kadın, saraydaki olumsuzluklara şahit olduğu, ikiyüzlü insanların egemenliğinde geçen yıllar boyunca kendisiyle samimi olarak ilgilenen tek insan olan Mehmet Cavid Bey'in tatlı sözlerini, evliliklerini hatırlar. Söz söyleme ustası Cavid Bey'in bu akşam bir yerlerde tutuklanmış oluşu onu fazlasıyla huzursuz etmiştir.

Kel Ali, gece boyu süren tutuklamalar sonunda, Malta Sürgünü'nde beraber kaldığı dostlarını yargılamaya başlar. Rauf, Kara Kemal, İsmail Canbulat, Mithat Şükrü, Hüseyin Cahid bunlardan bazılarıdır. Doktor Nazım Mondros Mütarekesi imzalanınca yurdu terk etmiştir. Cavid Bey İsviçre'ye kaçmıştır. Kılıç Ali, dava ve mesai arkadaşı Kel Ali'nin hiddetini görünce, ona Malta Sürgünü sırasında yaşananları ve Nemrud Mustafa Divanı'nın yargısız infazlarını hatırlatır. Yargılanmak için getirilen Cavid Bey, hücrelerinde yalnız ve sıkıntılıdır. Yanına ikinci bir kişi getirirler. Cavid Bey, Mülkiye'den hocası ve arkadaşı, bir dönemin Erzurum Mebusu Münir Hüsrev Bey'le dertleşir.

Bir iki gün içinde Terakkiperver Fırkası'nın kıdemli paşaları Kel Ali'nin emriyle İzmir'de toplanır. Halk da Temmuz sıcaklığında Millî Kütüphanede toplanmış, paşaları ve tutukluları seyrederek. Tutuklular bir bir içeri alınır. Necip Ali Bey'in sunuş konuşması dinlenir. Yargının Ankara'ya taşınması ortak fikirdir. Kel Ali, olayda bilfiil parmağı olan bazı İttihatçıların ve baskında ilk yakalananların Kemeraltı'nda asılmasına karar verir. Böylelikle verdiği gözdağı ile Ankara'daki yargılama sürecinin de onlardan yana olduğunu göstermiş olacaktır. Kılıç Ali, Kel Ali ile görüşmelerinde, yargılamanın hoşgörüsüz yapıldığını, Nemrud Mustafa Divanında bile İttihatçılara avukat tutma hakkı verildiğini hatırlatır. Oysa Kel Ali İzmir'de hoşgörüsünü yitirmiştir.

Bir süre sonra tutuklular Ankara'ya getirilir. Cavid Bey Ankara'ya getirilmiş olduğundan oldukça hassas ve düşüncelidir. Bu işin altında anlamını tam çözemediği bir komplonun olduğunu sezilmektedir. Doktor Nazım da oradadır. Sorgulama memurları, yargılama süreci içinde mahkeme günlerinin dışında Cavid Bey'i defalarca sorgularlar. Bu sorgulamaların sayısı arttıkça, tartışmalar ve gerginlikler de

artar. Cavid Bey, bu sorgulamalardan birinden dönerken hücrelerinde İttihat döneminde fikir ve mizaç ayrılığı içinde oldukları dava arkadaşı Doktor Nazım ile karşılaşır. Dostça sayılmasa da yeniden ilk görüşmelerinde geçmişi anarlar, yaşadıklarının muhasebesini yapmaya çalışırlar. Cavid Bey, dönemin parlak ilerici hareketlerinden de etkilenerken Enver ve Talât Paşa'nın hâkimiyetinden ve egemen düşüncelerinden uzaklaşmış ve bu fikirlerini partide de açmıştır. Bu yüzden Doktor Nazım, onu yeniden gördüğü bu anda kıyasıya eleştirir. Aralarındaki bu soğuk ama, mesafeli tartışma giderek dönemi sorgulamaya dönüşür. Birbirlerini tanıdıkları zamanları ve birbirleri hakkındaki düşüncelerini konuşurlar. Aynı gece zaptiyeler bir İttihatçıyı yakalamak isterken yanlışlıkla İştirakiyun Cemiyeti başkanı Semih Naci'yi vururken, Cavid Bey ile Doktor Nazım'ın konuşmaları sorgu memurlarının Cavid Bey'i tekrar çağırması üzerine bölünür. Enezli çavuş adındaki iyimser bir asker, Cavid Bey'e su verir ve iyi davranır. Cavid Bey, özellikle Hüseyin Cahid'i hasretle anar. Kendisine çok iyiliği dokunmuş bu samimi arkadaşının sözlerini, uyarılarını, öğütlerini hatırlar. Enezli gizliden gizliye Cavid Bey'den hoşlanmakta, ona hayran hayran bakmaktadır. İçeride beklettikten sonra iki jandarma Cavid Bey'i tekrar koğuşuna gönderir.

Kel Ali, İttihatçılar koğuşunda onları küçümseyerek ve böbürlenerek izlerken yakın zamanda yanlarına Rauf ve Adnan Bey'i de getireceklerini söyler. Aliye Hanım ise, Cavid Bey'den hiç haber gelmediği için tedirgin, çaresiz beklemektedir. Hallacyan Konağından İstanbul'u izler. Aşağıdaki eve inmesinin sebebi paranın tükenmiş olmasıdır. Kendisine ilk eşinden kalan değerli kolyeleri satma kararı alır.

Doktor Nazım Cavid Bey'in tekrar koğuşa dönmesiyle koğuş arkadaşlarına ikram ettiği sigaraları ağızlıklara takarken öldürülen Yakup Cemil'in eşi Nevber Hanım'ın bu ağızlıkları ona verdiği an'ı hatırlar. Yakup Cemil'in bütün İttihatçılar mal mülk sahibi olurken bu kirli işlerden hiç para almamasını saygıyla karşılamıştır; ailenin sonraki acı durumuna da şahit olduğu için üzgündür. Cavid Bey'se Yakup Cemil'i hiç sevmemiştir. Bunun sebebi, Yakup Cemil'i kullanarak Omsalı İmparatorluğunda harp karşıtı insanları korkutup sindirmek amacıyla olan Talât ve Enver Paşa'ya duyduğu öfkedir. Babıâli Baskını sonrası eski paşaların paralarını

zimmetlerine geçirmişler. Bütün bunlardan sonra da barış anlayışının gereklerini yerine getirmek için kendi elleriyle Yakup Cemil'i kurşuna dizmişlerdir.

Tutukluların yargılandığı ve mahkeme günlerini beklediği bu günlerde, İsmet Paşa, tutuklanıp salıverilen Kâzım Karabekir Paşa'yı evinde kabul etmeye hazırlanır. Eski ve çok yakın dostu olan Karabekir Paşa'yı özlemiş. Karabekir son derece mesafeli davranarak kırgınlığını ve sitemini belirtir. İsmet Paşa'nın eşi Mevhibe Hanım, hapisteyken Karabekir Paşa'yı ziyaret etmiştir. Paşa, İsmet İnönü'nün kendisini hiç ziyarete gelmemesine çok içerlemiştir. Aralarında tatsız bir konuşma geçer. Karabekir Paşa, İsmet Paşa'yı uyarıp evinden ayrılır. Bu arada Semih Naci'nin cenazesi kaldırılmaktadır. Aliye Hanım ise kolyesini tavsiye edilen bir kuyumcudaya satar ve paranın bir kısmını dönüşte polislerce tartaklandığını gördüğü bir kadına verir.

Ankara'ya dönen Paşa, İstiklâl Mahkemelerinin yankısı sürerken Çankaya'da bir gece yemek sofrasında hüznle oturmaktadır. Arkadaşı Nuri Conker, Ali Fuad Paşa ile Fethi'yi hatırlatınca, Paşa onları özlediğini fark eder. Geçmişin puslu anlarından çıkıp gelen sayfalar gözünde yeniden canlanır. İttihat ve Terakki Partisine girişi, darbe yapmak amacıyla oluşu, kendisini öldürmek için Yakup Cemil'i görevlendirmiş olmaları; ama Yakup Cemil'in bu görevi reddetmesi, bir bir aklına gelir, gittikçe daha çok hüznlenir.

Mevhibe Hanım ise, Karabekir Paşa'nın ardından sıkıntılı ve kederli bir yüzle oturan İsmet Paşa'ya kahve hazırlar. Pes etmemesini, inatçı bir insan olduğunu, mücadele etmesi gerektiğini söyler. İsmet, Gazi Paşa ile eski dostların korunması hakkında münakaşa ettiğini, zavallı dostu Kâzım Karabekir'i gücendirdiğini anlatır. Mevhibe Hanım eşini teselli etmeye çalışır.

Kel Ali Gazi Paşa'nın yanından sevinçle ayrılır. Salih Bozok'la karşılaşır. Salih yeni yeni palazlanmıştır. Atatürk'ün yanında olmak gururlanmasını sağlamaktadır. İmalı konuşur. Kel Ali alttan almak zorunda kalır.

Nazım'la Cavid Bey'in eski düşüncelerle ilgili tartıştıkları gün, Enezli içeri girip Nevber Hanım'ın zor zahmet gönderdiği yemeği bırakır. Doktor Nazım duygulanır. Nevber Hanım'ın oraya tayin olan bir teğmenle kızını evlendireceğini öğrenir. İçeriden çıkarsa nikâh şahidi olması istenmektedir.

Ali Çavuş, Gazi'nin istediği eşyaları Çankaya'ya getirir. Bunların arasında Fikriye'nin de eşyaları vardır. Fikriye intihar etmiştir. Gazi onunla yaşadığı son geceyi hatırlar. Ona düşüncelerini tam olarak aksettiremediği için üzgündür. Fikriye o gece onda kalmamıştır. Bütün o düşünceli hâli ile Gazi, İttihatçılarla sonradan buluşup köprü kurmaya çalıştığını hatırlar. Aslında bu onun barışı ve düzeni sağlamak için kurduğu bir köprünün işaretidir. Kara Kemal'le buluşmuş bir anlaşma zemini aramıştır. Ama cumhuriyet ve yönetim konusunda anlaşamamışlardır. Gazi, kendisine yapılmak istenen suikastı hatırladıkça bu davada haklı olduğu düşüncesi güçlenmektedir.

İstiklâl Mahkemesinde sunulacak iddianameyi hazırlayan yorgun Necip Ali, işini bitirmek üzeredir. İçeri birden Kel Ali ile İstiklâl Mahkemesi Hâkimleri girer. Çalışmaya başlarlar. Kel Ali, Gazinin kesin direktiflerini iletir ve kendi hükümlerini sıralar. Sofrada İttihatçıların dönemi için taşıdığı önemden bahsedilir. Reşid Galip, İttihatçıların dönem itibariyle ellerinden geleni yaptığını ve şu an için bu yargılamanın biraz ağır olduğunu söyleyecek olur. Kel Ali'nin hiddetli ve coşkulu konuşması altında ezilir.

Bu arada yakalanması kararı çıkarılan Adnan Bey'in eşi Halide Edip Adıvar, Özbekler Tekkesinde toplananlardan Adnan Bey'i kurtarmak için yapılması gerekenleri sorar. Saray çevresindeki birçok kişiden nefret ediyor. Falih Rıfkı'nın tanıştırdığı Bahaeddin Şakir gibi eskilerden özellikle hoşlanmaz. Cavid Bey'i ise bu davada şanssız bulmaktadır. Kel Ali'nin böyle bir duruşmayı yürütecek dirayet ve kabiliyette olmadığını düşünmektedir.

Cavid Bey dava duruşmaları sırasındaki alaylardan şikâyetçidir. Nazım'la bu konuda konuşurlar. Cavid Nazım'ın çalışmalarını ve hayatını merak ettiğini söyler.

Nazım yıllarca İzmir’de bir bakkal dükkânında kimliğini gizleyip Tütüncü Yakup Ağa adıyla İttihat propagandası yapmış ve halktan eğitimli kişileri ve sıradan insanları söz ustalığıyla padişaha karşı kıskırtmıştır. Tutuklular arasına bu sırada Hüseyin Cahid de katılır. Cavid Bey bu eski dostu hasretle kucaklar.

İsmet Paşa ise Gazi’nin son celsede Nazım ve Cavid adları geçince asabileşmesinden rahatsızlık duymuştur. Ne yapacağını bilemez. Kendini teselli edememektedir. Bu duyguyu İzmir’de yıllar önce yüzbaşıyken bir arkadaşının tanıştırdığı Tütüncü Yakup Ağa’nın ekisinde kaldığında hissetmiştir. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi bir de Aliye Hanım, İsmet Paşa’yı ziyaret etmeyi istemektedir. Lozan görüşmeleri sırasında yardımını gördüğü Cavid Bey için bir şeyler yapamıyor oluşu İsmet Bey’i sinirlendirir.

Vardar Bonmarşesinin sahibi Nigâr Hanım Nazım Bey’e rahat uyuması için gecelik gönderir. Hüseyin Cahid’le sohbet eden Cavid Bey, Cebeci Hapishanesinin koşullarına ayak uyduramamıştır. Aristokrat yanları tutmuş, kirli yatakta yatamadığı gibi bir kedi yatağına ve pijamalarına pislemiştir. Bunun üzerine Nazım kendisine gönderilen geceliği ona verir. Nazım Bey, ayrıca geceliğin bir kısmını kesip ondan Türk bayrağı yapmış, Meşrutiyetin ilânının on sekizinci yıldönümünü kutlamak için, koğuştaki herkesi harekete geçirmiştir. Gece birbirlerine iyice kenetlenen bu grup içeriye giren Kılıç ve Necip Ali Bey’lerden de etkilenmezler ve kutlamalarını sürdürürler. Fakat bu birlik beraberlik duygusu fazla sürmez. Ertesi günlerde İttihatçıların amaçları ve eylemleri ile ilgili tartışmaya devam ederler.

Gazi ise İsmet Paşa ile görüşmüş ve kimi fikirlerinde değişiklik yapmıştır. Lozan Anlaşması onuruna düzenlediği yemekli bir toplantıda da onun gönlünü almak ister. İstiklâl Mahkemesi heyeti de tam takım bu gecededir. Geceye biraz geç katılan Falih Rıfkı, Kel Ali’nin özellikle İzmir duruşmalarında Cavid Bey’e kırıcı ve alaycı bir tonda hitap ederek onuru ile oynadığını Gazi’ye iletir. Mustafa Kemal Kel Ali’yi uyarır. Daha sonra da Falih Rıfkı ile Üç Aliler Divanı’nı barıştırır. Gazi, İstiklâl Mahkemesinin mutlaka gerektiğini, İttihatçıları yargılamanın onları aşağılamak olmadığını anlatarak İsmet Paşa’nın yüreğinde hissettiği haksızlık duygularını

gidermeye çalışır. İsmet Bey, Cavid Bey'in Lozan'daki yardımlarını hatırlatır. Oysa Gazi, arayı daha önce bulmaya çalıştığını ama, onların cumhuriyete engel oldukları için yargılanmak zorunda olduklarını söyleyerek İsmet Bey'den Şeyh Sait Ayaklanması'nın bastırılmasında olduğu gibi sert olmasını rica eder.

Bu arada koğuştta Enezli Çavuş terhis olmuştur. Tutuklular bu habere üzülür Kendilerine iyi davranan bu mert adamı çok arayacaklardır. Duruşmanın son günleri yaklaşırken Cavid Bey'e inanılmaz bir yalnızlık duygusu çöker. Nazım'la ve diğerleriyle de ilişkileri düzelmiştir. Olası sonları beklemektedirler. Son yargılanma gününe giderler. Necip Ali iddianameyi okur. Buna göre Kara Kemal'in topladığı İttihatçılar suikast plânı yapmışlardır. Kara Kemal ise, yoğun aramalar sonunda bir evde kısıtılır ve yakalanmamak için intihar etmeyi seçer.

Cavid Bey, mahkemenin son savunmasını yapar. Gereken ne varsa söyler. Nazım'ın duruşması ise daha çetin geçmiştir. Kel Ali yine olumsuz tavrını sürdürmektedir. Mahkemenin kararı ise değişmeyecektir

Tutuklular işledikleri düşünölen suçlardan suçlu bulunarak o hafta içinde idam edilirler. Mustafa Kemal İstiklâl Mahkemelerini artık çalışmamak üzere kapatır.

4.1.8. GÜZ SANCISI

Yılmaz Karakoyunlu

4.1.8.1 Romanın Özeti:

Demokrat Parti'nin iktidarı elinde bulundurduğu ve halkın gözündeki giderek güçlendiği yıllarda, İstanbul'da sıcak bir yazın ardından gelen Eylül ayında yaşanan 6-7 Eylül olaylarını fon edinen romanda, mutsuz ve kendini arayan karakterlerin yaşadıkları anlatılır. Asmalımescit sokağının müdavimi olan Ester, Ester'in babaannesi ve tıp eğitimi gören Behçet'in hayatları garip bir şekilde kesişir.

Demokrat Parti'nin mahallenin çocukları için yaptırdığı sünnet töreninde bir yakınlarının çocuğu da bulunduğu için törene katılan Behçet, garip düşünceler ve karmaşık ruh hâli ile birlikte İstanbul'un semtlerinde dolaşır. Gece Asmalımescit'te gördüğü ve bir otel odasına birlikte geldiği Ester'e para verdiği hâlde, onunla birlikte olmaz, sadece seyretmek istediğini söyler. Ester, o civarda yaşayan bir hayat kadınıdır. Genç ve güzeldir. Behçet hayran olduğu bu güzelliği izlemek ve kendi hayatını düşünmek, Ester'le sohbet edip onun yaşamını öğrenmek istemiştir. Ester, Behçet'in bu isteğini anlamsız bulur, yerine getiremeyeceğini söyleyip parasını iade eder ve dışarı çıkar. Behçet de peşinden aşağı iner. Otel odasındaki tuhaf ve şaşırtıcı konuşmalarını sürdürürler. Behçet'in niyetinin kötü olmadığını anlayan ve hatta ondan hoşlanan Ester, onun kendisiyle birlikte evine gelmesine ses çıkarmaz. Ester evde yaşlı babaannesi ile yaşamaktadır. Geceleri para kazanmak için dışarı çıkmaktadır. Babaannesi de bu durumu kanıksamıştır. Ester'i kıskanmakta, yaşamlarını böyle sürdürmekten ötürü herhangi bir utanç ya da kızgınlık duymamaktadır. Ester'in annesi bir kuyumcuyla babasını aldatıp Ester'in babası öldükten sonra, o kuyumcuya kaçtığından beri, Ester bu şekilde yaşamaktadır. Babaannesi, gençliğinde revüde striptiz yapmış bir dansçıdır.

Behçet, babaanneyi ilginç ve kültürlü konuşmalarıyla etkilemeyi başarır. Sabaha doğru evden çıktığında, kendisini yeni bir duygunun eşliğinde bulur; henüz

isimlendirememektedir; ama öğrenimi için geldiği bu şehirde şu ana kadar uzak durduğu kimi duyguların ona bir şekilde yakın olduğunun farkındadır. Ester'le konuşmalarından kendine göre keyiflenen Behçet, onunla ilişkisini sürdürmeye karar vermiştir; fakat aslında bu, Behçet'in yaşayışına da terstir. Çünkü tıp öğrenimi gördüğü İstanbul'a gelişi, ailesi ve burada yaşadıklarıyla Behçet, farklı bir kültürün insanıdır.

Behçet'in babası Konya eşrafından Zahiracı Hacı Kemal Efendi, büyük oğlunun iyi bir eğitim görmesi için İstanbul'da tıbbiye okuması gerektiğine karar verir. Oğlunu Galatasaray Lisesi'ne yazdırır. İstanbul'a gelip birlikte Bristol Oteli'nde kalırlar. Bu arada tekke eğitimi görmek ve babası gibi tasavvuf ehlinde olması için, Behçet Bey Bahariye Mevlevihanesi'ne Nişanca Şeyh'ine götürülür. Okurken bir yandan da tasavvufi ilimlerde olgunlaşması istenir. Sonra da adı Behçet Kâmil olacaktır. Liseden sonra tıbbiye kayıt yaptıran Behçet, yıllardır İstanbul'da bu hayata alışmış, babasının ona aldığı araba ile okuldan eve gitmekte, sıradan bir hayat yaşamaktadır. Şimdi Ester'in ortaya çıkışıyla çehresi değişen bu hayatın verdiği garip tatların çekiciliği Behçet'i eskisinden daha düşünceli, kederli, farklı biri hâline getirmektedir. Bu durumun farkına varan ilk kişi, Behçet'in babasının yakın bir dostunun kızı Nemika olur. Nemika'nın babası Behçet ile onu evlendirmeyi düşünmektedir, hatta bu konuda Hacı Kemal Bey'le de konuşmuştur, ileride söz kesmeyi düşünmektedir. Nemika, babasının ısrarları ve Behçet'le olan ilişkisini yola koyması isteklerine direnir ama, Behçet'ten de hoşlanır. Behçet'in kendisine henüz eş olacak kadar olgunlaşmadığını düşünmekte, onun kendisinden hoşlanıp hoşlanmadığına karar verememektedir. Babası evlilik niyetini Behçet'e açıklaması için Nemika'yı uyarır. Nemika bu konuda gevşek davranmayı yeğler.

Behçet, Ester'le karşılaştıktan sonraki günlerde, onunla görüşmek için çaba harcar. Bu hemen gerçekleşmez, ama ondaki değişimler kesindir. Aynı apartmanda, evin sahibi olarak bulunan Madam Rhea, Behçet'i kendi oğlu gibi sevmekte ve ona Hacı Kemal Bey'in emaneti gözüyle bakmaktadır. Mahallenin bu sevilen ve saygı duyulan kadını, denize tutkusu yüzünden çıktığı bir deniz yolculuğunda kaza geçirip ölen kocasından sonra yalnız yaşamaya alışmıştır. Behçet'i İstanbul'a getiren Hacı

Kemal'le de bu dönemde tanışan ve onunla yakınlaşan Madam Rhea, aynı apartmanda kiraladıkları ev sayesinde, Behçet'le yakından ilgilenme fırsatı bulur. Behçet hastalandığında başında hemen Madam Rhea'yı bulduğu için ona minnettardır. Madam Rhea, aslında kocasından sonra ilk kez Hacı Kemal'den hoşlanmıştı, ama o günkü durumlar onun Hacı Kemal'e açılmasını engeller. Behçet annesini kaybedince, dünyası değişen Hacı Kemal Efendi, Konya'da kendisini iyice din ve tasavvufa verir. İçe dönük mizacını bu yönelimiyle pekiştirir. Saygın bir kişi olduğu için, Demokrat Parti'den gelen milletvekili seçimlerine adaylık koyma teklifini reddeder. Behçet, Madam Rhea'yla babasına olan tutkunluğu hakkında konuşur.

Behçet, aynı gün içinde birkaç gün evvel sünneti olan Âkif'in ziyaretine gider. Âkif'in ailesi Hacı Kemal'e bağlı olarak çalışmış bir emektardır. Hacı Kemal Bey, bu aileye para yardımı yapmaktadır. Behçet Bey, okuldan çıktıktan sonra Talimhane mahallesine uğrayarak hem Âkif'e hediyeler götürür, hem de aileye bir miktar para bırakır. Ailenin reisi durumundaki Fatma Hanım, Behçet Bey'den kendilerine bir iş bulmasını rica eder. Bu türden iyilikler görmeye ihtiyaçları olduğunu ama, çalışmak istediklerini söyler. Behçet Bey, bu duruma üzülür.

O günün gecesi Beyoğlu sokaklarını arşınlayan Behçet Bey, bilerek Ester'in geçeceği mahallelerde dolaşır. Sonunda ona tekrar rastlar. Aslında ikisi de birbirlerini görmeyi çok istemektedirler. Yine bir otele giderler. Birçok konuda sohbet ederler. Birbirlerine daha da yakınlaşmışlardır. Muhallebiciye ve çorbacıya giderek yakınlaşmayı sürdürürler. Behçet Ester'e karşı hissettiği şeylerin sınırı aştığını fark etmiş ama, kendisi engellemeye çalışmamıştır. Eve döndüklerinde, kapıda bekleyen Babaanne ile karşılaşır. Babaanne, Behçet'le olan ilişkisinin ilerlemesini istemediği Ester'i içeri çeker ve evde kendisini bekleyen hatırlı bir müşterinin hediyelerle geldiğini söyleyip onu eve yollar. Behçet ne yapacağını bilemez ama, babaanneyi aşip içeri girmekten de kendini alıkoyamaz. Evin kapısına geldiğinde, Ester'i bir başka adamın kollarında çıplak olarak görür. Adeta çıldırarak evi hemen terk eder. Babaanne bu duruma sevinmiştir. Ama Ester yapmak zorunda olduğu şey için utanmıştır.

Behçet, koşa koşa Madam Rhea'ya gelir, onu bu hâlde gören Madam Rhea, ne olduğunu öğrenmek ister. Behçet karmaşık ruh sarsıntıları içinde bocalamaktadır. Madam Rhea durumun ciddi olduğunu anlayarak, ona babasına olan tutkunluğundan bahseder. Behçet'i yapmak istediği şeylerle ilgili olarak cesaretlendirir. Behçet, bir anda kafasında kurduğu düşünceleri uygulamak için, güç kazanmış gibi hızla evden çıkıp geri döner. Kapıyı açmak istemeyen babaanne, Behçet'in kapıyı ısrarla yumruklamasına engel olamaz. Ester kapı açılır açılmaz koşup Behçet'in boynuna sarılır, utançtan yüzüne bakamaz. Ester onu götürmesini ister. Behçet, Ester'i alıp Madam Rhea'nın vaktiyle kendisine kiraladığı eve yeniden yerleşir. Ester'le o gece birlikte olurlar.

İstanbul'da Ester ve Behçet arasında bu olaylar yaşanırken, Türkiye Cumhuriyeti'ni yine gergin günler beklemektedir. Memleketteki hava her an bozulacak gibidir. Bir süre önce Atatürk'ün evinin bombalandığı haberini, hükûmetin “Bu ülkeyi elimizden almalarına izin vermeyeceğiz.” şeklindeki açıklamaları sonucu birtakım gençler arasında azınlıklar ve gayrimüslimlere karşı bir tavır gelişmektedir. İnsanlar bunun yankısının bir süre sonra sokakta kendini hissettireceğinden habersiz hayatlarını sürdürürken, Demokrat Parti vekilleri Ankara'dan İstanbul'a bir toplantı için gelirler. Adnan Menderes de İstanbul'da sevgilisini görmeye gelmektedir. Meclisteki konuşmalar ve halka yansıyan düşünceleri ile arasının açıldığı Cumhurbaşkanı da Adnan Bey'in son zamanlardaki durumuna dikkat edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ülkede her an tehlikeli bir olayın yaşanmasından korkulmaktadır.

Behçet ve Ester, Aleksandra apartmanında, Madam Rhea'nın gözetiminde aşklarını doyasıya yaşamaktadırlar. Madam Rhea, Ester'i yakından tanıma fırsatı bulmuş ve birlikte oldukları bu iki gün içinde çok sevmiştir. Durumunun farkındadır ve bunu gurur meselesi yapmaması dikkatini çekmiştir. Ester'le yaşadığı gönül ilişkisinin etkileriyle okula gitmeyen ve önce bir profesörün sonra da Nemika'nın dikkatini çeken Behçet, Nemika'ya aralarındaki ilişkinin olmayacağını, çünkü kendisinin başka birisi için buna benzer duygular beslediğini söylemiştir. Madam

Rhea, Ester'i başıboş bırakmak, dışarı çıkartır, türlü hediyeler alır, dostça sohbet ederler. Babaanne ise, Ester'in nereye gittiğini bulmak için, Behçet'in okuluna gidip kendisini uzak bir akraba olarak tanıtır ve Behçet'in adresini öğrenmeye çalışır. Burada başarısız olan babaanne, türlü zorluklarla Nemika'ya ulaşır ve Behçet'in bir hayat kadınına tutulduğunu açıklar. Yaptığı kurnazlığa göre, bu Ester'in dönmesine yetecektir. Nemika, bunun üzerine giderek hınçlanır ve Behçet'i kimseye kaptırmak niyetinde olmadığını anlar. Behçet'i gördüğünde onunla bu konuyu konuşur; ama sonuç alamaz. Bu arada Hacı Kemal Efendi İstanbul'a geliş hazırlığındadır.

Madam Rhea, oğlu gibi sevdiği Behçet'i evlendirme düşleri kurmaktadır. Ester'i tanıdıkça onun Behçet'e uygun bir eş olacağını düşünmektedir. Bu haberin Hacı Kemal'i de sevindireceğinden emindir. Hacı Kemal İstanbul'a gelir ama, gelişinden Behçet'in haberdar olmasını istemez. Emektarlarından birinin evinde Birecikli Osman'ın yanında kalır.

Behçet, Madam Rhea ve Ester, bir eylül günü dışarıda evlilik hazırlıkları için alışveriş yapmak için gezinmektedirler. Ester'in çok beğendiği bir yüzüğü ve giysiyi sonra almayı düşünürler. Bu arada Ester'in antikacı Katerina'nın dükkânında görüp çok beğendiği bir gece lâmbasını da satın alırlar. Eve döndüklerinde, son derece ilginç bir manzara ile karşılaşılırlar. Babaanne, birkaç gün evvel kendisine ulaştığı ve buluşmak istediği Hacı Kemal Bey'le bir araya gelmiş, madam Rhea'nın evinde onları beklemektedirler. Ester, bu manzarayı görünce, gece lâmbasını düşürür. Babaanne, Hacı Kemal'i oğlunun düştüğü durumdan kurtarması gerektiğini söyleyip çekilir. Ester ve Madam Rhea şaşkındır. Behçet gururla Ester'i sevdiğini söyleyince, Hacı Kemal ona yaklaşır. Ama, tam bu sırada dışarıda bir gürültü patırtı kopmuştur. Halk bağırıp çağırmakta, dükkânlara atılan taşların çıkardığı sesler duyulmaktadır. Ester, durumu anlayıp yüzüğü almak için korkuyla dışarı fırlar. Behçet de peşinden çıkar.

Dışarıda âdeta kıyamet kopmaktadır. İnsanlar toplanmış dükkânları yağmalamakta, yabancıları dövmektedir. Karışıklık ve şiddet olayları son raddeye varmıştır.

Bu sırada apartmana da saldırmışlar, Madam Rhea'yı korumaya çalışan Hacı Kemal Bey'i de tartaklamaya çalışmaktadırlar. Onları Madam Rhea'nın eski dostu Emirdağlı Şerif kurtarır. Bu genç ve kuvvetli adam olanlara anlam verememekte, yardımını gördüğü Madam Rhea'yı kurtarmak için elinden geleni yapmaktadır.

Dışarısı korkunçtur. Behçet her yerde Ester'i arar ama, bulamaz. Sonra gitmek isteyeceği yerin o dükkân olduğu aklına gelir. İnsanların taşkınlığı abarttıkları ve giderek çoğaldıkları sokaklar, yürünmeyecek hâldedir. Herkes bütün mağazaları yağmalamaya ve yabancıları dövmeye çalışmaktadır. Behçet bu keşmekeş arasında, bir hanın köşesine sürükleyerek bir kadına tecavüz etmek isteyen bir grup erkek görür. Kadını kurtarmak için, harekete geçer serserileri çekip alır. Bu sırada tecavüz edilmek istenen kişinin Ester olduğunu görür. Ester, açılmış giysisini çekip düzeltir ve utançtan Behçet'in gözlerine bakamaz. Behçet onu hemen kaldırır ve eve gitmesini ister. Çünkü kavgaya tutuştukları üç kişi pes etmemiş, yeniden saldırmaktadır. Ester, ona son bir kez bakıp geriye koşmaya başlar. Yardımsever bir Ermeni'nin evine sığınır.

Olaylar çok şiddetlidir. Ertesi gün hükûmetin sorumluları, olayların yatıştırılması için gerekenleri yapmadıkları için suçlanır. Ortalık birkaç gün sonra yatıştır ama, olayların İstanbul'da bıraktığı yara unutulmazdır.

Behçet, Ester'i arar, evine gider, polise sorar ama, hiçbir yerde izine rastlayamaz. Ester kayıptır. Bir süre sonra onu bulamayacağını anlayan Behçet, ailesinin isteği ve Nemika'nın şefkatli davranışları sebebiyle Nemika ile evlenir. Çocukları olmaz. Ester ise, İsrail'e göçmüş ve zengin bir jeologla evlenmiştir. Hacı Kemal Efendi, bu acı olaylardan sonra İstanbul'a yerleşir. Madam Rhea'ya evlenme teklifinde bulunmuş ama, olaylardan sonra İstanbul'dan giden Madam Rhea'yı da unutmamıştır.

4.1.9. YORGUN MAYIS KISRAKLARI

Yılmaz Karakoyunlu

4.1.9.1 Romanın Özeti:

Roman, Sultan Hamid'in Aydın jandarmasına ot, saman, erzak sağlayarak büyük ün kazanan, böylece Sultan Hamid'in o yöredeki tahsildarı durumuna gelen Tireli Hacı Ali Paşa'nın vurulmasıyla başlar.

Yazar, Adnan Menderes'in ailesi ile ilgili bilgiler verir. Ali Paşa'nın en küçük kızı Tevhide'ye babasının ölümüyle Çakır Beyli Çiftliği ve Aydın'da bir ev kalır. Tevhide tüm bunların, oğlu Ali Adnan'a kalacağını bilmektedir. Kayınvalidesi Fıtnat Hanım, Tevhide Hanım'ın kocası İbrahim Ethem Efendi'nin annesidir ve Ali Adnan'ın kendisinin emaneti olacağı konusunda Tevhide Hanım'a güvence verir.

Nâzım Hikmet'in annesi Celile Hanım'dan, Celile Hanım'ın kocası Hikmet Bey'den, Hikmet Bey'in babası Mehmed Nâzım Paşa'dan ve bu ailenin yaşantısından bahsedilir. Mehmet Nâzım Sultan Hamid'in istibdadına "başkaldıran bir hürriyet mücahidi", oğlu Hikmet Bey "kendi keyfinin meclislerinde sükûnet arayan" biri, Celile Hanım ise "iç dünyasının tatminine çalışan biridir.

Adnan Bey kâbuslu bir uykudan uyanır. Fıtnat Hanım'ın da; annesi, babası, Melike gibi veremden öleceğini görmüştür.

Yahya Kemal, Fransa'dan dönmüştür. Gitmeden önce Ahmet Agâh olan adını, Agâh Kemal olarak değiştiren ve döndüğünde Şefik Esad'ın önerisiyle Yahya Kemal adını alan genç şair, Şefik Esad'ın ve Kıbrıslı Şevket'in yalılarının en önemli misafiridir. Bu yalılarda, bazı akşamlar yemekli sohbetler tertiplenir ve genç şairden şiirler dinlenir. Böyle bir sohbette Yakup Kadri ile tanışır.

Adnan Bey, avukatları Fevzi Bey'den babaannesi Fitnat Hanım'ın ölüm haberini alır. Üzüntüsünü paylaşacak evin hizmetçisi Ayşe'den başka kimse yoktur.

Yahya Kemal ve Yakup Kadri birlikte yaşamaya başlamıştır. Yakup Kadri devam ettiği dergâhta yapılan toplantılara kapısının önüne sıralanmış bir yığın fayton eşliğinde gider. Yine böyle bir buluşma öncesinde Yakup Kadri, Yahya Kemal'i bu toplantıya davet edip etmemeyi aklından geçirirken Yahya Kemal, Yakup Kadri'nin kendisini davet etmesini beklediği için, hazırlanmış beklemektedir. Teklif gelir ve iki üstat birlikte çıkarlar.

İzmir'in işgali ile başlayan üçüncü bölümde, Yunan askerinin İzmir'i işgali ve Hasan Tahsin'in vurulmasından sonra Yunanlılar her yeri yakıp yıkarak ilerlemektedir. Bu arada sahneye Naciye Hanım ve kızları Berin ve Güzin çıkar.

İşgal başladıktan sonra Adnan Bey'in çiftliği işgal alanının ortasında kalır. Yunan işgaline karşı bir direniş başlatmak istenmişse de, sonuç alınamamıştır. Fakat Adnan Bey, yakın arkadaşı Ethem ve Selâmi Bey'i de alarak Ay-yıldız çetesini kurar. Ay-yıldız çetesinin düşmana geceleri yaptığı baskınlar, Adnan Bey'in toprağını daha yakından tanımasını sağlar. İstiklâl Madalyasıyla onurlandırılır.

Yahya Kemal ise gitmiş olduğu dergâhın sohbetlerinden birinde Celile Hanım ile karşılaşır. İkili, koyu bir tasavvuf sohbeti ile birbirlerine yakınlaşırlar.

İstanbul'da ise Sultanahmet mitingi yapılmaktadır. Bu mitinge Naciye Hanım ve kızları Güzin ile Berrin de Halide Edip'in misafiri olarak katılırlar.

Adnan Bey Çakır Beyli Çiftliğinde sahip olduğu toprakların önemli bölümünü çiftçilere dağıtmaya karar verir; fakat bu düşüncesini daha hayata geçirmeden dedikodular duyulur.

Yakup Kadri ise Yahya Kemal'in Celile'ye olan tutkunluğunu fark etmiştir. Yahya Kemal, Celile Hanım'a gerçekten de delicesine tutulmuştur. Nâzım Hikmet

ise Hamidiye kruvazörünün en genç subayıdır. İlk şiirlerini annesi Celile Hanım'ın âşık olduğu Yahya Kemal'e göstermiş, Yahya Kemal de annesine onun hakkında şöyle demiştir: “Kadim şiirin kapılarında yepyeni bir ufka koşuyor bu delikanlı.” Nâzım Hikmet annesiyle olan ilişkisinden dolayı evlerine sık sık misafir olarak gelen Yahya Kemal'in cebine “Hocam olarak girdiğiniz bu eve, babam olarak girmenize asla müsaade edemem.” yazılı bir not koyar.

Adnan Bey'in evinde ev işleri yapan hizmetçi Ayşe ile yakınlaşmaları Budaklardan Mehmet'in bir içki masasında arkadaşları arasında diline dolanır. Gece yarısı Çakır Beyli Çiftliğine dayanan Budaklardan Mehmet, Adnan Bey'e silâhını doğrultur. Tam o anda Ayşe, Adnan Bey'in önüne geçtiği için vurulup ölür. Yahya Kemal ile Celile Hanım'ın aşkı ise hiç duraksamadan devam eder. Hatta bu aşk, Yahya Kemal'in Celile Hanım'ı çocukluk arkadaşlarından kıskanacak kadar ileri gider. Adnan Bey ise İzmir'de çocukluk aşkı olan Berrin'i görür ve mâziyi hatırlar.

Teşkilât-ı Mahsusa hafiyeleri Yahya Kemal'i ziyarete gelirler. Ziyaretin sebebi açıktır. Şaire Celile Hanım'dan ayrılmasını önerirler. Sebepleri de şunlardır: Celile Hanım Mehmet Nâzım Paşa'nın gelini olmuştur, Mehmet Nazım Paşa ise İngiliz Muhripleri Cemiyetinin bakanıdır. Bu cemiyet Kurtuluş Savaşı'nı baltalamak amacı taşımaktadır. Oysa Yahya Kemal'le Celile Hanım'ın ilişkisi evlilik aşamasına gelmiştir. Eşyalar alınmış, bütün hazırlıklar yapılmıştır. Fakat tüm bu tavsiyeler üzerine Yahya Kemal kendi bencilliğine güvenir ve Celile Hanım'ı terk eder. Oysaki Celile Hanım'ın ve Nâzım Hikmet'in Millî Mücadele'ye karşı olduğunu gösterecek tek bir delil bile yoktur.

Kel Ali, Gazi'ye kıymaya kararlı olan asileri İzmir'de astıktan sonra İttihatçıların da hesabını görmek için, Ankara'ya gelmiş ve idam hükmünü vermiştir.

Adnan Bey ise Gazi'nin hayatına kasteden canilerle vatansever İttihatçıların aynı suçlamadan yargılanıp idam edilmelerini içine sindiremez. Adnan Bey'e göre onlar vatanperverdirler, asla vatan haini olamazlar. Bu arada çocukluğunda tanıdığı

Berrin'i Çakır Beyli Çiftliği'ne gelin getirmeye kararını vermiştir. Annesi Nefise Hanım'dan Berrin'i ister. Nikâhları kıyılır, Berrin Hanım çiftliğe yerleşir.

Gazi'den aldığı emirle Ali Fethi Bey, Serbest Fırkayı kurar ve mitinglere başlar. Aydın mitinginde Adnan Bey'i de yanına alır. Adnan Bey, Serbest Fırka Aydın İl Başkanı olur ve çalışmalarına, toplantılara başlar. Fakat halkın bu partiye inancı yoktur, daha çok Adnan Bey için toplantılara katılırlar. Fakat İnönü'nün yaptığı baskı sonucu parti kapatılır. Böylece Adnan Bey'in ilk siyasî mücadelesi de başlamadan bitmiş olur.

Nâzım ise bir dula gönül vermiştir. Pirâye resmen evlidir ama, evliliği bitmiş gibidir. Nâzım ise bu aşka hazırlıksız yakalanır. Şiirine ilk defa aşk girer. Pirâye'ye aşk şiirleri yazar. Nâzım aynı zamanda işsizdir. CHP'nin yaptığı girişimler sonuç vermiş, Nâzım hiçbir yerde iş bulamaz olmuştur.

Mustafa Kemal, Moda koyunda yapılan şarkılı sohbetlerinde Denizkızı Eftelya'yı dinler. Etrafındaki insan kalabalığını unuttur ve Nâzım'ın şiirlerinden bir mısrayı sesli olarak okur: "Rüzgâr kanatlı atlılar gibi geçti hayat" Bu mısranın devamında Nâzım'ın iki şiiri kendi sesinden Columbia Şirketi tarafından plâğa alınmıştır. Gazi bu plâğı ister ve şiirleri dinler. Ardından yaverine dönüp Nâzım'ı davet etmelerini ister. Nâzım, evine gelen memurun yanına şiirlerini de alması uyarısına karşılık olarak "Bak oğlum! Gazi Paşa'ya benden selâm söyle, ben Denizkızı Eftelya değilim." yanıtını verir.

Adnan Bey, eşrafın isteği üzerine CHP il başkanı seçilir. Gazi'nin Aydın'a yaptığı ziyarette Gazi'yi bir kahve içimi misafir etmek ister, amacı fikirlerini paylaşmaktır. İsteddiği olur, Gazi beş dakika için uğradığı misafirlikte saatler geçirir ve Adnan Bey'in fikirleri ve ihtirasını beğenir.

Adnan Bey, Aydın milletvekili olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin dördüncü döneminde Ankara'ya gider. Gazi, Aydın'daki görüşmesinden sonra Recep Peker'i ikna ederek Adnan Bey'i mecliste görmek istediğini belirtir. Adnan Bey meclise

gelir gelmez Berrin Hanım'ın eniştesi Tevfik Rüştü Bey'le memleket meseleleri hakkında konuşmak ister. Birkaç gün sonra üst kurultayda bu meselelerin konuşulacağını duyar ve rahatlar. Ama kongre son derece yüzeysel kalır ve bu konular konuşulmaz.

Bu arada Yahya Kemal de Yozgat milletvekili olarak TBMM'de yemin eder. Aynı zamanlarda iç işler vekilinin emriyle Nâzım'a son yayımlanan şiir kitaplarındaki şiirlerinde "Bir zümrenin başka zümreler üzerinde hâkimiyetini kurmak gayesiyle halkı suça teşvik ettiği iddiasıyla" mahkeme açılır. Davanın sonunda Nâzım beraat eder.

Gazi, kendi isteği doğrultusunda, dönemin birçok şair ve edebiyatçısını meclise sokmuştur. Bunların arasında olan Yahya Kemal de Adnan Bey'le, Gazi'nin düzenlediği yemeklerden birinde tanışmıştır. Adnan Bey de bu tanışma sonrası yaptıkları sohbetlerden Yahya Kemal'le anlaşabileceğini düşünmüştür.

Nâzım Hikmet'in ise sıkıntılı günleri artmıştır. Parasızlık canına tak etmiştir. Böyle bir anda Muhsin Ertuğrul, Nâzım'ın elinde bir piyes olup olmadığını sorduğunda, Nâzım elinde oyun olmadığı hâlde "var" der. Oyunu bir haftada yazar. Bu oyun "Kafatası" adını taşımaktadır. Piyes, büyük ilgi görmüş, çıkışta da gösteriler düzenlenmiştir. Bunun üzerine tiyatro yine kapanır. İkinci piyesi Ölü Evi'ni babasının ölüm haberi üzerine yazar.

Bu sırada ilk defa Türkçe ezan okunur ve büyük ilgi görür. Adnan Bey, Maltepe'deki evden Kavaklıdere'ye taşınmıştır. Aklında Gazi ile yaptığı sohbetler vardır. Adnan Bey, Hükümetin dış politikada etkin olduğunu ama, içeride kendi insanına uzak kaldığını düşünmektedir. Bu düşüncesini de mecliste bütçe komisyonu toplantısında ileri sürer, üslûbu biraz sert olur ve ilk defa dikkat çeker.

Nâzım, tertiplenmiş dediği hızlı bir hamleyle kendisini mahkeme salonunda bulur. Kendisi 28 yıla, Kemal Tahir ile Hikmet Kıvılcım ise 15'er yıla mahkûm olmuştur. Bu tertibin içinde çaresiz kalan Celile Hanım, kendini yüzüstü bırakan eski

sevgilisi Yahya Kemal'den bile yardım diler ama, Yahya Kemal kendisine fayda gelmeyeceğini söyler. Yahya Kemal diğer tüm vekillerin hayranlık duyduğu ve ricasını kırmayacağı bir şairdir. Buna rağmen, bu gücünü kullanmaz. Nâzım, Gazi'ye mektup yazar ve affını ister ama, bu mektup Gazi'ye ulaşmaz.

Adnan Bey ise yaptığı bir başka konuşmada, devletin işletmeciliğinin işçi sınıfın görmesi gereken itibarı göstermediğini sert bir üslûpla eleştirdiği için Celal Bayar'ın dikkatini çeker. Celâl Bayar ve Adnan Bey yakınlaşma fırsatı bulurlar. O yıl Gazi ölür, İsmet İnönü meclisin seçimiyle Türkiye Cumhuriyetinin ikinci cumhurbaşkanı olur.

Nâzım, Buca Cezaevinde imtiyazlı bir mahkûmiyet geçirmektedir. Belli zamanlarda jandarma eşliğinde Kaplıca otellerine gönderilir. Nâzım bu vakitleri karısı Pirâye ile geçirmek ister; fakat karısı bu durumdayken Nâzım'ın bu konularla ilgilenmesinden utanıyordu. Yine de Nâzım'ı kıramaz, gelir. Fakat kısa sürede Nâzım'ın bu durumu ayarlamak için harcadığı para tükenir. Durumu anlayan gardiyanın evinde buluşmaya devam ederler.

Adnan Bey ile Celâl Bey'in samimiyeti artar. Hatta Celâl Bey beklediği kişinin Adnan Bey olduğunu düşünmektedir. Bu arkadaşlığa Fuat Köprülü ve Refik Koraltan da katılır. Dört milletvekili CHP saflarından bir şekilde ayrılıp yeni bir parti kurma çalışmalarına başlarlar. Demokrat Parti adını koydukları bu parti için, Celâl Bayar, Millî Şef İnönü'den de onay almıştır.

Vatan Gazetesinde Hüseyin Cahit'in gençleri hedef alan makalesi, milliyetçi gençleri coşturur. Toplanan kalabalık, Tan gazetesini basar, sonra Görüş dergisine yönelirler. Görüş dergisi yazarları arasında Celâl Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Aziz Nesin, Behice Boran, Sabahattin Ali vardır.

Hükûmet de resmî olarak Demokrat Parti'nin kurulmasına izin verir. Koraltan, Aydın Bey, Celâl Bey ve Fuat Köprülü bu haberi, büyük bir sevinçle karşılarlar. Parti genel merkezi belirlenir ve ardından genel başkan olarak dört kişinin yaptığı oylama

ile Celâl Bey seçilir. Hükûmetin yapmayı plânladığı erken seçimi, Ankara’da tüm delegeler protesto etmişler ve CHP’nin tüm tepkilerini çekmişlerdir.

Demokrat Parti’ye karşı olanların sesi Millî Şef İnönü’yü bile rahatsız etmiştir. İnönü, kendisinin devletin yoktan var edilmesinde bulunduğunu ve gerekirse müdahalenin yapılacağını söylemektedir. Bununla birlikte Demokrat Parti halk tarafından gittikçe daha çok sevilmeğe ve bu sevginin temelinde Adnan Bey’in sürekli gülen yüzü ve sıcaklığı yatmaktadır.

Pirâye, gardiyanın evinde buluşma davetini gurur kırıcı bir davranış olarak görmüş ve Nâzım’a bunu bu şekilde iletmiştir. Aralarında geçen konuşmalardan sonra Nâzım, Pirâye’nin ziyaretlerine çıkmaz olmuştur.

CHP’den ayrılıp mecliste Demokrat Parti’yi oluşturanlar, yapılan görüşmelerde Hükûmet Başkanı Recep Peker’in konuşması bitince Adnan Bey kürsüye çıkıp başbakanı eleştirir. Cevaben kürsüye dönen Peker, psikopat diyerek Adnan Bey’e hakaret eder.

Nâzım, kendisini hapisanede ziyarete gelen arkadaşı Müzehher ile yazışmaktadır. Müzehher, Nâzım’a Münevver’den bahseder. Münevver, Nâzım’ın dayısının kızıdır ve 18 yaşındadır. Nâzım’a âşık olmuştur. Üç yıl boyunca çalkantılı bir beraberlik yaşarlar. Daha sonra evlenmiştir ama, akli hâlâ Nâzım’dadır. Zor da olsa bir buluşma fırsatı aramaktadır. Bu fırsatı, Celile Hanım aracılığıyla bulacaktır. Aralarda yeniden bir ilişki başlar. Nâzım, Piraye’den boşanır. Münevver ile ilişkileri ise yürümez; fakat Piraye’ye de dönemez, kendi deyimiyle ipin ucunu kaçırmıştır.

Yahya Kemal, yeni seçimlerde Gazi’nin ölümünden sonra CHP’den tekrar aday gösterilmemiştir. Adnan Bey ise hem mecliste, hem de kendi partisinde ilerleyişini hızla sürdürmektedir.

Demokrat Parti İnönü’nün de tarafsız bir tutum sergilemesiyle seçimlerden zaferle çıkar ve iktidar olur. Askerî kumandanlar sonuçtan memnun olmazlar ve

İnönü'nün cevabını isterler. İnönü ise, millet tercihini yapmıştır, diyerek müdahale edilmesini istemez. Celâl Bey, cumhurbaşkanı olur. İsmet Paşa emekliye ayrılır. Adnan Bey ise başbakan adayı olarak Fuat Köprülü'yü desteklerken, Celâl Bayar'ın verdiği karar ile başbakan seçilir. Hükûmeti kurma görevi kendisine verilir. Aldığı görevle hükümeti kuran Adnan Menderes, Demokrat Parti'nin kurulmasında emeği geçen kişilere yer vermemiştir. Bu durum Demokrat Parti içinde Adnan Bey karşıtı bir hava oluşturmaya yeter. Muhalefet ise daha ilk günden koyu bir muhalefete girişir. Özel hayatında umulmadık bir gelişme yaşayan Adnan Bey, katıldığı bir törende opera sanatçısı Ayhan Hanım'la tanışır ve ondan çok etkilenir. Ayhan Hanım evli olduğu hâlde ertesi gün evine ziyarete gider. Ayhan Hanım, Ferit Alnar'la evlidir. Evliliklerinin Ayhan Hanım için istenen huzuru sağlamamış olması, ailesi tarafından bilinmektedir. Bu yüzden Adnan Bey'in ziyaretleri mazur görülür. Adnan Bey, kendisine özel bir araba tahsis etmiştir. Eşi Ferit Bey'le de en yakın zamanda bir konuşma yaparak durumu bildireceğini söyler.

Nâzım'ın yapmış olduğu açlık grevi, hastaneye kaldırılmasıyla sonuçlanır. Nâzım Hikmet'in serbest bırakılması için, annesinin başlattığı imza kampanyasına karşı olarak Ankara'da milliyetçi gençler de bir imza kampanyasına girişirler. Meclisten af kanunu çıkarılır, Nâzım da bu kanundan yararlanıp serbest kalmıştır. Serbest kalır kalmaz, askere alınması için celp çıkartılır. Nâzım'sa kendisinin bahriye mektebinden raporla çürüğe çıkartıldığını, askere çağırılmasının haksızlık olduğunu söyler.

Nâzım'ın askerliği 50 yaşındayken Sivas'ın Zora ilçesine çıkmıştır. Nâzım askerlik tertibinde kendisinin öldürüleceği korkusunu yaşar. Bursa'dan belge getirmek için süre ister ve izin alır. Yaptığı plânı uygular ve Türkiye'den Romanya'ya oradan da Moskova'ya kaçır. Bu duruma Münevver Hanım ve annesi Celile Hanım çok sevinir. Hükümet ve Başbakan ise bu kaçışa son derece şaşırırlar. Yetkililer ve işleri bakanı tepki görür.

Adnan Bey, ilişkisini ilerletmiş olduğu Ayhan Hanım'ın eşi Ferit Bey ile görüşür. Durumu öğrenen Ferit Bey, eşinden boşanacağını söyler; fakat herkesin

haysiyeti için boşanma gerçekleşene kadar Ayhan Hanım'ı evinde ziyaret etmemesini rica eder. Bu durum, görüşmelerini sıkıntıya soksa da Adnan Bey ve Ayhan Hanım'ın ilişkisinin güçlenmesini sağlar.

Adnan Bey'in siyasî hayatından ise Celâl Bayar'a karşı zayıf kaldığı dedikodularıyla araları yavaş yavaş açılmaktadır. Özel yaşamındaki aşk macerası İnönü'ye kadar gelmiş, hatta İnönü'nün izni olursa gazetelerden basına bile yansıyabilecektir. İnönü ise bu durumun şahsî olduğunu ve kesinlikle böyle bir şey istemediğini belirtip bu teklifi getirenleri azarlar.

Adnan Bey, Ayhan Hanım'ın kendisinden hamile olduğunu öğrenir ve çok mutlu olur. Kesinlikle çocuğu doğurmasını ister. Ayhan Hanım'ın operadan istifa etmesini, sadece kendisiyle ilgilenmesini istemektedir. Bu sırada önemli bir rol için Ayhan Hanım, bu isteği kibarca reddeder. Hatta bunu takip eden günlerde Adnan Bey'in daveti ve Ayhan Hanım'ın provası aynı saate denk gelir. Ayhan Hanım ise provaya gitmeyi tercih eder.

1954 seçimleri olmuş, Adnan Bey istediği tüm genç milletvekillerini meclise sokmuş ve meclisteki ağırlığını daha da artırmıştır. Cumhurbaşkanı bile değiştirebilecek bir güç elde etmiştir. Bu 1950 seçimlerinde Celâl Bayar'ın yaptığı hamlenin bir benzeri gibidir.

Adnan Bey, Ayhan Hanım ile daha rahat görüşmek için, yeni bir ev yaptırır; fakat bu arada hayatına giren Suzan Hanım'la görüşmeye başlar. Bunda Ayhan Hanım'ın operayı bırakmamasının etkisi büyüktür. Ayhan Hanım bir özür mektubu göndermiş, bunun üzerine tekrar görüştükleri bu konuda, yine anlaşamamışlar ve Ayhan Hanım da operayı bırakmamıştır.

Ülkede ise gerginlik dolu günler yaşanmaya başlanmıştır. Bu gerginlik Topkapı'da doruğa ulaşır ve İnönü'nün aracının önü kesilir. Askerin süngü takmasıyla kalabalık dağılır. Bu bir dönemecin eşiğinde olmanın ilk işareti gibidir.

Siyasî platformda Demokrasi karhama olarak halk sadece Menderes'i görür. Menderes ve Celâl Bayar'ın araları ise gittikçe açılmaktadır.

Ayhan Hanım'ın bebeği beklenen tarihten bir ay önce büyük sancılar içinde doğar; Ayhan Hanım kızının ismini Dünyam koyar; fakat bebek fazla yaşayamaz. Ayhan Hanım, bir süre Adnan Bey'e ulaşamaz ama, kiminle olduğunu tahmin etmektedir. Tahmininde haklı çıkar ve çok kızgındır. Adnan Bey, Suzan Hanım'la beraberdir ve olanlardan habersizdir. Ayhan Hanım ise bebeğin cenazesinden hemen sonra peşindeki hafiyeleri atlatıp Hamburg'a gider. Adnan Menderes, siyasî ortamın gerginliğini yaşamakta, milletvekillerine söz geçirememektedir.,

6-7 Eylül Olayları, bu dönemde patlak verir. Tüm vekiller hükûmeti beceriksiz bulmuş ve gerçek sorumluların yakalanması için, yetkililerden istifalarını istemişlerdir. Muhalefet, Demokrat Parti'nin her türlü yolsuzluğunu gözler önüne serer; fakat Adnan Menderes, yaptığı bir manevrayla etrafındaki isimleri yeniler ve kendini ve yerini yeniden sağlamlaştırır. Ardından meclis kürsünde milletvekillerine isterlerse hilâfeti bile getirebileceklerini söyleyip cesaret verir. Bu cümle, birçok emektar cumhuriyetçiyi rahatsız eder ve salonu terk etmelerine sebep olur.

Demokrat Parti, İslâmiyet adına getirdiği müsamahakâr siyasetin ileride ölçüyü kaçırıp isteğin şeriat talebine dönüşebileceği endişesi, başta Adnan Menderes olmak üzere tüm siyasilerde yaygınlaşmıştır. Ezanın Arapça okunmasından sonra, ipler iyice gerilir. Adnan Bey, bu konuyu çevresinde önemli görevlerde bulunan kimseler ile tartışma zemini yaratır; fakat Adnan Bey daha önceki dönemlerde olduğu gibi, iplerin yobazların eline geçmeyeceğine, Demokrat Parti'nin dini anlayışı içinde kalacağına, başta kendisi olmak üzere, etrafındaki herkesi inandırmıştır.

Ayhan Hanım'ın annesi ise, Ayhan Hanım küskünlüğü uzattığını Adnan Bey'in kendini Suzan Hanım'a kaptırmasından anlamıştır. Bu yüzden Ayhan Hanım'a sitemlerde bulunur. Ayhan Hanım ile Adnan Bey'in arası bunun üzerine tekrar düzelir. Bu düzelmede Suzan Hanım ile Adnan Bey arasındaki tartışmanın da payı büyüktür.

Adnan Bey bir seçim daha kazanır, bu kez üç yerden aday gösterilir. Manisa, Aydın ve Kütahya. Kütahya'dan meclise girer. Bu arada Yahya Kemal ölür. Bu ölüme başvekil ve Eşi Berrin Hanım çok üzülür. Nâzım pek fazla üzülmez. Ayhan Hanım ve Adnan Bey arasında önemli bir kavga patlak verir. Sebebi kıskançlık olan bu kavgada, Ayhan Hanım ciddi şekilde kırılır.

Adnan Bey, uçak kazası geçirir. Bu duruma eşi ve Ayhan Hanım çok üzülür. Siyasî rakipleri de boş durmazlar. İyileştikten sonra sevinç gösterileri ile karşılanır; fakat gençlik olaylarından bir türlü sonuç alınamamıştır. Adnan Bey'in özel hayatı da karışmıştır. Ayhan Hanım ile ilişkisine soğukluk girmiş, Suzan Hanım ile olan ilişkisi ağırlık kazanmıştır. Hatta bir gösteride Adnan Menderes zorla kurtarılır.

Ethem Bey aldığı bilgiyi gece geç saatte Adnan Bey'le paylaşmaya gelir. Adnan Bey misafiri olduğundan, daha sonra gelmesini hizmetçisi ile iletir. Ethem Bey bağırınca, Adnan Bey aşağı iner. Ethem Bey'in Adnan Bey'i uyarmak istediği gizli bilgi askerlerin darbe hazırlığı içinde olduklarıdır. Adnan Bey bu bilgiyi soğukkanlılık, hatta biraz da ciddiyetsizlikle karşılar. Ethem Bey'e gönlünü rahat tutmasını nasihat eder.

Roman, tank taburunun paşasına verdiği "her şey şiir gibi" cümlesiyle biter. Darbe olmuş, Adnan Menderes ve hükûmeti görevden çekirilmiştir.

Roman Sokrates'in idamını anlatan epilog bölümü ile biter.

4.1.10.YALNIZLIĞIN ÖZEL TARİHİ

Ahmet Altan

4.1.10.1 Romanın Özeti:

Roman, üç ayrı akış içinde paralel olarak kurgulanmış 39 bölümden oluşmaktadır. Birinci akışta, Hüsrev Bey'in İttihat Terakki dönemindeki yaşantısı anlatılır. İkinci akış, günümüzde İstanbul'da bir konakta Hüsrev Bey'in torunu, büyük Teyze Müberranım ve Hüsrev Bey arasında geçer. Üçüncü akış ise, Nermin'in iç dünyasını yansıtan düşünceleri ve iç konuşmalarını yansıtır.

I

Romanın ana kişilerinden biri olan Hüsrev Bey, Kafkasya'da bir konakta doğup büyümüştür. Konaktaki herkes ona küçüklüğünden beri Hüsrev Bey demeyi âdet edinmişlerdir. Babası sert ve otoriter bir adam olan Hüsrev Bey, daha on yedi yaşındayken, kahvaltı sofrasında yaşanan anlamsız bir gerginlik sebebiyle babası ile kavga eder, silâhını çekip ateş eder, ama ıskalar. Bunun üzerine evi terk eder ve bir daha da geri dönmez.

Romanda Hüsrev Bey'in hayatının kimi bölümlerinden kesitler sunulmuştur. Gençliğinin uçarı ve kabına sığmaz zamanında İttihat ve Terakki yönetiminde casus olarak çalışmaya, Bağdat ve Mısır'da çeşitli görevleri yürütmeye başlar. Çevresinde korkulan ve işinin ustası olarak bilinen bu cesur adamın her türlü gençlik şehvetini giderme merakı vardır. Yaşamı, parti adına yürüttüğü casusluk işi ile genelevlerde ya da özel çalışan eğlence kadınları arasında geçer. Zaman zaman adam öldürmek zorunda kalan ve bu görevlerini kılımı kırpmadan yerine getiren Hüsrev Bey, Bağdat'tan Şam'a gönderilir. Orada Hüseyin El-Riyad ve Ragıp Beyle Fransız konsolosluğundaki önemli belgeleri, bekçiden de yardım alarak ele geçirirler. Bu belgelerden en önemlisi Osmanlı Meclis-i Mebusan'ındaki casusların listesidir. El-

Riyad belgeyle birlikte Teşkilât-ı Mahsusa'nın Şam müfettişiyle buluşmaya gider. Hüsrev Bey ise, Reşide ve Gülizar adlı iki kadınla birlikte olmak için onlardan ayrılır.

Bir süre sonra görevlerini başarıyla tamamlayan gözü pek Hüsrev Bey'e yeni bir iş verilir. Bir İngiliz casusuyla tanışacak ve durumu netleştirmeye onu öldürecektir. Hüsrev Bey bir otelde kadın casusun çıkışını bekler. Sonra onu takip etmeye başlar. Bu sırada üçüncü bir kişinin daha onları izlediğini fark eder. Kadın durup Arapça konuşarak kentin ünlü lokantasının yerini sorunca, Hüsrev Bey kadına beraber yemek yemeyi teklif eder. Hemen hemen boş olan lokantada Hüsrev Bey kadının adının Rosemary olduğunu öğrenir. Hayatlarıyla ilgili birbirlerine sorular sorup, birbirlerini denerler. Her ikisi de karşısındakinden şüphelenir; ama riske girip adım atmaktan da çekinmez. Hüsrev Bey arkeolog olduğunu söyleyen Rosemary'e akşam nehir kenarında gezintiye çıkmayı önerir.

Kadından ayrıldıktan sonra İttihat Terakki bölge sorumlusu Haim İsmet Bey ve teşkilâtın müfettişlerinden Ahmet İhsan Bey'le buluşur. İngiliz kadın casusuyla ilgili konuşurlar. Kadının sık sık Şey Hunisi adındaki bir Arap Beyi ile buluştukları bilindiğinden ve İngilizlerin artık Arapları daha fazla kışkırtmaları istenmediğinden, kadının kesinlikle öldürülmesine karar verilir. Emri yerine getirmek için ayrılan Hüsrev Bey, bir faytonla gece Rosemary'yi nehrin kenarına götürür. Zaman zaman arabacıdan kuşkulansa ve öldürülebileceği aklına gelse de kadına güven duyar ve âşık olmaktan kendini alamaz. Gece boyu konuşup Hüsrev Bey'in kaldığı otele dönerler. Gece, birlikte olurlar. Hüsrev Bey kadına gerçekten âşık olmuştur. Sabah hem görevi gereği hem de onu terk edecek olması ihtimalinin yarattığı kıskançlıktan kadını perdenin kordonuyla boğarak öldürür ve benzin dökerek odayı yakar.

Hüsrev Bey görevini bitirdikten sonra Arnavut köy'ünde bir köşke cemiyetin merkezinden olan Hakkı Bey'e, Gözünü kırpmadan adam öldürdüğü için efsanesi dillerde dolaşan tehlikeli Yakup Cemil Bey'e ve Harbiye Nezaretinden iki binbaşı Mümtaz ve İhsan Bey'lere raporunu sunmaya gider. Bu konuşma sırasında, yazdıkları yüzünden öldürülmesine karar verilen bir gazeteci için suikast plânı

yaparlar. Mümtaz Bey arabacı kılığına girecek, Yakup Cemil Bey Hüsrev Bey'i silâhıyla koruyacak, İhsan Bey arabada bir müşteri gibi bekleyecektir. Hüsrev Bey gazeteciyi öldürüp arabayla oradan uzaklaşacaktır. Bu plânda hoşuna gitmeyen şeyler olduğunu sezen Hüsrev Bey, bir iki değişiklik yapılmasına ilişkin görüşlerini belirtince ortam gerilir. Yakup Cemil'le karşı karşıya kalırlar. Hakkı Bey tartışmayı önler ve plânda değişiklik yaparak – Hüsrev Beyi koruma görevini üstüne alır – kendisinden haber beklemesini ister.

Hüsrev Bey, Galata genelevinde sürekli birlikte olduğu Afrodit adlı bir kadınlayken beklediği haber gelir. Ertesi gün plân uygulanacaktır. O akşam, olayın gerçekleştiği yere giden Hüsrev bey, arabayı ve casusları yerlerinde görür; ama içinde bir şüphe vardır. Gazeteci görününce hazırlığını yapmış olan Hüsrev Bey, adamı vurur; fakat arabaya dönerken içeriden gelen bir kurşun omzuna isabet eder. Yere düşen Hüsrev Bey, arabaya doğru ateş eder ve polisler görünmeden kaçmayı başarır. Eve dönüp Afrodit'ten kendisini güvenli bir yere götürmesini ister. Afrodit onu yeğeni Raşel'in Balat'taki evine götürür. Yakı hazırlayıp omzuna koyarlar. Hüsrev Bey, ertesi sabah kendine gelip Anadolu'ya gitmek için yola çıkar.

II

Romanın ikinci ana bölümü, günümüzde, İstanbul'da bir konakta geçer. Burada Nermin, Müberranım ve Hüsrev Bey bir arada yaşarlar; fakat aralarında herhangi bir yakınlık bulunmamaktadır. Bu üç kişi büyük aileden geriye kalan son kişilerdir. Konak, Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılmış, sonra Cemal Paşa'ya satılmıştır. Cemal Paşa ölünce evde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. O öldükten sonra, annesi de evi terk edince, Nermin doktorluk yapan babası ve Müberranım'la birlikte yaşamaya başlar. Babası, Nermin'in dedesi olan Hüsrev Bey'i de konağa çağırmıştır. Ama babası da bir süre sonra ölür.

Son derece kopuk bir hayatın yaşandığı bu evde herkes kendi hâindedir. Nermin kırk yaşlarında, evlenmemiş; ama birçok erkekle evlilik dışı ilişkiler kurmuş bir kadındır. Hüsrev bey artık 94 yaşına gelmiş, köşesine çekilmiştir. Müberranım

ise, hiç evlenmemiş, hiçbir erkekle yakın ilişki kurmamış, çok namuslu, tutucu bir tiptir. Nermin'le sürekli çatışma yaşarlar. İkisi de birbirini görmezden gelir. Müberranım, Nermin'i yaşadığı hayat sebebiyle sürekli yargılar. Nermin, birçok erkekle değişik dönemlerde ilişki yaşamıştır. Ama son günlerde sadece iki erkekle görüşmektedir. İkisiyle de tam olarak istediklerini yaşayamaz. Çünkü çelişkiler içinde ve karmaşık düşüncelerle doludur. Sevgiyi acı verici ve ürkütücü bulur. Evliliği ise hiç düşünmemektedir. Çok sık birlikte olduğu yazar Halûk'la olan ilişkisi sarsıcı ve yıpratıcıdır. Çift, sürekli olarak birbirine çeşitli biçimlerde acı çektirmekte, birbirini kıskandırmakta, gerçek duygularını gizlemekte ve sürekli bir mutsuzluk yaşamaktadır.

Nermin, bazı günlerden Halûk'a göre çok daha nadir olarak Ertuğrul'la görüşmektedir. Onunla ilişkisi daha çok cinselliğe dayalıdır. Bu Nermin'i bir yandan kışkırtmakta bir yandan da ilişki sonrasında pişmanlık yaşamasına neden olmaktadır.

Nermin'in dedesiyle olan ilişkisi de çok zayıftır. Onu küçümsemekte,, konakta onuna konuşmaktan kaçınmaktadır.

Müberranım'la tartıştıkları bir gün Halûk'u ziyaret edip döner, dedesiyle eskiye nazaran daha çok konuşurlar. Aynı gün Ertuğrul'la dışarı çıkarlar ve bir restoranda yemek yedikten sonra Ertuğrul'un evine gidip birlikte olurlar. Ama gecenin sonunda Nermin pişman olup her zamanki gibi eve döner.

Nermin sonraki gece geç gelir. Hüsrev Bey'le o gece daha derin konularda sohbet ederler. Eskiye anarlar. Nermin dedesine daha yakın davranır, hatta ona acır, babasından konuşurlar. Hüsrev Bey, Müberranıma'ın çok yaşlandığını söyleyerek Nermin'den ona iyi davranmasını ister.

Nermin geceleri kendi kendine geçmişini, yaşadıklarını düşünür. Kim olduğunu bulmaya çalışır. Bu çelişkiler arasında babasının kliniğinde küçük bir çocukken gördüğü ölümler yüzünden yaşadığı travmayı, gençlik döneminde muhafazakâr bir gruba üye olan okul arkadaşı Osman'ın ona olan platonik aşkını ya da annesinin

onları terk ettiği gün yaşadıklarını öğreniriz. Bu sorgulama, hatırlama mutsuzluğunu artırır.

Nermin bir karar vermek için çırpındığı bu günlerde, Halûk'u eve getirmek istediğini söyleyince, Müberranım tarafından azarlanır ve ikisi Şiddetli bir tartışmaya girişirler. Tartışmaya son noktayı Hüsrev Bey koyar ve ondan Müberranım'a iyi davranmasını bir kez daha rica eder. Bu, dede ile torunu daha da yakınlaştırır. Hüsrev Beyin anılarından ve gençliğinden bahsederler. Artık geceleri oturup kahve içiyor, sohbet ediyorlardır. Bu durum Nermin'in hoşuna gider.

Nermin Halûk'la bir kez daha buluştuğunda ilişkileri hakkındaki her Şey su yüzüne çıkar. Sevip sevmedikleri, kıskançlıkları ve Nermin'in Halûk'la birlikte geldiği deniz kenarındaki lokantaya daha sonra Ertuğrul'la da gelmiş olmasının Halûk'u ıldırtması üzerine ipler kopar ve kavga edip bir daha görüşmemek üzere ayrılırlar. Bu ayrılığın ertesinde, Nermin yorgun ve kırgındır. Artık hayatta kimsesinin kalmadığını düşünmektedir. Dedesine sığınır. Müberranım ise bir süredir mahallenin çocuklarına dinî hikâyeler anlatmaktadır. Bu hikyelerden birinin sonunda daha önce belirtilerini gösteren bir çılgınlık nöbeti geçirir ve akıl hastahanesine kaldırılır. Evde yalnız kalan dede ve Nermin birbirlerine biraz daha bağlanırlar. Ama bu da uzun sürmeyecektir. Nihayet sevgiyi bulduklarını düşünmeye başlayan bu iki insan, Hüsrev Beyin bahçede dolaşırken ani bir titreme ve kasılma ile ölmesi yüzünden ayrılmak zorunda kalırlar. Nermin kocaman konakta artık bir başına kalmıştır.

4.1.11.KILIÇ YARASI GİBİ

Ahmet Altan

4.1.11.1. Romanın Özeti:

Ahmet Altan'ın bu romanında 19. yy. sonlarında Osmanlı Bankası'nın basılmasıyla yaşanan siyasal gelişmelerin romandaki renkli karakterlerin yaşadığı hayatlara yansması ve bu karakterlerin birbiriyle olan bağları anlatılmaktadır.

Roman Şeyh Efendi'nin Mehpare Hanım ile evlenmesiyle başlar. Şeyh Efendi herkes tarafından sevilen, sözüne sarayın bile saygı gösterdiği bir din adamıdır. Mehpare Hanım ise, bir gümrük memurunun kızıdır. Romandaki bazı karakterlere göre, Mehpare Hanım kimin hayatına girerse o kişiye uğursuzluk getireceğine inanılan bir karakterdir. Şeyh Efendi ve Mehpare Hanım, evlilikleri boyunca nerdeyse tek bir kelime bile konuşmazlar. Kısa süren evliliklerinde bir kız çocukları olur, adını Rukiye koyarlar.

Romanın bir diğer önemli karakteri Padişah'ın özel doktoru Reşit Paşa'dır. Reşit Paşa, zamanında Mihrişah adında Mısır kökenli bir kadınla evlenmiş, fakat bu güzel ve ihtiraslı kadın yaşamına ayak uyduramadığı için ondan boşanmış, dul bir adamdır. Hayatını adeta padişaha adamıştır. Reşit Paşa, padişahın sıradan bir doktoru değil, mesafeli de olsa bir arkadaşı gibi görünür. Reşit Paşa aynı zamanda roman kahramanı olan Hüseyin Hikmet Paşa'nın babasıdır.

Hüseyin Hikmet Bey, gençliğinin önemli bir kısmını Paris'te, Batı kültürünün merkezinde geçirmiş, bu kültür ile büyümüş kişiliğini ve zevklerini bu kültüre göre şekillendirilmiştir. Daha sonra babasının yanına İstanbul'a yerleşir, evlenecek uygun birini aramaya başlar. Mehpare Hanım'la karşılaşarak birbirlerine âşık olurlar ve büyük bir aşkla evlenirler. Hikmet Bey'in ilk, Mehpare Hanım'ın ise ikinci evliliğidir. Mehpare Hanım Şeyh Efendi ile olan evliliğinin aksine ikinci evliliğinde çok mutludur. Bu büyük mutlulukta Hikmet Bey'in Paris'te Parisli kadınlardan

öğrenmiş olduğu aşk oyunlarını Mehpere Hanım'a öğretiyor olmasının etkisi büyüktür. Mehpere Hanım'ın ilk evliliğinden olan kızı Rukiye de onlarla birlikte yaşar. Hikmet bey Rukiye'yi öz kızı gibi sever.

Padişah ise, bu dönemde kurmuş hafiye teşkilâtının getirdiği jurnaller ile koskoca imparatorluğu yöneten ve özellikle etrafındaki paşalardan çekinen ama, bunu pek belli etmeyen bir yaşam sürdürmektedir.

Paşalar arasında oluşan bir gerginlik sonucu İstanbul'a bir paşaya yardımcı olmak için çağırılan Ragıp Bey ise genç bir subaydır. Bir kavga sonunda Şeyh Efendi'nin tekkesine sığınır. Böylece Şeyh Efendi ile aralarında bir dostluk ilişkisi başlar. Bu ilişkinin her iki karakter için de önemli olan tarafı, mürit-şeyh ilişkisi değil, tamamen bir dostluk ilişkisi olmasıdır.

Ragıp Bey himayesine girmiş olduğu paşanın ölümü üzerine sıkıntılı günler yaşamaya başlar.

Öğretmenlik yaptığı okulda karşılaştığı bir saygısızlık sonucu bir paşanın oğlunu döver. Bunun üzerine paşa padişaha şikâyetinde bulunur. Ancak paşalardan pek hazzetmeyen onların kardeşini kollayıp kendisini tahtan indirmek amacıyla olan padişah, herhangi bir ceza vermez. Ragıp Bey'i geçici bir süre için Almanya'ya gönderir. Orada büyük bir ilgi odağı olan Ragıp Bey bir Alman kızına âşık olur, onunla evlenmek ister, fakat Türk olduğu ilk defa yüzüne vurularak bu isteği reddedilir. Bu olay sonunda, Ragıp Bey memleketine dönmek ister.

Hüseyin Hikmet Bey'in annesi Mihrişah Sultan İstanbul'a uzun bir aradan sonra tekrar gelmiş ve geliniyle konuşmuştur. Bu iki kadın birbirlerinden hoşlanmazlar. Mihrişah Sultan Şeyh Efendi'yi ziyaret eder Bu ziyaretten Hikmet Bey ve Mehpere Hanım rahatsızlık duyarlar. Ayrıca Müslüman bir halkın arasında başı açık dolaşan Mihrişah Sultan'dan padişah da rahatsız olur ve Reşit Paşa'dan eski karısını göndermesini ister.

Annesinin ziyareti ile Batı kültürünü özlediğini anlayan Hikmet Bey ise, İstanbul'dan ayrılarak Sofya'ya yerleşmek ister. Başladıkları yeni yaşantılarında Hikmet Bey diğer bazı paşazâdeler gibi İttihat Terakki Cemiyetine çeviriler yapmaya başlar. O sırada Almanya'dan gelen dönen Ragıp Bey, Sofya'ya atanmış, orada İttihat ve Terakki teşkilâtı için çalışmaya başlamıştır. Böylece ikisi Sofya'da karşılaşırlar.

Hikmet Bey kendisini bu teşkilâtın işlerine, özellikle hizmetkârları Matmazel Chantal'ın ölümünden sonra epeyce kaptırır; çünkü bu ölümün sebebi ona göre yönetimdir. Eşine zaman ayıramaz. Mehpere Hanım bu yüzden kendisini yabancılarla düzenlenen eğlencelere kaptırır.

Bu sırada Selânik'te işler karışmıştır. Bir süre sonra ise İttihatçı subaylar hâkimiyeti ellerine alıp Padişah'ı Kanun-i Esasî'yi ilâna zorlarlar.

Ragıp Bey, İstanbul'a dönmüş ve Şeyh Efendi'nin kızlarından biriyle evlenmiştir. İstanbul'da bir konak alarak annesi ve karısını birlikte oraya yerleştirir.

Mehpare Hanım ise katıldığı eğlencelerde tanıştığı bir erkekten çok hoşlanır ve yasak bir ilişki yaşamaya başlar. Bu durumun farkına varan Hikmet Bey kalbine sıkığı bir kurşunla intihar eder. Roman bu intihar girişimiyle sonlanır.

4.1.12. İSYAN GÜNLERİNDE AŞK

Ahmet Altan

4.1.12.1 Romanın Özeti:

Roman, Sultan Abdülhamit'in Meclisi açmasıyla başlar. Meşrutiyet'in ilânı tüm halk tarafından coşkuyla kutlanmaktadır. Padişahın arabasının görünmesiyle halk biraz önce attığı Meşrutiyet sloganlarını unutmuş gibi "Padişahım çok yaşa" diye bağırmaya başlamıştır. Meclis Padişahın konuşması ile açılır.

Hikmet Bey, intihar etmesine rağmen ölmemiştir. Tedavi olduğu hastahaneden taburcu olacağı gün yaklaşmıştır. Aklından ve kalbinden kendisine ihanet eden Mehpere Hanım'ı çıkarmaya çalışmaktadır. Hastaneden taburcu olur ve İstanbul'a doğru yola çıkar.

Binbaşı Ragıp Bey, İstanbul'a İttihatçı subayların geldikleri günden sonra yaşamaya başlamış oldukları dağınık ve düzensiz hayatlarına bulaşmamış ve bu durumu üzüntü hatta utançla karşılaşmıştır. Bu düşünceler içinde bir gece askerlerin tartakladığı bir kadını kurtarır. Kadınlı bir gönül ilişkisine başlar. Dilâra Hanım da Binbaşı Ragıp Bey'den çok hoşlanmıştır ve onu hayatına almaya karar verir.

Hikmet Bey babasının konağına gelir. Babasının kendisi için getirttiği cariyeye Hediye ismini verir. Hediye ile aralarında Hikmet Bey'in aşk ve duygusallık hissetmediği, Hediye'nin ise kendisine âşık olduğu bir ilişki başlar.

Hikmet Bey'i aldatan Mehpere Hanım ise uğruna evliliğini ve ailesini terk ettiği Konstantin'in yanına taşınmış, onunla birlikte yaşamaya başlamıştır. Çocukları Nizam ve Rukiye babaanneleri ile birlikte Paris'te yaşamaktadır.

Fatih Camii'nin önünde Kör Ali adındaki biri ile arkadaşları Yıldız Sarayı'na giderler. Padişah pencerede görünür. Kalabalığı teskin etmeye çalışır. Kalabalık dağılır. Daha sonra İttihatçılar Kör Ali'yi yakalar ve asarlar.

Ragıp Bey İstanbul'a gelmiş olan subayların durumunu hiç beğenmemektedir. İstanbul'a gelen askerler gece hayatına ve eğlencelere düşkünlüklerinde aşırıya kaçmışlardır. Bu duruma düşen subayların emrindeki askerler de şikâyetçidir. Subaylar böyle eğlenirken, kendileri savaşlarda ölmeye gitmeyi istemezler. Askerlerin arasında şeriat isteyen din adamları da bulunur. Ragıp Bey bu durumdan oldukça rahatsızdır. Kendi karargâhında bir isyan çıkar. Emre itaat etmeyen askerler, Padişahla görüşmek isterler. İsyân sonunda isyancı askerler öldürülür. Bu duruma Ragıp Bey çok üzülür.

Şeyh Efendi, olan bitenden askerinin isyan etmesinden ve subayların yaşantısından hiç hoşlanmaz. Hikmet Bey'in annesi de İstanbul'a yerleşir. Hikmet Bey annesinin gelişiyle biraz daha toparlanır. Yaşantısında sığındığı bir liman gibi gördüğü Hediye Hanım vardır sadece. Mehpâre Hanım'ı unutmuş gibidir.

Padişah Abdülhamit, kendisine karşı İttihatçıların bir ayaklanma yaratıp suçu Padişah'ın üstüne atacaklarına dair düşüncelerini doktoru olan Reşit Paşa ile paylaşır. Durum hiç hoşuna gitmemektedir.

Ragıp Bey'in endişelerini İttihatçılar ile paylaşması bile Ragıp Bey'i rahatlatmaz, tek tesellisi Dilâra Hanım olmuştur. Dilâra Hanım'dan haberi olan Şeyh, kendisine bir şey söylememektedir. Fakat Ragıp Bey'in eşi kendisinden boşanmayı ister. Olan bitenden haberi vardır.

Bir sabah askerler düzensiz bir isyan başlatarak sokaklara dökülürler. Başlarındaki subayları öldürürler. Ayaklanma gittikçe büyür. Saray'ın İttihatçıların durumundan haberi vardır. İsyânın başlaması ile birlikte Selânik'teki ordu da İstanbul'a gelmeyi plânlar. Bu arada Ragıp Bey ve Dilâra Hanım'ı konağından kılık

değiştirerek çıkarlar. Yol boyunca öldürülmüş subayları görürler. Zorla bir karargâha sığırırlar.

Halkın katılımıyla isyan daha da büyür. Padişah endişelidir. İttihatçılar ise orduyu İstanbul'a doğru yola çıkarmışlardır. Bu ordu Hareket Ordusu'dur ve başında Mustafa Kemal vardır.

Hikmet Bey, isyan sırasında kendi köşklerinin yanındaki köşkte yaşayan Dilara Hanım ve kardeşi ile tanışır. Kardeşi Dilevser Hanım ile aralarında platonik bir ilişki başlar. Bu arada Mehpare Hanım isyanı haber alır ve İstanbul'a gelir. Hikmet Bey ile görüşür. Fakat her ikisi de bu görüşmenin son görüşmeleri olacağını bilincindedir.

Ragıp Bey, ailesini Şeyh Efendi'nin tekkesine götürür ve görev almak için çıkar. Şeyh Efendi tüm bunlardan hoşlanmaz ve müritlerini tekkeye toplayıp kapıları kapatır.

Selânik'ten çıkan ordu isyanı bastırır. İsyancı askerler düzenli bir ordu karşısında çaresiz kalıp teslim olurlar. İsyan sonunda İttihatçılar İstanbul'a ve Osmanlı İmparatorluğu'na egemen olurlar. Saray'a Padişah'a tahtan indirildiğini bildirirler. Böylece II. Abdülhamit tahtan indirilir.

İsyan bastırılır ve din adamlarına karşı sert bir tutum benimsenir. Sadrazamlığa Mahmut Şevket Paşa getirilir; ama İttihatçılar sonradan onu da öldürmeye karar verirler.

Hikmet Bey, babası Reşit Paşa'nın vefat haberini alır ve Hediye Hanım'a sarılarak güler. Fakat kendisine eş olarak Dilâra Hanım'ın kardeşi Dilevser hanımı seçer. Ona evlenme teklif eder. Hediye Hanım ise buna dayanamayıp intihar eder.

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ROMANLARIN LİSTESİ

ROMANIN BASIM TARİHİ	ROMANIN ADI	ROMANIN YAZARI
1990	Salkım Hanım'ın Taneleri	Yılmaz Karakoyunlu
1991	Üç Aliler Divanı	Yılmaz Karakoyunlu
1991	Yalnızlığın Özel Tarihi	Ahmet Altan
1992	Güz Sancısı	Yılmaz Karakoyunlu
1998	Meyyale	Hıfzı Topuz
1998	Kılıç Yarası Gibi	Ahmet Altan
1999	Taif'te Ölüm	Hıfzı Topuz
1999	Paris'te Son Osmanlılar	Hıfzı Topuz
2001	Gazi ve Fikriye	Hıfzı Topuz
2001	İsyân Günlerinde Aşk	Ahmet Altan
2002	Çamlıca'nın Üç Gülü	Hıfzı Topuz
2004	Yorgun Mayıs Kısrakları	Yılmaz Karakoyunlu

1. Tablo

4.2 ROMANLARDA GEÇEN TARİHÎ ŞAHSİYETLER

4.2.1 SULTAN III. SELİM

Osmanlı İmparatorluğu'nun 28. padişahıdır. 1761'de doğmuş, 1808'de ölmüştür.

“ I. Abdülhamit 1789'da Fransız Devrimi'nin olduğu yıl veremden öldü, yerine III. Selim geçti. Yeni padişah yirmi sekiz yaşındaydı... Sultan Selim ince ve zarif bir adamdı, şiirler yazardı, besteler yapardı, devrimci işlere girişti. Fransa ve İsveç'ten subaylar getirterek Nizam-ı Cedit denilen yeni bir ordu kurmaya yöneldi, Selimiye Kışlası'nı yaptırdı. Yeniçeriler bundan hiç hoşlanmadılar. Hünkâr yobaz takımını kızdırdı. Medreselerde ulema, imam, hatip yetiştiren müderrisler ve kadı efendiler kendisine 'gâvur padişah' dediler.” (Meyyâle, s. 10)

4.2.2. SULTAN II. MAHMUT

Osmanlı İmparatorluğu'nun 30. padişahıdır. 1785'te doğmuş, 1839'da ölmüştür.

“ Zamanında çok iyi şeyler yaptığı anlatılır. 'Biz Batı Uygarlığına mensubuz' diyen ilk padişah odur. İlk kılık kıyafet devrimini o yaptı, askerlerden ve memurlardan, cepkeni, kaftanı, entariyi, şalvarı, poturu, kavuğu, külahı çıkarttı, setreyi, pantolonu ve fesi o getirdi. Şiir yazdı, resim yaptı, şarkı besteledi 'Rüştiye Mektepleri' denen ortaokulları açtı, ilk gazete Takvim-i Vekayi onun zamanında çıktı, Avrupa'ya öğrenci yolladı. Vatandaşın din, mezhep ve milliyet ayrımı gözetilmeden yasalar karşısında eşit olduklarını ilk o ilan etti ve şöyle dedi: 'Müslüman'ı camide, Hristiyanı kilisede, Musevi'yi havrada tanıyorum; mabedleri dışında hepsi aynı insanlık haklarına sahip bu vatanın evladıdır.'” (Meyyâle, s. 11-12)

4.2.3. SULTAN ABDÜLMECİT

Osmanlı İmparatorluğu'nun 31. padişahıdır. 1823'te doğmuş, 1861'de ölmüştür.

Sultan Abdülmecit hakkında kişisel bilgiler:

“ ...yani Abdülmecit dönemi (1839-1861) On altı yaşında tahta çıkan bu padişah inceliği, zarıflığı, duygusallığı ve kibarlığıyla tarihe geçmiştir. Abdülmecit, babası ikinci Mahmut'tan sonra çağının olanakları içerisinde en geniş ölçüde Batı'ya yönelen hükümdardı. Daha on altı yaşındayken Gülhane Hatt-ı Hümayunu denen kararname ile Tanzimat dönemini başlattı. İmparatorluğu Batıya yöneltti” (Meyyâle s. 10)

“Padişahın içkiye ve güzel kadınlara düşkün olması nedeniyle genç yaşta, yani, kırkına varmadan öldüğü söylenir. Bu zarif Padişah içkiye düşküdü ama içki ölüm nedeni olamazdı ki ...”(Meyyâle s. 10)

“Abdülmecit de Osmanlı padişahlarının en ilginçlerinden biriydi. Tahta çıkar çıkmaz iki büyük darbe yedi. Biri Mısırlı karşısında Nizipli yenilgisi ikincisi kaptanı Derya Ahmet Paşa'nın padişaha kızarak Osmanlı Donanmasını İskenderiye ye götürüp Kavalı Mehmet Ali Paşaya teslim etmesi. Öyle bir durum ki, ne ordu var ne donanma. Genç padişah devlet yönetiminde tek bir kişiye güveniyordu, Mustafa reşit Paşa'ya. Onun aracılığı ile Avrupa devletlerinin desteğini sağlayacağına inanıyordu. (Meyyâle s. 12)

4.2.4 SULTAN AZİZ

Osmanlı İmparatorluğu'nun 32. padişahıdır. 1830'da doğmuş, 1876'da ölmüştür.

Sultan Aziz'in tahtan indirilmesi:

Padişahı devirme önerisi önce Hüseyin Avni paşa'dan gelir. Kendisinin padişaha sonsuz bir kını vardı. Şimdi ordu tamamen kendi elindeydi. Onu

destekleyenler: Sadrazam Rüştü Paşa, Mithat Paşa, Şeyhülislâm Hayrullah efendi, Kayserili Ahmet Paşa.

Bu paşalar bir akşam bir araya geldiler ve tahtan indirmenin planını yaptılar. Şehzade Murat Efendiyi tahta çıkaracaklardı. Kendisiyle görüştüler. Murat Efendi endişeliydi ama annesinin bu öneriye çok sıcak bakmasıyla bu işi onayladı. Böylece her şey hazırlandı. Fetva alındı. Dolmabahçe Sarayı kuşatıldı. Tüm herkes Topkapı Sarayı'na götürüldü ve Murat Efendi tahta çıkarıldı.

Abdülaziz bunalımlar geçirmiş ve sayısı üç yüzü aşan yakınlarıyla Ortaköy'deki Feriye Sarayına taşındı. Üç gün sonra da bileklerini keserek intihar etti. Bu olaydan sonra Sultan Murat iyiden iyiye öldürülme korkusuyla kafayı yedi ve üç aylık padişahlık döneminden sonra tahtan indirildi. Yerine Mithat Paşa ve diğer paşaların tüm isteklerine uyacağına söz veren Abdülhamit tahta geçirildi. (Taif'te Ölüm, S.79-96)

Sultan Aziz döneminde devletin ekonomik durumu:

“...Abdülmecit öldüğü sıralarda devletin iç ve dış borç tutarı yirmi beş milyon liraydı, Abdülaziz kendi saltanat döneminde bu borçların tutarını 250 milyon liraya yükseltmişti” (Taif'te Ölüm, S.74)

Sultan Aziz'in intiharı hakkında bilgi:

“ ‘Valide’ dedi, ‘bana bir makas ve ayna bulun lütfen, tırnaklarımı keseceğim, sakalımı düzeltereğim.’

Valide Sultan, oğlunun istediklerini bulup az sonra odasına getirdi. Annesi odadan çıkar çıkmaz da Abdülaziz kapıyı hiddetle kapadı.

Fahri bey alt katta merdiven başında bekliyordu. Yusuf İzzettin Efendi merdiven başındaki odasındaydı. Valide Sultan, Kadın efendiler, haznedarlar ve kalfalar da Hünkâr'ın kapısının önündeki sofada bulunuyorlardı. Meyyâle ile birlikte saraya alınan Çesmidil de oradaydı. Bu kömür gözlü kız haznedarlığa yükselmiş ve padişahın yanından hiç ayrılmamıştı. Fahri Bey'i görünce “çabuk buraya gelin” diye seslendi. Fahri Bey'i Valide Sultan çağırılmıştı. Fahri Bey'e ‘ Bu sakal düzeltme işi uzadı, gelin bir bakalım’ dedi.

Onlar padişahın odasına doğru giderlerken odanın önünde bulunan haznedarların feryat ederek kapıdan içeri girdikleri görüldü. Fahri bey ile valide sultan koşarak odaya girdiklerinde Sultan Aziz'i köşe minderi üzerinde yastığa dayanarak sağ yanı üzerine yattığını gördüler. Yerler kan içinde kalmıştı. Padişahın sol kolundan kan akıyordu. Sultan Aziz gülümseyerek gözlerini açıp kapıyordu. Valide Sultan hemen oğlunu kucaklayıp ağlamaya bağırmaya başladı. Haznedarlar 'Ah ne için makası verdiniz?' diye ağlaşıyorlardı" (Meyyâle s.106-107)

Sultan Aziz'i devirenlerin isimleri geçmektedir:

“ Kimler yapmış bu hainliği?

Serasker Hüseyin Avni Paşa, Sadrazam Rüştü Paşa, Şüarayı Devlet Reisi Mithat Paşa, Bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşa, Mektebi Harbiye kumandanı Süleyman Paşa ve Şeyhülislâm Hayrullah Efendi” (Meyyâle s. 94)

Sultan Abdülaziz'in devrilmesi hakkında bilgiler:

“ Bu sabah Mabeyn'e giderken olağanüstü bir durumla karşılaştım. Sarayın kara tarafı askerler ile kuşatılmıştı, denizde de zırhlı gemiler görülüyordu, alay sancaklarını çekmişlerdi, toplar atılıyordu. Askerler güçlük çıkarmadan beni içeri bıraktılar. Doğru Mabeyn'e koştum. Benden önce gelenler telaş içindeydiler. Neler olduğunu sordum. Kötü haber çabuk duyulur, bana anlattıklarına göre durum şuydu: Dün gece saray'da Fahri bey nöbetçiydi. Sabahın erken saatlerinde onu askerler uyandırmış. 'Aman, kalkın, bakın neler oluyor, 'kuşatıldık' demişler. Saray çevrelerini de önlerine almışlar, içeriye kimseyi koyuvermiyorlar, denizde de zırhlı var, bu işin sonu kötü.” (Meyyâle sy. 93)

Abdülaziz'in tahta çıkışının ardından ortaya çıkan olaylar ve isyanlar hakkında bilgiler:

“Gerçekten de ülkenin durumu hiç parlak değildi. Abdülaziz tahta çıktığından beri neler olmamıştı Memalik-i Şahane'de. Önce Karadağlılar Devlete başkaldırmışlar ve Osmanlılara kan kusturmuşlardı. O zamanlardan kalma deyim vardır devlete boyun eğmeyenler “Kendini Karadağ Prensi sanıyor” derler.

Sultan Aziz padişah olduktan bir süre sonra Eflak-Boğdan olayları, onun ardından Girit isyanı çıkmış, Mısır Hidivliği yeni haklar istemiş, Bulgarlar başkaldırmış, Yunanlılar ve Sırpalar olay çıkartmışlar, Hersekliiler ayaklanmış ve bunların gerektirdiği masrafları hazine

karşılayamaz olmuştu. Sırbistan kalelerinin Sırp beyliğine bırakılması üzerine orda ki Türkler mallarını ve topraklarını yok pahasına Sırlara satarak Osmanlı topraklarına göç ettiler. Kafkasya'dan Girit'ten ve Kırım'dan gelen yüz binlerce insan da Anadolu ve Trakya'ya akın etti. Göçmenler gittikleri yerlere kendi perişanlıklarını da getirdiler, çoluk çocuk sefil oldu. Kimileride halkın davalarını ve atlarını yağma etti, eşkıya türedi” (Meyyâle, s.73-74)

Abdülaziz'in Avrupa seyahati hakkında bilgiler:

“Abdülaziz gençliğinde her ne kadar Batılılardan nefret ediyorduydu da tahta çıktıktan sonra Ali ve Fuat Paşalar kendisine Avrupa ile dostluk ilişkilerini geliştirmenin önemini anlattılar. Sonunda 1867'de padişah III. Napolyon'un davetini kabul ederek bir Avrupa gezisine çıktı. Programa göre önce Paris'e gitti, oradan da Londra' ya, Brüksel'e, Berlin'e, Viyana'ya” (Meyyâle, s.32)

“... Ne var ki Abdülaziz bu gezisinde Avrupa'ya hayran kalmış, sarayla ve o çağın zenginliği padişahın gözerini kamaştırmıştı. Dönüşte bunlardan esinlenerek yeni saraylar ve köşkler yaptırmış. Bakanlarla birlikte sofraya oturup yemek yemeye başlamış” (Meyyâle, s.33)

Abdülaziz'in tahta çıkışı hakkında bilgiler:

Abdülmecit'in ölüm haberi üzerine saray halkı, devlet ve din adamları Abdülaziz'i kutlamaya koştular. Velihat zaten ölüm haberlerini ikinci Mabeynciden duymuştu. Sadrazam Kıbrıslı Mehmet Paşa, Kaptan-ı Derya Mehmet Ali Paşa ve Serasker Rıza Paşa da yeni padişaha resmi bir ziyarette bulunarak kendisinsin tahta çıkmasının ne kadar memleketin yararına olacağını, bu olaya ne derece yürekte sevindiklerini anlattılar. Yeni padişah ertesi gün Topkapı Sarayı'nda Kubbe altında kurulan tahta çıktı ve tüm devlet büyükleri kendisine biat ettiler. Yani onun egemenliğini tanıdıklarını bildirdiler. O dönemin tarihini yazanlar Abdülmecit'in cenazesinin sonsuz bir hüznün ve keder kapladığını anlattılar” (Meyyâle, s.28)

Abdülaziz hakkında kişisel bilgiler:

“Abdülmecit'in kardeşi Abdülaziz Efendi de annesi Pertevniyal Sultan ile birlikte yaşıyor. Aziz Efendi o yıl yirmi sekiz yaşında, aslan yapılı, kumral, ela gözlü, hafif top sakallı yakışıklı bir delikanlı. Okumaya yazmaya pek meraklı değil. Babası II. Mahmut zamanında saray'da hocalardan dersler alarak Arapça, Farsça öğrenmiş, güzel sanatlara büyük

yeteneği var, kurşunkalemle peyzaj resimler çiziyor... ney üflüyor” (Meyyâle, s.1)

4.2.5. SULTAN II. ABDÜLHAMİT

Osmanlı İmparatorluğu'nun 34. padişahıdır. 1842'de doğup 1918'de ölmüştür.

Padişahın nezaketi ve kendini beğenmişliği:

“Padişah, bunu söylerken kendini tutamayıp gülüvermişti; insanlara, hep onları ezen bir nezaketle davranır, nezaketiyle onları kendisinden uzakta tutardı.

Sonra tababetten konuşmaya başladılar; padişah askerlere askerlik, marangozlara marangozluk, nazırlara nazırlık, doktorlara doktorluk öğretmekten zevk alır, her şeyi herkesten daha iyi bildiğini göstermenin tadını hiç durmadan tatmak isterdi” (Kılıç yarası gibi, s.285)

Padişahın zeki olduğu:

Padişah bütün padişahlardan zekidir. Tek başına yönetmek ister. Meşrutiyeti hazmedemez, memurlarından öğ almayı ister. Hepsini darbeci gibi görür. (Kılıç yarası gibi, s.109)

Padişahın özellikleri:

Hariciye nazırı değil padişah dış politikayı, paşa ve valilerin tayinlerini halleder. Devrimde tek karış toprak kaybetmemiştir. Balkan savaşını da atlatmıştır. Memleketin gücünü en iyi şekilde o kullanır. (Kılıç yarası gibi, s.109)

Sultan Hamit Doktor Reşit Paşa'ya hoşnutsuzluğunu anlatıyor:

“...Bu şehrin her tarafından ihanet, cinayet, kan sızıyor, bazen rüyamda Boğaziçi'ni görüyorum, kandan bir deniz akıyor, üstünde cesetler yüzüyor, rabbül âleminin bize verdiği şu güzel deniz gözüme kanlı gözüküyor. Uzaktan bakanlar da kolay sanıyor memleket idaresini; al işte herifler güpegündüz paytahtın ortasında vuruşuyorlar, zindana mı atayım, Fizana mı süreyim, sürdürsem yerine getireceklerim daha mı iyi, onlar da

birbirlerini boğazlayacaklar; Allah'ın gücüne gitmesin; ama bize öyle bir iş vermiş ki; atsan atamazsın, satsan satamazsın, bacağımıza bağlanmış taş gibi yaşadıkça süreceğiz bunu. Her gün binlerce dert, her gün binlerce jurnal; bir kısmı bizi devirip biraderi yerimize getirmek ister, bir kısmı bizim adımıza alıkıran baş kesen kesilir, her yerde gözün kulağın olacak, bir an boş bıraksan kan gölüne dönecek her yan. Şu sarayın içi bile doktor hainlerimizle dolu, her yan korku, her yan düşman; koskoca padişah yıkanmak için hayvan gibi kafese girer, girer ki başı sabunluken biri gelip de sırtından bıçaklamaya; ağız tadıyla bir taam bile edemez; önce biri tadacak ki alçağın biri taamin içine zehir atmış olmaya; bilmem ki Allah sevdiği kulunu mu padişah yapıyor, sevmediği kulunu mu; bazen ne özlerim bilir misin doktor...(Kılıç Yarası Gibi, s.50-51)

Padişah ve dönemin siyaseti;

“Burada da entrikayla cinayetten başka ne var doktor? Sarayımızda bile casuslar cirit atıyor, paşaların her biri bir başka devletin adamı, ağırlıklarınca altın alırlar o devletlerden; kimi İngiliz’e yanaşmış, kimi Alaman’a, kimi Rus’a, ben bunları bilme miyim, bilirim, uçan kuştan haberim var ama ses çıkarmam; paşa dediğin kesesi dolgun olursa sadık olur, parayı İngiliz’den alır ama ben onu vazifeden atsam İngiliz’den zırnık alamayacağımı bilir; onun için parayı İngiliz’den alır ama bana sadık olur, el parasıyla adam tutarım ben de. Hem de onlar sayesinde İngiliz neyin peşinde, Rus ne istiyor, Alaman’ın hesabı nedir anlarım; bir paşa bana bir şey söyleyince bunun kimden geldiği açıktır. Benim için; onun için ses etmem, ama onlara güvenir misin dersen, hiçbirine güvenmem nesine güveneceksin... Sen beni dinle doktor, Padişah dediğin yalnız doğar, yalnız ölür; kuldan uzak, Allah’a yakınsın.” (Kılıç yarası gibi, s.52)

Padişahın kişiliği, dedikodu...(Sultan Hamit)

“... Rahmetli padişah efendimiz, mekânı cennet olsun, dedikoduya pek meraklıydı; bütün dedikoduları öğrenir, etraftaki insanların hususi hayatıyla alakalı malumatla pek yakından alakadar olurdu, sanırım insanların hususi hayatlarını bilmekten zevk alıyordu, başmabeyincisi de ona malumat diye ciddi ciddi bu dedikoduları anlatırdı. Bunları pek zevklenecek dinlediğine birkaç defa ben bizzat şahit olmuşum, gerçi o zamanlar bütün paşalar da dedikoduya meraklıydı ya, biraz dedikodu öğrenmek için her biri kendi hafiye teşkilatına tonla altın öderdi. Çok adamın hayatı dedikodu yüzünden söndü gitti ya, o da ayrı mesele. (...)

Ama her şeye rağmen gene de o zamanki yöneticiler arasında en zeki olanı padişahın kendisiydi; biraz sarraf ruhu vardı onda, çok iyi bir Yahudi banker olabilirdi mesela, bayılırdı hisse senetleriyle oynamaya, dedikoduyu sevdiği gibi severdi parayı, memleketi de severdi doğrusunu istersen. Aralarında kendisine kalan bir çiftliği seven köy ağasının sevgisi gibiydi sevgisi ama belki de bu yüzden iktidarında toprak kaybetmedi,

çiftliğinin bir karışını bile kaybetmek istemezdi. Çünkü her ağa gibi de bütün yanaşmalardan şüphelenirdi.” (Kılıç Yarası Gibi, s. 57)

Abdülhamit’in tahta çıkışı:

“...Onun üzerine Viyana’dan bir deli doktor getirmişler. Adamın adı Leidsdorff ‘muymuş neymiş? Doktor bir de bakmış ki Sultan Murat tam sapık ‘yok’ demiş. ‘ Sultan burada iyi olmaz, onu Viyana’da bir kliniğe götürmek lazım’ ‘tamam’ demişler. ‘Sultan Murat’ın saltanatı burada biter!’ Bunun üzerine paşalar Sultan Murat’ı devirmeye karar vermişler. Eh, nasıl olacak bu iş? Mithat Paşa Teşvikiye’de Perestü Kadın’ın konağında Abdülhamit’i bulmuş, ona demiş ki, ‘ Bakın biz ahdettik, Sultan Murat’ı hal edicez. Sizi tahta çıkaracağız, ama Kanuni Esasi’yi ilan edeceksiniz, Meclisi Mebusan toplanacak, siz de bu esaslara göre devletin başında kalacaksınız! Abdülhamit Efendi de ‘Hay hay’ demiş. ‘Siz nasıl uygun görürseniz öyle olur; ben hiçbir şeye karışmadan kuzu kuzu otururum.’” (Meyyâle s. 122-123)

Sultan Hamit’in tahtan indirilmesi:

Sultanı tahttan indirildiğini bildirmek üzere tüm çalışanların terk ettiği saraya Arif Hikmet Paşa, Arnavut Esat Paşa, Ermeni Mebusu Aram Efendi, Selanik Mebusu Yahudi Emanvel Karasu Efendi vardır. Padişaha tahtan indirildiğini ve ikametgâh yerini daha sonra bildirileceğini söylediler. Ardından askerler gelir ve Meclisi Mebus an’ın Padişahın Selanik’te yaşamasını uygun bulduklarını ve bu gece yola çıkmaları gerektiğini iletirler. Sultan ne kadar karşı çıksa da bir günde hazırlanamayacağı doğrultusunda, askerler taviz vermezler ve Sultan Abdülhamit o gece Selaniğe doğru yola çıkar. (İsyân Günlerinde Aşk s. 353-357)

Abdülhamit’in sürgün yaşantısı:

“Bütün saltanatı boyunca ülkeye yabancı gazetelerin girmesine, Avrupa’da yayınlanan Türkçe gazetelerin sınırdan sokulmasına izin vermeyen padişah şimdi kendisine gazete verilmediği için samimi bir şekilde şikâyet ediyordu” (İsyân Günlerinde Aşk s. 427)

“Daha birkaç gün önce Alman bankalarındaki bir milyon altınını orduya bağışladığına dair bir belgeyi zorla imzaladığına şahit olmuş, dişleri dökülmüş bu yaşlı adamın saltanatından sonra servetini de kaybettiğini görmüştü...”(İsyân Günlerinde Aşk s. 429)

Padişah Abdülhamit'in korkusu:

“Padişah saray bahçesinde dolaşmaya çıktığında hizmetliler ortadan kayboluyorlardı. Çünkü padişah her an bir suikast girişimi olabilir diye silahını yanından hiç ayırmıyordu. Bir keresinde bir isteğini sultana söylemek için aniden karşısına çıkan bahçıvanı vurmuştu.

Kendisinin bizzat üç cinayet işlemiş olduğu söyleniyordu. Biri bu bahçıvan, biri sevdiği bir haremağası, birisi de kendisini iktidara getiren Mithat Paşa.” (İsyân Günlerinde Aşk s. 137)

“Abdülhamit sarayın bahçesinde bir kır kahvesi yaptırmıştı. Sarayın dışına çıkamayan padişah bahçe yürüyüşlerinde buraya gelir kahve içerdi. Asıl önemlisi burada çalışan kahveci bizzat sultandan aldığı emirler sultan'a sıradan bir insanmış gibi davranırdı. Böylece sultan kır kahvesine gelmiş sıradan bir insanın duygularını tadıyordu. Ne ilginçtir ki birilerin önünde titrediği, sultan'a sıradan bir insanmış gibi davranmakta bu kahveciye nasip olmuştu.” (İsyân Günlerinde Aşk s.143)

Hamit'in kendini savunması:

“ Bize kan içici diyorlar, dur itiraz etme ben ne dediklerini söylüyorum... Ceddimizle övünüyorlar ama... Ceddimiz harbe girdiğin de insanların ölümüne emir vermiyor muydu? Doktor? Biz hiç değilse harplerden sakındık, Müslüman evladını cephelerde kırdırmadık, hata mı ettik, cenge girip binlerle mi kırdırmalıydık vatan evladını, o zaman mı seveceklerdi bizi, o zaman mı bu hakaretlere maruz kalmayacaktık?...” (İsyân Günlerinde Aşk s. 94)

İkinci Meşrutiyet'in ilânı ve Sultan Hamit'in Meclis'te yaptığı konuşma:

“ Otuz üç yıl süren bir istibdattan sonra Meclis'in açılmasını kutlamaya gelen kalabalık, meydana sığamamış (Aya Sofya Meydanı); binlercesi yüzlerce yıldır Bizans'tan Osmanlı'ya uzanan birçok iktidarı, ayaklanmayı, dallarına kelleler asılmış ağaçları, idamları, kıyımları, taç giyme törenlerini görmüş olan ve gördüklerini sessiz bir vakarla kendine saklayan Ayasofya'nın damlarına, payandalarına, sütunlarına, minarelerine tırmanmıştı.

“Kalabalığın kenarında dünyada ki bütün Müslümanların da halifesi olan Padişah'a karşı ayaklanarak meşrutiyeti ilan eden Selanik'teki 3. ordu'nun Halifeye bağlı olan molla takımı 'şeriat elden gidiyor' naralarıyla ortalığı karıştırmamın diye özel olarak İstanbul'a getirilmiş haki üniformalı birlikleri dizilmişti. Bu birliklerin askerleri bellerine doladıkları fişeklerle

yetinmemişler, üniformalarının ceplerine de fişekler doldurmuşlar, gören herkesi yeni düzene ikna etmek için ürkütücü bir kararlılıkla duruyorlardı.” (İsyân Günlerinde Aşk s. 10)

“Bütün salon padişah girince ayağa kalkmıştı.”

“Padişah, locasında, yere dayadığı kılıcına yaslanarak salonu uzun uzun süzdü. İktidarın eski sahibi, iktidarın yeni sahiplerine, yüzünde hiçbir kıymıltı olmadan bakıyor, onları bakışlarıyla, duruşlarıyla, sessizliği ile eziyordu. Padişah’ın ‘Kanun-u Esasi-‘yi’ ilan ettiği söylediği konuşma bir mebus tarafından okunduktan sonra dualar başladı ve o anda Ayasofya meydanında toplar gürledi. Boğazdaki savaş gemileri de toplarını ateşlediler. Meşrutiyetin doğuşu yüz bir pare top ile imparatorluğa ve dünyaya ilan edildi.” (İsyân Günlerinde Aşk, s.13)

Sultan Hamit’in 31 Mart Vakasına bakış açısı:

“Abdülhamit 31 Mart isyanına yorumunu doktoru Reşit Paşa ile konuşurken açıklar. Bu arada 3. Ordu hareket Ordusu adı ile Selanik’ten yola çıkmış, İstanbul’un sırtlarına kadar gelmiştir. Reşit Paşa neden bir şeyler yapılmadığını merak eder. Sultan meraklı bakışlarını şöyle yanıtlar:

“Çünkü yapacak bir şey yok... Bunlara karşı çıksam, hilafet sancağını açtım evlatlarım, bütün Müslümanlar cihat zamanıdır desem, evet gelirler, askerlerimin çoğu gelir ama ne olur? Kardeş kardeşi vuru, kaybedersem her şey gider, kazanırsam, tahtıma o derviş vaat ettin derbederini ortak etmiş olurum, askerlerin yerine mollalar hak iddia eder. Daha kimse tam farkında değil ama bir devir hitama eriyor doktor, biz burada Osmanlı’nın yıkılışını bekliyoruz.” (İsyân Günlerinde Aşk s. 324)

4.2.6. MUSTAFA REŞİT PAŞA

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemdeki önemli devlet adamlarındandır. 1800’de doğmuş, 1858’de ölmüştür.

Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat Fermanı:

“...Genç padişah (Abdülmecit) devletin yönetiminde tek bir kişiye güveniyordu. Mustafa Reşit Paşa’ya... Onun aracılığı ile Avrupa devletlerinin desteğini sağlayacağına inanıyordu. 3 Kasım 1839’da

Gülhane Hattı Hümayunu imzalandı. Tanzimat-ı Harbiye ya da Tanzimat Dönemi diye adlandırılan bir dönemi başlatan Gülhane Hattı Hümayunu'nu Mustafa Reşit Paşa okudu. Bütün nazırlar, ulema, paşalar, yüksek dereceli memurlar, Rum ve Ermeni patrikleri hahambaşı, esnaf örgütleri temsilcileri ve elçilerde sıra sıra dizilip Mustafa Reşit Paşa'yı dinledi." (Meyyâle s. 12)

4.2.7. MİTHAT PAŞA

Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde görev yapan önemli devlet adamlarındandır. 1822'de doğmuş, 1884'de ölmüştür.

Mithat Paşa'nın gençliği ve eğitimi:

Hafız Mehmet efendi'nin 1822 yılında İstanbul'da bir oğlu oldu. Çocuğa Ahmet Şefik adını verdiler. Çocuk önce Kur'anı ezberledi ve on yaşında hafız oldu. Kendisine Hafız Şefik dendi.

Şefik birkaç yıl sonrada, on üç yaşında Divan-ı Hümayun yani Başbakanlık kalemünde memuriyete başladı. Orada adını Mithat Efendi yaptılar. Memuriyetin yanı sıra Fatih Camisinde ünlü hocalardan Arapça, Farsça, Mantık, İslam Hukuku öğrendi.

On sekiz yaşında kendisini Sadaret Mektubu Kalemünde yani Başbakanlık yazı işlerinde üst düzeyde bir göreve getirdiler. İki yıl sonrada yine üst düzey bir görevle Şam'a oradan Konya'ya, Kastamonu'ya, sonra İstanbul'a ve ardından yine taşraya gönderildi.

20 yaşına gelmişti, ailesinin baskısıyla Naime Hanım ile evlendi. Bir yıl sonra kızları oldu. Dönemin sadrazamıyla görüşme şansı yakalamış, kendisini Avrupa'ya göndermesini istemiş ve başarılı olmuştur. Paris'e gönderildi. Yanlarında kaldığı ailenin kızları Meryem'den çok şeyler öğrendi. Aralarında da duygusal bir ilişki oluştu.

1858 yılında İstanbul'a döndü. Niş'e vali oldu. Burada birçok başarılar elde etti. Birçok sorunu çözdü. Memleket sandıklarını kurdu. Bu sandıklar köylülerden topladıkları paraları yine köylüler yüzde bir faizle borç verdiler. Bu sandıklar Paşa'nın öldürülmesinden dört yıl sonra Ziraat Bankası'na Çevrildi. (Taif'te Ölüm, s. 22-36)

Mithat Paşa'nın sadrazamlığa getirilişi;

Mithat paşa Sultan Aziz ile ilk yaptığı görüşme sonrasında padişah tarafından Sadrazamlığa getirildi. Göreve gelir gelmez eski Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın yolsuzluklarını ortaya çıkardı. Mahmut Nedim Paşa mahkemeye çıkarıldı. Zimmetine geçirdiği paraların aslında Saray'a gönderildiğini öne sürdü. Sultan Aziz bu konudan rahatsız oldu. Mithat Paşa Mısır Hidivi'nin çıkarlarına hizmet edecek olan bir kredinin onayını da vermeyince Hidiv'den çekinen Padişah Kendisini görevden aldı. (Taif'te Ölüm, s.52-72)

Mithat Paşa hakkında kişisel bilgi;

“Mithat Paşa'nın olaylarla dolu zengin bir geçmişi vardı. Babîâli'de çalıştığı gençlik yıllarında önerilerini saray geri çevirdi diye kızmış, Sadrazam Ali Paşa'da biraz dinlensin ve üzüntülerini unutsun diye kendisini Avrupa'ya göndermişti. Paris, Londra, Brüksel ve Viyana'da aştı ay geçiren Mithat Bey 1859'da yurda dönüşünde önemli görevlere getirildi. İki yıl sonrada 39 yaşında Niş'e vali olarak atandı. Artık önemli bir kişilik kazanmıştı; derken Tuna Valiliğine getirildi., arkasından Şuarayı Devlet başkanlığına, sonra da Bağdat ve Edirne valiliklerine.

Derken 1872'de Sadrazam oldu. Ama bu ilk sadrazamlığı üç ay sürdü. Çünkü Paşa üstlendiği her görevde hiç kimseyi dinlemeden kafasını dikine gidiyor ve düşman kazanıyordu. Bu kez de kendisini Selanik'e vali yaptılar. Paşa orada da bir takım yenilik eylemlerine girişince geri alındı ve Adliye Nazırlığı'na getirildi. Yine fincancı katırlarını ürküttü, bu kez yeniden Şuarayı Devlet başkanı oldu.

En büyük amacı bir Kanuni Esasi hazırlayarak bir Meclis-i Mebusan oluşturmak ve Meşrutiyeti ilan etmektir.

Düşüncelerini sağda solda açıklayınca Hünkârın kölesi olan tüm tutucuları ürkütüyor ve çevresinde bir korku duvarının örülmesine neden oluyordu. Bunlardan hiç korkusu yoktu. İnandığı yolda dimdik ilerliyordu.

Bir gün Pertevniyal Sultan'a başvurarak 'Halkın özgürlüğünün ve eşitliğinin, bakanlarında yetki ve sorumluluklarının saptanması için bir yasa hazırlanmasını' önerdi. Pertevniyal Sultan bu öneriyi ciddiye almayınca, Sultan Aziz'e bir mektup yazarak, 'Yeni ve sürekli bir ıslahatın yapılmasını Zatıshane söz verecek olursa kendisinin tahtan indirilmesi yoluna gidilmeyeceğini' belirtti. Bu mektup elbette Padişahın tüm Huzurunu kaçırdı. Mithat Paşa böylece niyetlerini açığa vurmuş oluyordu. Sultan Aziz'den mektubuna hiçbir cevap gelmeyince darbe hazırlıklarına girişildi.

Sultan Aziz tahtan indirildikten sonra 5. Murat'ta Mithat Paşa'dan korktu ama, bir şey yapacak güçte değildi. Abdülhamit ise tahta çıktıktan dört ay sonra sadrazamlıktan istifa eden Rüştü Paşa yerine, istemeye istemeye Mithat Paşayı getirdi. Mithat Paşa işte böyle kendisinden korkulan ve kendisine kolayca karşı konulamayan otoriter bir kişiydi." (Meyyâle, s. 140–141)

Mithat Paşa ile Sultan Hamit'in ilk dönemleri;

"İlk dönem diyebileceğimiz bu dönem, Sultanın tahta çıkışının ilk zamanlarıydı. Öyle ki sürekli sultan Abdülhamit Mithat Paşa'ya övgüler yağdırıyordu. Hatta Paşa notlar alırken kendisinin hokkasını tutuyordu. Sonradan aralarının açılmasının ilk sebebi Padişah'ın Paşa'nın oğlu için verdiği hediyeleri Saraya geri göndermesi oldu.

Sultan ile Paşanın aralarında keskin fikir ayrılıkları vardı. Paşa saray ödemelerinin kısılmasından yanaydı, hiçbir memurun suçu kesinleşmeden görevinden alınmamalıydı, kölelik kaldırılmalıydı, anayasa oluşturulmalıydı. Oysa Abdülhamit bunların hepsinin karşısındaydı. Aralarında kesin anlaşmazlık anayasanın 113. maddesi hakkında oldu.

Bu madde Padişaha istediği kişiyi istediği zaman yurt dışına sürebilme yetkisinin tanınmasıydı. Bu maddeye karşı çıkan Namık Kemal Ve Ziya Paşa, Mithat Paşa'ya söz dinletemediler." (Taif'te Ölüm, s. 97-104)

Mithat Paşa'nın devlet düzeninde istediği reformlar:

"Paşa Abdülaziz ile olan bir görüşmesinde siyasi olarak yapılmasını istediği reformlardan bahseder... Sonra temel sorunlardan söz açıldı. Mithat Paşa tam Osmanlı vatandaşları arasında hiçbir din, ırk ve dil ayrımı

gözetmeden herkesin Osmanlı sayılması gerektiğine inanıyordu, tüm vatandaşlar arasında eşitlikten yanaydı. Paşa Osmanlı devletinin çöküşünü önlemek için çok uluslu bir yönetim sisteminin kurulmasından yanaydı. Hanedana karşı değildi. Gülhane Hattı Hümayunu'nda belirtildiği gibi Müslümanlarda gayri Müslim vatandaşlar eşit haklara sahip olursa İslam tarihinde eşine rastlanmaz bir reform yapılacak ve Müslüman olmayan vatandaşlarda Osmanlı devletini içtenlikle savunacaklar ve İmparatorluğu ayırmaya kalkmayacaklardı. Bunu içinde Batı'da uygulanan hak hukuk, adalet ve eşitlik ilkelerinin bizde uygulanması gerekiyordu. Mithat Paşa Sultan Aziz'e bu konulardan bahsetti. Bu görüşler Padişah'a çok uygun geldi. Mustafa Reşit, Ali Fuat Paşalarda Mithat Paşa gibi Düşünmüşlerdi.” (Taif'te Ölüm, s. 54)

Mithat Paşa'nın yaptığı yenilikler:

“Devlet şürası denen kurumu oluşturdu. Mithat Paşa bu yeni görevinden çok mutluydu. Devlet şürası başkanı olarak hükümete de katılıyordu. Devlet şürası o dönemde parlamento niteliğinde bir kuruldu. İlk kez devletin içinde, Padişah'ın ve vekiller heyetinin karşısında denge sağlayacak bir güç oluşturulmuştu.” (Taif'te Ölüm, s. 37)

“İkinci önemli başarısı Emniyet Sandığı'nı kurmak oldu. Paris'te bulunduğu dönemde Sosyalist Proudhon'un Kredi bankasından çok etkilenmiş ve Osmanlı İmparatorluğu içinde bu çeşit kredi sandıklarının kurulması sermayeyi gerektirmiyordu. Köylüden, ameleden ve memurlardan toplanacak çok ufak paralarla yerel sandıklar kurulabilirdi. Aylıklarından her ay birkaç kuruş arttırabilen insanların verecekleri para sandıkların sermayesini oluşturacak ve biriktirilen paralar ile ihtiyacı olanlara yüzde on iki faizle borç verilecekti. Borç isteyenler ellerindeki eşyayı rehine bırakacaklardı. Böylece yoksul insanlar tefecilerin sömürsünden kurtulmuş olacaklardı. Emniyet Sandığı kuruldu ve bu tasarı çok başarılı oldu.” (Taif'te Ölüm, s. 38)

Mithat Paşa'nın basın-yayın hakkındaki düşünceleri;

“Mithat Paşa'nın İstanbul'a döndüğünü duyan bütün dostları her gün Paşa'nın konağına akın etmeye başladılar. Bunlardan biri de ünlü gazeteci Ebuzziya Tevfik'ti. Hiç karşılaşmamışlardı, ama birbirlerini çok iyi tanıyorlardı. Paşa kendisine; “İbret gazetesinin benim hakkında yazdığı yazıları İskenderun da okudum, çok duygulandım” dedi. “Ama ne yazık ki dönüşte İzmir'e uğradığım zaman gazetenin kapatıldığını haber aldım. Çok üzüldüm. İbret gerçekten çok başarılı bir gazeteydi. Halkı aydınlatıyordu. Kemal Bey'in, sizin, Reşat ve Nuri Beylerin yazılarınızı her zaman beğenerek okudum. Hükümetin basına karşı izlediği politikayı

beğenmiyorum. Basın özgür olmalıdır. Kemal Bey'e sevgi ve selamlarımı iletin ve görüşlerini paylaştığımı söyleyin" (Taif'te Ölüm, s. 48)

Mithat Paşa'nın sürgüne gönderilmesi;

“Sultan Hamit ile zamanla yolları ayrılan Paşa Yeni Osmanlılara olan yakınlığı itibariyle sultanın tüm kızgınlığı üzerinde topluyordu. Sultan'a yazdığı son mektuplar adeta ultimaton niteliğindedi. Sultan karar vermişti kendisini sürecekti ama nasıl? Bu konuda Mabeyn Feriki Sait Paşa'nın planını uyguladı.

Paşayı saraya çağırtdı. Paşa geldiğinde muhafızlar kendisini hemen tutuklayıp bir istimbol ile İzzetin vapuruna gönderdiler.” (Taif'te Ölüm, s.107–118)

Mithat Paşa Avrupa'da sürgündeyken;

Paşa gittiği tüm Avrupa ülkelerinde büyük bir sevgi gösterileriyle karşılandı. Hem insanlar hem de ülkelerin önde gelenleri kendisini sürekli ziyaret ediyor. Onuruna bir kahraman gibi davranılıyordu.

Durumun böyle olması Abdülhamit'in hiç işine gelmiyordu ve sonunda Paşa'yı Girit'e Suriye valiliğine atadı. (Taif'te Ölüm, s. 128-146)

Mithat Paşa'nın tutuklanması ve taif kalesine kapatılması;

Mithat Paşa İzmir'de görevlendirir. Fakat paşanın düşmanları boş durmazlar. Sultan Hamit'te paşaya karşı girişimlere yeniden başlar. Kısa zamanda İstanbul'dan Paşayı tutuklamak ile gizli görevlendirilmiş bir subay İzmir'e gelir ve çalışmalara başlar. Kısa zamanda tezgâhlanan oyun sahneye konur.

Paşa'nın da tüm bu olanlardan az çok bilgisi vardır. Kendisini seven ve koruyan kişiler ile bir kaçış programı yapar.

Bir gece subaylar ve askerler hükmet konağını sararlar. Şehirde yangın var sinyalleri verilir. Plan şudur bu kargaşada Mithat Paşa'nın konağı basılacak ailesi ve kendisi vurulacaktır.

Paşa olayı anlar ve konaktan kaçar. Kaçış planında bir terslik olur ve Fransız büyükelçiliğine sığınır.

Bu arada askerler Paşa'nın konağını basarlar. Evi didik didik ararlar. Paşa'yı bulamayınca ev halkını Paşa'nın eşlerini, çocuklarını, hizmetlilerini sokağa atıp, konağı yakarlar. (Taif'te Ölüm, s. 152-164)

Mithat Paşa'nın Teslim Edilmesi İçin Yapılan Pazarlıklar Sonucu Tunus'un Fransızlara Bırakılması;

Fransa Paşa'nın tutuklandığı dönemlerde Tunus'u işgal etmişti. Osmanlılardan buradaki tüm haklarından vazgeçip yönetimi kendilerine bırakmalarını istiyorlardı. Bu işe Paşa'nın Fransızlara sığınmasından öncesine kadar sürekli saray tarafından protesto ediliyordu.

Mithat Paşa ise sığındığı Fransız konsolosluğundan tüm başkonsoloslukları Fransız konsolosluğuna çağırdı. Bu konunun inceleneceği söylendi tüm konsoloslar tarafından fakat Rusya ve Almanya bu konuya karışmak istemediler. İngiltere ise çoktan Paşa'nın yanında olmayı bırakmıştı. Geriye bir tek Fransızlar kalıyordu. Onlar da bu durumu tam bir menfaatçilik içerisinde değerlendirdiler ve işgal altındaki Tunus'u pazarlıkta öne sürdüler diplomatik yoldan ve istediklerini kısa zamanda elde ettiler. Paşa'nın bu olayların farkında olduğu kesindi ve ' Ah şu Tunus Meselesi' demekle yetindi. (Taif'te Ölüm, s. 163–174)

Mithat Paşa'ya yapılan en önemli suçlamalardan biri sultan aziz'i öldürme senaryosu;

“... Bu suçlamaların en korkuncu da Mithat Paşa'nın Abdülaziz'i öldürmüş olmasıydı. Sultan Aziz intihar etmedi, damarları kesilerek öldürüldü, diye bir senaryo yaratıldı. Tanıklar bulundu, bunlara türlü işkenceler edildi, zabıtlar tutuldu, belgeler hazırlandı, Mithat Paşa, Damat Nuri Paşa, Mabeynci Fahri Bey, Mehmet Rüştü Paşa ve Şeyhülislâm

Hayrullah Efendi ‘suç işlemeye azmettiren’ durumundaydılar. Bunların yanı sıra da güya Çırağan Sarayı’na girerek Abdülaziz’in damarlarını kesmiş olan üç kişi de katil sanığı olarak yargılanacaktı” (Taif’te Ölüm, s. 154)

Mithat Paşa’nın Taif Kalesi’ne sürgün gönderilmesi;

“Abdülhamit, Mithat Paşa’yı önce idama mahkûm ettirmiş, sonrada idam cezasını yaşam boyu hapse çevirerek Mekke yakınlarında Taif Kalesi’ne göndermişti. Ama idam cezasının affı kendi yüceliğini ve insan severliğini kanıtlamak için göstermelik bir davranıştı” (Taif’te Ölüm, s. 7)

“Kızıl Sultan’ın asıl maksadı, düşmanın yarattığı gerginlik dağıtıldıktan ve Mithat Paşa Unutulduktan sonra onu eceliyle ya da hastalık nedeniyle ölmüş gibi göstererek hiç gürültü çıkarmadan yok etmektir. Böylece ne içerden ne de dışardan bir tepki gelecek ve Sultan Hamit en büyük Düşmanından kurtulmuş olacaktır.

Mithat Paşa, son mektubunun bir yerinde, ‘vücutlarımızın ortadan kaldırılması için İstanbul’dan her gün emirler geliyor’ diyordu.” (Taif’te Ölüm, s. 8)

Mithat Paşa’ya Taif Kalesi’nde yapılan baskılar;

“Paşaların birer uşağı vardı. Uşaklar hem paşalara yemek hazırlıyor, hem de çamaşırlarını yıkıyor, söküklüklerini dikeyiyorlardı. Mabeyn’den gelen bir emir ile uşaklar Taif Kale’sinin dışına çıkartıldı. Mithat Paşa’da kendi çamaşırını yıkamak zorunda kaldı.

Odalarda hokka, kalem, kağıt, kitap ne varsa toplatıldı. Mithat Paşa i.ö. 5. yy’da yaşamış Yunan filozofu Plütork’un Fransa’da basılmış bir kitabını okuyordu, onu da elinden aldılar. Paşa’nın elinde çok ufaltılmış bir kurşun kalem ile bir kamış kalem kaldı. Yazılarını bu kamışı yemeklerin suyuna batırarak yazmak zorunda kaldı” (Taif’te Ölüm, s.15)

Mithat Paşa’nın Taif Kalesi’nde düşündükleri ve Avrupa’nın kendisi için yaptıkları;

“Mithat Paşa Hanedanın ve yönetimdekilerin Avrupa’dan korktuğunu dolayısıyla kendisinin kolay bir şekilde öldürülemeyeceğine inanıyordu. Kendisini Osmanlı’nı, anayasanın, meşrutiyetin, adaletin özgürlüğün, bir güvencesi olarak görüyordu. Böyle düşünmesine rağmen Avrupa’nın

kendisi için ne yaptığını düşünerek de zaman zaman karamsarlığa kapılıyordu. Avrupa’da sürgünderken bile Osmanlı İmparatorluğunun nasıl savunduğunu hatırlıyordu. İstanbul Konferansı’nda nasıl bütün delegeleri alt ettiğini , kaç yabancı devlet adamının ‘Mithat Paşa Osmanlı ülkesinde cumhuriyeti ilan etse onunla daha iyi anlaşırız’ demelerini düşünüyordu. Avrupa gazeteleri de yıllarca hakkında yayınlar yapmışlardı. Hatta La Presse İllustree gazetesi 1878 Ekim’inde onun resmini Avrupa’nın dört büyük liderlerinden biri olarak, Bismarck, Gambetta ve De Freycinet’nin arasında basmıştı. Fakat Paşa tüm bunların sonunda çok güvendiği Avrupa’nın kendisi için hiçbir girişimde bulunmaması sonucunda kendisini kötü hissediyordu.” (Taif’te Ölüm, s.10-11)

Mithat Paşa’ya yapılan ilk suikast girişimi;

“Paşa ilk olarak zehir konmuş bir süt ile zehirlenmek istendi. Sütü içenler kustu ve bayıldılar. Zaten paşaya bir suikast bekleyen diğer siyasi mahkûmlar yemekleri önce kendileri tadıyordu. Bu şekilde ilk girişim sonuç vermedi.” (Taif’te Ölüm, s. 18)

Mithat Paşa’ya ikinci suikast girişimi;

“Bir suikast bekleyen diğer mahkûmlar nöbetçilere hissettirmeden kendi kap kaçaklarını numaralamışlar ve belli bir sıraya koymuşlardı. Bir gün bir baktılar ki biri bunları karıştırmış ve içlerine bir takım eczalar, tozlar, sıvılar konmuş” (Taif’te Ölüm, s. 19)

Mithat Paşa’ya diğer suikast girişimleri;

“Bir keresinde Paşa’nın kahve sine zehir kondu, Paşa kıvrandı, ishal oldu ve kahve içmekten vazgeçti. Bir gün su testisine zehir konmuştu, suyun rengi değişmiş olduğu için anlaşılıyordu. Son olarak da Paşa’nın hizmetinde bulunan Arif Ağa’yı Paşayı zehirlemesi için Tehdit ederler ama sonuç vermez.” (Taif’te Ölüm, s.20)

Mithat Paşa’nın Taif Kalesi’nde öldürülmesi;

Paşa’ya yapılan suikast girişimlerinin bir sonuç vermemesi Sultan Hamit’i sıkıntıya sokar. Paşa’nın işkence gördüğümü Avrupa’da duyulmaya başlanmıştır. İngiltere’de Sutherland Dükü Paşa’nın yakın dostudur. Avrupa’da sürgün olduğu dönemde kendisini evinde misafir etmiştir. Bu işkence meselelerini konuşmak için

özel yatıyla İstanbul'a gelir. Padişah ile görüşmek ister. Sultan Hamit ise kendisini oyalar ve görüşmez.

Paşa ise Taif Kalesi'nde son günlerini yaşamaktadır. Artık emir büyük yerden gelir. Subaylar Paşa'nın odasını kilitlememsi isteğinde bulunurlar. Arif ağa bu isteği reddeder.

“Hepsi birden Paşa'nın üzerine çullandılar, ellerini, ayaklarını tuttular. Paşa hiç karşı koymadı ve kendisini cellâtların ellerine bıraktı. Berber İsmail önceden hazırlanan yağlı ve sabunlu bir ipi Paşa'nın boğazına geçirdi ve olanca gücüyle sıkmaya başladı. Paşa'nın Gözleri yuvasından fırladı, yüzü mosmor oldu, nefesi kesildi, birkaç çırpınıştan sonra can verdi” (Taif'te Ölüm, s. 245)

Mithat Paşa'nın kesik başı hakkında bilgi;

“Mithat Paşa'nın öldürüldüğü haberi Avrupa başkentlerinde duyulduğu zaman yer yerinden oynadı. Gazeteler bu cinayet olayını protesto ettiler, İstanbul'daki muhabirlerden bilgi istediler. Padişah telaşa kapıldı. Mithat Paşa'nın kaçırıldığı yolunda sara'ya jurnaller veriliyordu. Padişah büsbütün ürktü. Yabancı muhabirler Mabeyn'e çağrıldı ve kendilerine, ‘Bu olayın araştırılması ve gerekiyorsa bir otopsi yapılması için Taif'ten bilgi istendiği’ bildirildi.

Abdülhamit Mithat Paşa'nın ölümü hakkındaki gerçeklerin ortaya çıkmasından çok korkuyordu. Bu olayı örtbas etmek gerekiyordu, ama nasıl? Ya yarın Taif'te Mithat Paşa'nın cesedi mezardan çıkartılırsa nasıl öldürüldüğü anlaşılırsa? Padişah bu işin altından kolay kolay kalkamazdı. Yeni Osmanlıların da eline yeni silahlar verilmiş olacaktı.

Bunu önlemek için Sultan Hamit yaver-i şehriyarı Hacı Hüseyin Paşa'yı yüzbaşı Şakir Efendi ile birlikte Taif'e göndermeye karar verdi. Hüseyin Paşa derhal yola çıkarak Taif'e vardı. Taif kumandanından mezarın yerini öğrendi, gizlice mezarı kazdırdı, kendi de mezarın yerini öğrendi, gizlice başında durarak cesedi topraktan çıkarttı. Mithat Paşa'nın cesedi çürümüştü, o zamanki koşullarda nasıl otopsi yapılabilirdi? Bu olacak iş değildi. En iyisi Paşa'nın başını İstanbul'a getirmektir. Böyle olunca hiç kimse ceset üzerinde inceleme yapamayacaktı. Mithat Paşa'nın bu kez de kafası kesildi, bezlere sarıldı ve ufak bir tahta sandığa konarak Hüseyin Paşa'ya teslim edildi.

Paşa otuz gün sonra İstanbul'a döner dönmez durumu bütün ayrıntılarıyla Mabeyn'e bildirildi. Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa o

zaman padişahın yanında hassa müşiri olarak bulunuyordu. Hüseyin Paşa'nın getirdiği sandık önce Osman Paşa'nın dairesine götürüldü. Osman Paşa da sandığı yaverine taşıtarak Zatı şahane'nin huzuruna çıkardı. Kanlı Sultan nihayet muradına ermişti. Mithat Paşa'nın kesik kafasına kavuşmuş olmaktan büyük bir kıvanç duyuyordu. Paşa'nın kendisi tahttan indirmesi tehlikesi artık kesinlikle ortadan kalkmış oluyordu, bunun kanıtı işte karşısındaydı. Kanlı Sultan Yaver'e dönerek, "Aç bakalım, içinde ne var bir görelim" dedi. Hemen bir keser getirildi, kapağın çivileri söküldü. Sandıkta beyaz sakalların içinde kapkara bir yüz, oyuklarının içine çökmüş kuru gözler, boş bir ağız ve sarkmış çeneden oluşan bir kafatası duruyordu. Kanlı Sultan, "Nihayet," dedi "Mithat Paşa'dan kurtulduğumu şimdi anlıyorum!" (Taif'te Ölüm, s.253-254-255)

4.2.8. DELİ FUAT PAŞA

Sultan Abdülhamit döneminin önemli paşalarından biridir.

Deli Fuat Paşa hakkında;

"Fuat paşa 1921'de Mustafa Kemal'in tutuklanması ve idamı için fermanı çıkartan Sadrazam Damat Ferit Paşa'nın karşısına dikilerek Sivas Kongresi kararlarını Sultan Vahdettin'e götüren seksen altı yaşındaki emekli Osmanlı Mareşali idi" (Paris'te Son Osmanlılar, s. 220)

93 Harbi ve Elena Kahramanı Deli Müşir;

"Omsalı tarihinin en büyük bozgunlarından biri olan halkın kısaca '93 savaşları' dediği Büyük Balkan yenilgisinin yarattığı bir iki kahramandan biri olan Deli Müşir, Elena da Rus kuvvetleri ile çok şiddetli çarpışmalar girip büyük başarılar göstermiş bundan dolayı Elena Kahramanı lakabını almıştı. Mizacen sert ve öfkeli bir adam olan müşir, savaşta gösterdiği büyük kahramanlıklar sayesinde hem halkın hem padişahın gözdelelerinden biriydi, her gittiği yerde sevgi gösterileriyle karşılanırdı." (Kılıç Yarası Gibi, s. 72)

Fuat Paşa'nın sürgünde ölmesi;

"... çok sevdiği, dürüstlüğü, açık sözlülüğü her zaman takdir ettiği Fuat Paşa'nın sürgünde öldüğünü o günlerde duymak, gözünün önünde yaşanmış bir haksızlığın acıklı akıbetinden haberdar olmak sıkıntısını daha

da arttırmış, her yanda kötü bir geleceğin işaretlerini görmeye başlamıştı.”
(Kılıç Yarası Gibi, s. 230)

Fuat Paşa'nın eceliyle ölmesi;

“Paşa bir zaman Sultan Hamit ile ters düşer ve sürgüne gönderilir; fakat daha sonra memleketine geri dönen Paşa sağlığı elverdiğince yaşar. Ömrünün sonuna doğru iyice yaşlanır ve memleketinde ölür.” (Paris'te Son Osmanlılar, s. 225)

Burada görüldüğü üzere iki yazar romanlarında yer vermiş oldukları Deli Fuat Paşa'nın ölümünü farklı şekilde işlerler. Fakat elde edilen bilgiler, Paşa'nın sürgünde değil memleketinde öldüğüdür.

4.2.9. ABDURRAHMAN SAMİ PAŞA

Osmanlı İmparatorluğu'nun sön dönemlerinde vezirlik yapmıştır. 1792'te doğmuş 1878'de ölmüştür.

Abdurrahman Sami Paşa hakkında bilgi;

“Abdurrahman Sami Paşa 19. yy'da Osmanlı tarihine damgasını vurmuş ünlü vezirlerden biriydi. Köklü bir aileden geliyordu. 18. yy'ın sonlarında dünyaya geldi. Mora ayaklanmasında dedesi ve babasını yitirdi, kendiside esir edildi. Bir süre sonra kurtuldu. Mısır'a gitti, orada Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile çalıştıktan bir süre sonra da Abdülmecit döneminde İstanbul'a geldi, vezirliğe yükseldi, kısa zamanda padişahın da gözüne girdi. (...) Sırasıyla bütün önemli görevlere getirildi. Şiir de yazıyor, edebiyatla da ilgileniyordu. Kimse sırtını yere getiremezdi.

Sami paşa üç kez evlendi. Birçok çocuğu oldu. Bunların en ünlüleri; Suphi paşa, Necip Paşa, Hasan Bey, Gali Bey, Hüdai Bey, Abdülhalim Bey ve Sami Paşazade Sezai Bey'di...” (Paris'te Son Osmanlılar, s. 23)

4.2.10. MUSTAFA FAZIL PAŞA

Mustafa Fazıl Paşa hakkında kişisel bilgi;

“... Mustafa Fazıl Paşa Mısır Hıdivi İsmail Paşa'nın kardeşiydi. İsmail Paşadan sonra onun Hıdiv olması gerekiyordu. Ama İsmail Paşa cin gibi bir adamdı. Kardeşini hiç sevmiyordu. Biryandan Padişahımızla, bir yandan da Ali ve Fuat Paşalar ile anlaştı., Saray'a Sadrazama ve nazırlara büyük hediyeler vererek veraset fermanını değiştirtti ve Hıdiv'in ölümünden sonra yeniden kardeşinin değil de, oğlunun Hıdiv olmasını Saray'a kabul ettirdi. Mustafa Fazıl Paşa'da Genç Osmanlıları tuttu. Şimdi anlıyor musunuz düzenlenen tezgâhları.” (Meyyâle, s.80)

4.2.11.CEVDET PAŞA

Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yy.da yetiştirdiği önemli bir devlet adamıdır. 1822'de doğmuş, 1895'te ölmüştür.

Cevdet Paşa hakkında bilgi:

“ Cevdet paşa, Mithat Paşa ile aynı yaşta idi. O da dinî bir eğitim gördükten sonra genç yaşta eski sadrazamlardan büyük Reşit Paşa, Ali Paşa ve Fuat Paşa'nın yanlarında çalışarak sivrilmiş, Osmanlı tarihinin bir bölümünü yazarak vakanüvisliğe yükselmiştir. Çeşitli görevlerde bulunduktan sonra Adliye Nazırlığına atandı, Mecelle denen Osmanlı İslam hukuk kurallarını kaleme aldı ve on iki ciltlik Osmanlı Tarihî'ni kaleme aldı.” (Taif'te Ölüm s. 194)

4.2.12. DAMAT FERİT PAŞA

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönem sadrazamlarından biridir. 1853'te doğmuş, 1923'te ölmüştür.

“İşte bu villayı yedi ay önce Damat Ferit Paşa kiralamıştı. Osmanlı İmparatorluğu son cenaze yıllarında, on sekiz ay içerisinde tam beş kez sadrazam olması ve koca devleti başarısızlıklardan yenilgiye ve yenilgiden

de uçurumlara sürüklemiş ve adı Osmanlı Tarihinin en kara yaprakları arasında yer almış bir paşaydı.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 8)

“Sadrazamlık dönemleri hep korkunç çöküntü olaylarıyla doldu: Mebuslar Meclisinin kapatılışı, İzmir’in işgali, Mondros Mütarekesi, Sevr Antlaşması, Kuvayı Millîye’ye karşı Kuvayı İnzibatiye denen bir hainler ordusunun oluşturulması ve Mustafa kemal’in idamı için bir fetva’nın yayımlanması.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 9)

“Bazı hafta sonları, Ferit Bey’de Londra’dan geliyor ve onlara katılıyordu. Necip’ten bir yaş büyüktü. Babası Arnavut kökenli Şurayı Devlet üyelerinden Seyit İzzettin Efendi’ydi. Oğlunun eğitimine önem vermiş, İngilizceyi ve Fransızca’yı iyi konuşabilmesi için özel dersler aldirmişti. Ferit iri yarı, burnu havada bir delikanlıydı Gördüğü bütün kadınların hemen kendisine âşık olacağını sanıyordu Yirmi iki yaşına gelince babasını razı ederek önce Paris’e gitti, sonra babasının desteği ile Dışişleri Bakanlığına girdi. Seyit İzzettin Efendi’nin gücüyle her yerde kapılar oğluna açılıyordu. Sami Paşa’nın konağına gidip gelirken Necip’i tanıdı, çok iyi dost oldular. Ferit, Necip’ten önce sefâret kâtibi olarak Londra’ya gitti. Ama aklı Paris’te kalmıştı. Hafta sonu tatillerinde Paris’e giderek Necip ve Abdülhak Hamit’le buluşuyordu. Üç arkadaş orada sacayak oldular. Birlikte resimler çektirdiler. Bunlardan biri Sorbonne Üniversitesi’nin kapısının önündeydi. Paris’te okuyan öğrenciler de o resimde poz vermişlerdi. Hepsinin içinde en yakışıklı olamı sanki Ferit’ti.

Tam bir Avrupa hayranlığı içindeydi, bütün Türklere ve Osmanlılara üstten bakıyor ve Türklerin Batı uygarlığını kabul ederek düzeleceğine inanıyordu. Daha o yıllarda Arap harflerinden nefret ediyor ve Latin alfabesinin kabulünü savunuyordu. Ne Türkleri tanımıştı ne de Anadolu’yu. İstanbul’dan başka hiçbir Anadolu kenti ve kasabasını görmemişti.

Öğrenciyken bile şık giyinir, saçlarını briyantınle tarar, tırnaklarına manikür yaptırır. Arkadaşları kendisiyle salon züppesi diye alay ediyorlardı. (Paris’te Son Osmanlılar s. 49)

Damat Ferit hakkında bilgi:

Abdülhamit devrilene kadar Damat Paşa’nın sesi hiç duyulmaz. Ama Paşa gizli gizli İttihatçılarla işbirliği yapar, onları destekler. Bu yüzden de ateşli bir Meşrutiyet yanlısı kesilmiştir. Abdülhamit’in devrilmesinden sonra bir süre İttihatçılarla çalışır; fakat İttihatçılar da kendisinin aşırı hırslı davranışlarından ötürü ondan uzaklaşır. Damat Ferit Paşa bu sefer de ümidini Vahdettin Efendi’ye bağlar. Vahdettin Efendi

önceleri kendisini önemli görevlere getirmez; fakat Damat Ferit'in ısrarları sonunda ona çeşitli görevler vermek zorunda kalır. (Paris'te Son Osmanlılar s.)

4.2.13. ABDÜLHAK HAMİT

Tanzimat Dönemi'nin önemli şair ve yazarlarından. 1852'de doğmuş, 1937'de ölmüştür.

“Necip Bey Paris'te gençlik arkadaşını bulmaktan çok mutlu oldu, Hamit Necip'ten üç yaş büyüktü ama aralarında hiç yaş farkı yok gibiydi. Hamit daha önce de on yaşındayken babasıyla birlikte Paris'e gelmiş ve bir yıl kalmıştı. Paris çocukluğundan beri en çok sevdiği kentti. Hamit on beş yaşındayken İstanbul'da Sadaret ve Şûra-yı Devlet bürolarında çalışmaya başlamış ve on dokuz yaşına geldiği zaman da Pirizade ailesinin on üç yaşındaki güzel kızı Fatma ile evlenmiş birde oğlu olmuştu. Eşi Fatma'yı ve çocuğunu Edirne'deki ağabeyinin yanına bırakarak Paris'e yalnız geldi. Kısa zamanda birkaç sevgilisi oldu. Hamit çok genç yaşlarda yazıları, tiyatro oyunları ve şiirleriyle büyük ün kazandı, Yirmi bir yaşında Paris Elçiliğine ikinci katip olarak atandığında tanınmış bir yazar ve şairdi. Paris'in coşkulu yıllarında gezip dolaşmadığı yer kalmadı. Hamit bir yandan da şiir ve oyun yazarlığı sürdürüyordu. Paris Sefiri, Hamit'le çok ilgileniyor, onu sık sık yemeğe davet ediyordu.” (Paris'te Son Osmanlılar s.41-42)

4.2.14. ALİ SUAVİ

Genç Osmanlılar cemiyetinin önde gelen üyelerindendir.

Ali Suavi hakkında bilgi:

“ ...Ali Suavi o dönemde Galatasaray Lisesi Müdürlüğünü bırakmış, Basiret gazetesine yazılar yazıyordu. Suavi, Sultan Murat'ı yeniden tahta oturtmak için çevresine topladığı Rumeli göçmenleri ile mavnalara binerek Çırağan Sarayı'nı basmış ve orada Yedi Sekiz Hasan Paşa'nın kafasına indirdiği odun darbeleriyle öldürülmüştür.

...

Ali Suavi'nin Suphi Paşa ailesiyle dostluk etmesi garipti. Ali Suavi'nin koyu İslamcı hatta şeriatçı olmasına karşılık Sami Paşa ve çocukları laik ve Batı düşüncelerine açık insanlardı.

Ali Suavi, medrese eğitimi gördükten sonra Sofya, Simav, Filibe ve Bursa Rüştüye okullarında, yani liselerde hocalık etmiş sonra bir yandan da gazete yazarlığına yönelmişti. Bir yandan da camilerde vaaz veriyordu. Bir süre sonra Yeni Osmanlılar'a katıldı ve çoğuyla arkadaş oldu. Namık Kemal ve Ziya Paşa ile birlikte Paris'e kaçtılar, bir süre birlikte çalıştılar, sonra yolları ayrıldı. Suavi, yedi yıl Paris'te ve Londra'da kaldı, bir İngiliz kıızıyla evlendi. Abdülhamit tahta çıktıktan sonra, İngiliz eşiyile birlikte İstanbul'a döndü. Eşi çevresinde Batılı giyinişi, özgür davranışlarıyla çok kişinin dikkatini çekiyor; ama bazen de yadırganıyordu. Sonradan sadrazam olan İngiliz Sait Paşa'nın ise Ali Suavi'nin eşinin bu rahat davranışlarından çok hoşlandığı ve Suavi'nin Galatasaray'a müdür olmasını desteklediği de söylenir.

Ali Suavi, zaten Paris'teyken Jön Türkler ile bozuşmuş ve onlardan ayrı bir yol tutmuştu. Ötekiler kendisine 'sarıklı devrimci' diyorlardı. O da onlara 'Fesli Devrimciler' diyordu." (Paris'te Son Osmanlılar s. 38- 39)

Ali Suavi hakkında bilgi:

"...Ali Suavi eşine rastlanmayacak bir insandı... Ziya Paşa'nın bir zamanlar çok yakın dostuydu... İstanbul'da doğmuş, Rüştüye'yi bitirmiş, Bursa'da Filibe'de öğretmenlik yapmış, galiba bir ara da Sofya'da Ticaret Mahkemesi Reisliğinde bulunmuş. En son Filibe'deyken görevden atılmış, kalkıp Hicaz'a gitmiş. Niye oraya gitmiş bilmiyorum; ama herhalde Mısır'da Fazıl Mustafa Paşa ile ilişki kurmak için oralara gittiğini düşündüm. İyi Arapça ve Farsça bilirmiş. Fazıl Mustafa Paşa'nın yardımıyla Avrupa'ya kaçtığını söylerler. Orada boş duracak değil ya, Namık Kemal ve Ziya Paşa ile birlikte Genç Osmanlılar'a katılmış. Orada Fransızca ve İngilizce öğrenmiş. Zeki, delifışek, çok hırslı bir kişiliği olduğu anlatılırdı. Sonra onlarla anlaşamamış, darılmış ve Lyon'a gitmiş, orada tek başına gazete ve dergi çıkartmış.

Abdülhamit tahta çıkınca kalkıp İstanbul'a döndü. İngiliz Sait Paşa onu Padişaha tanıttı. Ben kendisini o günlerde tanıdım. Mabeyn'e gidip gelmeye başladı. Sultan Hamit'in özel danışmanı durumundaydı. Padişah kendisini Mekteb-i Sultaniye müdürü yaptı. Ama kısa bir süre sonra bu işi bıraktı, gazeteciliğe aştı.

Garip bir adamdı. Ben kendisini hiç anlayamadım. Hanedanı tutuyordu, Meşrutiyete karşıydı, Mithat Paşa'ya cephe aldı. İngilizlere büyük sempatisi olduğu anlatılırdı. Çok güzel bir İngiliz karısı olduğu için mi bilmiyorum, İngilizlerin yardımına çok güveniyordu. İngilizler Sultan Hamit'i hiç tutmadıkları için o da Sultanı indirip tahta Sultan Murat'ı çıkartmak istedi.

Bir de şu var; Sultan Murat Abdülaziz'le birlikte Avrupa'ya gittiğinde orada tanıştığı kişilerin etkisiyle mason olmuştu. Ali Suavi de

masondu. Bilmem ki İngiliz masonları mı acaba Sultan Murat'ın yeniden padişah olmasını istediler. (18 Mayıs 1878'de) o gün Ali Suavi ve göçmenler Çırağan Sarayı'nın rıhtımına çıkınca karşılarında Beşiktaş İnzibat Karakolunun zabıtalı ile karşılaştılar. Başlarında da kim varmış biliyor musunuz: Yedi Sekiz Hasan Paşa. Zabıtalı dikilmiş Ali Suavi'nin karşısında Ali Suavi'nin takımı daha silaha sarılmadan Zaptiyeler başlamışlar sopaları göçmenlerin kafasına indirmeye. Hasan Paşa da sopayla Ali Suavi'nin kafasını parçalamış. Zavallıların hepsi orada şehit olmuşlar... Ali Suavi'nin maksadı Sultan Murat'I hemen orada bir İngiliz gemisiyle İngiltere'ye kaçırmak, sonra da bakın bu adam deli filan değildir diye İngilizlerin yardımıyla yeniden taht oturtmuş.” (Meyyâle s. 169-170)

4.2.15. GENÇ OSMANLILAR

19. yy.da Osmanlı İmparatorluğu'nun kurtuluşunu meşrutiyet idaresinde gören gençlerin kurduğu cemiyettir.

Genç Osmanlılar hakkında bilgiler;

“... Genç Osmanlılar bu yüzden ortaya çıkmadılar mı? Ziya Paşa da bu yüzden Namık kemal ile birlikte Paris'e kaçmadı mı? Ama ne oldu? Padişah efendimiz Paris ve Londra'ya gidince, onları oradan kovaladılar...” (Meyyâle s.76)

“...Cemiyetin önce üç kurucusu vardı: İskender Beyzade Reşat, menapirzade Nuri ve Sağır Ahmet Beyzade Mehmet. Bu üç kişi nasıl bir araya geldiler ve cemiyetin temellerini nasıl attılar. Önce Nuri ile Reşat'tan söz etmek gerekiyor. Bunlar çocukluk arkadaşlarıydılar.” (Paris'te Son Osmanlılar s. 75)

Genç Osmanlılar'ın birleşmesi hakkında bilgiler;

“... Bu sizin üzerinde durduğunuz konuları ilk kez Genç Osmanlılar ele aldı. Bildiğiniz gibi bu cemiyet 1865'te İstanbul'da kuruldu. Kurucuların çoğunu yakından tanıdım: Namık Kemal Bey, Reşat Bey, Ebüzziya Tefik Bey, Mehmet Bey, Ağâh Bey, Ahmet Mithat Efendi. O yıllarda Harp Okulu kumandanı Süleyman Paşa, Zaptiye nazırı muavini Mustafa Asım Paşa, Karakollar Kumandanı Ömer Paşa, Sadullah Paşa gibi kişiler de onlara katılıyordu. Mısırlı Prens Mustafa Fazıl Paşa onlara

parasal destek veriyordu. Kurucular 1867’de Veli Efendi sarayında toplandılar. Yeni bir strateji çizdiler Amaçları kırk kişilik ir fedai grupla Babî’li’yi basarak Ali Paşa’yı devirmek ve Mahmut Nedim Paşa’yı sadrazamlığa getirmektir. Ama, ne yazık ki aralarında Ali Paşa’nın casusları vardı. Sadrazam bunları öğrenince kurucuları yakalatmaya kalktı, kaçan kurtuldu.

Genç Osmanlılar çalışmalarını Paris’te sürdürmeye karar verdiler. Mustafa Fazıl Paşa’da onlara destek oldu” (Meyyâle s. 79-80)

Genç Osmanlılar’ın amaçları hakkında bilgiler;

“Elbette anlatayım. Bunları ilk kez Namık Kemal Hürriyet’te çıkan bir yazısında açıkladı. Namık Kemal derneğin ikinci adının ‘Yeni Omsalılar ’ olduğunu belirtti. Hürriyet gazetesindeki yazılardan biz şu anlamı çıkardık; Ümmet-İ Osmaniye fertleri birbiriyle eşittir. Bu insanların hak ve özgürlükleri güven altında olmalıdır; topluluklar zulümlerden kurtulup adalete kavuşmalıdır; Ümmeti Osmaniye vatan sevgisiyle birleşmelidir; bu amaçlara varılması için bir Anayasa hazırlanmalı, özgür seçimler yapılmalı, devlet mutlakiyet idaresinden kurtulmalı ve meşrutiyetle yönetilmelidir, bu amaçlara ulaşmak için şiddet yollarına başvurulmamalı ve propaganda yoluyla halkların bilinçlenmesi sağlanmalıdır.” (Meyyâle s.82)

“Islahat Fermanı”

“... Avrupa’da ki gibi bir bütçeden bizde ilk kez 1850’de söz edildi. 1856’da Islahat Fermanında da her yıl bir bütçe hazırlanacağı ilân edildiye de kimse bunu ciddiye almadı.” (Meyyâle s.83)

Abdülhamit ve Genç Osmanlılardan Namık Kemal ile aralarında geçen bir görüşme hakkında bilgiler;

“Abdülhamit’in Genç Osmanlılar karşısında da biraz boynu büküktü. İktidara gelmesinde onların etkisi olmuştu. Tahta çıktıktan bir süre sonra Namık Kemal ile görüşmüş ve kendisine “Allah için Kemal Bey, hep birlikte çalışalım, bu devleti eski düzeyine yükseltelim” dememiş miydi? Ama devlet mekanizmasının dizgilerini ele geçirdikten sonra iktidarı başkalarıyla paylaşmak hiç de hoşuna gitmeyecekti.” (Meyyâle s.138)

Ziya Paşa hakkında bilgiler;

“Ziya Paşa gençliğinden beri şiir ve edebiyat meraklısıydı. Babiâli’de görev aldı, Arapça, Farsça ve Fransızca öğrendi. Abdülaziz tahta çıktıktan sonra, Sultan Mecit’in adamı oldu diye Babiâli’deki görevinden uzaklaştırıldı, önce zaptiye müsteşarlığına atandı, sonra da Kıbrıs mutasarrıflığına. Ziya Bey Kıbrıs’ta sıtmaya yakalandı, babası ve bir çocuğu da orada ölünce geri çağrıldı ve Meclis-i Vala üyeliğine getirildi, ama bu görevi uzun sürmedi. Önce anayasa mutasarrıfı oldu, sonra Canik mutasarrıfı, sonra yeniden Meclis-i Vala üyesi. Kendisiyle uğraşanlar Ziya Bey’i rahat bırakmıyorlardı. Bunların başında Ali Paşa vardı. Ziya Bey bir kez daha Ali Paşanın gazabına uğradı ve sadrazam kendisini yeniden Kıbrıs’a yollamaya kalktı. Bunun üzerine Ziya Bey isyan bayrağını çekerek Namık Kemal ile Paris’e kaçtı. Orada “Hürriyet”i çıkardılar. Ama Abdülaziz Paris’e geliyor diye Fransızlar onları kapı dışarı etti. Ziya Bey bu kez de Hürriyet’i İsviçre’de yayımladı.

Ali Paşa ölünce Ziya Bey bayram etti, İstanbul’a döndü ve bir süre sonra Şuarayı Devlet üyeliğine atandı. Abdülaziz devrilince de V.Murat’ın Mabeyn başkâtipliğine getirildi. Ama bu başkâtiplik topu topu birkaç gün sürdü. Çünkü Ziya Paşa, Namık Kemal ve arkadaşlarının İstanbul’a dönmeleri için padişah’tan bir irade çıkartmıştı. Sadrazam Rüştü Paşa bunu görünce Ziya Paşa’yı görevden aldı. Ne var ki bir süre sonra v.Murat devrildi, Abdülhamit tahta çıktı, Rüştü Paşa istifa etti, Ziya Paşa’ya da Namık Kemal ile birlikte yeni Anayasa’yı hazırlamak görevi verildi” (Meyyâle s.141)

Namık Kemal hakkında bilgiler;

“Gelelim Namık Kemal’e... Kemal Bey de edebiyat ve şiir düşkünüydü. Fransızca, Arapça ve Farsça biliyordu. Şinasi ile tanışınca önünde yeni ufuklar açıldı, önce Şinasi’nin çıkardığı ‘Tasvir-i Efkâr’da çalıştı, sonra Şinasi Avrupa’ya kaçınca gazetenin başına geçti. O sıralarda Ziya Bey ile dost oldu, Yeni Osmanlılar Cemiyetine katıldı ve onunla birlikte Paris’e kaçtı, oradan da Londra’ya. Gazeteciliği hiç elden bırakmadı, Londra’da Muhbir ve Hürriyet de sonrada İstanbul’da İbret’te yazdı. 1873’te Margasoy sürüldü. V. Murat tahta çıkınca da şuarayı devlet üyeliğine getirildi. (Meyyâle s.142)

“Bu dört arkadaş (Yeni Osmanlılar) o sıralarda aralarında kendilerinden dört beş yaş büyük bir arkadaşlarını aldılar. Bu genç Namık Kemal on yedi yaşında Babiâli de katip olarak çalışmaya başlamış, ilk yazısını yirmi yaşındayken Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayınlamıştı. Reşat, Nuri, Mehmet ve Ayetullah’la tanıştığı zaman Namık Kemal yirmi beş yaşlarında ateşli bir gazeteci idi. Zaman zaman bu beş delikanlı bir araya gelerek memleket sorunlarını tartışmaya başladılar. O dönemde İmparatorluk bir çıkmaza saplanmıştı. Ne Tanzimat Fermanı’yla, ne de Gülhane Hatt-ı Hümayünü ile sorunlara çözüm getirebilmişti.” (Paris’te Son Osmanlılar s.77–78)

Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi;

“...1870 Ağustosunda Fransız-Alman savaşı başladığı zaman Namık Kemal Londra'daydı. İki yıla yakın bir süre Ziya Paşa'yla birlikte Hürriyet'i çıkardıktan sonra Ziya Paşa'nın bir yazısı yüzünden Hürriyet 1870 Şubatında kapatılmıştı. Ziya Bey Hürriyeti çıkartmak için Cenevreye gitti ve gazete iki buçuk ay orada yayımlandı, ama Namık Kemal Ziya Paşa ile anlaşamadığı için bir süre önce gazeteyi bırakmış ve Londra'da kalmıştı. Ali Suavi'de bir İngiliz Kızıyla evlenmiş Londra da oturuyordu. Savaş çıkınca Agâh Efendi Brüksel'e gidip yerleşti. Reşat, Nuri ve Mehmet ise Paris'te kaldılar.” (Paris'te Son Osmanlılar s.119)

Yeni Osmanlılar'ın İstanbul'a dönmeleri sonrasında girişimleri hakkında bilgiler;

“Reşat'ın aklı yine gazetecilikteydi. Dışarıda gördüklerini, öğrendiklerini, tanık olduğu olayları duyurabilmek için en iyi yol gazetecilikti. Ama hangi gazete yazardı onların yazılarını. Yeni bir gazete imtiyazı almak da hiç kolay değildi, Matbuat Nizamnamesine göre bu olanak dışı bir şeydi. Yapılacak şey imtiyazı olan gazetelerden birini ele geçirmektir. Reşat'la Namık Kemal kafa kafaya verip düşündüler, taşındılar en uygunu İbret gazetesiydi, onu satın almaya kara verdiler. İbret 1871'de yayına başlamış, 53 sayı çıktıktan sonra kapatılmıştı. Sonra İbret'i Ahmet Mithat Efendi satın almış o da becerememişti. Namık Kemal ile Reşat, Ahmet Mithat Efendi'den gazetenin imtiyazını satın aldılar ve 13 Haziran 1872'de yayına başladılar. Ebuzziya Tevfik'te yanlarındaydı.” (Paris'te Son Osmanlılar s.131)

Yeni Osmanlıların gazetelerde yazdıklarının sonuçları hakkında bilgiler;

“ Reji komiseri Menapirzade Mustafa Nuri Bey adıyla Osmanlılar tarihine geçen Nuri Bey de Namık Kemal, Reşat ve Ebuzziya Tevfik'le birlikte İbret gazetesine yazılar yazıyordu. Mehmet bu kadroya katılmamıştı. Amcası Mahmut Nedim Paşa'nın Sadrazam olması da kendisini güç durumda bırakıyordu. İşte o sıralarda hükümetin dışarıdan borç almasıyla ilgili bir yazı gazetenin kapatılmasına neden oldu. Bütün monarşik ve antidemokratik ülkelerde olduğu gibi bizde de hükümet gazeteyi “Halkın Zihnini bulandırıcı” yayın yapmakla suçluyordu. Gazetenin yasaklanmasının yanı sıra öteki gazetelerin “Yeni Atanmalar” bölümünde öyle bir haber çıktı.

‘Gelibolu mutasarrıflığına Kemal Bey, Ankara mektupçuluğuna Nuri Bey, İzmir’de kurulan Büyük mahkeme başkâtipliğine Ebuzziya Tevfik Bey, Bilecik kaymakamlığına da Kayazade Reşat Bey atanmıştır.’

Oysa bu gazetecilerin hiçbiri devlet memuru değildi, hükümet memur olmayanları da birtakım görevlere atayarak İstanbul’dan uzaklaştırabiliyordu” (Paris’te Son Osmanlılar s.136)

Yeni Osmanlılar’ın sürgüne gönderilmesi hakkında bilgiler;

“... İş bununla da bitmedi, Namık Kemal, Nur Bey ve Ebuzziya Tevfik hakkında tutuklama kararı verildi. Bu kez artık kurtuluş yoktu, Nuri Bey Akka’ya, Namık Kemal Mogosa’ya, Ebuzziya da Rodos’a gönderildiler.

Sürgünlerin hepsi vapura bindirildiler. Bir arada olunca yolculuğun tadını çıkartmaktan da hiç geri kalmıyorlardı. Hatta bir ara kaptanı ele geçirip geminin rotasını değiştirerek Marsilya’ya gitmek bile akıllarından geçti; ama bu kaçış planını uygulamaktan çok çabuk vazgeçtiler.” (Paris’te Son Osmanlılar s..139)

4.2.16. MUSTAFA KEMAL

1881’de doğmuş, 1938’de ölmüştür. Millî Mücadele’ye liderlik edip Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmuştur.

Mustafa Kemal’in doğumu:

“ Zübeyde Hanım ve Rıza Efendi’nin evliliklerinin on birinci yılında Mustafa bu evin ikinci katında sol yandaki odada dünyaya geldi.” (Gazi ve Fikriye s. 11)

Mustafa Kemal’in İttihat Terakki Cemiyetine katılımı:

“Mustafa Kemal Şam’da toplam bir buçuk yıl kaldıktan sonra, 1907 Ekim’inde Manastır’daki Üçüncü Ordu’ya atandığını öğrenince çok mutlu oldu. Sonunda kendi yurduna kavuşmuş oluyordu. Gelir gelmez,

Selanik'te gizli olarak kurulan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye oldu..."(Gazi ve Fikriye s. 25)

Mustafa Kemal'in Çanakkale Zaferi:

Mustafa Kemal atanmış olduğu Çanakkale Cephesi'nde İtilaf Devletlerine karşı imkânsızlıklar içinde büyük zaferler kazanmıştır. (Gazi ve Fikriye s. 70–73)

Vahdettin'in Mustafa Kemal hakkındaki düşünceleri:

"Vahdettin'in, Mustafa Kemal'i sarayda damat görmek arzusunu uzun süredir taşıdığı biliniyordu. Almanya seyahatinden sonra yaverliğini yapan bu çakır gözlü kumandanı Sabiha Sultan'la evlendirmek böylece güvensizliğini giderecek akrabalığını kurmak hoş bir fikir gibi gelmişti." (Üç Aliler Divanı s. 21)

Mustafa Kemal'in Vahdettin'le birlikte çıktığı Almanya yolculuğu:

Sulan Reşat'ın yerine geçecek olan Vahdettin Almanya İmparatorluğu ile görüşmeye İmparatorun davetlisi olarak gidecekti. Bu her iki ülke için de bir yakınlık sağlayacaktı. Bu gezide Vahdettin'e eşlik etmesi için Mustafa Kemal görevlendirilmişti. Mustafa Kemal bunu ileride Padişah olacak Vahdettin ile bir yakınlaşma ve düşüncelerini kendisi ile paylaşmak için bir fırsat olarak değerlendirdi. Fakat tüm düşüncelerini anlattıysa da ileride Vahdettin'i ikna edemeyecekti. (Gazi ve Fikriye s. 98–106)

Mustafa Kemal'in Anadolu'ya gönderilmesi:

" Mustafa Kemal uzaklaşmak istediği İstanbul'dan yine kendisinin İstanbul'dan uzaklaşmasını isteyen hükümeti tarafından Ordu Müfettişi göreviyle Anadolu'ya gönderilir." (Gazi ve Fikriye s. 121)

" ...Yarım saat sonra Mustafa Kemal ve kendisiyle birlikte yola çıkacak 21 kişi Galata rıhtımında buluştular. Kucaklaştılar. Her birinin elinde ufak bir çanta ya da bavul vardı. Bu grubun içinde, Kurmay Başkanı Kazım (Dirik) Hüsrev (Gerede) İbrahim Tali (Öngören) ve Sıhhiye Reisi Muavini Refik (Saydam), Başyaver Cevat Abbas (Gürer),

Yaver Muzaffer (Kılıç), Kolordu kumandanı Refet (Bele) ve Kurmay Başkanı Ayıcı vd. de yer alıyordu.” (Gazi ve Fikriye s. 131)

Mustafa Kemal’in hatıra defterinden alıntı:

“... Kemal Bey’in (Namık Kemal) Siyasi ve Edebî Makaleler adlı kitabını okudum. Sonra yine Kemal Bey’in Osmanlı Tarihî’ni okumaya başladım.

Yemekten önce Mehmet Emin Bey’in Türkçe şiirleri ile Fikret’in Rübab-ı Şikeste’sinden parçalar okuyup karşılaştırdım. İkisi de başka türlü güzel. Ancak Türkçe olanda da, ötekisinde de Arapça, Farsça kelimeler var. Fark, biri parmak hesabi, öteki değil.” (Gazi ve Fikriye s. 96)

4.2.17. FİKRIYE HANIM

Fikriye Hanım hakkında bilgi:

“...Evet, Kemal Bey, bu yakınlarda kız mektebi olmadığı için Fikriye’yi okula gönderemedik. Ama ona özel dersler aldırıldı. Sadrazam Tevfik Paşa o yıllarda Hariciye Nazırı idi. Paşa Memduh Bey’i çok severdi, bu oturduğumuz konağı da onun sayesinde bulmuştuk. Paşa’nın yabancı olan eşi de tanıdığı Türk ailelerinin kızlarına Avrupalılar gibi yetişmeleri için Ayaspaşa’daki konağında dersler veriyordu. Fikriye’yi ona götürdüm. Çok güzel ve akıllı buldu. Ona ders vermeyi kabul etti. Fikriye ondan hem Fransızca dersleri aldı hem piyano.” (Gazi ve Fikriye s. 43)

Musfata Kemal’in Fikriye Hanımla nikâhlanması:

“ Mustafa Kemal’le Fikriye TBMM’nin ilk Şer’iye vekili Mustafa Fehmi Efendi’nin kıydığı nikâh ile evlenmişlerdir. Bu nikâh töreni ve Mustafa Kemal’le Fikriye’nin evliliği son derece gizli kaldı. Özellikle Mustafa Kemal bu evliliğin gizli kalmasını istiyordu. Ve ikisi şahitler ömürlerinin sonuna kadar sırlarına sadık kaldılar.” (Gazi ve Fikriye s. 175)

4.2.18. HALİDE EDİP

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme döneminde yetişmiş medrese okuyan ilk kadın yazarımızdır. 1884'te doğmuş, 1964'te ölmüştür.

Halide Edip'in mücadele dönemindeki çalışmaları:

“Halide Hanım o yıllarda bir direniş örgütünde çalışıyor, Anadolu'ya haber iletme, adam ve silah kaçırma işleriyle uğraşıyordu.” (Çamlıca'nın Üç Gülü s. 63)

Halide Edip'in girişimleri ve Sultanahmet mitingi:

“Halide Edip Hanım, işgalci güçlere karşı direniş örgütlemek amacıyla birçok aydının bir araya geldiği hareketin mutlaka vatan sathına yayılması için bu mitinglerin memleketin her köşesinde yapılmasını istiyordu. Halide Edip millî bir blok oluşturmuş ve Sabiha Sertel'in aracılığıyla Zekeriya Sertel'in yayımladığı Büyük Mecmua etrafında bir araya gelinmesini sağlamıştı.” (Yorgun Mayıs Kısrakları s. 73)

“Neydi o meydanın durumu? Mahşer. Kimilerine göre meydanda elli bin kişi vardı kimilerine göre seksen bin. Siyah üzerine beyaz ay yıldızlı bayraklar sallanıyordu. Pencerelerden balkonlardan arı kovana gibi bir uğultu yükseliyordu. Dört bir yandan İzmir Türkündür diye pankartlar gözüktüyordu. Derken bir alkışır koptu. Kürsüye siyah başörtülü bir kadın çıktı. Herkes bu kadını tanıyordu. Bu Halide Edip Hanımdı, söze şöyle başladı: Türkler ve Müslümanlar bugün kara günümüzü yaşıyoruz. Fakat sabahı olmayan gece yoktur. Yarın şanlı bir sabaha kavuşacağız.” (Çamlıca'nın Üç gülü, s. 57)

4.2.19 ALİ KEMAL

Millî Mücadele'ye aykırı yazılarıyla tanınan ve savaş sonrası linç edilen gazeteci yazardır. 1869'da doğmuş, 1920'de ölmüştür.

Ali Kemal ve Ali Kemal'in idamı:

“Kimdi bu Ali Kemal? Nedim Bey, onunla ilgili bilgileri kafasında toplamaya çalıştı Ali kemal o günlerde 55 yaşındaydı. İstanbul'da Mülkiye Mektebinde Paris'te ve Cenevre'de okumuştü. 1908'de İkinci

Meşrutiyet'in ilânında İstanbul'a dönmüş, İttihat ve Terakki'ye karşı gelen Peyam gazetesini çıkarmıştır. Kimler yoktu ki gazetede? Rıza Tevfik, Ahmet Refik, Yahya Kemal, Yakup Kadri... Gazete Hürriyet ve İhtilaf Partisini tutuyormuş.

1919'da Damat Ferit Paşa sadrazam olunca Maarif Vekilliğine getirilmiş; ama bu grevi ancak dört buçuk ay sürmüştü. İkinci Damat Ferit Paşa kabinesinde de Dâhiliye Nazırlığına atandı. O görevi de topu topu iki buçuk ay sürdü.

Nezaretten ayrıldıktan sonra yine gazeteciliğe döndü. O sıralarda Peyam gazetesi ile Sabah gazetesi birleşmiş ve yeni gazetenin adı Peyam-ı Sabah olmuştu. Ali Kemal gazetesinin başına getirildi.

Ali Kemal Dâhiliye Nazırlığına getirildiğinde neler yapmamıştı ki... Nazır olarak Mustafa Kemal'i yıpratmak için elinden geleni yapmıştı.

Gazetede çıkan çeşitli yazılarında Millî Mücadeleyi ciddiye almayan yorumlar ve Mustafa Kemal hakkında ağır ithamlarda bulunmuştu. Bu davranışları sebebiyle Kuvayı Millîyecilerin yakalanması ve tutuklanmasını istedikleri listenin ilk sırasına oturmuştu.

Bu amaçla iyi bir taktikten sonra her zaman traş olmaya gittiği berberde yüzü sabunluyken tutuklandı. Karga tulumba bir arabaya kondu ve İzmit'e doğru yola çıkarıldı. Ali Kemal bu yolculuğunda son derece soğukkanlıydı. Hatta denizde yaşanan birkaç aksilik durumunda bile istese bağırabilir ve kurtulabilirdi. Ama yapmadı. Hatta deniz motorunda şöyle bir konuşma yaptı: Uygur milletlerde hiç kimse yazdığı yazılardan sorumlu olamaz. Gazetede ben kendi duygu ve düşüncelerimi yansıttım. Benim için İngilizlerden para alıyor diyorlar. Kimseden beş para almadım. Eğer bunu kanıtlarlarsa beni idam etsinler. Kendi ipimi kendim çekerim. Elli beş yaşındayım. Rahat döseğimde ölmek isterim.

İzmit'e varıldığında küfürle karşılandı. Merkez kumandanlığında sorguya alındı. Karşıt duruşunun sebeplerini açıkladı. Aynı gün bir gazeteciyle röportaj yaptı. Sorgulaması sürerken Birinci Ordu Kumandanı Nurettin Paşa kendisini çağırttı. Huzurunda biraz tersledi ve askeri mahkemeye çıkarılacağını bildirdi. Odasından çıkarttıktan sonra emrindeki askerlere binanın kapı önüne üç beş eşkıyayı getirmeleri ve halkı ayaklandırıp Ali Kemal'in halkın arasında linç edilmesini emretti. Emir aynen uygulandı. Bu linç olayını Lozan Konferansı'na gitmekte olan İsmet Paşa'ya Nurettin Paşa bizzat anlattı. Cesedi garın önünde kurulan sehpa astıklarını, isterse görebileceğini söyledi. İsmet Paşa ise keşke bunu yapmasaydınız, gözlerim görmesin, hemen hareket edelim diye cevap verdi." (Çamlıca'nın Üç Gülü s. 258–268)

4.2.20. ADNAN MENDERES

Türkiye Cumhuriyeti'nin önemli başbakanlarından. Demokrat Parti döneminde iktidara gelmiştir. 1899'da doğmuş, 1961'de idam edilerek ölmüştür.

Ay Yıldız Çetesini kurup İstiklal Madalyası alması:

Adnan Menderes memleketi olan Aydın'da Ay Yıldız Çetesini kurup Millî Mücadeleye katılmıştır. Bu dönemdeki başarıların sonunda İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiştir. (Yorgun Mayıs Kısrakları s. 66-67)

Adnan Menderes'in Mustafa Kemal'le görüşmesi:

CHP'nin Aydın il başkanı olan Adnan Menderes Mustafa Kemal'in Aydın'a yaptığı bir ziyarette kendisiyle kahve içmek için beş dakika ayırmasını rica eder. Dört saat boyunca memleket meseleleri hakkında konuşurlar. Mustafa Kemal Adnan Menderes'in kıvrak zekâsı ve konuşmalarından hoşnut kalmış, ismini aklının bir köşesine yazmıştır. (Yorgun Mayıs Kısrakları s. 214 -218)

Adnan Menderes'in Milletvekilliğine Seçilmesi:

“Mustafa Kemal'in CHP'nin önde gelenlerine tavsiyesiyle Adnan Bey Türkiye Cumhuriyetinin dördüncü dönem Aydın Saylavı olarak seçilir ve yemin etmek üzere Ankara'ya gider. Böylece siyasi hayatı TBMM çatısında yeni bir biçim kazanır.” (Yorgun Mayıs Kısrakları s. 225)

Adnan Menderes ve arkadaşlarının Demokrat Parti'yi kurmaları:

“Adnan Menderes, Celal Bayar, Fuat Köprülü ve Koraltan milletvekili oldukları CHP'den istifa edip yeni bir parti kurma hazırlığına başlarlar. Hazırlıkların tamamlanmasıyla Millî Şef İsmet İnönü'nün de onayıyla Demokrat Partiyi kurarlar.” (Yorgun Mayıs Kısrakları s. 294)

Demokrat Parti'nin iktidara gelişi:

“Seçimlerin sonucunda Demokrat Parti iktidara gelir. Celal Bayar Cumhurbaşkanı olur. Adnan Menderes Fuat Köprülünün başbakan olacağı beklentisindeyken Cumhurbaşkanı Celal Bayar Adnan Menderes'e hükümet kurma görevi verir. Böylece Adnan Menderes'in başbakanlık dönemi başlamış olur.” (Yorgun Mayıs Kısrakları s. 336 -340)

Adnan Menderes'in Ayhan Aydan ile tanışması:

Adnan Menderes, Çakır beyli Çiftliğinde siyasî hayatına başlamadan önce çocukluk arkadaşı olan Berrin Hanım'la evlenmiştir. Huzurlu, düzenli bir evlilikleri olur. Özellikle siyasî hayatının başbakanlık döneminden sonra işlerinin yoğunluğu sebebiyle evine pek vakit ayıramaz, yine de aile içinde hiçbir düzensizlik söz konusu değildir. Bununla birlikte katıldığı bir davette tanışmış olduğu genç bir opera sanatçısı olan Ayhan Aydan'dan çok etkilenir ve büyük bir cesaretle Ayhan Aydan evli olmasına rağmen, bir gönül ilişkisi başlatırlar. Ayhan Aydan'ın evliliği Adnan Menderes'in evliliği kadar sorunsuz ve güzel değildir. Ayhan Hanım'ın eşi Ferit Bey bu ilişkiden habersizdir. Daha sonra Başbakan Adnan Menderes, Ferit Bey'le görüşerek durumu açıklar. Ferit Bey eşinden boşanacağını söyleyerek gerekli işlemleri başlatır. (Yorgun Mayıs Kısrakları s. 354–358)

1954 seçimleri ve Demokrat Partinin tekrar iktidara gelişi:

Seçimlerin sonucunda Demokrat Parti tekrar iktidara gelir. Adnan Bey, tekrar başbakan olur. 1950'de Bayar'ın uyguladığı yöntemi uygulayarak sadakatinden emin olduğu gençleri meclise getirerek otoritesini güçlendirir. Adnan Bey, böylece hem parti içinde tek adam hem de parti adına halkın bildiği tek kişidir. (Yorgun Mayıs Kısrakları s. 385 -387)

Adnan Bey'in görevden alınıp idam edilmesi:

Bir gece geç saatlerde Adnan Bey'e ordunun huzursuz olduğu ve hükümeti devirip yetkilileri ele almayı plânladığı bilgisi ulaştırılır. Adnan Bey kendine ve

ekibine duyduğu büyük güveniyle bu bilgiyi görmezden gelir. Oysa bu bilginin işaret ettiği durum çok ciddidir. Ordu yönetime el koyar ve Adnan Bey ve hükümette görev alan yetkililerden bazıları idam edilir. (Yorgun Mayıs Kısrakları s. 546–556)

ROMANLARDA GEÇEN TARİHÎ KİŞİLERİN LİSTESİ

TARİHÎ ŞAHSİYETLER	DOĞUM TARİHİ	ÖLÜM TARİHİ
Sultan III. Selim	1761	1808
Sultan II. Mahmut	1785	1839
Sultan Abdülmecit	1823	1861
Sultan Abdülaziz	1830	1876
Sultan II. Abdülhamit	1842	1918
Mustafa Reşit Paşa	1800	1858
Mithat Paşa	1822	1884
Deli Fuat Paşa	1835	1931
Abdurrahman Sami Paşa	1792	1878
Mustafa Fazıl Paşa	1829	1898
Cevdet Paşa	1822	1895
Damat Ferit Paşa	1853	1923
Abdülhak Hamit	1852	1937
Ali Suavi	1839	1898
Genç Osmanlılar	1865	1871
Mustafa Kemal	1881	1938
Fikriye Hanım	1897	1924
Halide Edip	1884	1964
Ali Kemal	1869	1922
Adnan Menderes	1899	1961

2. Tablo

4.3. ROMANLARDA GEÇEN TARİHÎ OLAYLAR, SAVAŞLAR, ANTLAŞMALAR

4.3.1. SÜVEYŞ KANALI ÇALIŞMALARI

“ Süveyş Kanalı'nın da İ.Ö. 6. yy'a uzanan bir tarihi var. Önce Mısırlılar Kızıl Deniz'le Timsah Gölü ve Nil Nehri arasında ufak kanallar açarak Akdeniz'e tekneler geçirmişler. 8. yy'da bu kanallar işe yaramaz olmuş ve bir daha kullanılmamış.

19. yy'ın ilk yarısından İskenderiye'de konsolos olarak bulunan Ferdinand de Lesseps (1805–1814) bu kanal işini yeniden ele almış. Hidiv Sait Halim Paşa ile genç konsolos çok dost olmuşlar, Paşa da kendisine böyle bir girişimin gerçekleşmesi için doksan dokuz yıllık bir imtiyaz vermiş. Büyük bir ortaklık kurulmuş. Kanalin getireceği gelirin yüzde 75'inin Süveyş Kanalı ortaklığına, yüzde 15'inin Mısır'a yüzde 10'unun da kuruculara, yani Ferdinand de Lesseps ile yakınlarına bırakılması kararlaştırılmıştır.

Sait Halim Paşa'nın ücretsiz çalıştırdığı yirmi bin Fellah Köleyle kazılara başlamışlar. İngilizler hiç hoşlanmamışlar bu kanal işinden. 1863'te İsmail paşa Hidiv olunca İngilizler köle çalıştırmanın yasak edilmesine dayanarak Abdülaziz'den aldıkları bir fermanla kazıları durdurmuşlar. İngiltere ile Fransa arasında bu yüzden büyük gerginlik çıkmış. İşte tam o sırada III: Napolyon imparatoriçe Eugenie'nin dilekleri doğrultusunda Ferdinand de Lesseps'in idmanına yetişiyor. Fransızlar fellahların yaptıkları işleri Fransa'dan getirecekleri makinelerle yapmayı üstlenmişler ve kazılar yeniden başlamış.” (Meyyâle s. 33–34)

4.3.2. KIRIM SAVAŞI

İngiltere, Fransa ve Piyemonte-Sardinia'nın Osmanlı tarafından savaşa dahil olmasıyla, savaş Avrupalı devletlerin Rusya'yı Avrupa ve Akdeniz dışında tutmak amacıyla verdiği bir savaş halini almıştır. Müttefiklerin zaferiyle sonuçlanır.

“ O yıl Kafkasya kana bulanmıştı. Çünkü Ruslar Kırım Savaşı'nda uğradıkları yenilginin acısını Kafkas ülkelerinden çıkarmaya yönelmişlerdi.

Osmanlılar 1829'da imzaladıkları Edirne Atlaşmasıyla Doğu Karadeniz Kıyılarında kurdukları kaleleri boşaltmayı kabul etmişler ve çekilip gitmişlerdi.” (Meyyâle s. 20)

4.3.3. ISLAHAT FERMANI

Kırım Savaşı'nın son yıllarında Batılıların etkisiyle Sadrazam Ali Paşa tarafından, gayrimüslimlere daha fazla hakların verilmesi için hazırlanıp 1856'da yayımlanan fermandır. Bu ferman, Tanzimat Fermanı gibi imparatorluğun yapması kararlaştırılan, yeni bir düzenin prensiplerini ve programını içine alır. Esas olarak, Tanzimat hükümlerini tekrarlar, onları açıklar ve genişletir.

“...Muhterem Hasan Ağabey, benden on yaş büyüksünüz, size çok saygım var, ama ben olaylara başka bir açıdan bakıyorum. Önce Sultan Mecit'in Şubat 1856'da ilan ettiği Islahat Fermanı'ndan başlayacağım. Kırım Savaşı'ndan sonra İngiltere ve Fransa elçileri Ali Paşa'ya 'Hadi artık bir şeyler yapın da şu devleti kurtarın.' dediler. Padişah 'Söyleyin bakalım neler yapmamız lazım.' dedi. Onlar da 'Bir bildirge yayımlayın, bundan sonra devleti Avrupalıların beğeneceği bir biçimde yöneteceğinizi ilan edin.' dediler. Islahat Fermanı işte bu koşullar altında hazırlandı.

Bu Fermanda neler olduğunu hep biliyoruz, hak, hukuk, eşitlik, falan filan. Ama gözümüzden kaçan başka bir şey var; o da Avrupa'nın teknik ve sermayesine Osmanlı hudutlarının açılması ve Avrupalılara Osmanlı topraklarında mülk sahibi olma hakkının vaat edilmesi.

Bu fermanı yabancı devletler hazırlamıştı, Biz de kabul etmek zorunda kalmıştık. Bu fermanla biz Hristiyan vatandaşlarımızın refahını düşünmek ve bu konuda gerekli kararları almak için Avrupa'nın büyük devletlerin oyunu istemek zorunda kalıyorduk.

Fermanın okunmasıyla bize Avrupa'nın kapıları açılmış oldu. Söz dinleyecek uslu bir devlet olduğumuzu böylece kanıtlamamızdan sonra bizi Paris Konferansı'na çağırdılar. 30 Mart 1856'da yani Islahat Fermanı'nın imzalanmasından bir ay sonra Paris Anlaşmasını imzaladık.” (Meyyâle s. 86)

4.3.4. PARİS ANTLAŞMASI

Kırım Harbi'nden sonra 30 Mart 1856 tarihinde, Osmanlı Devleti ile Avusturya, Fransa, İngiltere, Prusya, Rusya ve Sardunya (İtalya) arasında, Fransa'nın başkenti Paris'te imzalanan barış antlaşmasıdır.

“Paris antlaşması’nın 9. maddesinde de Islahat Fermanı’na gönderme yapılıyor ve dolayısıyla bizim yabancı sermayenin yerleşmesine kolaylık göstermemiz ve yabancıların mülk sahibi olmaları hakkını kabul etmemiz vurgulanıyordu.

İşte olanlar bundan sonra oldu. Yeni ticaret antlaşmaları imzalandı ve biz sömürge olmayı kabullendik. Yabancı ürünler ülkeyi istila etti, yerli sermaye yok oldu. Osmanlı İmparatorluğu büyük devletlerin, yabancı büyük sermayenin pazarı oldu, hak boğaz tokluğuna çalışmak zorunda kaldı... Sömürücü yabancı ekonominin altında halk ezildi. Abdülaziz Efendimiz de ülkemize sermaye giriyor, demiryolları yapıyor diye bayram etti. Oysa demiryolları bir sömürü politikasının ilk basamaklarıydı.” (Meyyâle s. 86–87)

4.3.5. ÇERKEZ GÖÇÜ

“...6 Mart 1864’te savaş sona erer, bir milyona yakın Çerkez Anadolu’ya göç eder.” (Meyyâle s. 31)

4.3.6 KANUN-İ ESASİ

Sultan İkinci Abdülhamit Han’ın emriyle 28 kişilik bir heyet tarafından hazırlanıp 23 Aralık 1876’da kabul edilen anayasa özelliği gösteren kanundur. Devletin şeklini, çatısını, devlet içindeki yasma, yürütme, yargı kuvvetlerinin birbiriyle ilişkisini, bunların hangi organlar vasıtasıyla kullanıldığını ve ayrıca ferdin devlete karşı hak ve görevlerini tayin eden Kanun-i Esasî 12 kısım ve 121 maddeden ibarettir.

Kanun-i Esasi’nin ilânı hakkında bilgi:

“O sırada Kanun-i Esasi’nin hazırlıkları tamamlanmıştı. 23 Aralık 1876’da bütün eski ve yeni bakanlar, ulema, paşalar, askerler Beyazıt Meydanı’na toplandılar. Yeni anayasa büyük bir törenle ilan edildi. Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler de kendi dillerinde konuşmalar yaptılar. Halk meydanlarda saatlerce padişahım çok yaşa diye haykırdı. Mithat Paşa’nın köşkü önünde de sevgi gösterileri yapıldı.” (Meyyâle s. 146–147)

Meşrutiyetin ilâmı hakkında bilgi:

“Dönelim 1877 yılına... 23 Aralık 1876’da ilan edilen anayasa meşrutiyet döneminin başlangıcı sayılır. 20 Mart 1877’de Umumi Meclise denilen Parlamento Dolmabahçe Sarayında büyük bir törenle açıldı. Bu olay Osmanlı İmparatorluğu tarihinde büyük bir aşamaydı. Padişahın yetkileri kısıtlanacak ve parlamenter rejime geçilecekti. Yer yerinden oynadı. 96 üyeden oluşan Meclis-i Mebusan’ın 56 üyesi Müslüman ve 40 üyesi Hristiyanı. Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yaşayan bütün halklar mecliste temsil ediliyordu. Rumlar, Arnavutlar, Ermeniler, Museviler, Araplar... İşte böyle çok dinli, çok uluslu bir meclisti meclis-i Mebusan. Meclis iki dönem toplandı. Birinci dönem üç ay sürdü, ikinci dönem iki ay. Hünkâr hiç hoşlanmadı bu toplantılardan.

Mebuslar ağızlarına geleni söylüyorlardı. Zat-ı Şahaneyi bütün kötü giden işlerden sorumlu tutuyorlardı. Sultan Hamit Han, mebusların bu ileri geri konuşmalarına çok bozuldu. Ruslar da o günlerde Yeşilköy’e kadar gelmişlerdi. Zat-ı Şahane bu iş böyle gitmez dedi. Rusları durdurmaktansa Meclis-i Mebusan’ı kapatmaya karar verdi. O iş daha kolaydı. 14 Şubat 1878’de mecliste hünkârın kapatma konusundaki iradesi okundu. Mebuslar sessiz sessiz dağılıp gittiler ve Meşrutiyet Dönemi böylece kapanmış oldu. Ondandan sonra 30 yıl süren döneme de İsdibdat Dönemi adı verildi. (Meyyâle s. 154–155)

4.3.7. PLEVNE SAVAŞI

93 Harbi olarak bilinen 1877-78 Rus Savaşı’nda Tuna Nehri’nde yapılmış büyük bir savaştır.

“ Hayır, Paşa Hazretleri, siz de biliyorsunuz, Plevne Savaşı 1877 Temmuz’unda başlamıştı Demek ki Osman Paşa tam beş ay dayanabilmiş. Önceleri durum çok iyi gidiyordu. Ruslar üç bin asker kaybederek çekilmek zorunda kalmışlardı. Sonra ağır bastırdılar, Osman Paşa çekilmek istedi ama Saray’a danışmadan karar verme yetkisi yoktu. Abdülhamit bu çekilme önerisine şiddetle karşı çıktı. “Hayır, dayanacaksınız” diye emir verdi. Ruslar gittiler, güçlendiler. Savaşın son dönemi geçen Eylül’de başladı. Ruslar Plevne’yi kuşattılar. Niyetleri askerlerimizi orada açlıktan öldürmekmiş. Ajansın bildirdiğine göre Osman paşa İstanbul’dan yardı bekliyormuş, yardım gelmeyince ablukayı yarıp kurtulmayı denemiş, birinci hattı yarmış, ama bu kez Ruslar top ateşi açmışlar, Osman Paşa’nın atı şarapnelle vurulmuş, devrilmiş; Paşa da sol bacağından yaralanmış. Osman Paşa bakmış ki hiç umut yok, karargâha beyaz bayrak çektiymiş.

Romanya prensi Koral gelmiş kendisini teslim almaya. Paşa ‘Ben’ demiş ‘bize, ihanet eden böyle bir alçağa teslim olmam.’

Onun üzerine cephedeki Rus kumandan Todleben’i çağırmişlar, Paşa 10 Aralık Pazartesi kılıcını Rus generaline teslim etmiş. Ruslar cephedeki otuz iki bin Türk askerini ve seksen topu da birlikte teslim almışlar.” (Taif’te Ölüm, s. 134)

“...Gazi Osman Paşa, Bulgaristan’ın kuzeyinde Rusların elinde bulunan Plevne’yi ele geçirdi. Amaç oradan kuzeye çıkmaktı. Ama Ruslar kısa zamanda toparlanarak 19 Temmuz 1876’da 125 bin kişilik bir güçle kuşattılar. Osman Paşa kırk bin askerle tam beş ay kahramanca dayandı. Ama yardım gelmedi, sonunda teslim oldu. Kendisiyle birlikte kırk bin piyade, bin iki yüz süvari ve sayısı iki binin üstünde subay da teslim olmak zorunda kaldı. Subayların içinde on da paşa vardı. Bu elbette çok üzücü bir yenilgiydi.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 181)

4.3.8. BERLİN KONGRESİ

“...Bismarck’ın yansız olması gerekiyordu, ama öyle olmadı, Osmanlıları küçümsedi ve ‘Siz’ dedi ‘düşmanlarınızın düşmanlarını kendi dostunuz sanıyorsunuz; ama onların kendi aralarındaki düşmanlık size dost olmalarını gerektirmiyor, size karşı düşmanlıklarını sürdürüyorlar.’”

“Berlin Kongresi’nde Sadullah Paşa ağzıyla kuş tutsa sonucu değiştirecek durumda değildi. Kongre Osmanlılar için tam bir yenilgiyle sonuçlandı. Romanya, Karadağ ve Sırbistan’ın bağımsızlığı tanındı, Bulgaristan üçe bölümdü, bir Bulgaristan prensliğinin kurulması kararlaştırıldı, Bosna-Hersek Avusturya’ya, Kıbrıs İngiltere’ye bırakıldı, Ruslar Kars’ı, Ardahan’ı ve Batum’u aldılar. Ermenilerin oturduğu yerlerde yeni bir yönetim kurulması istendi. Bir de Rusların Osmanlılardan savaş teminatı istemeleri vardı, o da kabul edildi. Bu Osmanlı Devleti için onur kırıcı bir antlaşmaydı. Osmanlıların bu kadar geniş topraklardan çekilmesi Abdülhamit için, iktidarının ilk yılında elbette büyük bir başarısızlıktı.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 253)

4.3.9. İTTİHAT VE TERAĞKİ

21 Mayıs 1889’da İttihad-ı Osmanî adıyla ve Abdülhamid Han’ı tahttan indirmek amacıyla kurulan gizli bir cemiyettir. Özellikle Tıbbiye, Harbiye ve mülkiye gibi yüksek okullarda taraftar bulmuştur.

İttihat Terakki'nin kurulması:

“Bu gerçeği daha o zamandan gördüğünü iddia eden; ama bu iddiasına hiçbir zamanı Osman'ı inandıramayan Reşit Paşa, ‘Padişah daima bir devrilme endişesini taşıyordu. Bu endişeyi izale etmenin yolunu ordunun komutanlarına, paşalarına, beylerine pare ve para dağıtmakta bulmuştu. Bu politikası istediği sonuçları doğurdu. Paşalar hiç isyan etmediler; lakin padişah ordunun alt tabakalarına hiç ehemmiyet atfetmiyordu. Kendisini küçük rütbeli subayların devirebileceğini hiç düşünmüyordu. Ama onu paşalar değil, yüzbaşılar, küçümsediği o alelade subaylar devirecekti.’ demişti. İmparatorluğun değişik bölgelerinde küçük rütbeli subayların kurduğu teşkilatlar bir kurutma kâğıdının çeşitli yerlerine dağıtılan mürekkep damlaları gibi genişleyerek bütünleşip kaynaşmaya bir büyük teşkilat hâline dönmeye başlamıştı. İttihat ve Terakki Cemiyeti etlenip kemikleniyordu.” (Kılıç Yarası Gibi s. 208)

İttihat Terakki Bildirisinin ilanı:

“Bildiri Rusya'nın dışında bütün konsolosluklara dağıtıldı. İttihat ve Terakki ilk kez siyaset sahnesine fiilen çıkıp siyasi bir adım atıyor, Osmanlı'yı İstanbul'daki padişahın dışında temsil edecek bir güç daha olduğunu dünyaya ilan ediyordu. Heyecan içindeydik, demişti Cevat bey. Ne yana yürüneceği o bildiriyle birlikte orta çıkmıştı. Hayatımızı ortaya koymuştuk; ama kimsede korku yoktu. Belki biraz endişeliydik; ama duyduğumuz memnuniyet daha fazlaydı.” (Kılıç Yarası Gibi s. 311)

İttihat ve Terakki'nin Sultan Hamit'i devirip yönetimi ele geçirmesi:

“İttihat Terakki amacına ulaşmış, Osmanlı imparatorluğu'nun yönetimini Sultan Abdülhamit'in elinden almıştı. Şehre damgasını vuran İttihatçılar ise bütün imparatorlukta efsaneye dönüşmelerine rağmen şaşkın ve huzursuzdular. Aniden ele geçirdikleri güçten korkup bu gücün altında ezilmişler ve ülke yönetimine sahip çıkamamışlardı. Ülkede öyle bir belirsizlik vardı ki, kimse uzanıp da iktidarın dizginlerine dokunamıyordu. Herkes ellerinin yanacağından bunu hayatıyla ödeyeceğinden çekiniyordu. Ülkenin bir padişahı kabinesi meclisi çok güçlü olduğu sanılan İttihat Terakki gibi Meşrutiyeti ilan ettirmiş bir cemiyeti çeşitli fikirlerden ve akımlardan oluşan partileri olduğu halde ülke kimse tarafından yönetilmiyor, günübürlük kararlarla bir belaya doğru sürükleniyordu.” (İsyân Günlerinde Aşk s. 71-72)

Halkın İttihat ve Terakki'ye tepkisi

“İstanbul'daki camilerin etrafı yavaş yavaş kalabalıklaşmaya başlamıştı. İşsizler, güçsüzler, açlar boş mideleri ve kızgınlıklarıyla konuşuyordu. Ve yıllardır kızgınlığını İstibdat yüzünden dışa vuramayan halk şimdi hürriyet sayesinde içindekileri döküyor ve kime kızacağını bir türlü kestiremiyordu. Zaten gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlı olan halk İslam'ın yeryüzündeki temsilcisi Halife hazretlerine kızmayı günah olarak bellediğinden acılarının sebebini meşrutiyet olarak görüyor, ittihat Terakki'ye kızıyordu.” (İsyân Günlerinde Aşk s. 88)

İsmet Paşa'nın İttihat Terakki'nin Önemli adamlarından Doktor Nazım'la görüşmesi:

İsmet Paşa bir ittihatçı yemini olan asker olarak İzmir'de Yakup Ağa adıyla bir bakkal işleten İttihat ajanı Nazım Bey ile tanışır. Kendisine “bir patron bul” diyen Nazım Bey'in sözleri, ölene kadar aklından çıkmaz. Mustafa Kemal ile Nazım Bey'in aynı çizgide buluşmalarını çok arzulasa bile olmaz.(Üç Aliler Divanı s. 143–146)

İsmet Paşa ile M. Kemal'in İttihatçı kadrosu hakkında görüşmesi:

Gazi İttihatçı kadrodan olup Cumhuriyet için beraberce yolda yürümeye davet ettiği ama kendisini geri çeviren kadrodan kimsenin sağ çıkmasını istemiyordu. Sebebi rejimin – cumhuriyetin- tehlikeye girmesi ihtimaliydi. İsmet Paşa ise bu adamların arkadaşları olduğu ve hizmetlerinin önemli olduğunu Gazi'ye anlatmak istiyordu; fakat sonuç başarısızdı. (Üç Aliler Divanı s. 202-204)

4.3.10. 31 MART VAKASI

Meşrutiyet Muhafızları için Selanik'ten İstanbul'a getirilen Avcı taburlarının 13 Nisan 1909'da çıkardığı isyandır. Rumî takvimle 31 Mart 1325'te gerçekleştiği için 31 Mart Vakası denilmektedir. İsyanın sonunda Sultan Abdülhamit Han tahttan indirilmiş ve meşrutiyet

İstanbul'da Meşrutiyet sonrasında asker ve yönetim:

“Karargâh kapılarında hatta karargâhların içinde sarıklı cüppeli mollalara rastlanıyordu. Bunların çoğu Taşkışla'daki Selânik taburlarının kışlarından ayrılmıyorlar subayların aldırılmazlığından faydalanarak askerin kontrolü ele geçiren çavuşlarla fısır fısır konuşup dualar okuyorlardı. Genç subaylarla mollalar karargâh kapılarında karşılaştıklarında birbirlerine nefret ile bakıyorlar ama bir şey söylemiyorlardı. İki taraf da aralarında bir anlaşmazlık çıktığında neferlerin hangisini tutacağını kestiremiyordu. Siyasi irade ortadan kaybolunca her zaman olduğu gibi imparatorluğun gizli efendileri olduğuna inanan subaylarla hocalar karşı karşıya kalmışlardı.” (İsyân Günlerinde Aşk s.129)

Askerin İsyanı:

“Kışlada Arabistan'a gönderilme emri gelen ama gitmek istemeyen çavuşlar ve emirlerindeki askerler başlarındaki subaylara emre itaat etmeyecekleri konusunda ısrar ederler. Padişahı görmek isterler. İki tarafta sinirler gerilir. Ve subayın emri ile isyan eden askerler vurulur. Askerin isyanına sebep olarak söyledikleri ordunun durumunu özetleyici niteliktedir:

Siz burada pamuk gibi karıların koynunda oynasırken bizi Arabistan'a göndermeye uğraşıyorsunuz. Makedonya dağlarında biz vuruştuk biz şehit verdik... Hiçbir yere gitmiyoruz. Yeter hep bizim gittiğimiz. Biraz da başkaları gitsin... Hiçbir kuvvet bizi İstanbul'dan kılmıdatamaz. Halife Hazretlerine kadar çıkarız. Padişah babamıza derdimizi anlatırız”. (İsyân Günlerinde Aşk s. 110)

Derviş Vahdeti ve İttihat-ı Muhammediye hakkında bilgi:

“- Ciddi bir hata yaptığımız anlaşılıyor. En değerli arkadaşlarımızı memleket dışına gönderdik. Enver bey'i buraya (Almanya) Fethi bey'i Paris'e, Hafız İsmail Hakkı Bey'i Viyana'ya, Ali Fuat bey'i sevk ederken sanki her şey hallolmuş, artık bu arkadaşlara memlekette ihtiyaç kalmamış gibi bir fikre kapıldık. Şimdi bunun ceremesini çekiyoruz. Dersaadette mülteci akımlar kuvvetleniyor. Derviş Vahdeti denilen zibidi İttihat-ı Muhammediye denilen cemiyeti kurdu. Niyeti askeriyenin siyasetle iştilal etmesi hususi emirlerle yasaklanmasına rağmen İstanbul'daki 50. Alay bütün mevcuduyla bu cemiyete katıldığını açıkladı. Softa takımının bundan sonra askerlikten muaf olabilmesi için bir imtihandan geçirilmesi emri veren Harbiye nezareti kararına softalar dine küfürdür diye karşı çıkıp askeri kışkırtıyorlar.” (İsyân Günlerinde Aşk s. 175)

31 Mart Ayaklanması:

“Sonra o müthiş sessizlik başladığı gibi aniden bozuldu. Kristal serap düzensiz postal sesleri yerlere çarpan tüfek dipçikleri naralar tekbirler küfürler ürkünç haykırışlar ve silah sesleriyle dağıldı. Barakalarından karmakarışık fırlayan askerler karargâhlarındaki zabıtlere saldırdılar. Yakaladıklarını kafalarını avlunun taşlarına vura vura yerlerde sürüklemeye üniformalarını parçalamaya dinsizlere ölüm diye bağırmaya koyuldular.

İzleri koca bir yüzyıllık silinmeyecek olan kanlı ayaklanma güneşli bir bahar sabahı başlamış oldu. Başkentte şeriatçı bir ayaklanmayı önlemek için getirilmiş olan Selanik taburları şeriat istekleriyle ayaklanmış şehir ansızın korku ihtiyarlamıştı.” (İsyân Günlerinde Aşk s. 208 -209)

“ ...Gericiler Meclisi dağıtıp Abdülhamit’e yeniden bütün saltanat yetkilerini vermek üzere ayaklandılar. Buna 31 Mart Vakası dendi. Şeriatçılar tam bir anarşi ortamı yarattılar. Bu, bütün aydınlara ve mekteplilere karşı bir başkaldırıydı” (Gazi ve Fikriye, s. 26)

İsyânın Bastırılması;

“İsyânın bastırılması için İttihat Terakki önde gelenleri Mustafa Kemali görevlendirirler. Mustafa Kemal Oluşturduğu orduya ‘Hareket Ordusu’ ismini koyar. Ordu şehre girer. İsyânı bastırır. Sorumluları yakalar ve asar. Sultan Hamit’i de tahttan indirir.” (İsyân Günlerinde Aşk, s. 284)

Abdülhamit’in 31 Mart İsyânı için yorumu:

Sultan, Doktor Reşit Paşayla konuşurken isyânı şöyle açıklar: Ona göre İstanbul’daki birinci ordu kıpırdamamakta, çünkü ordunun kumandanı Muhtar Paşa kendini tehlikeye atmamak için emir beklemektedir. Ama İttihatçılar arkandayız demiyorlar. Kendileri de bir girişimde bulunmuyorlar. Bu isyânı gazeteci Hasan Fehmi’yi öldüren ittihatçılar çıkarmıştır ama buna hem akıl hem para lazımdır. Üstelik Selanik’in efendisi olan ittihatçıların İstanbul’un tam efendisi olabilmeleri için kendilerine bağlı olan ve Selânik’te bekleyen üçüncü orduyu İstanbul’a getirmeleri lazımdır. Bunun yapabilmeleri için birinci ordunun böyle işe yaramaz hale gelmesi gerekmektedir. Ve bunların arkasında hem akla hem de paraya sahip Almanya devleti vardır. (İsyân Günlerinde Aşk s. 230-231)

4.3.11. İSTANBUL VE ATİNA ANTLAŞMALARI

Birinci Balkan Savaşı sonunda Bulgaristan'la İstanbul Antlaşması 21 Temmuz 1913'te, Yunanistan'la ise 14 Kasım 1913'te Atina Antlaşması imzalanır. Bu antlaşma ile Yanya, Selanik, Girit Yunanistan'a bırakılır. Ede adaları da istenir; fakat kabul edilmez. Birinci Dünya Savaşı çıktıktan sonra adalar sorunu Lozan Antlaşması ile çözülür.

“...Bir süre sonra da Bulgarlarla İstanbul Antlaşması imzalandı. Buna göre Edirne Osmanlı Devleti'nde kalıyor, Trakya sınırı Meriç Nehri'nin batısından geçiyordu. Bulgarlarla yapılan Antlaşmadan bir süre sonra da Yunanistan ile Atina Antlaşması imzalandı. Böylece İkinci Balkan Savaşı da kesinlikle sona ermiş oldu.” (Gazi ve Fikriye s. 49)

4.3.12.LONDRA ANTLAŞMASI

Balkan Savaşı sonrası 3 Şubat 1913'te imzalanan antlaşmadır. İttihat terakki yönetimi ile savaşa giren Osmanlı İmparatorluğu yenilgiye uğrayınca, bu antlaşmayla Balkanlarda Midye-Enez hattındaki tüm topraklarını kaybeder.

“...O günlerde Balkan Savaşı'nı sona erdirebilmek için Londra'da bir konferansın toplanması kararlaştırılmıştı. Sadrazam ve harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa, savaşta uğranılan yenilgiye karşın Londra'da bir şeyler elde edebileceğini umut ediyor ve konferansa gidecek delegasyona başkanlık etmek istiyordu. Buna karşı çıkan olmadı ve Mahmut Şevket Paşa Londra'ya gitti. Ama orada yapabileceği bir şey yoktu, yenilgiyi kabul etti. Ve 30 Mayıs 1913'de Londra Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile bütün Trakya Yunanlılara ve Bulgarlara bırakılıyordu.” (Gazi ve Fikriye s. 48)

4.3.13. OSMANLI İMPARATORLUĞU SON DÖNEM GAZETELERİ

Dönemin gazeteleri hakkında bilgi:

“... Güya bizde gazeteler var. Nedir bunlar? Takvim-i Vekayi, Ceride-i Havadis, Basiret, Vakit Şems, Hayat ve Sabah... Ama ne yazar bunlar? Halkı aydınlatıyorlar mı? Ne gezer? Tercüman-ı Ahval ve tasvir-i

Efkâr kapandı. Muhbir yok oldu. İbret kapatıldı. Ne kaldı geriye? Bereket yabancı gazeteler var da, olayları az çok onlardan izliyoruz.” (Meyyâle s. 79)

“...İbret’in tüm yaşamı on ay bile sürmemiştir. Bu süre içinde yaklaşık 300 sayı yayımlanması gerekirken İbret ancak 132 sayı basılabildi.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 139)

“ Yeni Osmanlılar’ın Avrupa’da ilk amaçları gazete çıkartarak düşüncelerini İstanbul’da duyurmaktı. Basının en özgür olduğu ülkenin İngiltere olduğuna karar verdiler. Ama Ali Suavi kafasının dikine giderek ötekilerden ayrıldı. Ve kafasının dikine giderek tek başına Muhir’i çıkarttı.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 98)

“ Namık Kemal ve arkadaşları bunun üzerine Muhbir’i dışlayarak devrimci bir yayın organı çıkarmaya karar verdiler. 1868’de çıkan yeni gazetenin adı Hürriyet oldu. Bir yandan da Muhbir’e açıklamalar göndererek Yeni Osmanlılar adını kullanmaya yetkisi olmadığını bildirdiler. Böylece Ali Suavi ile köprüler atılmış oldu.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 99)

“Mehmet, İstanbul’dan döndükten sonra Cenevre’ye yerleşmeye ve Hüseyin Vasfi paşa ile birlikte yeni bir gazete çıkartmaya karar verdi. 1 Mayıs 1870’de ilk sayısı yayımlanan bu gazetenin Fransızca adı La Révolution karşılığı İhtilâl değil de daha yumuşak bir sözcük, inkılâp (?) kurucularının gazeteye Türkçe açık açık ihtilâl, devrim demekten çekindikleri anlaşılıyor.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 113)

4.3.14. OSMANLI İMPARATORLUĞU’NDA YAPILAN YENİLİKLER

“...Lütfen elinizi vicdanımıza koyup da konuşun, bakın neler yapıldı şu on beş yıl içinde. Meclis-i Vükela bir düzen içinde toplanmaya başladı; Şûrayı Devlet diye adlandırılan yüce bir kurul oluşturuldu. Adalet kurumları yeni baştan örgütlendi; yeni yasalar çıkartıldı; askerlik hizmetleri sağlam kuralara bağlandı; ordumuz yeniden yapılandı; eğitim alanında çok önemli ilerlemeler oldu; yeni idadiler ve sultaniler açıldı; Galatasaray Sultanisi ve Darüşşafaka kuruldu ve değerli hizmetler vermeye başladı.

“...Darülfünun açıldı, Tıbbiye Mektebi, Eczacı Mektebi, Mülkiye Mektebi, Darülmalumat gibi eğitim hep şu on beş yıl içinde açılmadı mı? Demiryollarının Topkapı Sarayının bahçesinden geçirilmesi söz konusu olduğu zaman Zatışahane ‘Şimendifer yapılınsın da isterse sırtımdan geçsin’

demedi mi? Avrupa ülkelerine ayak uydurmaya çalışıyoruz. Varlıklı aileler çocuklarına Fransızca öğretiyorlar. Evimize masa, sandalye çatal bıçak girdi, redingot giyiniyoruz. Avrupalıların düzenine ulaşacağız.” (Meyyâle s. 85–86)

4.3.15. OSMANLI İMPARATORLUĞU’NUN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NA GİRİŞİ

11 Ağustos 1914 tarihinde Akdeniz’de dolaşan Göben ve Breslau adlı iki Alman zırhlının Çanakkale’den izinle geçmesi ve ardından Rus limanlarını bombalaması sonucu Osmanlı İmparatorluğu 29 Ekim 1914’te savaşa girer.

İttihatçıların tutumu:

“Osmanlı Devleti’nin başında olan İttihatçılar yani Enver, Cemal, Talat paşalardan oluşan yöneticiler de Almanya ile anlaşarak Rusya’ya karşı kendilerini güven altında tutacaklarını umut ediyorlardı. Dahası, Kafkasya’yı ele geçirmeyi oradan da Orta Asya ülkeleri üzerine yürüyerek Pantürkizm serüvenini gerçekleştirmeyi hayâl ediyorlardı. Öte yandan Batı Trakya’yı Mısırı ve Kıbrıs’ı yeniden alacaklardı. Gerçekte Birinci Dünya Savaşının temelindeki en büyük neden gelişmekte olan kapitalizmin hammadde ve Pazar arayışı yüzünden ülkelerin birbirine düşmeleri idi. Konu tamamen ekonomikti, kapitalizmin bunalımıydı, millîyetçiliğin buna araç edilmesiydi.

Osmanlı ülkesinde kapitalizmin gelişmesi elbette söz konusu olamazdı. Osmanlı toprakları Kapitalizm için sadece hammadde kaynağı ve Pazar durumundaydı. Ama yöneticiler bunun bilincinde değildi. İttihatçıların ünlü büyüklerinden Maliye Nazırı Cavid Bey, devletin kurtuluşunu bu kapitalizmle sıkı bir işbirliğinde görüyor, İngiltere ve Fransa ile çok yakın dostluk yollarını arıyordu. Ama Enver, Sait Halim ve Talat Paşalar ve Meclis-i Mebusan Başkanı Halil Bey Almancı bir politika izliyorlardı. Mustafa Kemal o zamanla başrollerde değildi. O ne Almancıydı ne de İngiliz ne de Fransız yanlısı. Vatanın kurtuluşunu Türk halkının kendi haklarını savunmasında görüyordu.

Almanya’nın Rusya’ya savaş açmasından hemen sonra Osmanlı ülkesi genel seferberlik ilan etti. Sıkıyönetim kararı aldı ve Meclis-i Mebusan’ı dağıttı. Böylece ülkede otoriter bir rejim kurulmuş oldu. Osmanlı yöneticileri 2 Ağustos’ta Sadrazam Sait Halim paşa’nın Yeniköy’deki yalısında Alman temsilcileriyle bir araya gelerek savunma için iş birliği antlaşması imzaladılar. O antlaşma gerektiğinde Osmanlı

Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girmesini Osmanlı Devleti saldırıya uğrarsa, Almanya'nın silahla savunmasını ve savaşta da Osmanlı kuvvetlerinin Almanlar tarafından yönetilmesini öngörüyordu. Bütün bunlar bir oldubittiye getirildi. İki gün sonra da Enver Paşa da başkumandan vekilliğine atandı.

Bunun hemen ardından Almanya 3 Ağustos'ta İngiltere ve Fransa'ya savaş açtı. Ondan iki gün sonra da o devletler Almanya'ya savaş açtılar.

O günlerde Goben ve Breslav adlı iki Alman zırhlısı İngiliz ve Fransız filolarından kaçarak Çanakkale önlerine gelmişti. Enver Paşa bunların Marmara'ya alınmasına izin verdi. Zırhlılara Türk bayrağı çekildi. Birine Yavuz adı ötekine Midilli adı verildi. Zırhlılar bir süre sonra İstanbul boğazından geçerek Karadeniz kıyısındaki Rus tesislerini bombaladılar. Bu artık savaşa katılmak için çanak tutmaktı.

Ruslar da bunu fırsat bildiler. 1 Kasım'da Kafkas sınırlarından saldırıya geçtiler. Artık Osmanlı Devleti sıcak savaşın içindeydi. Enver Paşa muradına ermişti. Bir koyup beş alacaktı. Aradan dört gün geçti geçmedi İngiltere ve Fransa Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler. Osmanlılar da ondan geri kalacak değiller ya. Beş gün sonra da onlar hem Rusya'ya hem İngiltere'ye hem de Fransa'ya savaş ilan ettiklerini açıkladılar.

İyi ama savaş kararını kim vermişti? Sadrazam Sait Halim Paşa'nın bu karardan hiç haberi yoktu. İngiltere yanlısı Cavid Bey savaşa karşıydı maliye nazırlığından istifa etti. Talat Paşa da benim bundan haberim yoktu, dedi. Ya padişah, ona hiç danışan olmadı. Ama birkaç gün sonra savaş kararıyla ilgili bir mazbata sunuldu. O da böylece durumu öğrenmiş oldu. Bir de şu var Şeyhülislâm Efendi Cihad-ı Ekber (Büyük Cihat) fetvası yayınladı Padişah da halife sıfatıyla bu fetvayı bir hatt-ı hümayun biçiminde ilan etti. İşte Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa katılması böylece tezgâhlanmış oluyordu.” (Gazi ve Fikriye s. 61-62)

İttihatçı Enver Bey'in istekleri:

“Enver Paşa Osmanlı Devleti'ni savaşa sürüklerken Rusya'yı Kafkaslardan ve Balkanlardan kuşatarak çökertmeyi, Kars'ı Ardahan'ı ve Batum'u geri almayı, Kafkasya'ya uzanmayı Süveyş'ten Mısır'a yüklenerek İngiltere'yi vurmaya, Kıbrıs'ı ve Selanik'i yeniden ele geçirmeyi umuyordu.

Bu amaçla en yakın arkadaşı Bahriye Nazırı Cemal Paşa'yı Süveyş üzerine gönderdi. Dördüncü Ordu'nun Kanal seferi tam bir yenilgiyle sona erdi Cemal Paşa, Osmanlı ordusunda 190 ölü, 381 yaralı olduğunu 727 askerin de kaybolduğunu açıklıyordu. İngilizlerin kaynaklarına göre ise Osmanlı kaybı 3650 askerdi.

Kafkas Cephesi'nin komutanlığını ise doğrudan Enver Paşa üstlenmişti. 150 bin kişilik bir güçle 14 Aralık 1914'te saldırıya geçti. Sarıkamış'ı almak için Allahuekber Dağları'nda yüklenen 40 bin askerden ancak 3 bini kurtulabildi. Tüm kayıplar 78 bin kişiydi. Enver Paşa bu yenilginin ardından İstanbul'a döndüğünde kendisine savaşın nasıl geçtiğini soranlara "biraz çarpıştık." Demekle yetiniyordu." (Gazi ve Fikriye s. 65-66)

Osmanlı İmparatorluğu'nun Hicaz, Yemen, Irak, Suriye, Filistin Cephelerindeki durumu:

"Hicaz, yemen, Irak, Suriye, Filistin, Mısır savaşlarında Osmanlılar 730 bin şehit verdiler, bir milyona yakın insan sakat kaldı ve 130 bin asker İngilizlere esir düştü. Ama bunların sorumlusu Mustafa Kemal değildi. Askerler onun kumandası altında değildiler."(Gazi ve Fikriye s. 113)

Versay Antlaşması ve Etkileri

"... Mustafa Kemal Amasya'dan ayrıldıktan iki gün sonra da Versay'da Barış Antlaşması imzalanmıştı. Almanya her alanda tam bir yenilgiyi kabul etmiş oluyordu." (Gazi ve Fikriye s. 135)

4.3.16. 1916 YILINDA DÜNYADA VE OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA OLUP BİTENLER

"O günlerde neler oluyordu dünyada? Osmanlı kamuoyu dünyada neler olduğunun pek farkında değildi. İstanbul'da çıkan gazeteler dünya olaylarıyla ilgilenmiyorlardı. Oysa yedi aydan beri bütün ülkelerde gözler pentograt'a çevrilmişti. Rusya'nın o zamanlar başkenti olan Pentograt'ta 8 Mart'ta halk ayaklanmış ve çarlık temellerinden sarsılmaya başlamıştı. Bu ayaklanmalar başlayalı bir hafta olmamıştı ki Çar Nikola tahtan çekilmek zorunda kalmış ve Ramonof Hanedanı sona ermişti. Osmanlıların kaç yüzyıllık düşmanı olan Çarlık'ın yıkılmasının önemi ülkede hiç anlaşılamamıştı. Osmanlı Devleti'ni yönetenler bunun dünyayı değiştirecek çapta bir olay olduğunu kavrayamamışlardı. Çünkü gözler sınırlara çevrilmişti. İç çekişmelerle dışarıyı görmeye engel oluyordu.

Çarın devrilmesinden on gün sonra da Lenin Petrograt'a gelmişti. Kimdi Lenin? Osmanlıların umurunda bile değildi. Marx ve Engels'in adını kaç kişi duymuştu acaba koca Osmanlı ülkesinde. Tepedeki

yöneticilerin örneğin Enver Talat ve Cemal Paşaların o günlere kadar sadrazamlık koltuğuna oturan o göğüsleri madalya dolu sırma kuşaklı paşaların hangisinin sosyal ve siyasal eylem ve devrimlerden haberi vardı ki.

Bütün bu ayaklanmaların ardından 15 Eylül’de Rusya’da cumhuriyet ilan edilmiş ve Kerenski devlet başkanı olmuştu. İstanbul’daki yöneticiler bunun anlamını da pek kavrayamadılar. ‘ Ha çarlık rejimi olmuş ha cumhuriyet hepsi bir demekle yetindiler.’ İki ay içinde Rusya’da komünist bir rejimin kurulacağı hiç akıllarına gelir miydi? Oysa o günlerde Osmanlıların en büyük düşmanı olan Rusya can çekişiyordu. Savaşa karşı çıkacak yeni bir rejimin temelleri atılıyordu. Türklerin bayram etmeleri gerekirdi. Bunun da farkına varamadılar.

7 Kasım’da olanlar oldu ve Bolşevikler iktidara geldiler. Almanya’da şenlikler yapıldı. Çünkü Doğu’daki en büyük tehlike yok oluyordu. İstanbul’da ise o günlerde General Allenby’nin Filistin Cephesinde saldırıya geçmesi konuşuluyordu. Enver Paşa da uzun süredir Mustafa Kemal’i yok etmek için planlar hazırlıyordu.” (Gazi ve Fikriye s. 98)

4.3.17. MONDROS ATEŞKES ANTLAŞMASI

Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında 30.10.1918’de imzalanan mütarekedir.

“...Mondros Mütarekesi, Osmanlı Devleti’ne büyük sorumluluklar yüklemişti. Bütün ordu derhal silahtan arındırılacak, silâhındaki erler ve yedek subaylar evlerine dönecek ve muvazzaf askerler, yani meslekten olan subaylar ve astsubaylar da ordudan ayrılacaklardı. Zaten ordu diye bir şey kalmıyordu ki. Kışlalarda ancak ülkenin iç düzenini koruyacak güvenlik güçleri kalacaktı. Onların görevi bir çeşit inzibat işiydi.

Silahhane, ambar ve depolardaki bütün silah, cephane ve yedek parçaların artık işgal kuvvetlerine teslimi gerekiyordu. Bu teslim işine askerler çok üzülüyordu. Depolar dolusu silah nasıl düşmana bırakılırdı? Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu.” (Çamlıca’nın Üç Gülü s. 34)

“30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması gerçekte Osmanlı İmparatorluğu’nun yok oluşunu gösteren bir belgeydi; çünkü bu belge ile Çanakkale ve İstanbul boğazlarındaki tüm savunma tesisleri savaşı kazananlara teslim edilecek, Osmanlı’nın tüm askeri güçleri silahtan arındırılacak ve askerler memleketine döneceklerdi. Bütün savaş gemileri müttefiklerin denetimine verilecekti. Savaşı kazanan ülkeler kendi

güvenliklerini tehlikede ördükleri zaman bütün stratejik yerleri işgal edebileceklerdi.

Önce İstanbul sonra da İzmir böyle işgal edildi. Demiryolları, savaşı kazanan devletlerin denetimine verilecekti. Trablusgarp ve Bingazi’de bulunan Osmanlı subayları İtalyanlara teslim olacaktı. Gıda dağıtımı yabancı devletlerin temsilciliklerinin denetiminde yapılacaktı. Büyük illerin herhangi birinde bir karışıklık çıktığı zaman orayı yabancı devletler işgal edebilecekti.

Bu belge Osmanlı İmparatorluğu için bir ölüm fermanıydı. Sevr antlaşmasının temellerini oluşturuyordu. Buna imzayı atan da sonradan Mustafa Kemal’in yanında yer alan, daha sonra Londra Büyükelçiliğine atanan ve İnönü döneminde milletvekili seçilen eski Bahriye Nazırı “Hamidiye Kahramanı” Hüseyin Rauf Orbay’dı. Orbay’ın sorumluluğu herhalde Sevr’de imza atan şair Rıza Tevfik’ten daha az değildi.

Mondros Antlaşmasından üç gün sonra da 3 Kasım 1918’de, bu savaşın sorumluları Enver, Talat ve Cemal Paşa’lar bir Alman gemisine binerek yurt dışına kaçtılar. Bir ay sonra da sadrazam Ahmet İzzet Paşa görevinden istifa etti. Yani batan gemiden fareler bile kaçıyordu.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 286)

4.3.18. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONUNDA İSTANBUL’DA SOSYAL HAYAT

“O dönemde İstanbul’un yaşam koşulları mıydı acaba? İstanbul halkının büyük bir kısmı yoksulluk içindeydi, fiyatlar almış yürümüş, şeker gibi birçok gıda ürünü piyasada bulunmaz olmuştu. Kimse yarınına güvenle bakamıyordu. Dört yıllık savaş sayısız can almış, kadınları dul, çocukları yetim bırakmıştı. Halk açtı, ekmeksizdi, yıldı, perişandı, fırınlarının önünde insanlar saatlerce dikilip ekmek bekliyorlardı. Her şey karaborsaya düşmüştü en gerekli mallar bile dükkânlardan çekilmişti. Başlıca gıda zeytin, ekmek, peynir ve domates olmuştu.

Savaş yıllarında şekerin kilosu üç kuruştan iki yüzeli kuruşa, pirincin kilosu üç kuruştan doksan kuruşa, patatesin kilosu bir kuruştan yirmi yedi kuruşa, zeytinyağının litresi sekiz kuruştan yüz seksen kuruşa çıkmıştı. Makarna, kuru fasulye, peynir ve sabunun kilosu da aynı oranlarda yükselmiş, kiralar da iki yüz üç yüz oranında artmıştı.

Camiler, imaretler ve medreseler yurdun çeşitli yerlerinden düşman işgalinden kaçıp İstanbul’a gelen göçmenler ve dul kadınlar ile doluydu. Yoksulluğun yanı sıra İstanbul’da fuhuş ve hastalıklar da artmış sokaklar dilenci ve kimsesiz çocuklarla dolmuştu. İstanbul artık kara borsacıların ve

vurguncuların cenneti olmuştu. Hırsızlık ve saldırganlık olayları da sınırsız bir ölçüde artıyordu.

İşte İttihatçıların bir koyup beş alacakları savaş serüveninin sonucunda İstanbul bu durumdaydı.” (Gazi ve Fikriye s. 119)

4.3.19. KURTULUŞ SAVAŞI

Birinci Dünya Savaşı sonunda Mustafa Kemal önderliğinde Anadolu’da İtilaf Devletlerine karşı başlatılan mücadeledir.

Amasya Genelgesi:

“Amasya’da Mustafa Kemal ve arkadaşları altı maddeden oluşan ilke kararları aldılar. Buna Amasya Genelgesi dendi. Bu genelge, vatanın bütünlüğüne, ülkenin bağımsızlığına ve direnişe yönelikti. Erzurum’da geniş bir kongren toplanması da öneriliyordu. Gizli tutulan bir maddede kurulacak hükümetin çekirdek kadrosunun Mustafa Kemal, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy ve Rauf Orbay’dan oluşacağı belirtiliyordu.” (Gazi ve Fikriye s. 134)

Sivas Kongresi

“2 Eylül Akşamı Sivas’taydılar. Her yerde olduğu gibi orada da candan gösterilerle karşılandılar. İstanbul’dan ve çeşitli illerden gelen tüm delegeler de oradaydı. Kongre iki gün sonra Mustafa kemal’in heyecanlı bir konuşmasıyla açıldı. İstanbul’dan gelenler derhal Amerikan Mandası konusunu gündeme getirdiler. Manda yanlılarının sözcülüğünü Kara Vasıf ile İsmail Hami (Danışmend) yapıyordu. Her ikisi de manda kabul edilmezse ülkenin iflas edeceğini öne sürerek mandayı ilke olarak kabul edelim koşullarını sonra görüşürüz diyorlardı. Refet Paşa da bu konuda zaman zaman söz alarak mandayı savundu. Kara Vasıf Amerika’ya gizlice bir heyet gönderilmesi için Amerika’dan bir torpido istenmesini önerdi.

Mustafa Kemal tüm bu mandacıların karşısında bir kale gibi direniyor ve manda rejiminin iç ve dış bağımsızlığı yitirmek anlamına geleceğini haykırıyordu. mandacılar sonunda tam bir yenilgiye uğradılar. Bu yenilgi gerçekte Vahdettin işle Damat Ferit Paşa’nın yenilgisiydi. Ne Mustafa Kemal’i tutuklatıp İstanbul’a getirebilmişlerdi ne de kongreyi dağıtabilmişlerdi. Kongre Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin oluşturulmasına ve bir heyet seçilmesine karar verdi. Seçilen

kurulun başkanlığına da Kemal Paşa getirildi. Kongre 12 Eylülde sona erdi.” (Gazi ve Fikriye s. 146-147)

Erzurum Kongresi:

“Erzurum Kongresi uzun hazırlıklardan sonra 23 Temmuz 1919’da açıldı. Mustafa kemal Kongre başkanlığına seçildi ve iki hafta süren coşkulu tartışmalardan sonra kongre tam bir görüş birliği ve başarıyla sona erdi. Doğu illerinden gelen temsilciler, İstanbul Hükümeti’ne ve Padişah’a karşı aralarında tam bir dayanışma kurmuşlar ve direnişin temellerini atmışlardı. Bazen gece geç saatlere kadar süren toplantılardan sonra Mustafa Kemal Paşa, Mazhar Müfit, İbrahim Süreyya, Cevat Abbas ve Muzaffer Kılıç Beyler bir araya gelip şarkılar ve türküler söylüyorlar, Mazhar Müfit de piyano çalıyordu.” (Gazi ve Fikriye s 141)

Azınlık ve Türk çetelerinin mücadelesi:

“Todori çetesi 1919 yılında Şile’den Büyük Bakkalköy’e, Paşaköy’e oralardan Bostancı’ya Kartal’a Pendik’e uzanan bölgelerde dehşet saçıyordu. Bu çeteye bağlı başka çeteler de vardı. Çakır Yorgo çetesi, Karabacak çetesi, Anesti Kaplan Çetesi.

Bu çeteleri Yunanlılar ve Rumlar destekliyordu. Üç amaçları vardı: Birincisi soygunculuk ve yağma; ikincisi kırsal kesimde terör havası estirerek Türkleri kaçırmak; üçüncüsü de Kuvayi Millîye’ye yardım edenleri yok etmek.

Todori’nin yönetimindeki çetelerin dışında belli başlı çeteler şunlardır: Milto Çetesi, Paşa köylü Çetesi, Milti kaplan çetesi, Sitalyanos Çetesi, Panoyat Çetesi, Apostol Çetesi, Bahari çetesi, Çakıcı Yorgi Çetesi, Vitalis Çetesi, Yirmiler Çetesi, Paşaköyün Ellilik Çetesi.

Neler yapmıyordu bu çeteler? Kuvayi Millîye’ye yardım ettikleri bilinen insanları ya kurşunlayarak ya da boğazlarını keserek öldürüyorlar, bazen de ağaçlara asıyorlar, jandarmayı polisleri vuruyorlar, kızları kaçıyorlar, evleri soyuyorlar, bazen de yakıyorlar, köylünün hayvanlarını alıp götürüyorlardı.

Kendi güçleri yetmediği zaman çeteciler İngilizleri devreye sokarak Kuvayi Millîyecileri onlara öldürtüyorlardı. Nitekim Beykoz’da Kaymakdonduran denilen yerde çalışan taş ocaklarında çalışan 27 Karadenizliyi Kuvayi Millîye’ye hizmet ediyorlar deyip İngilizlere yakalatmışlar, İngilizler de hepsini kurşuna dizmişlerdi.

Peki, Rum Çeteleri ile savaşan Türk çeteleri yok muydu? Vardı elbette. Onların amacı Çamlıca, Burdurlu, Dudulu, Küçük ve

Büyükbakkalköy Yörelerindeki çeteleri sindirecek Anadolu'ya uzanan menzil hattını güven altında tutmaktı. Ama bunun yanı sıra köyleri Rum çetelerinin baskınlarından koruyorlardı. Kimlerdi bunlar? Laz Osman Çetesi, Arnavut Ali Bey Çetesi, Sağır Murat (Korsan Murat) çetesi, İzmit yöresindeki Yahya Kaptan müfrezesi, Alemdar müfrezesi, Bulgar Sadık Müfrezesi, Şile'de Yusuf Ziya Müfrezesi, Demir Hulusi Bey müfrezesi. Korsan Murat Bey bir gece Selimiye kışlasını basarak bütün silah ve cephaneyi Üsküdar açıklarında bulunan Alemdar gemisine yükletmiş ve Zonguldak'a kaçırmıştı. İstanbul çevresinde sürekli çete savaşları oluyor Türk ve Rum çeteciler kıran kırana dövüşüyorlardı.” (Çamlıca'nın Üç Gülü s. 26-27)

Millî Mücadele Döneminde İstanbul'da toplanan Meclis-i Mebusan ve İstanbul'un İşgali:

“Böyle bir hava içinde 18 Aralık 1919'da seçimler yapıldı. Kara Vasıf Bey de seçilenler arasındaydı. Seçimlerden yaklaşık üç haftaya sonra Meclis-i Mebusan İstanbul'da büyük bir törenle açıldı. Ama seçilenlerin çoğunun akli Ankara'daydı. Ankara'dan yana olanlar Felah-ı Vatan grubunu oluşturdular. Hüseyin Rauf (Orbay) Bey Kara Vasıf Bey, Bekir Sami Bey, Celalettin Atıf Bey ve Cami Baykurt Bey de onların arasındaydı.

12 Ocak'ta Meclisin açılmasından iki ay dört gün sonra düşman kuvvetleri İstanbul'u resmen işgal ettiler. Aslında o günden önce de İstanbul işgal altında sayılırdı. İstanbul limanında Fransız düşman gemileri ve bazı bakanlıklarda İngiliz ve Fransız askerleri vardı. Ama 16 Mart'ta bütün kent düşman askerleriyle doldu. İngilizler Kuvayı Millîye'nin saldırılarını önlemek için bu yola başvurduklarını söylüyorlardı. Kukla İstanbul Hükümeti'nin ise buna karşı gelecek hiçbir gücü yoktu. Aynı gün akşamüzeri İngiliz askerleri meclise girerek Kara Vasıf Beyi, Hüseyin Rauf Beyi, Şeref Beyi ve Numan usta'yı tutuklayıp götürdüler. Bütün meclis şaşkına dönmüştü. İşte Mustafa Kemal paşa bu olasılığı düşündüğü için meclisin İstanbul'da toplanmasına karşı çıkmıştı. Meclis kendini dağıttı. İstanbul meclisine seçilmiş olan milletvekillerinden altmış dokuzu da o günlerde Ankara'da toplanacak olan TBMM'ye katılmak için Ankara'ya kaçtılar.” (Çamlıca'nın Üç Gülü s. 42-43)

“12 Ocak'ta Meclis-i Mebusan açıldı. Gruplar oluştu. Ama bir de baktık ki müdafaa-i Hukuk grubuna girmek için bize söz verenler başka gruplara girmişler. Bize bağlı kalanlar da Müdafaa-i Hukuk adına karşı çıkarak 70 milletvekilinden oluşan Felah-ı Vatan adında bir grup kurmuşlar. Kuvayı Millîye güçleri o sıralarda Maraş'ı ve Urfa'yı Fransızlardan geri aldılar. Durum iyi gidiyordu. Benim kalkıp (M. Kemal) İstanbul'da Meclis-i Mebusan'a gitmemin hiç sırası değildi. 15 Şubat'ta

Doktor Refik Bey, benim sağlık durumumun İstanbul'a gitmeme elverişli olmadığını belirten bir rapor verdi. Bunu meclis başkanlığına yolladım.”

“Biliyorsun 16 Mart'ta İngilizler İstanbul'u işgal ettiler. Aynı gün Şehzadebaşı Karakolunu basarak altı erimizi şehit ettiler, on beş erimizi de yaraladılar. Harbiye Nezaretini, Tophaneyi ve bütün telgrafhaneleri ele geçirerek bizimle bağlantıyı kesmeye çalıştılar.” (Gazi ve Fikriye s. 166)

İzmir'in İşgali:

“İzmir'deki Rumlar da evlerini Yunan bayraklarıyla donatmışlar. Kolordu kumandanı Ali Nadir Paşa bütün kumandanları kışlada karşılayarak “Yarın İzmir işgal edilecek sakın karşı koymayın” demiş, cezaevi boşlatılmış, cezaevinin karşısındaki silah deposunu mahkumlar yağmalamışlar, silah deposunu denetleyen İtalyanlar da Yunanlılara kızdıkları için bu olaya karşı gelmemişlerdir. 15 Mayıs Perşembe sabahı saat 8'de Yunan askerleri İzmir'e çıkmaya başlamışlar Kadifekale'ye Yunan topları yerleştirmiş, Rumlar rıhtımda coşkun gösteriler yapmışlar, Venizelos'un büyük boy fotoğrafı önünde oyunlar oynamışlar. İlk kurşunu Hukuk-ı Beşer Gazetesi sahibi Hasan Tahsin atmış, başkaları da Yunan askerlerine ateş açmışlar. Ortalık birdenbire karışmış ve Hasan Tahsin şehit olmuştur. Sonra Rumlar yağmacılığa başlamışlar kışlayı basmışlar 14 subayı öldürmüşler, askerlik dairesi başkanı Fethi Bey'in de “Yaşasın Venizelos” diye bağırmasını istemişler, bunu gururuna yediremeyen Fethi Bey ise bağırمامış, bunun üzerine onu öldürmüşler. 150 subayı ve 540 eri ve 2000 kadar sivil de yaşasın Venizelos diye bağırarak limandaki Pekin gemisine bindirmişler. O sırada bir efsun (etekli kırmızı fesli ve pabuçlu Yunan piyade askeri) da kolordu kumandanı Ali Nadir Paşa'ya tokat atmıştır.” (Çamlıca'nın Üç Güllü s. 51)

Kuvayi İnzibatiye ve Ahmet Anzavur:

“...Ahmet Anzavur'un başkanlığında Kuvayi Millîye ile savaşmak amacıyla Kuvayi İnzibatiye adı verilen bir hainler çetesi oluşturulmasıydı. Kimdi bu Ahmet Anzavur denilen hanın? Anzavur jandarma binbaşılığında ayrılmış dik kafalı bir Çerkezdi. İngilizler bu adamı Kuvayi Millîye'ye karşı direnebileceğini düşünerek kendisine bol para silah ve cephane gönderdiler. İstanbul Hükümeti de kendisini destekledi. Anzavur, Tarikat-ı Ahmediye adlı bir de tarikat kurdu. Kuvayi Millîye'den yana olan askerlerin üzerine yürüdü. Kocaeli-Biga çevresini egemenliği altına aldı. Yüzlerce kişiyi öldürdü. İstanbul hükümeti kendisini destekliyor ve her türlü yardımı yapıyordu. Padişah bu zorbayı paşa rütbesiyle Saruhan Mutasarrıflığına getirdi.

Anzavur'un görevi ulusal cepheyi içinden vurmak ve Kuvayı Millîye'yi bozguna uğratmaktı. Halife ordusu diye bir de ordu kurarak İzmir'e çıktı. Kendisine karşı gelenleri idam etti. Millî mücadeleyi yıkmak için her türlü alçaklığı yapacak karakterdeydi. Damat Ferit Paşa da onun arkasındaydı." (Çamlıca'nın Üç Gülü s. 178)

Çerkez Ethem:

"Çerkez Ethem ve kardeşleri Yeşil Ordu'yu kurmuşlar Yozgat'ta bir ayaklanmayı bastırmışlardı. Kendilerine yağdırılan büyük övgüler sebebiyle şırmışlar ve düzenli orduya karşı çıkmışlardır. Hatta silahlı adamlarıyla Çerkez Ethem Ankara'ya gelip Mustafa Kemal'le görüşüp gitmiştir." (Gazi ve Fikriye s. 169-170)

TBMM'nin açılması:

"İstanbul'dan gelmesini beklediğimiz milletvekillerin çoğu bize katıldı. Diğer illerden gelen milletvekilleri ile milletvekili sayısı 381'e yükseldi. 23 Nisan'da meclisimizi eşsiz bir törenle açtık. Yer yerinden oynadı." (Gazi ve Fikriye s. 166)

4.3.20. MUSTAFA KEMAL'DEN LENİN'E MEKTUP

Kemal Paşa'nın 1922 Ocak ayında Sovyetler Birliği başkanı Lenin'e gönderdiği mektuptan alıntı:

" Batıda kapitalist sınıfın bütün ulus üzerinde egemenlik kurmasına benzer bir durum bugün artık Türk ülkesinde yoktur. Bu bakımdan biz kapitalist düzenden ötede Halkçılık düzenini gerçekleştirmiş bulunuyoruz."

Toplumun artık sömürüye baş eğmemek konusundaki kararının sonucu olarak başkalarının emeği ile yaşayan asalaklar sınıfı bütünüyle ortadan kalkmamışsa da bunların sayısında büyük bir azalma olmuştur. Yeni Türkiye'de imparatorluk döneminin efsaneleşen varlıklı sınıfı artık yoktur. Büyük toprak sahibinin gelirleri düşmüştür. Şimdi Türkiye'de herkes çalışmak zorundadır.

Ülkelerimiz arasında bir başka benzerlik bizim kapitalist ve emperyalist düzene karşı savaşmamızdır. Kapitalizm Türkiye'de Rusya'da olduğundan daha güçsüzdür; ama durum yapılan girişimlerdeki bütün kapitalin yabancılarca yatırılmış olması bakımından karışıktır."

Halkımızın sömürülmesini kolaylaştırmak için kurulmuş olan kapütilyon düzeni gelişmemizi engellemiştir.

Türkiye bütün saldırıya uğramış ülkelere kurtuluş yolunu göstermektedir. Çılgınca saldırılara hedef olmamızın nedeni bütün yoksul uluslara kurtuluş yolunu göstermiş olmamızdır.” (Çamlıca'nın Üç Gülü s. 271)

**ROMANLARDA GEÇEN TARİHÎ OLAYLAR, SAVAŞLAR,
ANTLAŞMALARIN LİSTESİ**

ROMANLARDA GEÇEN TARİHÎ OLAYLAR, SAVAŞLAR, ANTLAŞMALAR	TARİH
Süveyş Kanalı Çalışmaları	1805-1863
Kırım Savaşı	1853-1856
İslâhat Fermanı	1856
Paris Antlaşması	1856
Çerkez Göçü	1863
Kanun-i Esasî	1876
Plevne Savaşı	1877-78
Berlin Kongresi	1878
İttihat ve Terakki	1889-1918
31 Mart Vakası	1909
İstanbul ve Atina Antlaşmaları	1912
Londra Antlaşması	1912-13
Osmanlı İmparatorluğu Son Dönem Gazeteleri	-
Osmanlı İmparatorluğunda Yapılan Yenilikler	-
Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na Girişi	1914
1916 Yılında dünyada ve Osmanlı imparatorluğu'nda olup Bitenler	1916
Mondros Ateşkes Antlaşması	1918
I. Dünya Savaşı Sonrası İstanbul'da Sosyal Hayat	1918 sonrası
Kurtuluş Savaşı	1918-1922
Mustafa Kemal'in Lenin'e Mektup Göndermesi	1920

3. Tablo

4.4.ROMANLARDA YER ALAN TARİHİ ÖĞELER

4.4.1. JURNALCİLİK

Sultan Abdülhamit Han zamanında yönetimdeki otoritenin sağlanması için kurulan, saraya bağlı ve tüm imparatorluğa yayılan haber alma teşkilatının edindiği bilgileri saraya sunmasının adı olarak benimsenmiştir.

Sultan Abdülhamit zamanında oluşturulan haber alma teşkilatının kurucusu Fehim Paşa ve Jurnalcilik hakkında bilgi:

“...Bu Fehim Paşa Abdülhamit’in çocukluk arkadaşıydı, sütkardeşi Esvabçibaşı İsmet Bey’in oğluydu. Abdülhamit’e en büyük kötülükler bu Fehim Bey’den geldi. Herkesi peşine hafiyeler takarak izletiyor, uydurma jurnaller ile Padişahı herkese düşman ediyor, görevlileri yerlerinden alıp sürgünle gönderiyor ve ortalığı kası kavuruyordu.

Fehim Paşa Abdülhamit döneminde belki de dünyanın en büyük haber alma ağını kurmuştu. Bu ağ yalnız devlet memurlarından değil mektup yazmasını bilen ve her türlü ahlaksızlığı yapmaya aday on binlerce insandan oluşuyordu. Hafiyelik bir görev değil bir alçaklık, bir ruh hastalığıydı. Örneğin hiçbir görevi olmayan bir adam ünlü bir kişinin konağının önünden geçerken oraya tanıdığı bir kimsenin girdiğini görürse derhal bunu saray’a bildiriyordu. Neler yoktu ki jurnal konusu olmayan? Meyhanede içki içenler, şapka giyenler, sandalla dolaşanlar, Yıldız Sarayı’nın bahçesinde yakalanan yılanlar, ölümler yabancı kitap ve gazete okuyanlar, tiyatrolara gidenler, kumar oynayanlar ve bütün ünlü kişilerin her gün hangi yollardan nerelere gittikleri, kimlerle selamlaştıkları...

Bütün paşalar, nazırlar, valiler, mutasarrıflar, sefirler zaptiye nazırları, gazeteciler hatta sadrazamlar da Padişah’a sürekli jurnaller gönderiyorlardı. Sürekli jurnal gönderenlere “muhibir-i sadık” deniyordu. Bunları Fehim Paşa teker teker inceliyor önemli olanları padişaha sunuyordu.

Bazı kimselerin de jurnal vererek Hünkâr’dan birtakım yardım istedikleri görülüyordu. Müşir Fuat Paşa’nın yeğeni emekli Binbaşı Çerkez Asaf Tugay 1908’den sonra jurnalleri incelemek ve jurnalcileri saptamak için kurulan bir komisyona üye oldu. Neler yoktu ki bu jurnallerde? Komisyon bu jurnalleri incelemek için iki yıl çalıştı. İttihatçılar yani Enver Paşa ve takımı bir de baktılar ki kimler yokmuş jurnalcilerin arasında? Abdülhamit’e karşı olarak bilinen ünlü jurnalciler, yazarlar, paşalar, âyân

üyeleri... Bütün kirli çamaşırlar ortaya çıkınca bu işin altından kalkamayacaklarını anladılar ve jurnalleri Harbiye Nezareti'nin bahçesinde yaktılar. Bütün pislik temizlendi! Ama temizledikleri kendi pislikleriydi Bereket Asaf Tugay bunlardan önemli olanların kopyalarını almıştı da daha sonra yayımladı.

Ya baş hafiye Fehim paşa ne oldu? Abdülhamit'in baş adamı olan Fehim Paşa'nın rezaletleri Osmanlı İmparatorluğu sınırlarını çok aşmış ve bütün Avrupa basınına konu olmuştu. Yabancı gazetelerde onun yolsuzlukları anlatılıyor, karikatürleri yayınlanıyordu. Sonunda İngiliz ve Alman Sefirleri bu adamın görevden uzaklaştırılması için Hünkâra başvurmak zorunda kaldılar. Bu baskılar karşısında Abdülhamit sevgili arkadaşını feda etti ve kendisi Bursa'ya gönderdi. Fehim Paşa orada da birtakım rezaletler çıkardı. Tam o sıralarda, 1908'de İkinci Meşrutiyet ilan edildi. Fehim paşa saklanacak delik arıyordu. Bilecik'e kaçarken yeni şehirde tanındı, halk arabasını durdurdu. İnsanların ona karşı öyle birikimleri vardı ki zaptiyeler onu halkın elinden kurtaramadılar. Halkın gözü dönmüştü, Paşa'nın üstünü başını parçaladılar, yumruklar, tekmeler indirdiler, taşladılar. Fehim Paşa linç edilerek can verdi. Arkasında babasıyla hiç övünemeyecek olan bir çocuk bıraktı: Ressam Eşref Üren." (Paris'te Son Osmanlılar s. 231–233)

"Bak selim Ağabey dedi. Bir resmi hafiye teşkilatı var. Bu teşkilat Zaptiye Nezaretine bağlı. Bir de örgüt dışı bağımsız çalışan hafiyeler var. Onlar doğrudan jurnallerini padişaha yollar. Bazıları Mabeyn'de bizim elimize de geçiyor. Kimler yok ki jurnalciler arasında. Nice nazılar, paşalar valiler, Şûrayı Devlet azaları. Hepsi padişaha yaranmak için en olmadık kişileri jurnal ediyorlar. Bayram ziyaretleri jurnal ediliyor, cenaze törenleri, aile toplantıları. Jurnalı yazan doğru olsun olmasın mükâfatını alıyor, yalan jurnal vermenin hiçbir cezası yok." (Meyyâle s. 167)

"...Bugüne dek hiçbir konuda jurnal yazmamış olması da dikkatleri çekmeye başlamıştı. Çünkü o günlerde kural çok açıktı; jurnal yazmıyorsan sen kendin jurnal edilmesi gereken bir iş yapıyorsun demektir." (Kılıç yarası Gibi s. 16)

Mahmut Şevket Paşa ve jurnalleri yaktırması:

"Birkaç yıl boyunca hiçbir Padişaha nasip olmamış bir otorite ile imparatorluğu ve İstanbul'u tam bir diktatör olarak yönetecek olan Mahmut Şevket paşa'nın ilk emri İstanbul'un çeşitli binalarında biriktirilmiş jurnallerin yakılması olmuş. Milyonlarca kâğıt, tınazlar halinde yığılarak ateşe verilmişti 33 yıldır birikmiş bu ihbar mektupları yakmakla bitecek gibi değildi. Binlerce insanın hayatını karatmış, vesveseli bir padişahın yersiz korkularını besleyip büyütmüş bu kâğıt parçaları bütün toplumun damarlarında toplanmış bir irinin boşalması gibi herkese kendi suçunu ve suç ortaklığını hatırlatarak payitahtın üstüne kül ve duman olarak yayılıyordu." (İsyân Günlerinde Aşk s. 340)

4.4.2. PAŞAZADELERİN YAŞANTISI VE SOSYAL HAYAT

İstanbul'daki yalılar hakkında bilgi:

“19. yy.’ın ilk yarısında Boğaziçi’nde tam 823 yalı vardı. Bunlardan 547’si Rumeli yakasında 276’sı da Anadolu yakasındaydı. Bebek’le Rumeli Hisarı arasındaki yalıların sayısı otuz dokuz, Rumeli Hisarı ile Emirgan arasındaki yalıların sayısı da 49’dur. Yani bütün Boğaz sahilleri yalılarla kuşatılmıştı.” (Meyyâle s. 51)

Osmanlı imparatorluğunda devlet adamlarının seçimi:

“Padişah’ın kız kardeşi elbette sıradan bir insanla evlenemezdi. Necip Bey’in babası ve kardeşleri her ne kadar o dönemin ünlü ve soylu kişileri iseler de Necip Bey’in Paris Sefareti’nde üçüncü kâtip olmaktan başka bir sıfatı yoktu. Çok gençti, ona sadece Sami Paşazade Necip Bey deniyordu. Saray’a damat olmak için bu yeterli bir sıfat değildi. Necip Bey’in derecesi yükseltildi ve Şurayı Devlet üyeliğine atandı. Oysa bu göreve gelebilmek için hukuk bilgisi ve yönetimde deneyim olmak gerekiyordu. Necip Bey’in bir çırpıda çok üst düzey bir göreve atandı. Bu kadar genç birinin ‘vezir hazretleri’ olması ne demekti? İşte böyle bir göreve getirilmenin en kestirme yolu, sarayda sıra bekleyen sultanlardan birinin kocası olmaktı. Böylece Necip bey’e Osmanlı yönetiminin tüm kapıları açılmış oluyordu. Tanrı kendisine ‘yürü ya kulum’ demişti bir kez.

Necip Bey, bilgili, görgülü, iyi niyetli, akılı, çalışkan bir gençti ama o yaşta vezir olmak için bu yetenekler ve nitelikler yeterli miydi? Osmanlı rejiminde hiç bunlara bakılmıyor ve gencecik bir delikanlı devlet görevinde bir çırpıda üçüncü kâtiplikten vezirlik düzeyine ulaşabiliyordu.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 153 -154)

Osmanlı paşazadelerinin evlenmeleri:

“Osmanlı döneminde sultanların beylerin paşazadelerin nişanları, nikâhları ve düğünleri büyük masraflar gerektirir. Uzun uzun hazırlıklar ve şaşaalı törenler düzenlenirdi. Gelin güveyin, güvey gelinin önce fotoğrafını görür; bu fotoğraf aile büyükleri ve arkadaşlara gösterilir, onlardan çeşitli yorumlar alınırdı. Bazıları aman ne kadar güzel kız, boyu posu, ağzı burnu yerinde, gözleri bir harika, saçları da ne kadar uzun, ne zayıf ne şişman, endamı çok güzel, göğüsleri de dolgun, kalçaları çok iyi, bacakları mermer

sütunlara benziyor gibi birtakım sözler söylenir ama bu tür konuşmaların arkasında da bu yorumların tam karşısı sözler edilirdi.

Sonra yeni evlilerin içinde yaşayacakları sarayların konakların yalılarının ya da köşklerin donanımıyla aylarca uğraşılır, yataklar yaptırılır, mobilyalar, perdeler, halılar, hamam takımları alınır. Ayrıca gelinin ya da güveyin kardeşlerinin çeyiz halayıklarının giysileri de diktirilir, çeyizler hazırlanır geline ve damada verilecek hediyelerin neler olacağı uzun uzun tartışılırdı, bu işlemin yanı sıra kızla erkeğin ailesi arasında söz kesilir ve nişan töreni yapılırdı. Bu törende damadın bulunması da şart değildi. Bazen onun bir yakını kendisine vekâlet ederdi.

Nikâh töreni ise tantanalı bir biçimde düzenlenir. Buna ailenin tüm yakınları çağrılırdı. Nikâhta Akit Cemiyeti kaydı denen bir zabıt tutulur ve bir çeşit anlaşma yapılırdı.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 155)

4.4.3. KÖLELİK, CARIYELİK, HAREM VE HAREM HAYATI

“ Suphi Paşa’ya Şam’da Vali bulunduğu sıralarda bir Arap Şeyhi, zenci bir çocuk hediye etmişti. O zamanlarda köle kız ya da hadım edilmiş erkek çocuklar köle pazarlarında alınır, satılır, bunlar valilere, kaymakamlara, mutasarrıflara ya da bölgedeki kumandalara hediye olarak verilirdi.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 195)

“ O dönemde en büyük esir pazarı ya da esirler çarşısı Tophane’de karabaş mahallesindeydi. Oradaki evleri esir tüccarı kadınlar ya da erkekler işletirdi. Esir tüccarları, bir loca kurmuşlardı. Esirciler kethüdasından talimat alıyorlardı. Kafkasya’dan getirilmiş olan kızlar o evlerde saklanırlar ve müşterilere oralarda gösterilirdi. Eğlenmek ve satılık kız görmek için de Karabaş mahallesine gidenler olurdu. Müşteriler genelde orada caminin karşısındaki kahveye girip otururlar derhal çevrelerini sakallı köle tüccarları çevirirdi.” (Paris’te Son Osmanlılar s. 198)

Saraydaki kadınların durumu, harem ve cariyelik:

“Harem bütün cariyeler için bir umut kaynağı. Padişah’la sevişenin yaşam statüsü değişir, hele padişah’tan gebe kalacak olursa ikbal olur, kadın efendi olur, şehzade ya da sultan anası olur, veliaht anası ve valide sultan olabilir. Cariyelik çok şey vaat eden bir mesleğin ilk basamağı. O yüzden cariyeler kendilerini padişaha beğendirmek için her türlü cilveyi yaparlar. Onların aralarında da kıskançlık, rekabet yok mudur? Olmaz olur mu hem de nasıl? Birbirlerinin gözünü oyabilirler.” (Meyyâle s. 9)

“Abdülmecit döneminde Aziz efendi'nin dairesinde 58, Murat Efendi'nin dairesinde 34, Reşat Efendi'nin dairesinde 24 cariye bulunuyordu. Öbür efendi ve sultanların dairelerinde cariyelerin toplamıyla birlikte bu sayı 688'e ulaşıyordu.” (Meyyâle s. 17)

“Sarayda şöyle bir gelenek vardı: Sancakbeyleri, vezirler, sadrazamlar ve padişahların kız kardeşleri hünkâra cariye sunuyorlardı. Bu cariyeler de esir pazarlarından satın alınıyordu. Cariye almak için satılan kızlar, beş yedi yaşlarındaki kızlar güzel yüzlü ve güzel vücutlu olurdu. Odalıklar ise 15–20 yaşlarındaki kızlardan seçilirdi. Her türlü hizmet için kullanılacak cariyelerin yaşları daha büyük de olabilirdi.” (Meyyâle s. 17)

Cariyelerin eğitimi:

“Cariyelerin ve sultanların eğitiminde müzik derslerinin de ayrı bir yeri vardır. Kızların içinde yetenekli olanlar için bale dersleri düzenlenir. Abdülmecit Döneminde sarayda haftada iki kez konser ve bale gösterileri yapılırdı. Abdülaziz döneminde de bu gelenek sürdürüldü.” (Meyyâle s. 38)

Saraydaki kadınlar arasındaki haznedarlık makamı:

“Haznedarlık Osmanlı sarayında kızlara ve kadınlara verilen bir derecedir. Bunun parasal işlerle hiçbir ilgisi yoktur. Saray düzenini bilmeyenler bunu kolayca karıştırabilirler. Haznedarları padişah doğrudan güzel kızların arasından seçer. Her padişah sarayda kendisine göre 15-20 kadına bu dereceyi verir. En yüksek derecede haznedar usta vardır. O yönetimle ilgilenir. Saraydaki kıymetli eşyaların bulunduğu odaların anahtarlarını o saklar, bütün kadınlara, yeni cariyelere, kalfalara ve ustalara o emir verir. Haznedar ustanın altında ikinci, üçüncü dördüncü haznedarlar yer alır. Onların altında da sıradan haznedarlar bulunur. Üst derecedeki haznedarlar padişahın yanına her zaman rahatça çıkabilirler. Haznedarlar hünkârın dairesinde nöbet tutarlar.” (Meyyâle s. 43)

Harem ve harem yaşantısı:

“...Sarayda her yaşta harem ağası vardı. Bunların başında Darüssaade ağası yer alırdı. Ona Kızlarağası da denirdi. Harem bölümünde en yüksek rütbe buydu. Ondan sonra Başmüsaahip, müsaahip ağalar, haznedar Ağa, Baş Kapıağası, Sultan Ağalar, Valide Sultan Baş Ağası, şehzade lalaları gibi harem ağaları üst düzey görevliler arasında yer alırlardı.

Sarayda harem halkını eğlendirmek için çeşitli törenler oyunlar da düzenlenirdi. Örneğin baharda ve yazın güzel havalarda bütün harem halkının bahçelere çıkarıldığı da olurdu. Haremağaları bahçe kapılarını açarak 'Halvet' diye bağırınca büyük kadınlar, haremağaları, şehzadeler ve

sultanlar bahçeye akın eder, akşama kadar orada çeşitli oyunlar oynar, konuşur, meyve ve çiçek toplardı. Dolmabahçe Sarayı'nın arkasında bugün Swiss Otel'in bulunduğu bahçe bu tür gezi ve eğlenceler için kullanılırdı.

Sarayda o dönemde saz takımları da vardı. Dolmabahçe Sarayı'nın Meşkhane dairesinde cariyeler için müzik eğitimi yapılırdı. Burada yaşayanlar Saray'da düzenlenen musiki toplantılarına katılırlardı. Abdülmecit döneminde Saray'a piyano ve mandolin de girmiş, Mehter takımının yerini de bando almıştı.

Harem'de yaşayan kadınlar Araslarında bekiz, kös ve sürme diye adlandırılan oyunların yanında tavlâ, domino ve dama da oynarlardı.

Sarayda düzenlenen eğlencelerde bazen bale gösterileri, bazen de haremde sazende ve çengilerin katıldığı saz âlemleri yer alıyordu. Bir de Padişah'ın önünde oynana bir oyun vardı. Hünkâr'ın tahtının önünde tavana asılı billurdan yapılmış yuvarlak bir top bulunurdu. Oyuncu kızlar bu topu yakalamak için padişahın önünde havaya sıçrarlar ve etekleri açılırdı. Padişah da beğendiği kızlara armağanlar verirdi." (Meyyâle s. 60)

Harem'deki çocuklar

"Hünkârın (Abdülmecit) bu kadınlardan (haremdeki) ve İkballerden Gülustu'yu tanıyana kadar kırka yakın çocuğu olmuş, bunların bazıları da veremden ölmüştü."(Paris'te Son Osmanlılar s. 15)

Haremağası olacak çocukların yetiştirilmesi:

"On dokuzuncu yy.'ın ikinci yarısında İstanbul'da yaşamış olan Doktor Zambako Paşa'nın anlattığına göre o dönemde zenci çocuklarının hadım edildiği önemli yerlerden biri Kızıldeniz kıyısında bugünkü Eritre'nin doğusunda Massa kentinde Halil ağa adlı eski bir haremağasının açtığı hadım merkeziymiş. Halil ağa uzun yıllar Hidiv İsmail paşa'nın annesinin dairesinde çalıştıktan sonra azat edilmiş ve Massava'ya gelerek bu merkezi açmış. Arap köle tüccarlarının Afrika köylerinden kaçırıp hadım ettikleri çocukların satışından büyük paralar kazandıklarını bildikleri için bu işi ustalıklı bir biçimde yapmaya niyet etmiş.

Bu merkezin açılmasından önce çocukları çok ilkel koşullarda hadım ederlermiş. Cinsel organları tümüyle kesilenlerin yüzde doksanı ölmüş. O dönemlerde çocuklar Mısır'ın merkez bölgelerinde Nil kıyılarında Asyut Kentinde Dery-el Abid adlı eski bir Hristiyan-Kıpti manastırında hadım edilirlermiş. Bu operasyon şöyle olurmuş: Çocuklar kollarından ve bacaklarından bağlanarak bir masaya yatırıldıktan sonra sicimle boğularak sıkıştırılmış. Sonra papaz eline bir ustura alarak bağırta bağırta çocukların cinsel organlarını kesermiş. Bu iş yapılırken bayıltıcı hiçbir ilaç

kullanılmadığı için de çocuklar ölümden beter acılar çekermiş. Zambako bu tür hadımlık operasyonlarının çok sakıncalı olduğunu anlatır. Eğer kesilen sperm kordonları karında akıntı yapar ya da bir iç kanaması olursa çocuk masa üzerinde can verirmiş. Bunu önlemek için de cerrah papazlar da kestikleri kordonları ve damarları bağladıktan sonra yaranın üzerine eritilmiş çam sakızı döker ve yarayı ateşte kızdırılmış bir demirle dağlamış.

Diyelim çocuk ölmedi. Ondan sonra idrar yollarının uçlarına birer kamış takılır ve çocuklar beline kadar kuma gömülürmüş. İngilizler Mısır ve Sudan'ı ele geçirdikten sonra kölelikle savaşı hızlandırmışlar, papazlar da hadımlık ticaretini yürütemeyeceklerin anlayınca manastırı kapatıp gitmişler. Eski manastırlar çakallara yuva olmuş.” (Meyyâle s. 68–69)

ROMANLARDA YER ALAN TARİHÎ ÖĞELER

ROMANLARDA YER ALAN TARİHÎ ÖĞELER
Jurnalcilik
Paşazadelerin Yaşantısı ve Sosyal Hayatı
Kölelik, Cariyelik, Harem ve Harem Hayatı

4.Tablo

5. BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

5.1. Sonuç ve Değerlendirme

“... Bugünün en modern adamını açın. Adım başında tarihten size bahseder. Hatta sol tanınanlar bile. Çünkü tarih, şahsiyetin ta kendisidir. Aragon’u okuyun. Fransa tarihine çıkar mısınız, görün. Malraux’yu gördünüz Asrın en büyük sanat tarihini yazdı. Dedim ya, tarih şahsiyetin kendisi, hiç olmazsa kaynağıdır. Onsuz, insan teşekkül etmez. Öyle bir yalnızlığa düşer ki, konuşmak bile imkânsızlaşır. Onun için nesiller ve fertler daima mâzi ile meşguldürler. Daima tarihin karşılarında vaziyetlerini tayin ederler... Ben bir oluşun parçası, yarın ortaya geçecek son halkayım, zinciri tanımazsam olur mu?” (Tanpınar, 1969: 546)

Tanpınar bu ifadesiyle insanlığın şahsiyetini belirleyen unsur olarak tarihi gösteriyor. Çünkü tarih insanın var oluş macerasında, zaman içindeki yalnızlığını ortadan kaldırmaktadır.

Tarih bir ilim olmanın dışında, bütün edebî türlere de zaman zaman ilham kaynağı olmuştur. Gerek şiir, gerek tiyatro, gerekse roman türlerinde eserler vermiş olan edebiyat sanatçıları, kendileri için doğru olduğuna inandıkları şekilde önlerinde duran zengin tarih malzemesini hayâl güçleriyle yoğurarak eserlerinde kullanırlar.

Bu konuda Tarık Buğra, tarih ve edebiyatın gelişim sürecini şu şekilde dile getirir:

“Söze neredeyse tarih olmasa, edebiyat olmazdı diye başlayacaktım, tuttum kendimi: Krallar, kraliçeler, padişahlar, hasekiler, vezirler, başkomutanlar, iyi kötü yönetimler, yönetimlerle toplumların, insanların ilişkileri, savaşlar, zaferler, bozgunlar!

İnsanı ilgilendirmiş hep bu panorama ve masallar, ağıtlar, destanlar, kasideler tarihten önce edebiyatı oluşturur. Zaman geçti, edebiyat da tarih de gelişti. Kişilikleri belirginleşti; ama geçmişin olayları ve kişileri, bütünüyle ne ötekinin ne berikinin mirası oldu. Mirası ikisi de işlerine nasıl geliyorsa öyle kullandılar ve kullanacaklar.”(Buğra, 1988:175)

Tarihî roman yazarı da, geçmiş dönemlerin tarihsel olaylarını yeniden kurgulayarak, hatta yaşamış olduğu devrin meselelerine bağlayarak işler. Tarih ilmi

resmi veya gayri resmi tarih kitaplarıyla gelecek kuşaklara aktarılır. Tarihi romanın ise böyle bir amacı yoktur. Belirli bir sanat endişesi taşıyan ve hayal gücü ile işlenmiş tarihi roman son yıllarda tüm dünya edebiyatlarında öne çıkan bir roman türü olmuştur. Tarih kitaplarının yanı sıra kolay okunabilirliği ve geçmiş ile hayal gücünü birleştirdiğinden okuyucuların tercihlerinde ön sırayı almıştır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi tarihi romanın eğitici-öğretici bir işlevi yoktur; sadece okuyucuda geçmiş merakı ile bir kısım okuyucu belki tarihi kaynaklara yönelebilir.

Tüm bu belirttiklerimizle birlikte, tarihî roman türünün günümüzde en çok tartışılan iki noktası vardır:

Bunlardan birincisi, tarihî romanın sunduğu veya sunmaya çalıştığı tarihî bilginin gerçekliğidir. Bu konuda ise unutulmaması gereken husus şudur: Tarihî roman bir tarih kitabı değil, her şeyden önce bir romandır. Yani yazarın kafasında kurgulanmıştır. Öncelikli amacı, insana haz vermesidir. Mutlak surette yazar da romanında tarihin ana hatlarından kopamaz. Sadece tarih bilimin açıklayamadığı boşlukları hayal gücü ile doldurur.

İkinci konu ise, tarihî romanın konu edindiği tarih dilimidir. Birçok edebiyatçı bu konuda fikirlerini beyan etmiştir. Bizce, romana konu edilen tarihin yazarın bizzat yaşamadığı ve meydana gelen tarihî olayın etkilediği insanlara ulaşamayacağı bir tarih dilimi olması gerekir. Böylece, gözleme dayalı olan devir romanı ile araştırma ve hayâl gücüne bağlı olan tarihî romanın ayrılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkar.

Bizim tarihî roman maceramızda ise, 1990'lı yıllar genel olarak bir dönüm noktası şeklinde birçok araştırmacı ve yazar tarafından benimsenmiştir. Bunun sebebi ise 1990 öncesindeki birçok tarihî romanın hamasî duygularla veya belirli bir ideolojiye hizmet niteliğinde yazıldığı görülmektedir. Romanlardaki tarihî şahsiyet, özellikle tek taraflı çizilmiştir. Olaylar tek taraflı anlatılmıştır. Ayrıca `90 öncesi tarihî romanlarda Osmanlı toplumu, Osmanlı ekonomisi, Osmanlı'da kültür ve sanat, eğitim-öğretim, zanaat gibi unsurlara rastlanmaz. `90'lı yıllarda ise tüm bu başlıklar

romanlarda yer almaya başlar.(Çeri,2000:25) Bu saptamalar bütün yapıtları kapsamasa da genel görünümü çizebilecek niteliktedir.

Tez çalışmamız sırasında incelenen romanlarda yazarların eserlerinde geçen tarihî şahsiyetler, olaylar ve öğelerin bahsedilen romanlarda ne ölçüde ve nasıl yer aldıklarını bazen alıntılarla bazen de kısa özetler hâlinde vermeye çalıştık.

Çalışma konusu olarak seçtiğimiz romanlara genel olarak baktığımızda, işlenen konuların Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ile Millî Mücadele Dönemi üzerinde yoğunlaştığını görüyoruz. Seçtiğimiz yazarların özellikle bu dönemleri konu edinmelerinin sebebinin, bu iki dönemin Türkiye tarihi ile ilgili keskin dönüşler ve önemli kırılmalar içermesi olduğunu söyleyebiliriz. Bu çalkantılı yıllar, tarihin sanatsal kaygı ve yaratıcılıkla nakledilmesi için, Türk romanında önemli bir konu alanı teşkil eder. Bu da, bu çalışma için belirlenen üç romancının bu dönemleri kurgularken tarihle iç içe bir yapı oluşturmaları anlamında değerlendirilebilir. Toplum hayatını derinden etkileyen konuların romanlara yansıtılması sırasında, yazarların arka plânı genellikle bir veya birden çok aşk hikâyesi ile kurguladığı da gözden kaçmamaktadır.

Çalışmamızda incelemek üzere seçtiğimiz on iki romanın kısa özetlerini bulgular kısmında vererek söz konusu romanların daha rahat anlaşılması ve bu eserler hakkında kısa ve özlü bilgilere ulaşılmasını amaçladık. İncelememizin temel amacı ise, romanlarda geçen tarihî kişiler, olaylar ve öğelerin romanlarda ne ölçüde yer aldığını tespit etmektir. Bunun için, romanlarda yer alan bu öğeleri, herhangi bir yorum katmadan, tarihsel sıra gözeterek bulgular kısmında sıraladık. Bu işlem için, öncelikle tarihî şahsiyetlerin belirlenmesini uygun gördük. Tarihî olayların ana ekseninde yer alan tarihî kişilerle ilgili romanlarda verilen bilgileri belirleyerek bunları tarih ve önem sırasına göre sunmaya çalıştık Aynı işlemi, tarihî olaylar ve tarihî öğeler için de gerçekleştirdik. Çalışmamızda tarihî romanın temel özelliklerine ve bu konuda elde ettiğimiz bilgilere dayanarak 1990 sonrası Türk romanında tarihî romanın gelişimi, nitelikleri ve özellikleri ile ilgili sonuçlara ulaşmaya çalıştık.

İncelediğimiz romanları gözden geçirdiğimizde bu romanlar ve yazarlarıyla ilgili genel olarak şunları söyleyebiliriz:

Hıfzı Topuz, Meyyâle adlı romanında Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönem padişahlarından Abdülaziz ve Abdülhamit dönemini konu edinmiştir. Yazar, romanın kurgusunu Meyyâle adlı küçük bir kız çocuğunun Abdülaziz tahta çıkmadan önce saraya alınması ile başlatır ve Meyyâle'nin hayatıyla paralel olarak bu iki dönemi işler. Yazar, diğer romanlarında da olduğu gibi, sıkça geri dönüşlere başvurur, yorumlar yapar ve olay örgüsünün akışını keserek o dönemlerde yaşamış ünlü paşaların, siyaset adamlarının hayat öykülerini özetleme tekniğinden yararlanarak sunar.

Meyyâle karakteri gerçek yaşamda Hıfzı Topuz'un annesinin büyükannesidir. Romanın gidişatından ve yazarın üslûbundan da anlaşılacağı üzere, yazar romanını oluştururken, ailesinden duyduğu anı niteliği taşıyan bilgileri kullanmıştır. Bu açıdan Meyyâle'nin S. Dilek Yalçın-Çelik'in de belirttiği gibi anı tarzında yazılmış bir tarihsel roman olduğu söylenebilir. Yazarın Sultan Abdülhamit'e karşı olumsuz tutumu romanın genel havasına hâkimdir. Bu bağlamda, anı niteliği taşıyan Meyyâle'nin, okurda tarihsel gerçeklik duygusu yarattığı; ama Hıfzı Topuz'un kurgusal tekniklerin, hayâlî-kurmaca olay ve karakterlerin azlığı nedeniyle tarihsel roman açısından zayıf bir örnek sunduğu söylenebilir.

Taif'te Ölüm romanında ise Hıfzı Topuz, Sultan Abdülaziz'i tahtan indiren ve Sultan Abdülhamit'i tahta geçirenlerden biri olan Mithat Paşa'nın hayatını anlatır. Bu romanda Hıfzı Topuz, incelediği tarihî döneme farklı bir kurgusal öykü katmamış, roman kahramanı olarak dönemin ünlü siyaset adamı Mithat Paşa'yı seçmiş, bütünüyle onun hayatını anlatmıştır. Taif'te Ölüm, yazarın yarattığı bir kurgu bulundurmadığı için, tarihsel önem arz eden bir kişinin biyografik bir romanı sayılabilir. Bu romanda da sık sık geriye dönüşlere rastlanır. Hıfzı Topuz, bir önceki romanında sergilemiş olduğu Abdülhamit karşıtı tutumunu Taif'te Ölüm'de çok daha açık ve etkili biçimde okuyucusuna hissettirir.

Yazarın 1999'da yayımladığı Paris'te Son Osmanlılar adlı romanı ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yıllarında sadrazamlık sıfatıyla hükûmetin başında bulunan Damat Ferit Paşa'nın ve eşi, Vahdettin'in kardeşi Mediha Sultan'ın yaşam öyküleri üzerine kurulmuştur. Yazar bu kitabında, Osmanlı hanedanının son dönemlerini ve Millî Mücadele'nin kazanılmasıyla Misak-ı Millî sınırlarının dışına çıkarılmasını konu edinmiştir. Yazar, bu romanında kurgu olarak Mediha Sultan'ın ilk eşi olan Necip Bey'in karakterini ve hayatını kullanmıştır. Her ne kadar romanın başkahramanları Mediha Sultan ve Damat Ferit olarak görünse de, yazar kahramanlara karşı olumlu bir tutum sergilememektedir. Yazarın diğer romanlarında olduğu gibi tarihsel döneme bakışında, kimi tarihî kişilikler ve olaylarla ilgili taraf tutması dikkat çekicidir.

Gazi ve Fikriye, Mustafa Kemal'in hem Millî Mücadele'yi yöneten bir başkumandan, hem de herkes gibi bir insan olarak işlendiği, Hıfzı Topuz'un Kurtuluş Savaşı yıllarını konu edindiği ikinci romanıdır. Roman, Mustafa Kemal'in tarih kitaplarında yer almayan, üzerinde konuşulmak istenmeyen Fikriye Hanım ile olan ilişkisi üzerine kurgulanmıştır. Fikriye Hanım'la Mustafa Kemal'in çocukluk dönemlerinden başlayan roman, Mustafa Kemal'in Lâtife Hanım ile evlenmesi ve bunun üzerine yaşanan olaylarla gelişir ve Fikriye Hanım'ın intiharı ile sonuçlanır. Kurtuluş Savaşı hakkındaki tarihî bilgiler, romanda genel olarak Mustafa Kemal'in yaşanan gelişmeleri Fikriye Hanım'a aktarmasıyla sunulur. Yazar, bu romanında Mustafa Kemal'in Millî Mücadele'nin başkumandanı olarak yaptıklarını okuyucusuna sunsa da, onu, insanî yönüyle ele alarak Fikriye Hanım'la olan ilişkisi ve Fikriye Hanım'ın başına gelen olaylar sebebiyle eleştirmektedir.

Millî Mücadele'de Çamlıca'nın Üç Gülü adlı romanında ise Hıfzı Topuz, anlatım imkânlarını, önceki romanlarından Taif'te Ölüm'ün tersine, o dönemde yaşamış ve çeşitli yararlılıklar göstermiş üç genç kızın hikâyesi üzerine kurar. Tarihsel roman anlayışı çerçevesinde, tarihsel kişilikler ve olaylarla ilgili akıcı bölümleri aralara serpiştirerek dönemle ilgili bilgiler aktarır. Bu bilgilerin, yer yer dağınık bir kurgu ile üç genç kızın farklı subaylarla yaşadıkları aşk hikâyeleri kullanılarak romanın dayandığı temel çatıyı çeşitli bölümlerde topladığı dikkat çeker.

Tarihin bilgi verme işlevi ile romanın yaşanmış ya da yaşanabilir olan olayların sanatsal bir yaklaşımla kurgulanarak yorumlanması, ilginç bir bireşimle bu romana yansıtılmıştır. Önceki romanlarında olduğu gibi, geriye dönüşler bu romanda da kendini gösterir. Bu yöntemlerin özellikle bilgi verilen bölümlerde kullanılması, okuru takip etmekte zorlandığı; ama geniş bir perspektifle görmeye başladığı yıllar arasında bir gezintiye çıkarır. Çamlıca'nın Üç Gülü için Hıfzı Topuz'un romanları içinde kurgusal öğeler barındıran tek romanıdır, denilebilir.

Tarihsel roman kavramı adı altında Hıfzı Topuz'un romanlarını incelediğimizde, şu tespitleri yapmamız mümkün olur:

Romanlarında konu edindiği tarihsel olayları, gözlemleyemeyeceği dönemlerden seçmiştir. Romanlarındaki kahramanlar hayalinde yarattığı kahramanlardan çok, geçmişte yaşamış tarihî şahsiyetlerdir. Yazar romanların akıcılığını genel olarak aşk teması ile sağlamaktadır. Romanlarını okuduğumuzda yazarın amacının, okuyucuya roman zevkini yaşatmak değil, tarih kitaplarında yer almayan ayrıntıları sunmak olduğu görülür. Bu bağlamda diyebiliriz ki, Hıfzı Topuz'un yazmış olduğu romanların S. Dilek Yalçın-Çelik'in belirttiği "anı-biyografi ağırlıklı tarihî romanlar"(2005:76) olarak değerlendirilebilir.

Ahmet Altan'ın Kılıç Yarası Gibi adlı romanı padişahın özel doktorunun oğlu olan Hikmet Bey, dönemin kadınlarından farklı yaşayan Mehpere Hanım ve Şeyh Efendi adında bir tarikat şeyhinin yaşmaları üzerine kurgulanmıştır. Romandaki tarihî dönem, Sultan Abdülhamit'in İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından sıkıştırıldığı, hatta Meşrutiyet'in ilân ettirildiği dönemdir. Yazar, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî yönünün dışında, sosyal yaşamına da yer vermiştir. Hıfzı Topuz'dan farklı olarak romanlarında hayâlî kahramanlara yer vermiştir. Romanların kurgusu anlatılan dönemde yaşanmış ya da yaşanabilir olan olaylarla örülmüştür. Bu nitelik Ahmet Altan'ın romanına, kurmaca bir gerçeklik duygusu verir. Ayrıca Ahmet Altan'ın, Hıfzı Topuz'un aksine, tarihî bilgi vermek amacı taşımadığı söylenebilir. Birçok araştırmacıya göre Ahmet Altan, birçok tarihî bilgiyi yanlış olarak vermiştir.

Yazarın diğer romanı İsyân Günlerinde Aşk ise, Kılıç Yarası Gibi romanının devamı niteliğindedir. Kurgulanan şahıs kadrosu aynıdır. Tarihî dönem Sultan Abdülhamit'le İttihat ve Terakki'nin yönetim için mücadele ettikleri dönemdir. 31 Mart Vak'ası ile, İttihat Terakki, Abdülhamit'i devirmiştir. Yazar her iki romanında da, tarihî dönem ile hayâlinde yarattığı kurguyu başarılı bir şekilde birleştirmiştir.

Ahmet Altan'ın Yalnızlığın Özel Tarihi adlı romanı ise bizce diğer iki romanı gibi tarihî roman niteliği taşımamaktadır. Burada tarihsel dönem, ele aldığımız diğer romanların tersine anlatılan hikâyenin kahramanlarından biri eski bir İttihat Terakki casusu olduğu için önemlidir. Bu karakterin geçmişi, romanın içinde ikinci bir akış olarak sunulur. Gençken karıştığı İttihat Terakki eylemlerinin etkisini bugünkü kişiliğine taşıması romanda anlatılan yalnızlık vurgusunun altını çizmektedir. Ahmet Altan, diğer iki romanında olduğunun tersine tarihsel kişi ve olaylara bu karakter dışında yer vermemiştir.

Ahmet Altan, incelediğimiz romanlarda İttihat Terakki Cemiyetine karşı olumsuz bir tutum içindedir. II. Abdülhamit'e karşı ise olumlu yaklaşıır. Bu tavır, romanlarında oldukça belirgindir. Roman tekniği ve kurgusuna ağırlık vermesi, onun tarihsel roman yazma amacında olmadığına dair sözlerini kanıtlar gibidir. İnsan duygusu ve davranışları üzerine öyküler anlatmayı seven Ahmet Altan, tarihî romanı da bu tür konular için çerçeve olarak kullanmaktadır.

Yılmaz Karakoyunlu; Hıfzı Topuz ve Ahmet Altan'dan farklı olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonraki dönemlerle ilgilenmektedir. Romanlarında, ele aldığı tarihsel dönemin siyasî uygulamaları geniş ölçüde yer bulur. Yönetimdeki aksaklıklar, siyasî oyunlar ve yakın tarihi etkileyen önemli olaylar romanlarında fon olarak karşımıza çıkar. Bu önemli sosyal ve toplumsal olayların ve yönetimle ilgili uygulamaların etkilediği, değiştirdiği bireysel hayatların çoğunlukla trajik öykülerini anlatarak tarihsel derinlik duygusu içindeki insanî yönleri zengin kavrayışlarla ve çeşitli ayrıntılarla sunmayı bilmiştir.

Karakoyunlu, Salkım Hanım'ın Taneleri adlı romanında, İkinci Dünya Savaşı Türkiye'sinin Saraçoğlu Başbakanlığı döneminde azınlıklardan ve gayrimüslimlerden Varlık Vergisi adı altında alınmak istenen yüklü miktardaki vergilerin sosyal hayatta yarattığı çalkantılı dönemi fon olarak belirlemiştir. Yazar, romanın konusunu bir paşazadenin oğlu olan Halit Fahri Bey'in ve geçmişinde yaşadığı sarsıcı bir olay nedeniyle akıl hastanesine yatırılan Yahudi asıllı eşi Nora'nın hayatlarını temel alarak kurgulamıştır. Yazar, olayları aktarırken zaman zaman siyasî görünüşü verebilmek için Varlık Vergisi'nin nasıl yürürlüğe konduğuyla ilgili bilgiler verir. Özellikle sermayenin el değiştirmesi amacıyla çıkarılan bu vergiyi toplamak için görevlendirilen tahsilât kurulundaki gerginlikleri ve yönetim kadrolarındaki kararın yarattığı sıkıntıları sergiler. Roman kahramanları gerçekte yaşamış olmasalar bile okuyucuda, yaşadıkları izlenimi bırakır. Bu, tarihsel romanın en önemli özelliklerinden biridir ve Karakoyunlu bu özelliği en iyi şekilde kullanmıştır.

Üç Aliler Divanı, yazarın incelemeye aldığımız ikinci tarihsel romanıdır. Bu romanda, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve eski İttihat Terakki önde gelenlerinin, Mustafa Kemal'e karşı düzenlenmek istenen suikastın içinde yer aldıkları gerekçesiyle Mustafa Kemal tarafından görevlendirilen İstiklâl Mahkemeleri'nde yargılanmaları işlenir. Yargılanma süreci romanın temel izleğini oluşturur. Bunun dışında, gerek İttihatçıların, gerekse de Üç Aliler Divanı olarak bilinen ve başında Kılıç Ali, Kel Ali ve Necip Ali Beylerin bulunduğu İstiklâl Mahkemesi üyelerinin geçmişi hatırladığı bölümlerde İttihatçıların Osmanlı İmparatorluğu'na egemen olduğu dönemle ilgili tarihsel bilgiler verilir. Bu bölümler romanın temel akışını kesintiye uğratmadan çeşitli geri dönüşlerle aktarılır. Yazar diğer tarihî romanlara konu olmuş İttihat ve Terakki Cemiyetinin üyelerini insanî özellikleri ile karşımıza çıkarır. Okuyucu zaman zaman kendini İttihatçıların yanında hisseder ve onlara haksızlık edilmiş olduğu düşüncesine kapılır.

Yılmaz Karakoyunlu'nun incelediğimiz üçüncü tarihî romanı olan Güz Sancısı, Demokrat Parti'nin iktidarda olduğu 50'li yıllarda yaşanan sıkıntılı günlerin ve giderek artan huzursuzluğun 6-7 Eylül tarihlerinde büyük şiddet olaylarıyla noktalandığı ve tarihte "6-7 Eylül Olayları" olarak bilinen dönemi fon olarak

kullanır. Roman kurgusunda, Konya'nın eşrafından İstanbul'da okumaya gelmiş doktor adayı Behçet ile para karşılığı erkeklerle birlikte olan Ester'in yaşadığı aşk temel alınmıştır. Yılmaz Karakoyunlu bu romanın da dönemin siyasî iktidarını eleştirir niteliktedir. Okuyucu bu romanda, gerçeklik hissini son derece yoğun yaşar ve yazarın yöneticilere olan tepkisini ister istemez yazarla paylaşır.

Adnan Menderes'in hayatının ve iktidar günlerinin konu edildiği Yorgun Mayıs Kısrakları, yazarın incelediğimiz dördüncü tarihî romanıdır. Bu romanda yazar geniş çapta, Nâzım Hikmet'in ve Yahya Kemal'in de yaşamlarından kesitler sunar. Genel itibariyle Demokrat Parti'nin kuruluşu ve iktidara gelişinin işlendiği roman, kurmaca karakterlerle değil, bizzat dönemin önemli simalarından Adnan Menderes, Yahya Kemal ve Nâzım Hikmet'in hayatı ile kurgulanmıştır. Yazar, özellikle Adnan Menderes'in özel hayatının gizli yönlerini, Ayhan Aydan'la olan evlilik dışı ilişkisini, birbirlerine duydukları aşkı romanın sürükleyiciliği bakımından kullanmıştır. Bu roman, incelediğimiz diğer tarihî romanlardan farklı olarak, işlenmiş olduğu tarihî dönem açısından günümüze en yakın tarih dilimini içermektedir. Ayrıca tarihte yaşamış olduğu bilinen bir kişinin yaşam öyküsünü konu edindiği için biyografik tarihsel roman özelliği göstermektedir dememiz, yanlış olmaz düşüncesindeyiz. Yazar özellikle A. Menderes'in hayatının gizli kalmış yönlerini, aşk ilişkisini, Atatürk'le tanışmasını, Kurtuluş Savaşı'nda yer almış olmasını okuyucusuyla paylaşmak istemektedir.

Yılmaz Karakoyunlu'nun incelemiş olduğumuz romanlarına genel olarak bakarsak şunları görebiliriz; yazar hayalî kurguları etkili bir şekilde romanlarında kullanmıştır, tarihî bilgi vermek anlamında bir çabası yoktur; fakat gizli kalmış, toplum tarafından pek bilinmeyen noktaları da okuyucusuna göstermekten vazgeçmez. Romanlarına seçmiş olduğu tarihî dönemler yakın tarihtir. Romanlarının kurgusunda tarihte yaşamış şahsiyetler yer aldığı gibi yaşamış olduğu düşünülebilecek olan, yazar tarafından yaratılmış roman kahramanları da mevcuttur. Yazarın romanını okurken romanın tarihi zeminini belirleyen dönemlerde görev başında bulunan hükümetlere karşı bir tutum aldığı ise okuyucu tarafından fark edilebilecek bir düzeydedir.

Sonuç olarak 1990'lı yılların, edebiyatımızda tarihî romanların yayımlanması açısından önemli bir gelişim devresi olduğu ortadadır. Bu incelemeye dâhil edilmeyen tarihî romanlar da mevcuttur. Genel olarak, incelemiş olduğumuz romanlarda, birbirinden farklı birçok tarihî şahsiyet, olay ve ögelere yer verilmiştir. Şu gerçek de unutulmamalıdır ki, incelememiz süresince birkaç kez vurguladığımız gibi, romanlara konu edilen tarihî dönemler, olaylar ya da kişiler; oldukları gibi yansıtılmamış, yazarların kişisel dünyasının süzgecinden geçip yorumlanarak ve hayâli unsurlar katılarak işlenmiştir. Bu bakımdan yazılmış olan bu eserleri “Ne ölçüde gerçek tarihî bilgi sunmuştur?” sorusu ile incelemek yanlış sonuçlara varılmasına sebebi olacaktır; bizim de incelememizde esas edindiğimiz ve sorulması gereken soru “ Yazar tarihi ne ölçüde işlemiştir?” olmalıdır. Romancı her şeyden önce bir tarihçi değil, bir romancıdır. Bununla birlikte incelememiz sırasında yazarlarımızın yorumlarını, bazen belirgin bir şekilde romanlarına yerleştirmiş olduğu bazense okuyucusunun kulağına kendisinin romanda hangi tarafta olduğunu fısıldadığı görülmüştür. Tarihî romanın gelişiminin hızlanmış olduğu günümüzde bu türde eserler verecek olan yazarların tarihi romanı eğitim aracı olarak görmemeleri; okuyucunun da gerçek tarih bilgisini edebiyat sanatçısının hayal dünyasında aramaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

1. Araştırmanın Temelini Oluşturan Romanlar

Altan, A. (2001). **İsyan Günlerinde Aşk**. İstanbul: Can Yayınları

Altan, A. (2002). **Yalnızlığın Özel Tarihî**. İstanbul: Can Yayınları

Altan, A. (2003). **Kılıç Yarası Gibi**. İstanbul: Can Yayınları

Karakoyunlu, Y. (2001). **Üç Aliler Divanı**. İstanbul: Doğan Kitap

Karakoyunlu, Y. (2002). **Güz Sancısı**. İstanbul: Doğan Kitap

Karakoyunlu, Y. (2004). **Yorgun Mayıs Kısrakları**. İstanbul: Doğan Kitap

Karakoyunlu, Y. (2004). **Salkım Hanımın Taneleri**. İstanbul: Doğan Kitap

Topuz, H. (2003). **Millî Mücadelede Çamlıca'nın Üç Gülü**. İstanbul: Remzi Kitabevi

Topuz, H. (2003). **Meyyâle**. İstanbul: Remzi Kitabevi

Topuz, H. (2003). **Paris'te Son Osmanlılar**. İstanbul: Remzi Kitabevi

Topuz, H. (2004). **Gazi ve Fikriye**. İstanbul: Remzi Kitabevi

Topuz, H. (2004). **Taif'te Ölüm**. İstanbul: Remzi Kitabevi

2. Yararlanılan Kaynaklar

Andaç, F. (1997). Roman Tarih Tarihsellik. **Hürriyet Gösteri Dergisi**. Sayı: 197 (Mayıs 1997)

Argunşah, H. E. (1990). **Türk Edebiyatında Tarihî Roman**. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ata, B. (2000) Tarih Öğretiminde Bir araç Olarak; Tarihî Romanlar. **Türk Yurdu**. Sayı:153-154 (Mayıs-Haziran 2000)

Atsız, H.N. (1943). **Türk Edebiyatı Tarihî**. İstanbul: Aylık Kurt Yayınları

Başkan, S. (1999). Romancılarımızın tarihe Bakışı ve Tarih Yorumu. **Hürriyet Gösteri**. Sayı: 209 (Mart 1999)

Buğra, T. (1988) Edebiyat ve Tarih. **Argos**. Sayı: 3 (Kasım 1988)

Cudden, J.A. (1979). **A. Dictionary of Literary Terms**. Andre Deutsch Limited.

Çeri, B. (2001). **Tarih ve Roman** İstanbul: Can Yayınları

Çeri, Bahriye. (2000). Osmanlı Tarihinin Kurgulanışı. **Tarih ve Toplum Dergisi**. Sayı. 198 (Haziran 2000).

E Dergisi (1999). Tarihsel Romanın Çekiciliği Dosyası. Sayı: 3 (Haziran 1999)

Ertem, S. Dürder, B. (1971). **Roman Anlayışı**. İstanbul: Remzi Kitabevi

Gögebakan, M. (2004). **Tarihsel Roman Üzerine**. Ankara: Akçağ

Gökalp, Z. (1970). **Türkçülüğün Esasları**. Ankara:

Kahraman, H. B. (1988). Tarihsel Roman ve O Karanlıkta Biz. **Hürriyet Gösteri Dergisi**. Sayı: 87 (Şubat 1988)

Kaplan, M. (1970). **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar**. İstanbul: Dergâh Yayınları,

_____. (1985). **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri**. İstanbul: Dergâh Yayınları,

_____. (1982). **Kültür ve Dil**. İstanbul: Dergâh Yayınları

Karaosmanoğlu, Y. K. (1934). **Varlık Dergisi**. Sayı: 31 (Ekim 1934)

Köksal, H. (1985). **Millî Destanlarımız ve Türk Halk Edebiyatı** İstanbul: Üç Dal Yayınları.

Kundera, M. (1987). **Roman Sanatı**. İstanbul. Adam Yayınları.

Levend, A. S. (1956). **Gazavâtnâmeler ve Mihal Oğlu Ali Bey'in Gazavâtnâmesi**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Lukacs, G. (2003). **Roman Kuramı**. İstanbul: Metis Yayınları

Özön, M.N. (1985). **Türkçede Roman**. İstanbul: İletişim Yayınları

Sakaoğlu, N. (1985). Halkın okuduğu Cenk Kitapları Aşk Masalları. **Tarih ve Toplum Dergisi**. Sayı: 18 (Haziran 1985)

Tanpınar, A. H. (1969). **Edebiyat Üzerine Makaleler**. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Timur, T. (2002). **Osmanlı-Türk Romanında Tarih**. Toplum ve Kimlik. Ankara: İmge Kitabevi

Tuncer, H. (1999) **Edebiyat Araştırma ve İncelemeler**. İzmir: Akademi Kitabevi.,

_____. (2001) **Meşrutiyet Devri Türk Edebiyatı**. İstanbul: Ders Kitapları Anonim Şirketi,

_____. (1996) **Tanzimat Edebiyatı**. İzmir: Akademi Kitabevi

_____. (2002). **90. Yıl Türk Yurdu Bibliyografyası**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Tural, S. K. (1976). **Tarihin Romanlaştırılması**. Töre Dergisi. Sayı: 59 (Nisan 1976),

_____. (2003). **Zamanın Elinden Tutmak**. Ankara:Yeni Avrasya Yayınları

Türk Romanı Özel Sayısı (2002). **Hece Dergisi**. Sayı: 65-66-67 (Mayıs-Haziran-Temmuz 2002)

Türkeş, A. Ö. (1998) Tarihî Roman, Roman Gibi Tarih. **Virgöl Dergisi**. Sayı: 9 (Haziran 1998)

Yalçın, A. (2002). **Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı**. Ankara: Akçağ Kitabevi

Yalçın-Çelik, D. (2005) **Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları**. Ankara: Akçağ Kitabevi

Yavuz, H. (1977). **Roman Kavramı ve Türk Romanı**. Ankara: Bilgi Yayınevi,

_____. (1996). **Yazın, Dil ve Sanat** İstanbul: Boyut Kitapları

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼ę¼'ne

İşbu alışma, j¼rimiz tarafından T¼rk Dili Ve Edebiyatı Öğretmenliği
Anabilim Dalı'nda Y¼KSEK LİSANS TEZİ OLARAK kabul edilmiştir.

Başkan... Doç. Dr. Faruk GÖKÇEK

Üye... Yrd. Doç. Dr. Sabiha AN ÇARİN

Üye... Doç. Dr. Elifcan TUNÇER

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2006

Prof. Dr. Sedef GİDENER

Enstitü Müdürü

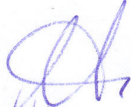
T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EGİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

Mehmet MUTLU Krenatlı tarafından Hilmiye TUNÇER yönetiminde
hazırlanan Hıfzı Toprak, Yılmaz Karahayıplı ve Ahmet Altan'ın
1990 Sonrası Romanlarında Tarihî Bölüş

başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından "Yüksek Lisans tezi" olarak kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Hilmiye TUNÇER

Danışman

Doç. Dr. Faruk Gökçe

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Sabahattin ÇABIN

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Sedef GİDENER

Enstitü Müdürü

YEMİN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu ve Ahmet Altan’ın 1990 Sonrası Romanlarında Tarihe Bakış” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Haziran 2006

Mehmet Mutlu Kiremitçi

HIFZI TOPUZ, YILMAZ KARAKOYUNLU VE AHMET ALTAN'IN 1990 SONRASI ROMANLARINDA TARİHE BAKIŞ

M. Mutlu Kiremitçi

ÖZET

“Bu çalışma “Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu ve Ahmet Altan’ın 1990 sonrası Romanlarında Tarihe Bakış” başlığını taşımaktadır.

Edebiyat sanatçıları, yaratmış oldukları eserlerinde çeşitli olayları, duygu ve düşünceleri kendi üslûplarıyla eserlerine konu edinir. Bu edebî eserlerden biri de roman türüdür. Romanlarda yazarların insan yaşamında yer alan birçok kavramı çeşitli şekillerde ele aldıkları görülür. Bu kavramlardan biri de tarihtir. Tarih insanoğlunun var oluşundan yaşadığı ana kadar olan sürecin tamamıdır. Dolayısıyla tarih, insanı ve insan yaşamını kendi merkezine alan roman türünün vazgeçilmez kaynaklardan biridir. Tarihi konu edinen romanlar “tarihsel romanlar” olarak son dönemlerde adlandırılmış ve sayılarında artışlar görülmüştür.

Bu çalışmada Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu ve Ahmet Altan olmak üzere üç yazarın kaleme almış olduğu 1990 sonrasında yayımlanmış ve konusunu tarihten alan on iki roman, tarihe bakış açıları üzerinden incelenmiştir.

1990 sonrasında yayımlanmış bu romanlarda Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti tarihlerinden çeşitli kesitler konu olarak seçilmiştir. Yazarlar romanlarında siyasî baskıyı, kültürel ve yönetsel yozlaşmayı, saray yaşantısını eleştirirler. Millî Mücadele döneminde halkın yaşadığı sıkıntıları, sonraki dönemde yaşanan siyasî krizleri ve bunların sonuçlarını romanlarında sunarlar. İncelenen romanlarda yazarlar tarihî gerçekliklerinin yanı sıra, kendi duygu ve düşüncelerini de romanlarındaki kurgular aracılığıyla aktarırlar.

Anahtar sözcükler: Roman, tarih, tarihî roman.

Tarih, bir milletin hafızasıdır. Bu özelliğinden dolayı, milletleri millet yapan önemli kültür unsurlarından biridir. Milletin bütünü tarafından paylaşılması, bilinmesi ve üzerinde düşünülmesi gerekir; çünkü tarihte o milletin geçmişi, bugünün sebebi olan olayların birikimi mevcuttur. Milletler geçmiş çağlardaki varoluş maceralarını ancak tarih sayesinde bilir ve gelecek nesillere aktarabilir. Mehmet Kaplan, Kültür ve Dil’de “Millet Biyolojik olarak ve kültürel varlığı ile toptan tarihin malıdır.” (1982:62) sözüyle bu noktaya dikkat çekmektedir.

Tarihin sonraki nesillere aktarılabilmesi, insanın dünyaya ayak bastığı andan itibaren etkin bir eylemdir. En eski çağlardan beri insanlık, ortak ve millî tecrübelerini sözlü geleneğin kimi türleriyle, özellikle de destanlarla anlatagelmiştir. Destanlar, sonraki nesillerin yeni yorumları ve değiştirmeleri ile yazılı hâlince yavaş yavaş ortadan kalkmış ve yerini modern çağın ürünü olan roman türüne bırakmıştır.

Roman türü oldukça yeni bir türdür; bu türün gelişiminden önce bizim edebiyatımızda romanların verdiği hazzı veren eserler bulunurdu. Bunların başında destanlar gelirdi. Dede Korkut Hikayeleri, Cenk Hikayeleri, Gazavâtnâmeler, Battalnâmeler, Danişmendnâmeler ve Saltuknâmeler aynı coşkun duyguların tatmini, geliştirilmesi ve nakledilmesi için ortaya çıkmış eserlerdir. Bugün tarihî roman yazarını bir bakıma dünün destancısı, masalcısı gibi düşünmek yanlış olmaz.

Sadık Tural, destan ve menkıbedeki olay ve şahısların tarihî bir gerçeğe dayandığını, destanın romanın gelişmesinde çok önemli olduğunu, destanın da roman gibi ana unsurunun insan olduğunu vurgulamaktadır. (Tural, 2003:210)

Yukarıda bahsettiğimiz edebî türlerin romana kaynaklık etmesinin yanında, bazı tarih kitapları da halkın bıkmadan okuduğu ve tarihî roman kavramı ortaya çıkmadan önce kahramanlık duygularını besleyen eserlerdendir. Hatta Haklıde Edip ünlü tarihçi Naimâ'yı ilk realist romancımız sayması, bu tarihçinin zengin tasvirlerinden kaynaklanır. (Argunşah, 1990:28)

19. yy.da pozitif bilimlerin gelişimiyle tarih kitapları objektif belgelere dayanarak yazılmaya başlandı. Bu süreçte, tarih ilim hâline gelerek, sanatçı üslûptan uzaklaşmış, neden-sonuç ilişkisine dayalı bir bilimsel dile gereksinim duymuştur. Tarihin geçirdiği bu değişim, eski anlatı türlerinin boşalttığı yeri doldurmak isteyen yeni insan tipi için de bir malzeme niteliği ile tarihî romanın doğmasına olanak tanımıştır. Tarihî romanın dünya edebiyatında ilk örneğinin Walter Scott'a ait olduğu konusunda araştırmacılar fikir birliği içindedir. Scott'un başarı ile tarihî roman okumak ve yazmak bütün Avrupa'da bir tutku hâline gelmiştir. Bunda dönem üzerinde etkili olan romantizm akımının da payı çoktur.

Roman, edebî kökeninden gelen özelliklerden dolayı "kurmaca" denilen bir yaratmadır. Sanatçının, kültürü ve dünya görüşü romanda oldukça etkilidir. Tarih ise, bir bilimdir. Kendi metotları içinde nesnellik ilkesine bağlıdır. Belgelerin objektif olarak sunulması gereklidir. Tarihte hayal gücü ve fantezi yoktur. Buna karşılık edebî eserin temelinde hayal gücü ve üslûp vardır. Romancı, tarih ilmiyle tespit edilmiş bilgiyi, insan

psikolojisini dikkate alarak işler. Tarih ilmine bağlı kalması söz konusu değildir. Olayı canlandırmak veya tarihin açıklayamadığı bazı boşlukları doldurmak zorundadır.

Bu bilgilerden yola çıkarak tarihî roman, temelleri geçmişe dayanan, başlangıç ve sonucu geçmiş zamanda gerçekleşmiş olayların, devirlerin ve bu devirlerde yaşayan kahramanların hayat hikâyelerinin edebî ölçüler içinde yeniden kurulması şeklinde tanımlanabilir. (Argunşah, 1990:7) Belirlenen ölçütlere göre, tarihî romanda bulunması gereken üç özellik söz konusudur: Anlatım, okuyucuda gerçeklik duygusu uyandırmalıdır; tarihsel gerçeklik bir edebiyat sanatçısı olan roman yazarının elinde yeniden işlenmelidir ve anlatılan olayın yazarın yaşadığı tarihten önceki bir devre ait olması gerekir. (Argunşah, 1990:8)

Bu noktayı Sadık Tural da vurgulayarak tarih konulu romanların geçmiş gerçeklere dayanması gerektiğini söyler. (Tural, 2003:211)

Tarihi konu edinen eserler yeni değildir; ama tarihi konu edinen roman, yeni bir tür olduğu için bahsedilen zaman kavramı başta olmak üzere, tarihî roman hakkında henüz kesin bir fikir birliğine varılmamıştır.

Türk edebiyatında tarihî romanın önem kazanması 19. ve 20.yy.dır. Konusunu tarihten alan ilk roman, Ahmet Mithat Efendi'nin Yeniçeriler'idir. Ahmet Mithat'ın eserleri, Namık Kemal'in Cezmi gibi romanları, Şemseddin Sami'nin Seydî Yahya'sı, Hamid'in tiyatroları, tarihî konulara yönelik ilgiyi farklı türlere de kaydırarak sürdürür. Servet-i Fünûn ve Meşrutiyet dönemlerinde tarihî roman türünde eser sayısı azalır. Milliyetçilik düşüncesi ve Ziya Gökalp'in fikirleri, Ömer Seyfettin'in tarihî şahsiyetleri konu alan hikâyeleri bu dönemi özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarına bağlar. Milli Mücadele destanı Cumhuriyetin bu döneminden itibaren çeşitli romancılarımızın tarihî romanlarında işlenir. Özellikle 1980'lerde edebiyatımızda tarihî roman türüne karşı aşırı bir ilgi gözlenir. Bu dönemde romanlarda modernist kurgu ile anlatılan konuların biçimi ön plana çıkmış, popüler tarihî romanlar ortaya çıkmış, postmodernizm romanların konu seçimi ve anlatım biçimlerini etkilemiştir. Özellikle bu sonuncu eğilim Orhan Pamuk'la başlatılmaktadır. (Yalçın-Çelik, 2005:81-82)

1990 sonrası dönemde ise tarihî romanın yeni bir pencere açtığı görülür. Pamuk'un Beyaz Kale adlı romanı ile başlatılan bu dönemde genel olarak, imparatorluğun yıkılış sebepleri gibi unsurlar, Osmanlı toplum yapısı, eğitim-öğretim anlayışı, kültürü ve sanat yaşamı gibi konular ideolojik yaklaşımlarla, farklı bakış açıları kullanılarak ele alınmıştır. (Çeri, 2000:25) Tarihî romana kazandırılan bu farklı yaklaşımlar, Türk edebiyatında 1990 öncesi tarihî romanlardan çok daha farklı ve derinlikli örneklerin yazılmasını sağlamıştır.

Bu makalenin içeriği altında değerlendirilen söz konusu tez çalışmasında, önemli yapıtlarını 1990'larda veren Hıfzı Topuz, Yılmaz Karakoyunlu ve Ahmet Atlan gibi yazarlardan seçilen on iki romanda geçen tarihî şahsiyetler, olaylar ve öğelerin bu romanlarda ne ölçüde ve nasıl yer aldıkları çeşitli alıntı ve kısa özetlerle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu romanlarda işlenen konular, genellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi ile Milli Mücadele Dönemi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Roman yazarlarının özellikle bu dönemleri seçmelerinin sebebinin, bu iki dönemin Türkiye tarihi ile ilgili keskin dönüşler ve önemli kırılmalar içermesi olduğu söylenebilir. Bu çalkantılı yıllar, tarihin sanatsal kaygı ve yaratıcılıkla nakledilmesi için, Türk romanında önemli bir konu alanı teşkil eder. Bu da, romanları incelenen üç yazarın sözü edilen dönemleri kurgularken tarihle iç içe bir yapı oluşturmaları anlamında değerlendirilebilir. Toplum hayatını derinden etkileyen konuların romanlara yansıtılması sırasında, yazarların arka plâna genelde bir veya birden çok aşk hikâyesi yerleştirdiği de gözden kaçırılmamalıdır.

Bu çalışmada incelemek üzere seçilen on iki romanın kısa özetlerinde romanların tarihî konuyu hangi olay örgüsü içinde sunduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. İncelemenin temel amacı, romanlarda geçen tarihî kişiler, olaylar ve öğelerin romanlarda ne ölçüde yer aldığına tespiti olduğundan, romanlarda bulunan bu unsurlar herhangi bir yorum katılmadan belirtilmiş, tarihî şahsiyetlerle ilişkilendirilip, tarihî olayların neresinde yer aldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu romanlar gözden geçirildiğinde genel olarak şu sonuçlara ulaşıldığını söyleyebiliriz:

Hıfzı Topuz, seçilen romanlarında genel olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerini, Abdülhamit ve Abdülaziz'in hüküm sürdüğü yılları konu olarak almış, yer yer akışı bölerek konu ile ilgili tarihsel bilgiler vermiş, bir devrin çöküşü temasından

hareketle söz konusu devirler için önemli olan kişilerin hayatını geri dönüşlerle anlattığı akıcı bir kurgu ile işlemiştir. Sadece “Gazi ve Fikriye” ile “Milli Mücadele’de Çamlıca’nın Üç Gülü” adlı romanlarından Milli Mücadele Dönemi ve sonrasına eğilmiştir. Hıfzı Topuz’un romanlığı ile ilgili genel olarak şunlar söylenebilir: Romanlarında konu edindiği tarihsel olayları, gözlemleyemeyeceği dönemlerden seçmiş, romanlarında hayalî kahramanlardan çok tarihsel kişilere yer vermiş, akıcılığı genellikle aşk teması ile sağlamıştır. Romanları okunduğunda genel amacının roman okuma zevki yaşatmaktan çok, tarihsel bilgileri kolay ve anlaşılır bir dille vermek olduğu görülür. Topuz’un yazmış olduğu romanlar S. Dilek Yalçın-Çelik’in belirttiği gibi “Anı-biyografi” ağırlıklı tarihî romanlara girer. (2005:76)

Ahmet Altan’ın romanlarında ise kişiler gerçeklikle bağları olan, ama kurgulanmış kahramanlardır. Konular genellikle Abdülhamit devrinden alınmıştır. Romanlarının kurgusunu anlatılan dönemde yaşanmış ya da yaşanabilir olarak oluşturmuştur. Ayrıca Ahmet Altan’ın Hıfzı Topuz’un aksine tarihî bilgi verme amacı taşımadığı söylenebilir. Birçok araştırmacıya göre Ahmet Altan, birçok tarihî bilgiyi yanlış olarak vermiştir. İncelenen romanlarında Ahmet Altan’ın İttihat ve Terakki Cemiyetine karşı olumsuz bir tutum içinde olduğu da görülebilir. II. Abdülhamit’e karşı ise olumlu yaklaşır. Bu tavrı romanlarında oldukça belirgindir. Ayrıca roman tekniği ve kurgusuna ağırlık vermesi, onun tarihsel roman yazma amacında olmadığına dair sözlerini kanıtlar gibidir.

Yılmaz Karakoyunlu, adları geçen iki romancıdan farklı olarak Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonraki dönemlerle ilgilenmektedir. Romanlarında ele aldığı dönemin siyasî uygulamaları geniş ölçüde yer bulur. Yönetimdeki aksaklıklar, siyasî oyunlar ve yakın tarihi etkileyen önemli olaylar bu romanlarda fon olarak karşımıza çıkar. Bu önemli sosyal ve toplumsal olayların ve yönetimle ilgili uygulamaların etkilediği, değiştirdiği bireysel hayatların çoğunlukla trajik öykülerini anlatarak tarihsel derinlik duygusu içindeki insanî yönleri zengin kavrayışlarla ve çeşitli ayrıntılarla sunmaya çalışmıştır. Bunun dışında hayalî kurguları etkili biçimde romanlarında kullanmıştır. Romanlarının tarihsel dönemi genellikle yakın tarih konularından oluşturulmuştur. Yazar tarafından yaratılmış roman kahramanları da mevcuttur. Yazarın romanlarını okurken

romanın tarihî zeminini belirleyen dönemlerde görev başında bulunan hükümetlere karşı bir tutum aldığı ise okuyucu tarafından fark edilebilecek düzeydedir.

Sonuç olarak 1990'lı yıllar, edebiyatımızda tarihî romanların yayımlanması açısından önemli bir gelişim devresi olmuştur. Bu incelemeye dahil edilmeyen romanlar da mevcuttur. Genel olarak, incelenen romanlarda, birbirinden farklı birçok tarihî şahsiyet, olay ve öğeye yer verilmiştir. Şu gerçek unutulmamalıdır ki; romanlara konu edilen tarihî dönemler, olaylar ya da kişiler, oldukları gibi yansıtılmamış, yazarların kişisel dünyasının süzgecinden geçip yorumlanarak ve hayalî unsurlarla zenginleştirilerek işlenmiştir. Bu bakımdan bu eseleri “Ne ölçüde gerçek tarihî bilgi sunmuştur?” sorusu ile incelemek yanlış sonuçlara varılmasına sebep olacaktır; bizim de incelememizde esas edindiğimiz ve sorulması gereken soru “Yazar, tarihi ne ölçüde ve nasıl işlemiştir?” olmalıdır. Çünkü romancı, bir tarihçi değil, bir kurmaca yazardır. Bu da söz konusu eserlere edebî çerçeveden bakılmasını gerekli kılmaktadır.

KAYNAKÇA

Argunşah, H. E. (1990). **Türk Edebiyatında Tarihî Roman**. Yayımlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çeri, B.. (2000). Osmanlı Tarihinin Kurgulanışı. **Tarih ve Toplum Dergisi**. Sayı. 198 (Haziran 2000).

Kaplan, M.. (1982). **Kültür ve Dil**. İstanbul: Dergâh Yayınları

Tural, S. (2003). **Zamanın Elinden Tutmak**. Ankara:Yeni Avrasya Yayınları

Yalçın-Çelik, D. (2005) **Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları**. Ankara: Akçağ Kitabevi